

ΕΚΠ

^Ζ

2644

ΕΚΠ

Ζ

2644

4983
4952
0031
1) ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

2) ΙΣΤΟΡΙΑ

3) ΤΩΝ

4) ~~ΑΡΧΑΙΩΝ~~ ~~ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ~~ ~~ΕΘΝΩΝ~~

5) ΚΑΙ ΤΟΥ

6) ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Α' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

Κατὰ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑκκλησιαστικῶν
καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

1896

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΕΠ 2644 Z
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ

ΚΑΙ ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Α' ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

Κατὰ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τοῦ Υπουργείου τῶν Παιδείας καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσης.

530
κ.μ. 96

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

1896

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν καὶ τὴν
σφραγίδα τοῦ συγγραφέως, ἄλλως συνεπάγεται τὰς ὑπὸ τοῦ
ποιικτοῦ νόμον ὀριζόμενας ποινὰς κατὰ τὸ τοῦ υποκλόπον καὶ
τοῦ διαδίδοντος τὰς παρ' ἄλλων παρανόμως γιγνομένας
μετατυπώσεις.

Π. Ζ. Ζ.

Handwritten marks and numbers, possibly '17' and '17'.

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ γενικὴ ἱστορία διαίρεται συνήθως εἰς τρία μέρη ἢ μεγάλα τμήματα, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, εἰς τὴν μέσην καὶ εἰς τὴν νεωτέραν.

Καὶ ἡ μὲν ἀρχαία ἱστορία περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ διχασμοῦ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἥτοι μέχρι τοῦ ἔτους 395 μ. Χ.

Ἡ δὲ μέση ἱστορία περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ διχασμοῦ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 395—1453 μ. Χ.

Ἡ δὲ νεωτέρα ἱστορία περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ἡ δὲ ἀρχαία ἱστορία περιλαμβάνει α') τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν. β') τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ γ') τὴν ἱστορίαν τῶν Ῥωμαίων.

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ἱστορία τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν.

Ἡ ἱστορία τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν περιλαμβάνει α') τὴν ἱστορίαν τῶν Σινῶν. β') τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰνδῶν. γ') τὴν ἱστορίαν τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων. δ') τὴν ἱστορίαν τῶν Φοινίκων. ε') τὴν ἱστορίαν τῶν Καρχηδονίων. ς') τὴν ἱστορίαν τῶν Αἰγυπτίων. ζ') τὴν

ιστορίαν τῶν Ἑβραίων. καὶ ν') τὴν ἱστορίαν τῶν Μήδων καὶ Περσῶν.

Τὰ ἔθνη ταῦτα καλοῦνται ὑπὸ ἑν κοινὸν ὄνομα ἀνατολικά ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν τῆς λέξεως διότι περιλαμβάνεται οὐ μόνον ἡ Ἀσία, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι χῶραι ἐκτὸς αὐτῆς.

ΜΕΡΟΣ Β.

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὑποδιαιρεῖται εἰς πέντε περιόδους. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀρχεται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν χρόνων καὶ φθάνει μέχρι τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, ἥτοι μέχρι τοῦ 1104 π. Χ. Ἡ δὲ δευτέρα ἀρχεται ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ φθάνει μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων (1104—500 π. Χ.). Ἡ δὲ τρίτη ἀρχεται ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (500 431 π. Χ.). Ἡ δὲ τέταρτη ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (431—338 π. Χ.). Ἡ δὲ πέμπτη ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (338-146 π. Χ.).

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Σῖναι.

1. Συνοπτικωτάτη αὐτῶν ἱστορία.—2. Πολίτευμα.—3. Βιομηχανία καὶ τέχναι.—4. Θρησκεία.—5. Φιλολογία καὶ γλώσσα.

1. Οἱ Σῖναι ὑπῆρξαν τὸ μᾶλλον πεπολιτισμένον ἔθνος τῆς μογγολικῆς φυλῆς. Περὶ αὐτῶν ἔχομεν λίαν ἑλλειπεῖς καὶ ἀσάφεις εἰδήσεις. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οὗτοι κατελθόντες κατὰ φυλάς ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Μογγολίας συνετάχθησαν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς ἔθνος, ὅπερ ἔκτοτε ἔμεινε στάσιμον εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Οἱ Σῖναι χρονογράφοι ἀναριθμοῦσι τὴν ἱστορίαν αὐτῶν εἰς μυθώδη ἀρχαιότητα. Ἐνεκα δὲ τῶν ἐκάστοτε ἐσωτερικῶν στάσεων ἐκυριάρχησαν διάφοροι δυναστεῖαι. Πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κράτους τῶν πρὸς βορρᾶν συνόρων ἡγέρθη ἐν ἔτει 214 π. Χ. τὸ μέγα σινικὸν τεῖχος, ἔχον ὕψος 30—50 ποδῶν καὶ μῆκος 330 γεωγραφικῶν μιλίων.

2. Τὸ πολίτευμα τῶν Σινῶν εἶνε ἀπόλυτος δεσποτικὴ μοναρχία. Ὁ αὐτοκράτωρ, υἱὸς τοῦ οὐρανοῦ, ἀπολαύει θεῶν τιμῶν καὶ κυβερνᾷ τὸ κράτος διὰ τῆς λογίας καὶ προνομιούχου τάξεως τῶν πολιτῶν, τῶν καλουμένων *Mandarin*ων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσι τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκδίδουσι τοὺς νόμους καὶ ἀποφασίζουσιν ἀμετακλήτως περὶ ὅλων τῶν ὑποθέσεων. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι διοικοῦσι κατ' αὐστηροῦς καὶ προδιαγεγραμμένους ὅρμους καὶ κανόνας, καὶ αὐτὸς ὁ ἰδιωτικὸς αὐτῶν βίος ρυθμίζεται κατὰ νομίμους διατάξεις. Ἀπαντες οἱ λοιποὶ πολῖται θεω-

ροῦνται πολὺ κατώτεροι τούτων. Ἐν γένει δὲ οἱ Σῖναι εἰσι φιλόπονοι, φιλοχρήματοι, προνοητικοὶ καὶ πρακτικοί, ἀλλ' ἀφιλόκαλοι καὶ ἄνευ καλλαισθησίας.

3. Ἡ *βιομηχανία* καὶ αἱ *τέχναι* ἔλαβον μὲν πρῶτον ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ἔκτοτε ἔμειναν στάσιμοι. Πολλαὶ τέχναι ἐφευρέθησαν ὑπὸ τῶν Σινῶν, πρὶν ἢ ἐφεύρωσιν αὐτάς οἱ Εὐρωπαῖοι, οἷον ἡ *τυπογραφία*, ἡ *πυρῖτις*, ἡ *ναυτικὴ πυξίς*. Ἀλλὰ οἱ ἐτελειοποιήθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, εἰς τὸν ὅποιον μόλις μετὰ μακρὸν χρόνον οἱ Εὐρωπαῖοι ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν ἢ νὰ τοὺς ὑπερβάλωσι. Τοιαῦτα μάλιστα εἶνε τὰ *βαμβακερὰ* καὶ *μάλλινα* ὑφάσματα καὶ ἔτι μᾶλλον τὰ *σιρρικὰ* ἢ *μετάξινα* ὑφάσματα, ἡ *μορρίνη*, ὁ *χάρτης* κλπ. Τὰ *σιουρηγῆ ζωγραφήματα*, καὶ μάλιστα τὰ ἐπὶ τῆς *μορρίνης* (*πορκελλάνης*), ἔχουσι μὲν εὐανθῆ τινα, λεπτὸν καὶ φυσικὸν χρωματισμόν, ἀλλ' ἄνευ πάσης ἰδανικότητος, ἥτις εἶνε ὅρος ἀναπόφευκτος τῆς καλλιτεχνίας. Ἰδιαζόντως δὲ παρὰ τοῖς Σίναις τιμᾶται ἡ *γεωργία* καὶ ἡ *βομβυκοτροφία*. Καὶ ἐκείνη μὲν διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος, αὕτη δὲ ὑπὸ τὴν τῆς αὐτοκρατείας. Ὑπάρχουσι δὲ πλῆθος διωρύχων, ὀχετῶν καὶ διαφόρων ἄλλων ὑδραυλικῶν κτιρίων, χρησίμων πρὸς ἄρδουσιν τῶν ἀγρῶν. Κυριώτατα αὐτῶν προϊόντα εἶνε ἡ *δρυς* καὶ τὸ *τέϊορ* (τσάϊ), τῶν ὁποίων γίνεται μεγίστη χρῆσις καὶ κατανάλωσις. Ἰδιαίτατον δὲ καὶ τιμιώτατον προϊόν εἶνε καὶ ἡ *μέταξα*.

4. *Θρησκεία*. Τρεῖς θρησκεῖαι ὑπάρχουσι κυρίως παρὰ τοῖς Σίναις, ἡ τοῦ *Κομφουκίου*, ἡ τοῦ *Λαο τσέ* (Lao-tse) καὶ ἡ τοῦ *Φῶ*. Ἡ παρὰ τοῖς Σίναις ἐπικρατοῦσα θρησκεία, τὴν ὁποίαν διेमόρφωσεν ὁ Κομφούκιος, (ἀκμάσας κατὰ τὸ 500 περίπου π. Χ.), καὶ τὴν ὁποίαν πρέσβεύουσιν οἱ μᾶλλον λόγιοι, οὐδένα διατάσσει ῥητὸν προσκυνήσεως τρόπον. Κατὰ δὲ τὰς ἐπικρατούσας θρησκευτικὰς δοξασίας δύο ὑπάρχουσιν ἀρχικαὶ θεότητες, ἡ *δύναμις* καὶ ἡ *ῥῆ*, ἥτοι ὁ *οὐρανὸς* καὶ ἡ *γῆ*, τρίτη δὲ τις διάμεσος μεταξὺ τούτων οὐσία εἶνε ὁ *ἄνθρωπος*.

5. Ἡ *γλῶσσα* τῶν Σινῶν ἀποτελεῖται ἐκ χιλίων περίπου μονοσυλλαβῶν λέξεων, αἵτινες ποικίλως συνδυάζονται καὶ

τονιζόμεναι ἱπαρκοῦσι πρὸς τὰς γλωσσικὰς ἀνάγκας. Ἡ δὲ γραφὴ ἐξ ἰδιαιτέρων ἰδεογραφικῶν σημείων 6,000 περίπου, τὰ ὅποια καλοῦνται *σινόγραφα*. Ὡς ἐκ τούτου ἡ γραφὴ ἀποβαίνει δυσκολωτάτη. Ἐν τούτοις ἐν Κίνα ἡ γραφὴ, ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ ἀριθμῆσις, εἶνε πάγκοινος. Τὰ τέσσαρα βιβλία τοῦ Κομφουκίου, ἧτοι συλλογὴ ὕμνων καὶ νόμων, ἀποτελοῦσι τὸν νομοθετικὸν κώδικα, ὃ ὁποῖος κανονίζει τὰ θρησκευτικὰ, τὰ πολιτικά, τὰ κοινωνικὰ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἰνδοί.

1. Συνοπτικὴ αὐτῶν ἱστορία.—2. Πολιτενμα.—3. Θρησκεία.—4. Φιλολογία.—5. Καλλιτεχνία.

1. Πρὸς μεσημβριαν τῶν γιγαντωδῶν καὶ αἰωνίως χιονοσκεπῶν Ἰμαλαίων ὀρέων ἐκτείνεται εὐδαίμων καὶ πλουσιωτάτῃ χώρα, ἡ Ἰνδικὴ ἢ *India*. Ἡ εὐφορία καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας κατέστησαν αὐτὴν ἀντικείμενον μυθώδους θαυμασμοῦ. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐζη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἔθνος ἀνῆκον εἰς τὴν Ἰνδογερμανικὴν φυλὴν. Περὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους τούτου μαρτυροῦσιν ἔτι καὶ νῦν ἀναριθμητὰ μνημεῖα. Ἀλλ' ἀκριβὴς ἱστορία περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου ἔθνους δὲν ὑπάρχει, αἱ δὲ φερόμεναι παραδόσεις συμπλέκονται μὲ τυλικούτους τερατώδεις μύθους, ὥστε τὰ πάντα καθίστανται μυθώδη καὶ ἐπισφαλῆ, καὶ δυσκόλως δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ ἐντεῦθεν ἱστορικὴν τινα ἀλήθειαν. Ἡ ἱστορία τῶν Ἰνδῶν καθίσταται γνωστὴ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἰνδικὴν (327 π. X.).

Τὸ δυτικὸν μέρος ἀπετελεῖτο ἐκ πολλῶν ἡγεμονιῶν, ὧν ἤρχον διάφοροι ἡγεμόνες. Τούτων γνωστότεροι εἶνε ὁ Πῶρος καὶ ὁ Ταξίλης. Ὁ Ἀλέξανδρος καθυποτάξας τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἰνδικῆς κατέστησε διοικητὰς αὐτοῦ πολλοὺς ἡγεμό-

νας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦνυσε πάσας τὰς ἡγεμονίας ὑπὸ τὸ ἑαυτοῦ κράτος ὁ Σανδρόκυπτος, ὅστις κατέστη φόρου ὑποτελὲς εἰς Σέλευκον τὸν Α'. Οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἤρξαν, ὅτε μὲν ὡς ὑποτελεῖς, ὅτε δὲ ὡς ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες. Ἦρξαν δὲ ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς καὶ Οὔννοι καὶ Μογγόλοι καὶ ἄλλοι κατακτεταί, καὶ ἤδη ἄρχουσιν ἐπ' αὐτῆς οἱ Ἀγγλοι.

2. Τὸ πολιτεῦμα τῶν Ἰνδῶν βάσιν ἔχει τὴν εἰς τέσσαρας τάξεις ἢ βλους (castes) διαίρεσιν τοῦ ἔθνους. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τάξις, οἱ Βραχμᾶνες, ἀπετέλουν τὸ ἱερατεῖον, ἦσαν ἀτελεῖς καὶ ἡ μᾶλλον προνομιοῦχος τάξις. Αὐτοὶ ἐξήσκουν τὰ τῆς θρησκείας καὶ τὰ πολιτικά, κατεῖχον τὰ ἀνώτατα ἐπαγγέλματα καὶ ἐκυβέρνηον τὸ κράτος ὑπὸ τὸν βασιλέα ὡς σύμβουλοι αὐτοῦ. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ θεολόγοι, οἱ ἀστρονόμοι, οἱ νομοθέται, οἱ δικασταί, οἱ ἱατροὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες, καὶ αὐτοὶ διεφύλαττον τὰ ἱερὰς βίβλους τῶν Βεδῶν.

Ἡ δὲ δευτέρα τάξις, οἱ Ξατῖναι, ἦσαν οἱ μάχιμοι καὶ ἀπετέλουν τὴν στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν. Ἴδιον ἔργον αὐτῶν ἦτο τὸ πολεμεῖν ὑπὲρ τῆς πολιτείας. Ἐξ αὐτῶν ἐξελέγοντο καὶ οἱ βασιλεῖς.

Ἡ δὲ τρίτη τάξις, οἱ Βαιαῖται, ἦσαν οἱ ἔμποροι, οἱ γέωργοι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ κτηνοτρόφοι.

Ἡ δὲ τετάρτη τάξις, οἱ Σοῦδραι, ἦσαν οἱ χειρώνακτες, οἱ ὑπηρεταὶ καὶ μεταπράται. Ἀπ' αὐτῶν ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν Βεδῶν. Οὐδεμία δ' ἐπιγαμία ἐπέτρεπετο μεταξὺ τῶν τάξεων τούτων.

Ἦπῃρχε δὲ καὶ ἑτέρα τις τάξις ἡ τῶν ἀποβλήτων, οἱ καλούμενοι Παῖραι (βέβηλοι). Κατ' ἔχουσιν ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ ἡ προσέγγισις αὐτῶν ἢ πρόσψαυσις ἡδύνατο νὰ μιάνη καὶ τὸ μᾶλλον ἀγνὸν πρᾶγμα.

3. Ἀρχαιοτάτη θρησκεία τῶν Σινῶν ἦτον ὁ βραχμανισμός, καθ' ὃν ὡς ἀνώτατόν τι ὄν ἐθεωρεῖτο ὁ Βράχμας (μέγα τι ὄν), ἐξ οὗ τὰ πάντα ἔχουσι τὴν τελικὴν ἑαυτῶν ἀρχήν. Περί τὴν ἕκτην δὲ π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ὁ βραχμανισμός, μεταρρυθμισθεὶς ὑπὸ τοῦ βουδδαισμοῦ, κατέληξεν εἰς τὸ τριαδικὸν σύστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἀνώτατον ὄν, ὁ θεός, παρί-

σταται ὑπὸ τρεῖς μορφάς, ὡς *Βράχμας*, ἥτοι ὡς *Δημιουργός*, ὡς *Βιοτοῦ*, ἥτοι *Συντηρητής*, καὶ ὡς *Σίβας*, ἥτοι *Καταστροφεύς*. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων παραστάσεων ὁ *Βιοτοῦ* ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ ἐνσαρκουῖται, ἥτοι νὰ γίνηται ἄνθρωπος, ὁσάκις παρίσταται ἀνάγκη νὰ βελτιώσῃ τὸν κόσμον διὰ τῆς ἐμφανίσεως ἢ παρουσίας ἑαυτοῦ, καὶ ὅπως ἐπαναγάγῃ τὸν κόσμον ἐκ τῆς σκολίας ὁδοῦ καὶ τῆς πλάνης εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ ἀρετῆς. Τελικός δὲ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ μετὰ τῆς θείας οὐσίας ἔνωσις διὰ τῆς τελεοποιήσεως ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἐξαγνισμοῦ τῆς ψυχῆς. Τοῦτο δὲ κατορθοῦται διὰ τοῦ ἀσκητικῷ βίου, δι' ἱερῶν ὁδοιποριῶν, διὰ κακώσεων τοῦ σώματος κτλ. Τελειοποιεῖται δὲ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐξαγνίζεται ἡ ψυχὴ διὰ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ κατωτέρου εἰς τελειότερον σῶμα. Ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν καὶ ἡ ἰδέα τῆς μετεμψυχώσεως.

4. Ἡ *φιλολογία* τῶν Ἰνδῶν εἶνε πλουσιωτάτη, ὡς ἀποδεικνύει τὸ σωζόμενον αὐτῆς μνημεῖον, ἡ *σανσκριτικὴ* γλῶσσα, ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφὴ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν εἶνε συγγεγραμμένα τὰ ἀρχαιότατα καὶ κάλλιστα συγγράμματα. Ἡ γλῶσσα αὕτη τὴν σήμερον εἶνε νεκρά, ἀλλὰ πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ὠμειεῖτο. Τὴν σήμερον, καίπερ τοιαύτη, ἐγκωμιάζεται ἀπὸ τοὺς εἰδότας αὐτὴν εἰς τὸν ἄπειρον πλοῦτον τῶν τύπων καὶ τῶν σχηματισμῶν, δι' ὧν δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσι καὶ αἱ μᾶλλον ἀφηρημέναι ἰδέαι, καὶ διὰ τὸ εὐχρον καὶ ἁρμονικὸν τῶν φθόγγων αὐτῆς. Ἀλλὰ τὰ σωζόμενα αὐτῆς μνημεῖα φέρουσι θρησκευτικὴν χρεῖαν. Τοιαῦται εἶνε αἱ *ἱεραὶ Βέδαι* ἐκ τεσσάρων βιβλίων, ἥτοι συλλογὴ *θρησκευτικῶν ὕμνων*, τὸ βιβλίον τῶν νόμων τοῦ Μανού καὶ πλεῖστα ποιήματα, τῶν ὁποίων τὰ κάλλιστα εἶνε ἡ *Ραμαϊάνα* (βίος τοῦ *Ράμα*, ἥτοι τῆς *Ζ'* μεταμορφώσεως τοῦ *Βιοτοῦ*) καὶ ἡ *Μαχαβαράτα*, (πόλεμος τῶν *Πανδοῖδων* καὶ *Καουραῶν βασιλέων*). Ἐπιτομὴ τῆς *Μαχαβαράτας* μετηνέχθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Δημητρίου Γαλανοῦ, ἡ καλουμένη *Βαλαβαράτα*.

5. Καὶ ἡ *καλλιτεχνία* τῶν Ἰνδῶν φέρει βαθύτατα ἐντετυπωμένον τὸν θρησκευτικὸν τύπον. Τὰ σωζόμενα μνημεῖα τῆς

ἀρχιτεκτονικῆς εἶνε καταπληκτικὰ τὸ μέγεθος· ναοὶ (παγόδοι) καὶ μοναστήρια εἶνε λελαξευμένα ἐντὸς βράχων εἰς ἀπέραντον· ἔκτασιν μετὰ θρησκευτικῆς ὄντως καρτερίας καὶ ὑπομονῆς.

Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι.

1. Σύνοψις τῆς ιστορίας αὐτῶν. — 2. Ἐφευρέσεις. — 3. Πολι-
τευμα. — 4. Θρησκεία. — 5. Γεωργία, τέχναι καὶ ἐμπόριον.

Ἄπανα ἡ χώρα ἡ μετὰ τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγριδος κειμένη, καλεῖται *Μεσοποταμία*. Καὶ ἡ μὲν πρὸς νό-
τον καλεῖται *Βαβυλωνία* ἢ *Χαλδαία*, ἡ δὲ πρὸς βορρᾶν κα-
λεῖται *Ἀσσυρία*. Τὴν χώραν ταύτην πρὸ ἀμνημονεύτων χρό-
νων κατέφκησαν διάφοροι λαοί, ἀνήκοντες εἰς διαφόρους φυλάς.
Οὗτοι βραδύτερον ἀναμιγνέσθαι μετὰ τῶν ἐξ Ἀραβίας ὀρμωμέ-
νων Σημιτῶν, τῶν καλουμένων *Χαλδαίων* ἢ *Βαβυλωνίων*, ἱδρυ-
σαν μέγα καὶ ἀκμαῖον κράτος καὶ ἀνέπτυξαν σπουδαῖον πολι-
τισμόν. Ὁ ἰσχυρότατος δὲ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, ὅστις καθυ-
πέταξε καὶ τὰς πρὸς δυσμὰς τοῦ Εὐφράτου χώρας μέχρι τῶν
παραλίων τῆς Συρίας εἶνε ὁ Σαργῶν ἀκμάσας περὶ τὸ 3800
π. Χ. Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἐπιφανε-
στάτη τῶν πόλεων καὶ πρωτεύουσα τοῦ κράτους κατέστη ἡ
Βαβυλὼν, ἡ ὁποία σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβη μία τῶν πολυανθρω-
ποτέρων καὶ ἰσχυροτέρων πόλεων τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ Βαβυλὼν ἐκτίσθη ἐκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφρά-
του εἰς σχῆμα τετραγώνου, τοῦ ὁποίου ἐκάστη πλευρὰ εἶχε
μῆκος 120 σταδίων, περιεβάλλετο διὰ βαθυτάτης τάφρου
πλήρους ὕδατος, καὶ διὰ τείχους, ἔχοντος 50 πήχεων πλάτος
καὶ 200 ὕψος, εἶχεν 100 χαλκᾶς πύλας καὶ 250 ὑψηλοὺς
πύργους. Ἡ πόλις διετέμνετο ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ συνεκοι-
νῶναι διὰ λιθίνης γεφύρας. Εἰς τὸ μέσον τοῦ ἐνὸς τμήματος
ἦσαν τὰ βασιλεία καὶ οἱ περιώνυμοι κρεμαστοὶ κῆποι, εἰς δὲ
τὸ μέσον τοῦ ἑτέρου τμήματος ἦτο τὸ χαλκόπυλον ἱερὸν τοῦ
θεοῦ Βήλου. Ἐκάστη πλευρὰ τοῦ τετραπλεύρου ναοῦ εἶχε δύο

σταδίων μῆκος, καὶ πύργον ὀκταώροφον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνυψοῦτο ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ Βήλου μετὰ χρυσῆς τραπέζης.

Βορειότερον δὲ τῆς Βαβυλωνίας οἱ Ἀσσύριοι ἱδρυσαν περὶ τὸν Τίγγριν ποταμὸν ἴδιον κράτος, τὸ ὁποῖον σὺν τῷ χρόνῳ ἐφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ δύναμιν. Πρωτεύουσα τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους ἀπέβη ἡ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Τίγριδος ποταμοῦ κτισθεῖσα Νινευή. Ἡ Νινευή ὑπῆρξεν ἐφ' αὐτῇ τῆς Βαβυλῶνος, εἶχε σχῆμα ὀρθογωνίου τετραπλεύρου, καὶ ἑκατέρωθεν τῶν μακροτέρων πλευρῶν εἶχεν 150 σταδίων μῆκος, ἑκατέρωθεν δὲ τῶν βραχυτέρων 90. Περιεφράσσετο διὰ τείχους, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος ἦτον 100 ποδῶν, τὸ δὲ πλάτος τοσοῦτον, ὥστε ἡδύναντο νὰ βαδίζωσι παραλλήλως τρεῖς ἄμαξαι, ἐπὶ δὲ τοῦ τείχους ἦσαν 1500 πύργοι, ἔχοντες ὕψος 200 ποδῶν.

Περὶ τὴν ἐνάτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα τὸ ἀσσυριακὸν κράτος καθυπέταξε καὶ τὴν Συρίαν καὶ τὰ παράλια τῆς Φοινίκης μέχρις Αἰγύπτου. Ὁ δὲ Σαργῶν κατέλυσε τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἀπήγαγε τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ τὸν βασιλεῖα αὐτῶν Ὡση εἰς τὴν ἀσσυριακὴν αἰχμαλωσίαν (722 π. Χ.). Προσέτι ἐξεπόρθησε καὶ τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἤνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον ἑαυτοῦ καὶ τὸ κράτος τῶν Βαβυλωνίων. Ὁ δὲ ἔγγονος αὐτοῦ Σαρδανάπαλος ἐνίκησε τοὺς Αἰθίοπας καὶ ὑπέταξεν ὑπὸ τὸ ἀσσυριακὸν κράτος καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦτο κράτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαρδανάπαλου ἐξησθένησεν. Ὁ Ναβοπαλάσσαρος ἀπέσεισε τὴν ἀσσυριακὴν κυριαρχίαν καὶ ἀνεσύστησε τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος. Συμμαχήσας δὲ καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων Κυαξάρου ἐξεπόρθησε τὴν Νινευή. Οἱ νικηταὶ βασιλεῖς διένειμαν τὸ ἀσσυριακὸν κράτος, καὶ ὁ μὲν Κυαξάρχης ἔλαβε πᾶσαν τὴν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Τίγριδος χώραν, ὁ δὲ Ναβοπαλάσσαρος τὴν Ἀσσυρίαν, Συρίαν καὶ Παλαιστίνην (606 π. Χ.).

Τὸ ὑπο τὸν Ναβοπαλάσσαρον συγκροτηθὲν νέον βαβυλωνιακὸν κράτος προήγαγεν εἰς ὑψίστην ἰσχύϊν καὶ δόξαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ μέγας καὶ φοβερὸς κατακτητὴς Ναβουχοδονόσορ (604—561). Οὗτος καθυπέταξε πᾶσας τὰς μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Αἰγύπτου χώρας, ἐξεπολιόρκησε τὴν Τύρον μετὰ

δέκα τριῶν ἐτῶν πεισματώδη ἀντίστασιν, ἐκπορθήσας δὲ καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπήγαγε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς αἰχμαλωσίαν (588 π. Χ.). Ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐπεξέτεινε τὴν πόλιν Βαβυλῶνα καὶ ἐπὶ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐφράτου καὶ ὠχύρωσε καὶ κατεκόσμησεν αὐτὴν διὰ πλείστων κτισμάτων καὶ καλλιτεχνημάτων. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται καὶ οἱ ἐπὶ ἀνδρῶν κρεμαστοὶ κῆποι.

2. Λέγεται, ὅτι πρῶτοι οἱ Βαβυλώνιοι ἐφεύρον τὰ μέτρα καὶ σταθμά, ἅτινα μεταρρυθμίσαντες παρέλαβον κατόπιν οἱ Πέρσαι, οἱ Φοίνικες, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἐθηκαν τὰς πρώτας βάσεις τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς ἰατρικῆς. Ἐφημίζοντο δὲ καὶ διὰ τὰς ἀστρονομικὰς αὐτῶν γνώσεις, καὶ αὐτοὶ πρῶτοι, λέγεται, ὅτι διήρσαν τὸ ἔτος εἰς δώδεκα μῆνας, τὰς ἑβδομάδας εἰς ἡμέρας καὶ τὰς ἡμέρας εἰς ὥρας. Αὐτοὶ λέγεται ὅτι ἐφεύρον καὶ τὸν ζωδιακὸν κύκλον καὶ τὸν λεγόμενον πυθαγορικὸν πίνακα καὶ ἐπενόησαν τὴν σφηνοειδῆ γραφὴν.

3. Τὸ πολίτευμα τῶν Βαβυλωνίων φαίνεται, ὅτι ἦτο τὸ μοναρχικὸν ἱεροκρατικόν. Διότι πᾶσα ἡ ἐξουσία ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τοὺς περὶ τὸν βασιλεῖα Χαλδαίους ἱερεῖς, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἀνωτάτην καὶ προνομιοῦχον τάξιν.

4. Ἡ θρησκεία αὐτῶν ἦτον ἀστρολατρεία. Ἐλάτρευον τὸν ἥλιον ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Βήλου ἢ Βάαλ, ἢ Μολὸχ, καὶ τὴν σελήνην ὑπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Μυλιττης ἢ Ἀστάρτης. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως δὲ τοῦ θρησκευμάτος τῶν οἱ Βαβυλώνιοι ἡσχολήθησαν πολὺ περὶ τὴν ἀστρονομίαν, περὶ τὴν ὁποίαν ἐποίησαν μεγάλας προόδους. Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον αὕτη ἐξέπεσεν εἰς δευσιδαίμονα ἀστρολογίαν, διότι οἱ Χαλδαῖοι ἱερεῖς ἐκαυχῶντο, ὅτι διὰ τῆς θεωρίας τῶν ἀστέρων δύνανται νὰ μαντεύωσι τὴν θέλησιν τῶν θεῶν καὶ τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν ἡ λέξις Χαλδαῖος ἀπέβη συνώνυμος πρὸς τὴν λέξιν μάγος ἢ ἀστρολόγος.

5. Ἡ γεωργία, καὶ ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς εὐφορίας τῆς χώρας καὶ ὡς ἐκ τῆς τεχνικῆς συνδρομῆς τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων, ἡκμασε καὶ προήχθη μεγάλως. Ἐπίσης δὲ καὶ αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀλλ' ὁ ἐντεῦθεν εἰσρέων πλοῦτος, ἡ τρυφή καὶ

ἡ πολυτέλεια, συνεπήγαγον τὴν μαλθακότητα, τὴν ἀποχαύ-
νωσιν καὶ τὴν ἀκολασίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέθαλπε καὶ ἡ θρησκευ-
τικὴ λατρεία, καὶ ἐπὶ τέλους τὴν ὑποδούλωσιν. Διότι ὁ βασι-
λεὺς τῶν Περσῶν Κύρος ὁ μέγας κατελύσας τὸ λυδικόν καὶ
μυθδικόν κράτος καθυπέταξε καὶ τὸ βαβυλωνιακόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Φοίνικες.

1. Σύνοψις τῆς ιστορίας αὐτῶν. — 2. Ἐμπορία. — 3. Βιομη-
χανία καὶ ἐφευρέσεις — 4. Θρησκεία.

Οἱ Φοίνικες, ἔθνος σημιτικόν, πάλαι μὲν κατόικουν παρὰ
τὸν περσικόν κόλπον, ἀλλὰ λίαν πρωίμως μετενάστευσαν εἰς
τὴν παρὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν στενὴν καὶ ἐπιμήκη πα-
ράλιον λωρίδα, τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν *Φοινίκην*.

Λίαν δὲ πρωίμως διὰ τε τὸ εὐλίμενον, ἥκιστα δ' εὐφορον
τῆς χώρας ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἔμποριον καὶ τὴν βιομηχανίαν
καὶ ἀπέβησαν τὸ πρῶτιστον ναυτικόν ἔθνος τοῦ ἀρχαίου κόσμου.
Πρώτη ἰσχυροτάτη καὶ ἐπίσημος πόλις ὑπῆρξεν ἡ *Σιδῶν* καὶ
ἡ ἀποικὸς *Τύρος*, τῆς ὁποίας ἡ λαμπρότης ὑπερέβαλε τὴν τῆς
Σιδῶνος. Καὶ περὶ τὰς δύο ταύτας ἐπισημοτέρας πόλεις πε-
ριστρέφεται κυρίως πᾶσα ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῶν Φοινίκων,
οἵτινες οὐδέποτε κατήρτισαν ἓν κράτος συμπαγές. Λίαν πρωί-
μως ἐπεμφαν πολλαχοῦ πολλὰς ἀποικίας, εἰς Κύπρον, εἰς Κρή-
την, εἰς Ῥόδον, εἰς Θάσον καὶ εἰς ἄλλας νήσους τοῦ Αἰγαίου
πελάγους, εἰς Σικελίαν, εἰς Σαρδόνα, εἰς Κύρνον, καὶ τελευ-
ταῖον ἀπόκησαν τὴν *Καρχηδόνα*, τὴν ἐπισημοτάτην πασῶν
τῶν ἀποικιῶν.

Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Φοινίκης εἶνε ἐν πολλοῖς μυθώδης
καὶ ἀσαφής. Ἐκάστη πόλις ἦτον αὐτόνομος καὶ συναπετέλει
μετὰ τῶν πέριξ οἰκούντων ἴδιον κράτος, οὔτινος προϊστάτο εἰς
βασιλεὺς. Τὴν ἀπόλυτον τοῦτου ἐξουσίαν ἐμετρίαζεν ἡ περὶ

αὐτὸν βουλή τῶν ἀρίστων, καὶ τὴν αὐθαίρετον τούτων ἐξουσίαν ἢ πολλάκις συνερχομένη συνέλευσις τοῦ λαοῦ. Κοινὴν δὲ μοσπονδίαν συναπετέλεσαν αἱ τρεῖς πόλεις, Τύρος, Σιδῶν καὶ Ἀραῶς, συνερχόμεναι εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κτισθεῖσαν οὐδετέραν πόλιν, *Τρίπολιν*, ὅπως συσκέπτονται περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ τῶν ἄλλων κοινῶν ὑποθέσεων. Ἀλλὰ πολιτικάι ζηλοτυπίαί, μίση καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι. ἀπεμάραναν τὸ ἐμπόριον καὶ ἐξησθένησαν τῶν Φοινίκων τὴν ἀκμὴν καὶ δύναμιν. Διό, ἂν καὶ οἱ Φοινῖκες ἀντίστησαν πολλάκις πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς μετ' ἀνδρικῆς καρτερίας, ἠναγκάσθησαν ὅμως νὰ ὑποκύψωσιν.

Ὅτε δὲ ὁ Σαλμανασάρ (717 π. Χ.) καθυπέταξε τὴν Φοινίκην καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Τύρον, τὸ κράτιστον τῶν κατοίκων αὐτῆς κατέφυγεν εἰς παρακείμενόν τι νησίδριον, ὁπόθεν ἐπὶ πενταετίαν ἀπέκρουσαν ἔρρωμένως πάσας τὰς προσβολάς. Ἐκεῖ ἀνίδρυσαν τὴν *νέα Τύρον*, ἣτις ἐπίσης ἀπέκρουσε τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Ναβουχοδονόσορος, τοῦ καθυποτάξαντος πᾶσαν τὴν Φοινίκην (600 π. χ.).

Ἀλλὰ βραδύτερον (περὶ τὸ 540 π. Χ.) ὑπετάγη καὶ ἡ Τύρος ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν, καὶ τέλος μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν ἐξεπορθήθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου (332 π. Χ.). Ἡ δ' ἐν Αἰγύπτῳ ἰδρυθεῖσα Ἀλεξάνδρεια, συγκεντρώσασα εἰς ἑαυτὴν τὸ μέγα τοῦ κόσμου ἐμπόριον, ἀφῆρεσε τὸ μέγα ἐμπορικὸν καὶ ναυτικὸν τῶν Φοινίκων ἀξίωμα.

2. Τὴν ἐμπορίαν οἱ Φοινῖκες ἀνέπτυξαν εἰς μέγαν βαθμόν, προβαίνοντες καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης εἰς ἀποτάτας ἀποστάσεις, ἐμπορευόμενοι οὐ μόνον τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς χώρας, οἷον τὰ πολύτιμα ὑφάσματα τῆς Σιδῶνος, τὰ πορφυρᾶ τῆς Τύρου, τὰ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος καὶ ἐβένου καὶ ἡλέκτρου τεχνουργούμενα σκευῆ κλπ., ἀλλὰ καὶ ἄλλων χωρῶν προϊόντα, οἷον ἐλαιον, ἔριον, οἶνον καὶ μέλι τῆς Παλαιστίνης, φάρμακα, πιθήκους, ψιττακοὺς, ἐλέφαντας, ἔβενον, μαργαρίτας καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους τῆς Ἰνδικῆς, βαλσαμον καὶ λίβανον τῆς Ἀραβίας, ἄργυρον τῆς Ἰσπανίας, χρυσόν ἐκ Θράκης, καὶ ἄλλα προϊόντα ἐξ ἄλλων μερῶν.

3. Ἡ βιομηχανία τῶν Φοινίκων ὑπῆρξεν ἐν πολλοῖς ἀξιοθαύμαστος. Ἰδίως δὲ οἱ Φοῖνικες διέπρεψαν περὶ τὴν τῆξιν τῶν μετάλλων, τὴν χρυσοχοϊκὴν, τὴν ὑφαντικὴν, τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων καὶ κοσμημάτων. Μάλιστα δὲ θαυμάζονται τὰ κεχρωματισμένα ὑφάσματα τῆς Σιδῶνος καὶ τὰ πορφυρὰ τῆς Τύρου καὶ τὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων καὶ ἐξ ἐλέφαντος ἐβένου καὶ ἤλεκτρου τεχνουργούμενα παντοειδῆ σκεύη. Εἰς αὐτοὺς πρῶτους ἀποδίδονται καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς ὕλου καὶ πορφύρας, τὴν ὁποῖαν ἠλίεον ἐγκεκρυμμένην ἐν τῇ ὁμωνύμῳ κογχύλῃ. Ἐπίσης ἡ εὕρεσις τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου καὶ τῆς γραφῆς ἀποδίδονται εἰς αὐτοὺς. Εἶνε δὲ βέβαιον, ὅτι τὰ γράμματα παρ' αὐτῶν παρέλαβον οἱ Ἕλληνες, παρὰ δὲ τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ Ῥωμαῖοι.

4. Ἡ θρησκεία τῶν Φοινίκων ὁμοιάζει σχεδὸν πρὸς τὴν τῶν Βαβυλωνίων, ἀλλ' εἶνε ὀλιγώτερον ἡθελίος καὶ μᾶλλον ἀκόλαστος. Λατρεύονται παρ' αὐτοῖς θεότητες ἦσαν ὁ Βάαλ, ἡ Ἀσχερά, (θεὰ τῆς γονιμότητος), ἡ ἔροπλος Ἀστάρτη, ὁ πολεμικὸς θεὸς Μολόχ, ὁ Μελικέρτης (Ἡρακλῆς) καὶ ὁ Ἄδωνις, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς κατὰ τὸ φθινόπωρον θησκούσης καὶ τῆς κατὰ τὸ ἔαρ ἀναγεννωμένης φύσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Καρχηδόνιοι.

Κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρωτήριον τοῦ κόλπου τῆς Τύντος ἀνι-
δρύθη περὶ τὰ μέσα τῆς θ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ Φοι-
νίκων ἀποίκων ἐκ Τύρου ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Διδούς (;) ἡ
πάλαι ποτὲ περιφανὴς Καρχηδών, τῆς ὁποίας τὸ μεγαλεῖον καὶ
ἡ δόξα ταχέως ἡμαύρωσαν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς
μητροπόλεως. Ἡ νέα αὕτη πόλις Καρχηδών ταχέως προα-
χθεῖσα εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὸν πλοῦτον ἐπεμψε πολλαχοῦ ἀποι-
κίας καὶ καταρτίσασα στρατὸν καὶ στόλον ἀξιόμαχον καθυ-

πέταξε πολλές περίξ χώρας καὶ νήσους. Διεξήγαγε μακρὸν καὶ ἐναγώνιον πόλεμον πρὸς κατάνκτησιν τῆς Σικελίας. Μετὰ δὲ τὴν πολυθρύλητον καὶ ὀλοσχερῇ ἦταν τῶν Καρχηδονίων περὶ τὴν Ἰμέραν ὑπὸ τοῦ Γέλωνος (479 π. Χ.) ἐπαύσαν μὲν τὰς ἐπὶ τὴν Σικελίαν ἐπιθέσεις, ἐπανελάθον ὅμως αὐτὰς περὶ τὰ τέλη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (410). Ἀλλ' αὖθις ἠττήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ Κορινθίου Τιμολέοντος (ἐν ἔτει 340). Αἱ δ' ἐμφύλιοι ἐριδες προῦκάλεσκον αὖθις τὴν ἐπέμβασιν τῶν Καρχηδονίων, οἱ ὅποιοι μετὰ μακροὺς πολέμους ἐπέβαλον τὴν κυριαρχίαν ἐαυτῶν ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς νήσου. Ἐπὶ τέλους περιελθόντας εἰς μακρὸν καὶ ἐναγώνιον πόλεμον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μετὰ νίκας περιφανεῖς, ὥς ἤσαντο διὰ τοῦ Ἀννίβα, ἐνὸς τῶν μεγίστων στρατηγῶν τῆς ἀρχαῖότητος, ἠττήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ (202), ἡ δὲ πόλις αὐτῶν ἐκπορθηθεῖσα ὑπὸ Σκιπίωνος τοῦ νεωτέρου κατεσκήθη ἐκ θεμελίων (146 π. Χ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Αἰγύπτιοι.

1. Γεωγραφικὴ διαίρεσις τῆς Αἰγύπτου. — 2. Συνοπτικὴ αὐτῆς Ἱστορία. — 3. Τὸ πολίτευμα καὶ ἡ εἰς βίους διαίρεσις. — 4. Θρησκευμα. — 5. Τέχνη. — 6. Γεωργία, βιομηχανία καὶ ἐμπόριον. — 7. Φιλολογία.

1. Ἡ Αἰγύπτος θὰ ἦτον ἔρημος, ὥς εἶνε καὶ ἡ Σαχάρα, εἰάν ὁ διαρρίων αὐτὴν Νεῖλος δὲν ἐπλημύρει αὐτὴν κατ' ἔτος. Διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὠνόμαζον αὐτὴν ἀδῶρον τοῦ Νεῖλου. Τὰ ἐξογκούμενα βαθμηδὸν ὕδατα κατακλύζουσιν ἐκατέρωθεν τὴν χώραν. Τὴν φυσικὴν ταύτην ἄρδευσιν ὑπεβοήθει καὶ ἡ τέχνη, οἷον διώρυγες, προχώματα, δεξαμενὰ καὶ ἄλλα ὕδραυλικά ἔργα. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ὑδάτων εἰς τὴν ἐκυτῶν κοίτην ἡ ἐκ τῆς ἰλῦος κεκαλυμμένη καὶ λιπαι-

νομένη χώρα αναδίδει ζωηράν καὶ ἄφθονον τὴν βλάστησιν καὶ σφριγῶσαν τὴν ἀνθοβολήν, ὥστε καὶ παράγει ἀφθόνους δημητριακοὺς καρπούς.

Ἡ Αἴγυπτος διηρεῖτο εἰς τρία μέρη· α') εἰς τὴν ἀνω Αἴγυπτον ἢ *Θηβαΐδα*, β') εἰς τὴν μέσσην Αἴγυπτον ἢ *Ἑπταρομίδα*, καὶ γ') εἰς τὴν κάτω Αἴγυπτον ἢ *Δέλτα*. Ἐκαστον δὲ τούτων τῶν μερῶν διηρεῖτο διοικητικῶς εἰς μικρότερα μέρη.

2. Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῶν Αἰγυπτίων ἐστὶ πάσης ἄλλης σκοτεινὴ καὶ μυθώδης, ἀβεββαία καὶ ἀσφαλής· διότι οὐ μόνον οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν νεωτέρων αἰγυπτιολόγων ἔρευναι πρὸς τὰς εἰδήσεις ἐκείνων. Πρῶτοι κατὰ τὴν ἐγγώριον παράδοσιν ἐβασίλευσαν οἱ ἀνώτεροι θεοί, μετ' αὐτοὺς οἱ κατώτεροι θεοί, μετὰ τούτους οἱ ἡμίθεοι καὶ τελευταῖοι οἱ θνητοὶ βασιλεῖς. Ἡ μακρὰ καὶ σκοτεινὴ αὕτη περίοδος δύναται νὰ κληθῇ *θεοκρατικὴ ἢ ἱεροκρατικὴ περίοδος*, ἣν καταλύσαντες στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ ἀνέλαβον αὐτοὶ τὴν ἐξουσίαν, ἀφ' ὧν ἄρχεται ἡ βασιλεία τῶν θνητῶν. Πρῶτος τῶν θνητῶν τούτων βασιλέων κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων εἶνε ὁ *Μήνης*, ἢ *Μηναῖς* ἢ *Μήνρ*, ὅστις ἦνωσεν εἰς ἓν κράτος τὴν ἀνω καὶ κάτω Αἴγυπτον, ἀπέστρεψεν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς τὴν κοίτην τοῦ Νείλου, ἔκτισε τὴν *Μέμφιν*, πρωτεύουσαν τοῦ ὅλου ἐνωθέντος κράτους, τὸ ὁποῖον ἐξέτεινε μεγάλως πρὸς δυσμὰς διὰ κατακτήσεων (περὶ τὸ 3180 π. Χ). Οἱ κατόπιν βασιλεῖς ἐπὶνύξησαν τὰς κατακτήσεις καὶ ἐκόσμησαν τὴν Μέμφιν καὶ τὴν Αἴγυπτον διὰ λαμπρῶν οἰκοδομημάτων, τῶν ὁποίων τὰ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτα εἶνε αἱ *πυραμίδες*, αἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς ἐνταφιασμόν τῶν βασιλέων, ἦσαν δὲ κεκοσμημέναι διὰ ζωγραφιῶν καὶ γλυπτικῶν ἔργων καὶ ἱερογλυφικῶν ἐπιγραφῶν. Δις τρεῖς μέγισται τούτων ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς δ' δυναστείας. Οὗτοι δ' εἶνε ὁ Χέοψ, ὁ Χεφρὴν καὶ ὁ Μυκερίνος. Ὁ *Μοῖρις* ἢ *Φίωψ*, ἢ *Ἀμαρέμης* ὁ Γ' κατεσκεύασε μεγίστην καὶ γιγαντιαίαν διώρυχα, δι' ἧς μετωχετεύοντο τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου εἰς τὴν *Μοῖριν* λίμνην (2300 π. Χ)*.

(*). Τὸ μέγιστον θαῦμα τῆς Αἰγύπτου καθ' Ἡρόδοτον, ἔχουσιν περί-

Ἔργον τοῦ Μοίριδος ἦτο καὶ ὁ παρ' αὐτὴν μέγας λαβύρινθος. Ἄλλ' αἴφνης μετὰ τὴν ἰδ' δυναστείαν τῶν βασιλέων, ἥτοι περὶ τὸ 2100 ἔτος π. Χ. ἄγρια νομαδικὰ φύλα Σημιτῶν, τοὺς ὁποίους οἱ Αἰγύπτιοι ὠνόμασαν Ὑκσῶς (ἢ Ὑξῶς), εἰσέβαλον ἐξ ἀνατολῶν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, καθυπέταξαν τὴν μέχρι τῆς Μέμφιδος χώραν, κατέσκαψαν τοὺς ναοὺς, ἐνέπρησαν τὰς πόλεις, κατέλαβον τῆς Αἰγύπτου τὸν θρόνον καὶ ἐβασίλευσαν περὶ τὰ 500 ἔτη. Ἄλλ' οἱ ἐγγχώριοι βασιλεῖς τῆς Θηβαίδος, πιθανῶς καὶ οὗτοι φόρου ὑποτελεῖς, ἐπαναστάντες ἐξέβαλον μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν τοὺς Ὑκσῶς τοὺτους, οἵτινες πιεσθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν ἀνεχώρησαν ὑπόσπονδοι.

Ἀπὸ τοῦδε ἄρχεται ἡ τρίτη καὶ λαμπροτάτη περίοδος τῆς Αἰγύπτου (1580—800 π. Χ.), τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἀποβαίνουνσιν αἱ Θῆβαι ἢ Διδόπολις. Ἀξιοὶ μνείας βασιλεῖς τῆς περιόδου ταύτης εἶνε Ἀμένωφίς ὁ Γ', προελάσας νικηφόρος μέχρι Μεσοποταμίας, καὶ μάλιστα ὁ μέγας Ραμεσσῆς ὁ Β', ὁ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον Σέσωστρις. Ὁ μέγας οὗτος ἥρως καὶ κατακτητὴς συγκροτήσας πολυαριθμοὺς πεζικὰς, ἵππικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις, λέγεται, ὅτι καθυπέταξεν ἅπασαν σχεδὸν τὴν Αἰθιοπίαν καὶ Λιβύην, τὴν Ἀραβίαν, Συρίαν, μικρὰν Ἀσίαν καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ προέβη κατὰ μυθωδετέραν παράδοσιν μέχρι τοῦ Γάγγου, ὑπόθεν ἐπιστρέψας μετὰ ἐννεαετῇ ἐκστρατείαν πλήρης δόξης, λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων, ἔδρυσεν πλεῖστα καὶ κάλλιστα μνημεῖα, κατεσκευάσεν μέγιστα κτίρια ὑδραυλικά καὶ ὀχυρωματικά, ἔκτισεν ναοὺς, πόλεις κλπ., ἔστησεν πολλὰ καὶ μεγαλοπρεπέστατα τρόπαια καὶ μνημεῖα καὶ ἐνεχάραξεν εἰς βράχους δι' ἱερογλυφικῶν τὰ ἑαυτοῦ κατορθώματα.

Ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας διετηρήθη ἀμείωτος ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θρόνου, ὅτε αἴφνης περὶ τὰ τέλη τῆς ὀγδόης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος εἰσβαλόντες οἱ Αἰθίοπες κατέλαβον ἐπὶ

μέτρον 3600 σταδίων, ἢ 405,000,000 τετραγωνικῶν μέτρων καὶ ἐν τῷ μέσῳ δύο πυραμίδας, καὶ δι' ἧς μετέβαλε τὸν ἔρημον καὶ ἄγονον Ἀραιοίτην νομὸν εἰς κῆπον εὐφορώτατον.

πεντήκοντα περίπου ἔτη τὸν θρόνον. Ἦδη οἱ Αἰγύπτιοι ἀποσεύσαντες τὸν ξενικὸν ζυγὸν ἀνίδρυσαν ἀντὶ τῆς πολιτικῆς βασιλείας τῶν Φαραίων τὴν *ιερατικὴν δωδεκαρχίαν*, Ἄλλ' ὁ δωδεκάρχης τῆς Σάεως *Ψαμμήτιχος*, τῇ συνδρομῇ μισθοφόρων Ἑλλήνων, Ἰώνων καὶ Καρῶν, καταβαλὼν τοὺς συνάρχοντας, καταλύει τὴν δωδεκαρχίαν καὶ συνενώσας εἰς χεῖρας ἑαυτοῦ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν ἀναλαμβάνει τὴν βασιλείαν, (645 π. Χ.). Ἀπὸ τοῦτου ἄρχεται νέα καὶ ὄλως διάφορος τῶν προηγουμένων περίοδος. Ἀναδείξας νέαν πρωτεύουσαν τὴν *Σάιν*, ἤνοιξε τὰς πύλας τοῦ ἐμπορίου εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ Φοίνικας καὶ παρεχώρησεν γῆν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅπου ἐκτίσαν τὴν *Ναύκρατιν* ἢ *Ἑλλήριον*, καὶ ἐχορήγησεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἄλλα προνόμια. Ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ προήχθη καὶ ἤκμασεν ἔτι μᾶλλον ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ψαμμηνίτου ὑπέρταγῃ καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τοῦ μονάρχου τῆς Περσίας Καμβύσου καὶ μετεβλήθη εἰς περσικὴν σατραπείαν (525 π. Χ.). Μετὰ δύο δ' αἰῶνας συνυπετάγησαν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπέκυψαν ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Πτολεμαίων.

3. Τὸ *πολιτεῦμα* τῶν Αἰγυπτίων, ὅπερ συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς *ιεροκρατίας* καὶ τῆς εἰς *βλους* ἢ εἰς *τάξεις* διαιρέσεως τοῦ λαοῦ, ἦτον *ἀπόλυτος δεσποτικὴ μοναρχία*. Ὁ ἀνώτατος *μονάρχης*, ὁ *βασιλεὺς* Φαραῶ, ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας ἅμα καὶ τῆς θρησκείας, ἐξελέγετο δ' ἐκ τῆς τάξεως τῶν *μαχίμων*. Οὗτος καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον ἀπῆλαυε θεῶν τιμῶν, διῆγε βίον λίαν αὐστηρὸν καὶ σώφρονα ὑπὸ αὐστηροῦ κανόνα καὶ τύπους, ἐπιβλεπόμενος ἀείποτε ὑπὸ τῶν ἱερέων, καὶ θνήσκων ἐνεταφιάζετο μεγαλοπρεπῶς ἐντὸς πυραμίδος.

Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, καθὼς καὶ οἱ Ἰνδοί, ἦσαν διηρημένοι εἰς διαφόρους *τάξεις* ἢ *βλους*. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ὑποδιαιρέσεως ὑπάρχει μεγάλη διαφωνία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, οἱ μὲν παραδέχονται τέσσαρας, οἱ δὲ ἑπτὰ, καὶ ἄλλοι ἄλλως.—Καὶ αἱ μὲν δύο πρῶται τάξεις περιελάμβανον τοὺς *ιερεῖς* καὶ *μαχίμους*, αἱ δὲ ἄλλαι ἅπαν τὸ ἐμπορικὸν καὶ ἐργατικὸν τοῦ λαοῦ πλῆθος. Ἡ πρώτη τάξις, ἡ τῶν *ιερέων*, ἦτον ἡ ἐπικρα-

τεστέρχ καὶ ἡ μᾶλλον τῶν ἄλλων προνομιοῦχος, νεμομένη τὸ τρίτον ἀπάσης τῆς χώρας καὶ ἀπηλλαγμένη πάσης φορολογίας, ἡ μόνη κάτοχος ὅλων τῶν μυστηρίων τῆς θρησκείας καὶ ἐν γένει πάσης ἐπιστήμης καὶ γνώσεως. Ἱερεῖς συνέκρότουσαν τὸ ἀνώτατον συμβούλιον τοῦ βασιλέως, ἱερεῖς ἦσαν οἱ ἀνώτεροι πολιτικοὶ λειτουργοί, *ρομάρχαι, δικασταί, ἰατροί, ἀστρονόμοι, καλλιτέχναι* κλπ. Ἡ δὲ δευτέρα τάξις, ἡ τῶν *μαχίμων*, ἦτο καὶ αὕτη ἀτελὴς φόρου καὶ ἐνέμετο μεγάλην κτημάτων ἔκτασιν, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἐλάμβανε καὶ ἰδιαίτερον μισθόν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν *μαχίμων* (κατὰ τοὺς Ἑλληνας ἱστορικοὺς) συνεποσοῦτο εἰς 400,000 καὶ πλέον ἀνδρῶν, ἐκ τούτων ἐνείρηνη 180,000 μόνον διετέλουν ἑνοπλοὶ μεταλλασσόμενοι κατ' ἔτος.

Αἱ δὲ ἄλλαι τάξεις συναπετέλουν τὸν καθ' αὐτὸ λαόν, ὅστις δὲν εἶχε γαίικς ἰδιοκτητοὺς, ἀλλ' ἡ ἐγεώργει ἐπὶ μισθῷ ἢ ἐπὶ ἐνοικίῳ, ἢ ἐποίμαινεν, ἢ μετήρχετο ἐμπορίαν ἢ βιομηχανικὸν τι ἔργον. Ἐν μεγίστῃ τιμῇ ἦτον ἡ γεωργία, ἡ δὲ κτηνοτροφία ἐθεωρεῖτο ὡς εὐτελὲς τι ἐπάγγελμα, εὐτελεστάτοι δὲ πάντων ἐθεωροῦντο οἱ *συνδοταί*.

4. Τὸ *θρήσκειμα* τῶν Αἰγυπτίων διαφόρως παρεστάθη καὶ ἡρμηνεύθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν. Τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ ἡ θρησκεία τῶν Αἰγυπτίων, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἀσιατικῶν ἐθνῶν, φαίνεται, ὅτι ἦτο καθαρὰ *φυσιολατρεία*, ἥτις ἐκ δεισιδαίμονος ἀποτυφλώσεως ἐξέκλινεν εἰς *κτισματολατρείαν*.

Κατὰ τὸ ἐπικρατέστερον σύστημα τὸ *θρήσκειμα* τῶν Αἰγυπτίων ἐπρέσβευε τὴν ὑπαρξίν *ἐνός υπερτάτου καὶ ἀοράτου ὄντος*, ὅπερ κατὰ τὴν ἀπόρρητον διδασκαλίαν τῶν ἱερέων οὐδὲν εἶχεν ὄνομα ἢ σχῆμα. Οἱ δὲ ἄλλοι θεοί, τοὺς ὁποίους ἐλάτρευον, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν πλὴν ἡ προσωποποιήσεις τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων καὶ τῶν προσώπων τοῦ υπερτάτου ἐκείνου ὄντος, ὁ δὲ λαὸς ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀληθεῖ ὑπαρξίν πολλῶν θεῶν, τοὺς ὁποίους πάλιν διήρει εἰς τρεῖς τάξεις. Οἱ ἐπισημότατοι τῶν θεῶν τῆς πρώτης τάξεως ἦσαν 1) ὁ ἀποκεκρυμμένος *Ἀμμων* (Ζεὺς) λατρεύμενος κατὰ τὴν ἄνω Αἴγυπτον, τοῦ ὁποίου ἐπισημότατον ἱερὸν καὶ μαντεῖον ἦτο τὸ ἐν τῇ *χαριστάτῃ* ἀνάσει τῆς λιθυκῆς ἐρήμου *Ἀμμώνιον*, 2) ὁ θεὸς τοῦ

οὐρανόφωτος *Φθᾶς*, λατρευόμενος κατὰ τὴν μέσσην Αἴγυπτον καὶ ἰδίως ἐν Μέμφιδι, 3) ἡ ζωογόνος θεότης *Νηῖθ*, καὶ 4) ὁ υἱὸς αὐτῆς *Ῥᾶς*, ὁ θεὸς τοῦ ἡλίου, ἀμφότεροι λατρευόμενοι ἐν τῇ κάτω Αἰγύπτῳ καὶ ἰδίως ἐν Σάει. Τοῦτου τοῦ *Ῥᾶ* υἱοὶ ἦσαν οἱ πλείστοι τῶν δώδεκα θεῶν, οἱ ὅποιοι συναπετέλουν τὴν δευτέραν τάξιν. Ἐκ τῶν θεῶν τῆς δευτέρας τάξεως ἐγεννήθησαν οἱ θεοὶ τῆς τρίτης τάξεως, τῶν ὁποίων ἐπισημότατοι ἦσαν ὁ *Σέραπις*, ὁ *Ὅσιρις*, ἡ *Ἰσις* καὶ ὁ υἱὸς αὐτῶν *Ὡρος* (*).

5. Ἡ τέχνη ἐν γένει παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις φέρει τὸν ἀτελῆ, στερεότυπον καὶ στάσιμον χαρακτῆρα, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖται εἰς ἅπαντα τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν, διότι οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς τεχνίτας ἐλευθερίαν παραστάσεως τῶν θρησκευτικῶν ἀντικειμένων παρὰ τὸν ἀρχῆθεν εἰθισμένον καὶ διαγεγραμμένον τύπον. Ὅθεν ἡ ἀνδριαντοποιία καὶ ἡ ζωγραφικὴ αὐτῶν ἀπέχει πολὺ τῆς ἀμιμῆτου ἐκείνης καλλωνῆς, ἥτις ἐμπρέπει εἰς τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀνδριαντοποιία

(*) Ὁ *Ὅσιρις* διετέλει εἰς διηνεκῇ καὶ ἀμείλικτον πόλεμον πρὸς τὸν *Τυφῶνα*, ὅστις πιθανῶς ἦτον ἡ θεοποίησις τοῦ σφοδροῦ ἀνέμου, τοῦ πνέοντος ἰκ τῆς ἐρήμου.

Ἐκ τῶν ζώων θείας ἰδίως λατρείας ἀπῆλθον ὁ αἴλουρος, ὁ κύων, ὁ ὄφις, ἡ ἴβις, ὁ κροκόδειλος, ὁ ἰχθυόων καὶ ὁ μόσχος θεὸς *Ἄπις*, τρεφόμενος ἐν τῷ ἐν Μέμφιδι ναῷ τοῦ *Φθᾶ*.

Πρὸς τὴν κτηνολατρείαν στενωῶς συνεδέετο καὶ τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως. Κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο ἡ ψυχὴ τῷ ἀποθανόντος πρὸ τοῦ τελευταίου ἑαυτῆς προσρισμοῦ κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ περιπλανηθῇ τρισχίλια ὅλα ἔτη μεταβαίνουσα ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ σῶμα ὧν τῶν ζώων. Κατόπιν ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τὸ πρῶτον ἑαυτῆς ἀνθρώπινον σῶμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθε, καὶ ἐντεύθεν μεταβαίνουσα εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ἄδου ἐδικάζετο ὑπὸ τοῦ *Ὅσιριδος*, καὶ ἂν μὲν ἦτο δικαία, ἐξεπέμπετο εἰς τὰς φωταυγεῖς χώρας, ἐὰν δὲ ἄδικος, εἰς τὰ ζοφερά τοῦ ἄδου τάρταρα. Ἐκ τοῦ δόγματος τούτου τῆς μετεμψυχώσεως προέκυψε καὶ τὸ θρησκευτικὸν ἔθιμον τῆς ταριχεύσεως τῶν νεκρῶν, τοὺς ὁποίους μετὰ τὴν ταρίχευσιν ἐνεταφίαζον μετὰ μεγάλῃς ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς εἰς τάφους στερεοῦς, εἰς γατακόμβας, εἰς πυραμίδας καὶ εἰς λοιπὰ μνημεῖα, τῶν ὁποίων πλείστα σώζονται μέχρι τῆς σήμερον, ἐφ' ὧν εὐρίσκονται οἱ οὕτω τεταριχευμένοι νεκροί, οἱ κοινῶς καλούμενοι μούμιαι.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

διακρίνεται διὰ τὰ κολοσσιαῖα αὐτῆς ἔργα. Περίεργοι μάλιστα εἶνε αἱ Σφίγγες, κολοσσιαῖα ἀγάλματα λεόντων μὲ στῆθος καὶ κεφαλὴν γυναικὸς ἢ ἄλλου τινὸς ζώου, (οἷον κριοῦ, ἱέρακος), καὶ παριστάνουσαι συμβολικῶς τὴν μεγίστην πνευματικὴν ἢ σωματικὴν δύναμιν θεῶν ἢ βασιλέων.

Ἐπίσης καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτῶν εἶνε αξιοθαύμαστος ὅχι τόσο διὰ τὴν χάριν καὶ καλλονὴν, ὅσον διὰ τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν ἢ τὸ κολοσσιαῖον μέγεθος. Τὰ περιφημότερα τῶν ἔργων αὐτῆς εἶνε οἱ ἐγκολαπτοὶ ἐπὶ βράχων τύφοι ἢ κατακόμβαι, αἱ πυραμίδες, οἱ τοῖοι, οἱ ὀβελλοσκοί, ὁ λαβύρινθος κλπ.

6. Ἡ γεωργία, ὡς ἐκ τῶν πλημμυρῶν τοῦ Νείλου καὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ ἐδάφους, ὑποστηρικθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων καὶ μεγάλως τιμωμένη καὶ ὑπὸ πλείστων ἐξασκουμένη, ἀνεπτύχθη τεραστίως. Ἐπίσης ἤκμασε καὶ ἡ ὑφαντικὴ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, παρὰ τῶν ὁποίων κατεσκευάζοντο διάφοροι τάπητες ἐκλεκτοὶ καὶ πολύτιμοι, παντοειδῆ βύσσινα καὶ λινὰ ὑφάσματα. Εἰς τὴν ὑφαντικὴν ἐχρησίμευε καὶ ὁ πάπυρος, εἶδος καλάμου, φυομένου παρὰ τὸν Νεῖλον, (τὴν σήμερον ἐξέλιπεν), ἐκ τούτου κατεσκευάζον σκεπάσματα, ἱστία καὶ τὸν πάπυρον πρὸς χρῆσιν τῆς γραφῆς πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ χαρτοῦ. Ἐπίσης ἀνεπτύχθη καὶ ἡ ὑελουργία καὶ ἡ μεταλλουργία εἰς ἶσον βαθμὸν ἢ καὶ εἰς ἀνώτερον ἢ παρὰ τοῖς Φοίνιζιν.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐκαυχῶντο ἐπίσης, ὅτι ἐν τῇ διὰ τῆς πορφύρας φοινίξει τῶν ὑφασμάτων ὑπερέβαλον τοὺς Φοίνικας. Ἐπίσης ἐκαυχῶντο, ὅτι ὑπερηκόντισαν καὶ τοὺς Βαβυλωνίους περὶ τὴν ἀστρονομίαν, ἀριθμητικὴν καὶ γεωμετρίαν, καὶ ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι ἐξηκρίβωσαν τὸν ζῳδιακὸν κύκλον, ὅτι ὥρισαν τὸν χρόνον τῶν διαφορῶν ὥρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὸν ὅποιον διήρεσαν εἰς 12 μῆνας καὶ 365 ἡμέρας καὶ προσέθηκαν τὸ ἐμβόλιμον ἔτος διὰ τὴν διαφορὰν τοῦ $1\frac{1}{4}$ περίπου τῆς ἡμέρας.

Τὴν δ' ἐμπορίαν ἐξήσκουν ἢ διὰ τοῦ ποταμοῦ ἢ κατὰ ξηρὰν διὰ τῶν καραβαρίων, τῶν ὁποίων ὡς σταθμοὶ ἐχρησίμευον οἱ διάφοροι ναοί. Ἀλλὰ μᾶλλον ξίνοι ἔμποροι εἰσήγον εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐμπορεύματα ἢ ἐξήγον οἱ Αἰγύπτιοι.

Καὶ ἔξωθεν μὲν ἐκ τῆς Συρίας, Ἀραβίας καὶ Ἀφρικῆς, εἰσάγοντο λίβανος, χαλκός, χρυσός, ἐλέφας, ἔλαιον, ξυλεία καὶ δοῦλοι, ἐξήγοντο δὲ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ διάφορα βιομηχανικά σκεύη καὶ τεχνουργήματα.

7. Ἡ *φιλολογία* παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις μικρὰν ἔλαβεν ἐπίδοσιν καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ μάλιστα διότι ταύτην ἐξήσκουν μόνον οἱ ἱερεῖς, καὶ διότι ὁ χάρτης ἦτο βαρύτιμος καὶ ἰδίως διότι ἡ ἰδιότης τῆς γραφῆς ἦτο δυσκολωτάτη. Ἦτο δὲ ἡ γραφή τριῶν εἰδῶν, *ιερογλυφικῇ, ἱερατικῇ καὶ δημοτικῇ*. (α)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἑβραῖοι

1. Συνοπτικὴ ἱστορία. — 2. Πολίτευμα. — 3. Φιλολογία.

Κατὰ τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς διαθήκης, ἣτις εἶνε ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῆς ἱστορίας τῶν Ἑβραίων, γενάρχης αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Ἀβραάμ, ἔλκων τὸ γένος ἐκ τῶν πρωτοπλάστων,

α') Καὶ τῆς μὲν *ιερογλυφικῆς* διακρίνουσιν οἱ αἰγυπτιολόγοι τρία εἶδη, τὰ εἰκονικὰ *ιερογλυφικά*, τὰ συμβολικὰ ἢ τροπικὰ καὶ τὰ φωνητικά. Καὶ εἰκονικὰ μὲν λέγονται τὰ *ιερογλυφικά*, ὁπόταν δι' αὐτῶν ἀπεικονίζονται αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα μέλλουσι νὰ δηλωθῶσι. Τροπικὰ δὲ ἢ συμβολικὰ λέγονται, ὁπόταν τὰ ἐξεικονιζόμενα ἀντικείμενα παριστάνωσι συγγενεῖς ἐννοίας (π. Χ. ὁ ἥλιος ἢ εἰκὼν αὐτοῦ σημαίνει τὴν ἡμέραν, ὁ ὀφθαλμὸς σημαίνει τὴν ἐννοίαν βλέπω, ὁ μοχλὸς σημαίνει τὴν ἐννοίαν κλείω κ. λ. π.) καὶ φωνητικὰ λέγονται ὁπόταν τὰ μέλλοντα νὰ δηλωθῶσιν ἀντικείμενα παριστάνονται διὰ λέξεων, τῶν ὁποίων τὰ ἀρκτικά στοιχεῖα ἔχουσι τὸ στοιχεῖον τῆς λέξεως, τὴν ὁποίαν θέλουσι νὰ παραστήσωσιν. (οὕτω π. χ. θέλοντες νὰ παραστήσωσι τὴν λέξιν *λαός*, μεταχειρίζονται τέσσαρας εἰκόνας, τῶν ὁποίων τὰ ἀρκτικά στοιχεῖα περιλαμβάνουσι τὰ στοιχεῖα τῆς λέξεως, οἷον τὴν εἰκόνα τοῦ *λέοντος* (αἰγυπτιαστὶ *λαβούκ*), τὴν εἰκόνα *ἀετοῦ* (= *ἀχούμ*) κλπ., διὰ τούτων ἀπετελέσθη ἡ συλλαβὴ *λά...*)

Ἡ δὲ *ἱερατικὴ* γραφή ἦτον ἐπιτομὴ τῆς *ιερογλυφικῆς*.

Ἡ δὲ *δημοτικὴ* ἦτο πάλιν ἐπιτομὴ τῆς *ἱερατικῆς*.

Ἀδὰμ καὶ Εὐᾶς, ὡς καὶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Οἱ πρωτόπλαστοι τεθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ παραδείσῳ διηγόν βίον μακάριον, ἀλλὰ παραβάντες τὴν θεϊαν ἐντολὴν ἐξώσθησαν τοῦ Παραδείσου, ἐπέσυραν καθ' ἑαυτῶν τὴν θεϊαν ὀργὴν καὶ ἐξ ἀθανάτων ἐγένοντο θνητοὶ συνεπισύραντες τὴν εὐθύνην καὶ δι' ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, (προπατορικὸν ἁμάρτημα). Ἐπειδὴ δὲ τὸ κακὸν ὑπερεπλεόνασε παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὁ θεὸς ὀργισθεὶς ἀπεφάσισε νὰ ἐξολοθρεύσῃ διὰ τοῦ παγκοσμίου κατακλιτισμοῦ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀλλ' ὁ δίκαιος Νῶε διεσώθη μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας ἑαυτοῦ ἐγκλεισθεὶς ἐν τῇ κιβωτῇ, ἣν ἐναυπήγησε κατὰ συμβουλήν τοῦ θεοῦ. Ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε, Σὴμ, Χάμ καὶ Ἰάφεθ, ἐπληθύνθη καὶ πάλιν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι καὶ πάλιν ἐλθισμόνησαν τὸν ἀληθῆ θεὸν καὶ ἐλάτρευον τοὺς ψευδεῖς θεοὺς καὶ τὰ εἰδωλα. Μόνος ὁ Ἀβραάμ, εἰς τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ Πατριαρχῶν, διετήρει τὴν πίστιν πρὸς τὸν ἀληθινὸν θεόν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ὁποῖου ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν καὶ μετόκησεν εἰς τὴν Χαραάν, ἥτοι εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας (π. Χ. 2000 περίπου ἔτη). Τὴν ἀληθῆ πίστιν ὁ Ἀβραάμ μετέδωκεν εἰς τὸν υἱόν του Ἰακώβ, (ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο καὶ Ἰσραήλ), οὗτος δὲ εἰς τοὺς δώδεκα ἑαυτοῦ υἱούς, οἱ ὁποῖοι ἀπέβησαν οἰδώδεκα πατριάρχαι τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ. Εἰς τούτων, ὁ Ἰωσήφ, πωληθεὶς ὑπὸ τῶν φθονερῶν ἀδελφῶν του ὡς δούλος καὶ μετενεχθεὶς εἰς Αἴγυπτον μετόκησεν ἐκεῖ καὶ ἄπασαν τὴν πατρικὴν οἰκογένειαν ἕνεκα ἐπεληθούσης σιτοδείας. Ἐπὶ τὰ 400 καὶ πλέον ἔτη διέμειναν οὗτοι ἐν Αἰγύπτῳ, «πληθυνόμενοι ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης». Ἀλλὰ δεινῶς καταθλιβόμενοι ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μωϋσέως, πλὴν τῶν ἄλλων, 600.000 μαχίμων ἀνδρῶν, καὶ διαβάντες διὰ θαύματος ἀβρόχοις ποτὶ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διετριψαν ἐπὶ τσσαράκοντα ὅλα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπου ἔλαβον παρὰ τοῦ θεοῦ τὸν θεῖον νόμον, ἥτοι τὰς δέκα ἐντολάς. Τὸν Μωϋσῆν ἀποθνέοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ διεδέχθη ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ. Ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τούτου οἱ Ἰσραηλῖται διαβάντες τὸν Ἰορδάνην πο-

ταμόν καὶ ἐκπορθήσαντες τὴν Ἱερικῶ μετὰ πενταετείς πολέ-
μους πρὸς τοὺς Χαναναίους ἐκυρίευσαν μέγα μέρος τῆς Παλαι-
στίνης, ἣτις καὶ διενεμήθη διὰ κλήρου εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ
Ἰσραὴλ. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ, χαλαρωθείσης
τῆς στρατιωτικῆς ἐνότητος καὶ πειθαρχίας, οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς
οἰκοῦντες ἡττημένοι λαοὶ ἀναθαρρήσαντες ἐπῆλθον σφοδροὶ καὶ
ἀκατάσχετοι κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἐντεῦθεν δ' ἐξερράγησαν
νέοι μακροὶ καὶ αἱματηρότατοι πόλεμοι, καθ' οὓς διέπρεψαν
ἐξοχοὶ διὰ τὰ πολεμικὰ ἑαυτῶν κατορθώματα ἥρωες, οἱ κλη-
θέντες κριταί, ὧν ἐπιστημότεροι εἶνε ὁ Γεδεὼν, ὁ Ἰφθαί, ὁ Βα-
ράκ κλπ. καὶ ὁ πάντων βωμαλεώτατος Σαμφών. Ὁ λαὸς αἰ-
σθανθεὶς τέλος τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἑλλείψεως ἐθνι-
κῆς ἐνότητος ἀπήτησε βασιλέα καὶ ὡς τοιοῦτος πρῶτος ἐχρί-
σθη ὑπὸ τοῦ κριτοῦ καὶ προφήτου Σαμουὴλ ὁ Σαουλ (1050
π. Χ.). Ὁ τοῦτον διαδεχθεὶς προφητᾶναξ Δαυὶδ δια νέων πο-
λεμικῶν κατορθωμάτων ἐλάμπρυνε τὸ κράτος καὶ διὰ τοῦ προ-
φητικοῦ καὶ ποιητικοῦ χαρίσματος ἐκλείψε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα.
Κατατροπώσας πάντας τοὺς ἐχθροὺς ἐπεξέτεινε τὸ κράτος ἀπὸ
τῆς Μεσογείου θαλάσσης μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Εὐφράτου καὶ
ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ὀρόντου μέχρι τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου. Ἡ
δὲ νέα καὶ ὀχυρὰ τοῦ κράτους πρωτεύουσα, Ἱερουσαλήμ, μετὰ
τοῦ ἐν αὐτῇ οἰκοδομηθέντος ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος περι-
καλλεστάτου καὶ μεγίστου ναοῦ ἐχρησίμευεν ἐφεξῆς ὡς τὸ
κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν κέντρον τοῦ ὅλου
Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους.

Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ ἐνότης διεσπάσθη ταχέως καὶ κατέλη-
ξεν εἰς τὴν τάχιον ἢ βράδιον ὑποδούλωσιν τοῦ ὅλου ἔθνους.
Ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ρεβοάμ, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Σολομῶν-
τος, οἱ Ἑβραῖοι συγκροτήσαντες ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐν Συχέμ
ἀπήτησαν τὴν ἐλάττωσιν τῶν καταθλιπτικῶν φόρων παρὰ
τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἡγήθη ἐπιμόνως, ἀπέστησαν
ἀπ' αὐτοῦ αἱ δέκα φυλαί, αἵτινες ἀνηγόρευσαν ἴδιον βασιλέα,
τὸν ἀντάρτην Ἱεροβοάμ (975 π. Χ.).

Τοιοιούτῳ τρόπῳ τὸ ἔθνος ἐδιχάσθη εἰς τὸ πρὸς μεσημβρίαν
βασιλεῖον τοῦ Ἰουδα καὶ εἰς τὸ πρὸς βορρᾶν βασιλεῖον τοῦ

Ἰσραήλ. Τὸ νέον τοῦτο συγκροτηθὲν βασιλείον τοῦ Ἰσραήλ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ συστάσεως μέχρι τῆς καταλύσεώς του (975—722) οὐδὲν ἄλλο παρίστησιν ἢ ἐμφυλίους στάσεις, καὶ φόνους βασιλέων, καὶ σφοδρούς ἀνταγωνισμούς, καὶ ἀντιπολιτεύσεις προφητῶν κατὰ βασιλέων, καὶ καταδιώξεις βασιλέων κατὰ προφητῶν καὶ πολλὴν λαοῦ ἀνομίαν καὶ ἀσέβειαν καὶ ἀγριότητα. Ταῦτα πάντα ἐξησθένισαν τοῦ κράτους τὴν δύναμιν καὶ μετὰ πολυτάραχον βασιλείαν 19 βασιλέων κατελύθη τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Σαλμανασσάρ καὶ ὁ λαὸς ἀπῆχθη εἰς δουλείαν (722).

Εἰς δὲ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰουδα, ἐπὶ τοῦ ἑποίου ἐβασίλευσαν 20 κατὰ διαδοχὴν βασιλεῖς ἐκ τοῦ οἴκου Δαυὶδ, ἐπεκράτησε μείζων πολιτικὴ ἡσυχία καὶ ἐνότης ἢ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἡ πρὸς τὸν θεὸν πίστις ἐμολύνθη διὰ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ὁ μεταξὺ βασιλέων καὶ προφητῶν σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς ἐχαλάρωσε τὴν ἐθνικὴν ἰσχύν, καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν κράτος κατεκτήθη καὶ κατελύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδονόσορος (588). Μετὰ ἐβδόμηκονταετῇ δὲ βαρεῖαν αἰχμαλωσίαν ὁ μέγας Κῦρος, ὁ καταλύσας τῶν Βαβυλωνίων τὸ κράτος, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος.

Ἐκ σειρᾶς θλιβερῶν παθημάτων διδαχθέντες οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἐν τῇ ἐνώσει, ἐν τῇ καρτερίᾳ καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν θεὸν ἀκραδάντῳ πίστει τῶν πατέρων των, ἐγκείται ἡ σωτηρία ἐκ τῶν ἀνέθηκων ἥδη πάσας τὰς ἐκ τῶν ἐλπίδας εἰς τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν καὶ λυτρωτὴν, ὃν προανήγγειλαν οἱ προφῆται, μέλλοντα νὰ βλαστήσῃ «ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ».

Οἱ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας εἰς Παλαιστίνην ἐπιστρέψαντες Ἰουδαῖοι διετέλεσαν ἥδη ὑπὸ τὸ περσικὸν κράτος, μετὰ δὲ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ, ὅτε μὲν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ Σελευκίδας ὡς φόρου ὑποτελεῖς, διὰφυλάττοντες τὸ θεοκρατικὸν ἑαυτῶν πολιτεύμα. Εἰς τὸ συνέδριον δὲ τῶν πρεσβυτέρων, τοῦ ἑποίου προέστατο ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, ὑπεβάλλοντο πᾶσι αἱ σπουδαῖαι τοῦ λαοῦ ὑποθέσεις.

Μεταξύ τῶν Ἰουδαίων νέαι ἐπῆλθον ἐμφύλιοι συγκρούσεις ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο αἱρέσεων, *Φαρισαίων* καὶ *Σαδδουκαίων*, ἡ δὲ Παλαιστίνη ἀπέβη *ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία*.

Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἀντὶ νὰ πιττεύσωσιν εἰς τὸν ἐπηγγελλέμενον Μεσσίαν, ὅστις ἐγεννήθη, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, *ἐσταύρωσαν αὐτὸν* ἐξ ἐθελοκακίας! Ἀλλὰ διὰ τὸ φοβερὸν ἐκυτῶν τοῦτο ἀνοσιούργημα ἐτιμωρήθησαν δεινῶς! Ἡ Ἱερουσαλὴμ ἐξεπορθήθη καὶ κατεσκάφη, αὐτοὶ δ' ἐκτοτε ἕως τὴν σήμερον διάγουσιν *ἀλῆται* καὶ *πλάνητες*, *ἀπάτριδες* καὶ *ἐξουθενημένοι* ἐφ' ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

2. Τὸ *πολιτεῦμα* τῶν Ἑβραίων ἦτο *θεοκρατικόν*, τὸ δ-
ποῖον ἔλαβε σὺν τῷ χρόνῳ διαφόρους τροποποιήσεις. Καὶ μέ-
χρι μὲν Μωϋσείως ἦτον *ἀπλὴ τις νομαδικὴ πατριαρχία*, ἀπὸ
δὲ τοῦ *μωσαίου* νόμου ἀνεφάνη γνησία καὶ καθαρὰ *θεοκρατία*,
τῆς ὁποίας ἀνώτατος ἄρχων καὶ κύριος ἦτον ὁ εἰς καὶ μόνος ἀ-
ληθινὸς θεός, ὁ Ἰεχωβάς. μὴ δυνάμενος νὰ παραστῇ δι' οὐδενὸς
ὁμοιώματος. Ἀνώτατος δὲ καὶ ὁρατὸς τοῦ θεοῦ ἀντιπρόσωπος ἐπὶ
τῆς γῆς ἦτον ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, ὅστις μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἱερα-
τείου ἦτον ὁ *φύλαξ* καὶ *ἐρμηνεύτης* τοῦ νόμου, κέντρον δὲ τῆς
ἐθνικῆς ἐνότητος ἦτο τὸ *ἱερόν*, ἐν ᾧ ἐναπέκειτο ἡ *κιβωτὸς* τῆς
Διαθήκης. Ἀλλ' ἡ ἐνότης αὕτη ἦτο *χαλαρωτάτη* καὶ *διεσπᾶ-*
το εἰς ἐκάστην φυλὴν, ἥτις συναπετέλει αὐτοδιοικήτόν τι κρά-
τος. Ἐντεῦθεν ἀναγκαιοτάτη ἰθεωρήθη ἡ *ἰδρυσίς* τῆς *βασι-*
λειας ὡς κέντρου πολιτικῆς ἐνότητος. Ἀλλ' ἐκ τούτου, ὡς
εἴρηται, προέκυψε μετὰ βυβασιλείας καὶ ἱερατείου σφοδρὸς ἀν-
ταγωνισμός, ὅστις ἐπετάχυνε τοῦ ἔθνους τὸν ὀλεθρον.

Ἡθικοὶ δεσμοὶ πρὸς συντήρησιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος παρὰ
τοῖς Ἑβραίοις ἦσαν αἱ *τρεῖς ἐθνικαὶ ἑορταί*, τὸ *Πάσχα*, ἡ
Σκηνοπηγία καὶ ἡ *Πετηχοστή*. (α')

Σημ. α' Καὶ τὸ μὲν *Πάσχα* ἐτελεῖτο πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀπελευ-
θερώσεως ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς Αἰγύπτου καὶ διήρκει ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας.
Ἐπίσης ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας διήρκει καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς *Σκηνοπηγίας* πρὸς
ἀνάμνησιν τῆς ἐπὶ 40 ἔτη διαμονῆς ὑπὸ τὰς σκηνάς, ἡ δὲ *Πετηχο-*
στή ἐτελεῖτο πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐπὶ τοῦ Σινᾶ δοθείσης *νομοθεσίας*.

3. Ἡ φιλολογία τῶν Ἑβραίων φέρει καὶ αὕτη τὴν αὐτὴν θρησκευτικὴν χροιάν, οἷαν καὶ τὸ πολίτευμα, τὸ δὲ θρησκευτικὸν αἶσθημα ὑπὲρ πᾶν ἄλλο θερμαίνει τὰ στήθη τῶν συγγραφέων καὶ ἐμπνέει τὴν Μοῦσαν τῶν ποιητῶν. Τὰ κυριώτερα τῶν φιλολογικῶν τούτων ἔργων συλλεγέντ' εἰς ἓν κοινὸν βιβλίον ἐπεκλήθησαν «Παλαιὰ Διαθήκη».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Μῆδοι καὶ Πέρσαι

1. Συνοπτικὴ ἱστορία — 2. Θρησκεία. — Πολίτευμα

Μῆδοι, Βάκτριοι καὶ Πέρσαι, κατοικοῦντες κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους τὰς μεταξὺ Τίγρητος καὶ Ἰνδοῦ, Ὡξου καὶ τῆς Ἰνδικῆς θαλάσσης εὐρυτάτας χώρας, φαίνεται, ὅτι συναπετέλουν τὸ παλαι ἐν ἔθνος, καλούμενον Ἀριοι ἢ Ἀρειοι, ἐξ ὧν μία αὐτοῦ μοῖρα ἀπετέλεσε τὸν μηδο-περσικὸν κλάδον τῆς ἰνδογερμανικῆς φυλῆς, ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς ζενδικῆς αὐτοῦ γλώσσης, ὠνομάζετο ζενδικὸν ἔθνος. Τὸ ἔθνος τοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ ἠφανίσθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν κατακτησάντων αὐτὸ ἔθνῳν, συγενοὺς καταγωγῆς, Ἀσσυρίων, Μῆδων καὶ Περσῶν.

Πρὸ 4 ἡμερῶν τῆς Σκηνοπηγίας ἐωρτάζεται ἡ ἡμέρα τοῦ ἐξιλασμοῦ. Κατὰ ταύτην ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἐτέλει πρὸς τὸν θεὸν γενικὴν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἐξιλαστήριον θυσίαν, εἰσερχόμενος μόνος ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων καὶ βαντίζων τὴν κιβωτὸν τῆς Διαθήκης μὲ τὸ αἶμα τοῦ θυομένου ζώου. Ἡ ἐβδόμη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, τὸ Σάββατον, ἡγιάζετο δι' ἀπολύτου ἀργίας πρὸς ἀνάμνησιν ὅτι ὁ Θεὸς κατέπαυσε τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην. Ἐκαστον δ' ἐβδομον ἔτος οἱ ἄγροί ἔμενον ἀκαλλιεργήτοι. Μετὰ ἐπτάκις δ' ἐπτά ἔτη, ἤτοι ἀνὰ πᾶν πεντηχοστὸν ἔτος, ὅπερ ἐκαλεῖτο ἰωβηλατον, δηλ. ἔτος ἀφέσεως, ἠκυροῦντο ἅπαντα τὰ συμβόλαια, οἱ ὀφειλῆται ἀπηλλάσσοντο τῶν χρεῶν, οἱ δοῦλοι ἠλευθεροῦντο καὶ οἱ πωληθέντες ἄγροί ἐπανήρχοντο εἰς τοὺς πρότερον κατόχους.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τὸ κατ' ἀρχάς οἱ Μῆδοι, ὡς καὶ οἱ Πέρσαι, διετέλουν ὑπὸ τοὺς Ἀσσυρίους. Ἀλλὰ μετὰ πεντακοσίων περίπου ἐτῶν δουλείαν οἱ Μῆδοι ἀποστατήσαντες ἀπέβησαν αὐτόνομοι καὶ ἐλεύθεροι. Εἰς κράτος δὲ συνέταξεν αὐτούς, ζῶν-ας κατὰ κώμας, ὃ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεχθεὶς βασιλεὺς *Δηϊόκης*, συνοικίσας τὰ Ἑκβάτανα. Ὁ *Δηϊόκης*, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ ἐνάρετος, δίκαιος καὶ φιλάνθρωπος τὸ κατ' ἀρχάς, βασιλεύσας ἐπὶ 53 ἔτη (708—655), ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ τυραννικὸς καὶ αὐθαίρετος, ὥμὸς καὶ βίαιος, καθιδρύσας κληρονομικὴν δεσποτείαν μετὰ κατασκόπων καὶ ὠτακοιστῶν. Ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Φραόρτης* (655—633) καθυποτάξας τοὺς Πέρσας καὶ ἄλλας πολλὰς χώρας ἀνέλαβε μέγαν ἀγῶνα καὶ κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, ἀλλ' ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ἔπεσε καὶ αὐτὸς ἐν τῇ μάχῃ. Ὁ δ' υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Κυαζάρης* (633—593) ἀνέλαβε νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἀσσυρίους καὶ προήλασε νικηφόρος μέχρι τῆς πρωτεύουσας αὐτῶν *Νινευή*, ἥς τὴν πολιορκίαν ἠναγκάσθη νὰ διαλύσῃ, διότι εἰς τὴν χώραν τῆς Μηδίας εἰσεβάλον ἐκ βορρᾶ νομαδικὰ βάρβαρα φύλα *Σκυθῶν*, τὰ ὁποῖα ἐπὶ 58 ὅλα ἔτη ἐπόρθουν καὶ ἐδῆρουν αὐτήν. Ὁ *Κυαζάρης* ὅμως κατῴρθωσε διὰ δόλου ν' ἀπαλλαγῇ τῆς σκυθοκρατίας ταύτης φονεύσας τοὺς ἡγεμόνας τῶν *Σκυθῶν*. Συμμαχήσας δὲ καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν *Βαβυλωνίων* *Ναβοπαλλασσάρου* ἐξεπόρθησαν τὴν *Νινευή* καὶ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τῶν Ἀσσυρίων τὸ κράτος. Ἀλλὰ καὶ τῶν Μήδων τὸ κράτος ἔλαβε τὴν αὐτὴν τύχην ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἀστυάγου, καταλυθὲν ὑπὸ τοῦ μεγάλου *Κύρου* (560 π. Χ.).

Κῦρος ὁ πρεσβύτερος ἦτο υἱὸς τοῦ Πέρσου *Καμβύσου* καὶ τῆς *Μανδάνης*, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων Ἀστυάγου. Διασωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀρπάγου, ἀναλαβόντος τὴν ἐντολὴν παρὰ τοῦ Ἀστυάγου νὰ φονεύσῃ αὐτόν καὶ ἀνδρωθεὶς ἀφῆρπασεν ἀπὸ τοῦ πάππου του τὴν βασιλείαν νικήσας αὐτόν ἐν μάχῃ φονικῇ τῇ. Καθυποτάξας δ' ἅπαν τὸ μηδικὸν κράτος ὁ *Κῦρος* ἐστράφη ἤδη καὶ κατὰ τοῦ ἰσχυροτάτου καὶ πολυταλάντου βασιλέως τῶν *Λυδῶν* *Κροίσου*. Νικήσας δὲ καὶ τοῦτον καὶ καταλύσας καὶ τὸ λυδικὸν βασίλειον καὶ καθυποτάξας πάσας τὰς ἐν μι-

μῆρ Ἀσία ἑλληνίδας πόλεις ἐτράπη κατὰ τῶν Βαβυλωνίων. Ἐκπολιορκήσας δὲ καὶ τὴν Βαβυλῶνα κατέλυσε καὶ τούτων τὸ κράτος καὶ καθυπέταξε τὴν Συρίαν, Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην. Ἄλλ' ἔπεσε καὶ ὁ Κύρος ἐν τῇ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰαζάρτην συγκροτηθεῖση φονικωτάτῃ μάχῃ πρὸς τοὺς Μασσαγέτας, τοὺς ὁποίους ἤγεν ἡ βασίλισσα Τόμιρις (529).

Ὁ δ' υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Καμβύσης (529—521) κατατροπώσας ἐν Πηλουσίῳ τὸν βασιλέα Ψαμμήνιτον καὶ εἰσελάσας νικηφόρος εἰς Αἴγυπτον ἐξετραχηλίσθη εἰς παντοίας βιασιοπραγίας καὶ θανάτους ἐμπαίξας καὶ αὐτὴν αὐτῶν τὴν θρησκείαν. Σὺν ἄλλοις δ' ὑπερφίαλος καὶ αἰμοβόρος Καμβύσης ἐφόνευσε καὶ τὸν ἀδελφόν του Σμέρδιν. Ἀλλὰ μάγος τις ἀπατεῶν ὑποκριθεὶς, ὅτι εἶνε ὁ Σμέρδης, ἐσφετερίσθη διὰ στάσεως τὸν θρόνον τοῦ Καμβύσου, ὅστις ἀπέθανεν ἐπανερχόμενος εἰς Περσίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ψευδο-Σμέρδης οὗτος μετὰ ἐπτάμηνον βασιλείαν ἐφονεύθη ὑπὸ ἐπτά μεγιστάνων Περσῶν καὶ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἀνετέθη εἰς ἓνα τῶν συνωμοτῶν, Δαρεῖον Α'. τὸν Ὑστάσπου (521—485).

Μετὰ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους διοργάνωσιν καὶ τὴν κατεύνασιν τῆς τῶν Βαβυλωνίων ἀποστασίας καὶ ἄλλων λαῶν ἀνέλαβεν ὁ Δαρεῖος ματαίως νὰ καθυποτάξῃ τοὺς μεταξὺ Ταναΐδος καὶ Ἰστροῦ οἰκοῦντας Σκύθας. Ἐκ τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς ἐπανάκαμψε κακῶς ἔχων μετ' ὀλιγαρίθμων λειψάνων τῆς πολυαρίθμου ἑαυτοῦ στρατιᾶς. Καθυπέταξεν ὁμῶς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ τὰς ἀποστατησάσας ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας. Ἐπειδὴ δὲ αἱ Ἀθηναίαι καὶ ἡ Ἐρέτρια ἐβόηθησαν τοὺς ὁμοφύλους Ἴωνας, ὁ Δαρεῖος ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς καὶ καθυπαγάγῃ ὑπὸ τὸ μέγα αὐτοῦ κράτος καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἐντεῦθεν ἐξερράγησαν οἱ μηδικοὶ κληθέντες πόλεμοι, τοὺς ὁποίους θέλομεν ἀφηγηθῇ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ.

Τὸν Δαρεῖον ἀποθανόντα ἐν τῷ μέσῳ τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος παρασκευῶν διεδέχθη ὁ ἐξ Ἀτόσσης υἱὸς αὐτοῦ Ξέρξης δ' Α' (485—465). Τὸν Ξέρξην δολοφονηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρταβάνου διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀρταξέρξης Α', ὁ Μακρόχειρ, φονεύσας τὸν ἀντάρτην (465—424). Ἐκτοτε αἱ ἐ-

σωτερικαὶ στάσεις καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι διαταράξαντες ἐκ θεμελίων τὸ περσικὸν κράτος ἐπὴνεγκον κατ' ὀλίγον τὴν παρακμὴν, ἕως οὗ κατελύθη καὶ αὐτὸ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

2. Ἡ *θρησκεία* τῶν Περσῶν ἦτο καθαρὸς *δυασμὸς*. Αἱ κυριώτεραι δογματικαὶ αὐτῆς ἀρχαὶ διαγράφονται ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ τῶν *Ζένθ-αύεστα*, τῇ ὑπὸ τοῦ Ζωροάστρου συγγραφείσῃ. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ζωροάστρου ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξίν ὑπερτάτου καὶ ἀνάρχου ὄντος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρήχθησαν δύο κατώτεροι θεοί, ὁ *Ωρομάζης*, ὁ θεὸς τοῦ φωτός καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ὁ *Αρειμάνις*, ὁ θεὸς τοῦ σκότους καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐκ τούτων ἐδημιουργήθησαν δύο *κόσμοι* ἡ *βασιλεία*, ὁ *κόσμος* ἡ τὸ *βασιλῆιον* τοῦ φωτός, καὶ ὁ *κόσμος* ἡ τὸ *βασιλῆιον* τοῦ σκότους. Ἀμφότερα δὲ τὰ *βασιλεία* ταῦτα ἡ *κόσμοι* εὐρίσκονται εἰς διηνεκὴ καὶ ἀδειάλειπτον πόλεμον πρὸς ἄλληλα περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους θέλει νικήσῃ τὸ *βασιλῆιον* τοῦ φωτός καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀποβήσονται εὐδαίμονες. Ὅπως δὲ τὸ φῶς εἶνε ἀγνὸν καὶ καθαρὸν, εὖτω πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἡ ἀρετὴ. Ὅθεν καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ εἶνε ἀγνὸς καὶ καθαρὸς καὶ κατὰ τὸ σῶμα, καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ κατὰ τοὺς λόγους, καὶ κατὰ τοὺς διαλογισμούς, καὶ κατὰ τὰς πράξεις. Τὸ θρησκεισμα τοῦτο ἀπεκάλυψεν αὐτὸς ὁ Θεὸς Ὁρομάζης πρὸς τὸν Ζωροάστρην. Οὗτος δ' ἐδίδαξε τοῦτο εἰς τὸν *κόσμον* κατὰ τὸν ιγ' αἰῶνα π. Χ. Τὴν τήρησιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἐντολῶν τούτων παρέλαβον οἱ μάγοι, ἤτοι οἱ ἱερεῖς τῶν Μήδων, παρὰ τοῦ Ζωροάστρου. Οὗτοι διαδοχικῶς μετέδιδον ταύτας εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ ἀπετέλουν τὴν *ιερατικὴν* τάξιν.

3. Τὸ *πολίτευμα* τῶν Μήδων ἀρχῆθην ἦτον *ιεροκρατικόν* καὶ μεγάλως ἴσχυεν ἡ *ιερατικὴ* τάξις τῶν μάγων. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ ἐντεῦθεν ἀπέβη *μοναρχικόν*. Ἀρχῆθην ὁ λαὸς διηρεῖτο εἰς τέσσαρας τάξεις, εἰς τοὺς *ιερεῖς*, εἰς τοὺς *μαχιμούς*, εἰς τοὺς *γεωργούς* καὶ εἰς τοὺς *χειρώνακτας*. Τὸ *πολίτευμα* τοῦτο παρὰ τοῖς Πέρσαις διεμορφώθη ἐπὶ τὸ δεσποτικώτερον. Ὁ βασιλεὺς ἤρχεν ὡς ἀπόλυτος *μονάρχης* καὶ *δεσπότης* ἐφ' ὅλων τῶν ὑπηκόων, οἵτινες ἐθεωροῦντο δοῦλοι

καὶ φόρου ὑποτελεῖς. Μόνον οἱ μάχιμα ἦσαν ἀτελεῖς φόρου, ἄλλ' ὑπεῖκον τυφλῶς εἰς τὸ θέλημα τοῦ μονάρχου. Οὗτος διῆγε τὸν μὲν χειμῶνα εἰς Βαβυλῶνα, τὸ δὲ ἔαρ εἰς Σούσα καὶ τὸ θέρος εἰς Ἐκβάτανα. Τὰ μέγαρά ἦσαν πολυτελέστατα καὶ ἡ αὐλικὴ αὐτοῦ θεραπεία πόμπῳδης καὶ πολυἀριθμος, βεβυθισμένη εἰς κτηνώδη ἀκολασίαν καὶ τρυφήν. Ὁ μονάρχης τρῷ περ-
σικοῦ κράτους ἐκαλεῖτο ὁ μέγας βασιλεὺς ἢ ὁ βασιλεὺς.

— 2405 —

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων
μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς καθόδου
τῶν Ἡρακλειδῶν, ἥτοι τῆς μεταναστάσεως τῶν Δωριέων
εἰς Πελοπόννησον. (ἰ. 1104 π. Χ.).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΩΝ ΜΥΘΙΚΩΝ ΚΑΙ ΗΡΩΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

§ 1. Ὄνομα καὶ πρῶτοι κάτοικοι καὶ ἔποικοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι μικρὰ τις ἐν Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας χώρα, ἐξ ἧς προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπεκλήθη καὶ ὁλόκληρος ἡ χώρα ἢ ἀπὸ τῶν Κεραυνίων καὶ Καμβουνίων ὀρέων μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου, συμπεριληφθείσης κατόπιν καὶ ταύτης καὶ τῶν νήσων ἐν τε τῷ Ἰονίῳ καὶ τῷ Αἰγαίῳ πελάγει, τῆς Μυκεδονίας καὶ μεσημβρινῆς Ἰλλυρίας μετὰ τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου καὶ Σικελίας, ἥτις καὶ ἐπεκλήθη Μεγάλη Ἑλλάς. Οἱ δὲ κάτοικοι ὅλων τῶν χωρῶν τούτων ἐπεκλήθησαν Ἑλληγες, εἴτε ἐκ τῆς χώρας, εἴτε ἀπὸ τοῦ Ἑλληνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος.

Πρῶτοι δὲ καὶ κυριώτατοι τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι ὑπῆρξαν οἱ Πελασγοί, ἔθνος Ἰνδογερμανικόν, ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀρίαν φυλὴν, ὅπερ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην μεταβὰν ὤκησε τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς ἰταλικῆς

καὶ ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ πολλὰς παράκειμέναις νήσους καὶ χώρας τῆς μικρᾶς Ἀσίας (*). Οὗτοι διηροῦντο εἰς πολλοὺς κλάδους, ἔζων κατὰ πόλεις καὶ ἡσυχολοῦντο ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Πρὸς ἀσφάλειαν δ' ἐκ τῶν ἐχθρικῶν ἐπιθέσεων καὶ μάλιστα ἐκ τῶν πειρατῶν ἔκτιζον τὰς πόλεις τῶν ἀπώτερον τῆς θαλάσσης πλησίον ἀκροπόλεων, τὰς ὁποίας ἐτείχιζον καὶ ἐπυνόμαζον Λαρίσας, Πελασγικά ἢ Κυκλώπεια τείχη ἀποτελούμενα ἐξ ὀγκωδεστάτων λίθων συντηρούμενων ἄνευ ἄμμου καὶ ἀσβεστοῦ. Λεῖψανα τοιούτων τειχῶν σώζονται πολλὰ μέχρι τῆς σήμερον ἐν Τίρυνθι, ἐν Μυκῆναις, ἐν Ὀρχομενῷ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ ἀρχαιότατοι δὲ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔζων, ὡς εἰκόσβιον φυσικόν. Δὲν κατῴκουν δὲ εἰς πόλεις, ἀλλ' εἰς σπήλαια καὶ ἔζων μὲ χόρτα, μὲ καρποὺς καὶ μὲ τὰς σάρκας τῶν ζώων καὶ ἐνεδύοντο μὲ τὰ δέρματα αὐτῶν, ὅπως προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ ψύχους. Ἡ ἀνάγκη ἐδίδαξεν αὐτοὺς πολλὰ πράγματα, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν συνετέλεσαν καὶ πολλοὶ ξένοι ἐξ Αἰγύπτου, Φοινίκης καὶ μικρᾶς Ἀσίας ἔποικοι, οἵτινες ἰδρύσαντες διάφορα βασίλεια ἐδίδαξαν τοὺς κατοίκους διαφόρους τέχνας

(*). Πλὴν τῶν Πελασγῶν, μνημονεύονται καὶ ἕτερα φύλα συγγενῇ ἢ διάφορα ὑπὸ διάφορον ὄνομα ὡς οἰκιστὰι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, οἷον Δέλεγες, Καύκονες, Κούρητες, Κᾶρες, Ἀδαντες, Κοαναοί, Μινύαι, Δρύοπες καὶ ἄλλοι. Τούτων πάντων ἐπισημότεροί εἰσιν οἱ Δρύοπες, οἰκοῦντες τὴν μεταξὺ Οἰτῆς καὶ Παρνασσοῦ χώραν, τὴν κατόπιν Δωρίδα. Ἐκεῖθεν δ' ἐκδιωχθέντες ἢ μεταναστεύσαντες κατέβησαν τὸ νότιον τῆς Ἀργολίδος, τὴν Ἑρμιονήν καὶ Ἀσίνην, τὴν Εὐβοίαν, Κύθον, Κύπρον, Ἡπειρον, Μακεδονίαν, καὶ μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ Κραναοί, κατοικοῦντες τὴν Ἀττικὴν. Ἐξοχώτατοι δὲ πάντων τούτων ἀνεδειχθησαν οἱ Μινύαι, ὧν ἡ ἐπιφανέστερα τῶν πόλεων ὑπῆρξεν ὁ Ὀρχομενός, ἡ μητρόπολις αὐτῶν. Ἀλλὰ σὺν τῇ προβάσει τοῦ χρόνου τὰ ὀνόματα τῶν φύλων ἐκείνων συνεχωνεύθησαν ὑπὸ ἐν κοινὸν ὄνομα, τὸ τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι οἰκοῦντες τὰς ὀρεινότερας τῆς Ἑλλάδος χώρας, ὡς ὀρεσιβίοι, φύσει δὲ ἀποβάντες ἀνδρεῖοι καὶ φιλοπόλεμοι, κατέλαβον διὰ τῶν ὅπλων τὰς κατεχομένας πόλεις ὑπὸ τε τῶν Πελασγῶν καὶ τῶν ἄλλων, ὧν τοὺς μὲν ἐκβαλόντες, τοὺς δὲ καθυποτάξαντες, κατέβαλον τὰ πρῶτα θεμέλια νέου κρείττονος πολιτισμοῦ, ὅστις καὶ συνεπεκράτησεν. ὡς καὶ τὸ ὄνομα, τοῦ ὀνόματος τῶν ἄλλων κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο Πελασγοί, ἄλλοι, ὡς εἰς τὰς ἐπὶ τῇ Περικλέους ἐκδοτῇ Μυροδόνες.

καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τούτων οἱ ἐπισημότεροί εἰσιν α') ὁ ἐκ Σάεως τῆς Αἰγύπτου εἰς Ἀττικὴν ἐποικήσας Κέκροψ (περὶ τὸ 1550 π.Χ.). Οὗτος λαβὼν σύζυγον Ἀγραυλον, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀκταίου, ἀνέλαβε καὶ τὸν θρόνον, ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν *Κεκροπίαρ*, ἐδίδαξε τοὺς κατοίκους τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου καὶ τῆς ἐλαίας, καὶ ἔδωκε διαφόρους νόμους περὶ *λατρείας*, *δικαιοσύνης*, *γάμου* καὶ *ταφῆς* κλπ.

β') Ὁ ἐκ Χέμμεως τῆς Αἰγύπτου εἰς Ἄργος ἐποικήσας Δαναός, υἱὸς τοῦ Βήλου, μετὰ τῶν πεντήκοντα ἑαυτοῦ θυγατέρων, τῶν Δαναίδων. Ἀπ' αὐτοῦ ἐπεκλήθησαν Δαναοὶ οἱ κατ'οικοὶ τοῦ Ἀργους καὶ βραδύτερον καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες.

γ') Ὁ ἐκ Φοινίκης Κάδμος, υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀγήνορος, ἐκπλεύσας τῇ ἐντολῇ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀγήνορος πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς ἀρπαγείσης ἀδελφῆς αὐτοῦ Εὐρώπης, καὶ ἀποικήσας εἰς Θήβας ἔκτισε τὴν Καδμείαν (α), εἰσήγαγε τὴν λατρείαν τοῦ Διουγύσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἄλλων Αἰγυπτίων θεοτήτων, ὡς καὶ τὸ Δελφικὸν χρηστήριον, τὰ δέκα καὶ ἐξ τοῦ ἀλφαβήτου γράμματα (α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ο, π, ρ, σ, τ, υ), τὴν μεταλλουργίαν, τειχοδομίαν, τὴν τῆξιν τῶν μετάλλων, τὴν ἐμπορίαν κλπ.

δ') Ὁ Πέλοψ, υἱὸς τοῦ θεοστυγοῦς Ταντάλου, βασιλέως τῆς Φρυγίας, διωχθεὶς ὑπὸ Ἴλου, βασιλέως τῆς Τροίας, ἦλθεν ἐκεῖθεν μετ' ἄλλων ἀποίκων εἰς Ἥλιδα, ἔνθα νικήσας δόλφ τοῦ ἡνιόχου Μυρτίλου ἐν τῇ ἀρματοδρομίᾳ τὸν ἐν Πίσῃ βασιλεύοντα Οἰνόμαον καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἴπποδαμειαν ἐβασίλευσε τῆς Ἥλιδος καὶ Ἀρκαδίας. Ἐκυρίευσεν δὲ καὶ τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν Λακωνικὴν καὶ διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἰσχύος του μετέδωκεν εἰς ἅπασαν τὴν χερσίνησον τὸ ὄνομά του, κληθεῖσαν ἀπ' αὐτοῦ *Πελοπόννησον*, ἡ ὁποία πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀπία* καὶ *Πελασγία*. Ὁ ἐν Ἑλλάδι πολιτισμὸς τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καλεῖται σήμερον *μυκηναῖος* πολιτισμὸς ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτάτου βασιλείου τῶν πολυχρῶσων Μυκηναίων.

(α) Ἐσπεῖρε δὲ εἰς τὴν Θηβαΐδα γῆν καὶ τοὺς ὀδόντας τοῦ δράκοντος, ἐξ ὧν ἀνεβλάστησαν οἱ καλούμενοι Σπαρτοί, γένος ἀνδρῶν ἡρώων.

§ 2. Ὁ κοινὸς γενάρχης τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ εἰς τέσσαρας φυλὰς διαίρεσις αὐτῶν.

Οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς θερμῆς καὶ εὐπτέρου ἑαυτῶν φαντασίας καὶ τὰ περὶ τῶν ξένων ἐποίκων ἐμεγάλυναν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον καὶ τὰ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ἐθνικῆς καταγωγῆς διέμορφωσαν ἐπὶ τὸ θαυμασιώτερον. Καὶ ἕκαστος μὲν λαὸς ἐν ἑκάστη χώρᾳ ἀνῆγε τὴν ἑαυτοῦ καταγωγὴν εἰς γενάρχην τινα θεὸν ἢ ἥρωα, σὺμπαν δὲ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ὡς κοινὸν γενάρχην ἐθεώρει τὸν Δευκαλίωνα, τὸν υἱὸν τοῦ Τιτᾶνος Προμηθέως. Τοῦ δὲ Δευκαλίωνος υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην, βασιλεύσας ἐν Φθιώτιδι, ἐξ οὗ, λέγεται, ὅτι ἔλαβον πάντες τὴν κοινὴν ἐπωνυμίαν, Ἕλληνες, ὡς καὶ ἡ χώρα αὐτῶν. Τούτου δὲ υἱοὶ ἐγένοντο ὁ Αἰόλος, ὁ Δῶρος καὶ ὁ Εὐβοῖος, ὅστις ἐποίκησας εἰς Ἀττικὴν καὶ νυμφευθεὶς τὴν Κρέουσαν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἐρεχθέως, ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Ἴωνα καὶ τὸν Ἀχαιοῦν, καὶ ἐκ τούτων διεμορφώθησαν κατόπιν τὰ τέσσαρα γένη ἢ αἱ φυλαί, εἰς ἃς διηρέθη τὸ ὅλον ἐλληνικὸν γένος, ἥτοι εἰς Αἰολεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνας καὶ Ἀχαιοὺς. Καὶ οἱ μὲν Αἰολεῖς, εἰς οὓς ἀνῆκον καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἰωλκοῦ καὶ οἱ παρὰ τὸν Ὀρχομένον οἰκοῦντες Μινύαι, κατέλαβον τὴν Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν, Φωκίδα, Λοκρίδα καὶ Ἠλιδα. Οἱ δὲ Δωριεῖς ἐκ τῆς Ἰσθμιαῖδος ὁρμώμενοι ἀπέφησαν εἰς Πίνδον, Μακεδονίαν καὶ Κρήτην καὶ βραδύτερον εἰς Δωρίδα, κτίσαντες τὴν περὶ τὸν Παρνασσὸν Δωρικὴν τετράπολιν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐβοῖον ὤκησαν τὴν Ἀττικὴν τετράπολιν, ἐξ ἧς ἐκβλήθέντες ὑπὸ τῶν Ἐρεχθιδῶν ἀπέκησαν εἰς τὴν Εὐβοικὴν καὶ τὸν Αἰγιάλῳν, ὅστις ἐκ τοῦ Ἴωνος μετωνομάσθη Ἰωνία. Ἐκ δὲ τῶν Ἀχαιῶν οἱ μὲν διέμειναν ἐν Θεσσαλίᾳ, οἱ δὲ πλεῖστοι κατέλαβον τὴν Λακωνικὴν καὶ Ἀργολίδα.

§ 3. Χρόνοι ἡρωϊκοὶ καὶ οἱ ἐξοχώτεροι ἥρωες.

Τοὺς ἀνωτέρω χρόνους τῆς διασπορᾶς τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν διεδέχθησαν οἱ λεγόμενοι ἡρωϊκοὶ ἢ ἀχαικοὶ χρόνοι. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι εἶνε χρόνοι σκοτεινοὶ καὶ μυθώδεις, διότι δὲν διαυγάζει.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

εἰσέτι τῆς ἱστορίας τὸ σέλας, ἀλλὰ τὸ ἀμυδρόν τῶν μυθικῶν παραδόσεων σκιάφως, καὶ ἐν αἷς δὲν διακρίνομεν εἰσέτι ὠρι-
σμένα ἱστορικὰ γεγονότα, ἀλλὰ πρόσωπα μόνον, ἔχοντα ὑπερ-
άνθρωπον ρώμην καὶ φύσιν, πλησιάζουσιν μάλλον πρὸς τὴν
τῶν θεῶν, ἐξ ὧν καὶ οἱ πλεῖστοι κατήγοντο. Οἱ ἥρωες οὗτοι, οἱ
καὶ ἡμίθεοι καλούμενοι, ὡς καταγόμενοι ἐκ θεοῦ πατρός καὶ
θνητῆς μητρός ἢ τοῦναντίον ἐκ θεᾶς μητρός καὶ θνητοῦ πατρός,
πλὴν τῆς βώμης καὶ τόλμης αὐτῶν, διεκρίνοντο καὶ κατὰ
τὴν φιλάνθρωπίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς, τὰς ὁποίας ἐξήσκουν
ἐπ' ἀγαθῇ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Διὸ καὶ δι-
καίως αὕτη χάριν εὐγνωμοσύνης καὶ ἀπεθέωσεν αὐτοὺς καὶ ὡς
Θεοὺς ἐτίμησε καὶ ἐλάτρευσε πολλάκις. Τούτων οἱ ἐξοχώτεροι
μάλιστα εἶνε ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Θησεύς.

α') Ἡρακλῆς.

Καὶ ὁ μὲν Ἡρακλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀμφιτρώωνος, βασιλέως
τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Ἀλκμῆνης, ἀπόγονος τοῦ Περσέως καὶ
ἐγγονος τοῦ Ἀλκαίου, ἀφ' οὗ ἐκαλεῖτο καὶ Ἀλκείδης. Οἱ ἄν-
θρωποι ὅμως διὰ τὴν ὑπεράνθρωπον δυνάμιν τοῦ ἐπίστευον
αὐτὸν ὡς υἱὸν τοῦ Διός. Καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν βρεφικὴν ἡ-
λικίαν ἀπέδειξεν ὁ Ἡρακλῆς τὴν ὑπεράνθρωπον δυνάμιν τοῦ
πνίξας διὰ τῶν χειρῶν δύο δράκοντας, τοὺς ὁποίους ἀπέ-
στειλε κατ' αὐτοῦ ἡ Ἥρα. Κατὰ δὲ τὴν ἐφηβικὴν ἐπέδειξε
τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν κλίσιν τοῦ, περιφρονήσας τὰ ἀπατηλὰ
τῆς κακίας θέλγητρα καὶ προτιμήσας τὴν ἀρετὴν. Ἀνατρα-
φεὶς δὲ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν παιδαγωγῶν ἐμπείρων καὶ διδα-
χθεὶς τὴν γυμναστικὴν τέχνην ὑπὸ τοῦ Κενταύρου Χείρωνος
ἀπέβη ὁ ἀθλητικώτατος πάντων. Δεκαοκταέτης ἐφόνευσε τὸν ἐν
Κιθαίρωνι λέοντα, τοῦ ὁποίου ἔφερε τὴν λεορτήν, ἐν χερσὶ δὲ
τὸ ρόπαλον, δι' οὗ ἐφόνευσεν αὐτόν. Ἐν τῇ Γιγαντομαχίᾳ
συνηγωνίσθη μετὰ τῶν θεῶν καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς τῶν Γιγάν-
των. Ἐλευθερώσας δὲ καὶ τοὺς Θηβαίους ἐπαχθοὺς φόρου, ἐπι-
βληθέντος ὑπὸ γείτονος τυράννου, ἔλαβε πρὸς ἀμοιβὴν σύζυγον
τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν, Ἰόλην, ἐξ ἧς ἐγέν-
νησε τρία τέκνα, ἀλλ' ἐκστὰς τῶν φρενῶν ἐξ ἐπιβουλῆς τῆς

Ἦρας καὶ ἑμμανῆς γενόμενος ἐφόνευσε καὶ σύζυγον καὶ τέκνα καὶ τὸν ἀδελφον αὐτῆς, Ἴφιτον. Μεταβὰς δὲ εἰς Δελφοὺς πρὸς ἐξαγνισμόν, ὑπεχρεώθη νὰ ἀποτίσῃ τοῦ φόνου τὴν ποινὴν πρὸς τὸν Εὐρυτον, πατέρα τοῦ φονευθέντος Ἴφιτου, καὶ ἐπωλήθη ὡς δοῦλος εἰς τὴν Ὀμφάλην, βασίλισσαν τῆς Λυδίας. Εἶτα δ' ἐκ δυσμενείας τῆς Ἦρας καὶ κατ' ἀπόφασιν τοῦ Διὸς ἐξέτελεσε καὶ τοὺς ἐξῆς δώδεκα ἄθλους, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ὁ ἐξάδελφός του Εὐρυσθεύς, υἱὸς τοῦ Σσθενέλου, βασιλέως τῶν Μυκηνῶν.

α') Ἐπνίξε διὰ τῶν χειρῶν του τὸν ἐν Νεμέᾳ καταστρεπτικὸν λέοντα.

β') Ἐφόνευσε τῇ συνεργείᾳ τοῦ φίλου του Ἰολάου τὴν ἑπτακέφαλον ἢ ἑννεακέφαλον λερνικίαν Ὑδραν, ἐξ ἧς ἀποκοπτομένης τῆς μιᾶς κεφαλῆς ἀνεφύοντο ἀντ' αὐτῆς δύο ἄλλαι. Τὸν ἄθλον αὐτὸν δὲν ἐδέχετο ὁ Εὐρυσθεύς, ἐπειδὴ ἐξετελέσθη διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ἰολάου.

γ') Συνέλαβε καὶ ἔφερε ζῶσαν εἰς Μυκῆνας τὴν χρυσόκερων κερυνῆτιν ἔλαφον τῆς θεᾶς Ἀρτεμίδος.

δ') Ἐκόμισε ζῶντα εἰς Μυκῆνας τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον, φονεύσας τότε καὶ τοὺς Κενταύρους.

ε') Ἐκάθηρε τὸ βουστάσιον τοῦ Αὐγείου, βασιλέως τῆς Ἠλίδος, ἐκ τῆς πολυετοῦς κόπρου τρισχιλίων βοῶν, διοχετεύσας τὰ ρεῖθρα τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ Πηνειοῦ ποταμοῦ. Καὶ τὸν ἄθλον αὐτὸν δὲν ἐδέχετο ὁ Εὐρυσθεύς, ἐπειδὴ ἐγείνεν ἐπὶ μισθῷ.

ς') Ἐφόνευσε τὰς χαλκορράμφους Στυμφαλίδας ὄρνιθας.

ζ') Ἐφερε ζῶντα ἐκ Κρήτης εἰς Μυκῆνας τὸν πῦρ ἀποπνέοντα ταῦρον, ὅστις ἀφεθείς ἐλεύθερος μετέβη διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὸν ὁποῖον κατόπιν συνέλαβεν ὁ ἥρως Θησεύς.

η') Ἠγάγεν εἰς Μυκῆνας τοὺς πυρίπνοας καὶ ἀνθρωποφάγους ἵππους, Ξάνθον Δεῖνον καὶ Ποδάργην, τοῦ Διομήδους, βασιλέως τῆς Θράκης, φονεύσας καὶ αὐτόν.

θ') Διαγωνισθεὶς πρὸς τὴν βασίλισσιν τῶν Ἀμαζόνων Ἴκπολύτην καὶ φονεύσας αὐτήν, ἤρπασε τὸν ζωστῆρα αὐτῆς καὶ ἔφερεν αὐτὸν ἐκ Πόντου εἰς Μυκῆνας.

ι') Ἐφόνευσε τὸν τρισώματον καὶ πτερωτὸν γίγαντα Γη-

ρυόνην καὶ ἤγαγεν ἐκ Γαδεΐρων τὰς βοῦς αὐτοῦ εἰς Μυκῆνας.
 ια') Ὑπέκλειψε τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ
 Ἑσπερίδων, ἅπερ ἐφύλαττεν ὁ ἑκατοντακέφαλος δράκων Λά-
 δων· καὶ

ιβ') Τέλος μυηθεὶς τὰ μυστήρια τῆς ἐν Ἐλευσῖνι Δήμη-
 τρος κατήλθεν ἐκ Ταινάρου εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἐκόμισεν ἐκεῖθεν
 τὸν τρικέφαλον φύλακα αὐτοῦ Κέρβερν.

Πλὴν τούτων ἐξετέλεσε καὶ ἄλλα ὑπεράνθρωπα κατορθώ-
 ματα, ἅπερ ὁμῶς τάσσονται ἐν τοῖς παρέργois αὐτοῦ, οἷον ἐν
 Αἰγύπτῳ ἐφόνευσεν τὸν τύραννον Βούσιριν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ
 Ἀμφιδάμαντα, σφάζοντας πάντας τοὺς ἐκεῖσε μεταβαίνοντας
 ξένους. Ἀνέστησεν ἐκ τοῦ Ἄδου τὴν ὡραίαν Ἀλκηστιν, ἀπο-
 θανούσαν ἐκουσίως δι' ἀγάπην τοῦ ἀνδρός της Ἀδμήτου. Ἐλθὼν
 εἰς τὴν Τροίαν ἠλευθέρωσε τὴν Ἡσιόνην, θυγατέρα τοῦ βασι-
 λέως Λαομέδοντος, δέσμιον οὔσαν, ὅπως γεινή βορὰ θαλασσίου
 τινὸς τέρατος κατὰ βούλησιν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐλευθέρωσε τὸν ἐν
 Καυκάσῳ δεσμώτην Προμηθεά, φονεύσας τὸν γῦπα, τὸν κατα-
 τρώγοντα τὰ σπλάγχχα αὐτοῦ. Ἐκυρίευσεν τὸ Ἴλιον, τὴν Λα-
 κεδαιμόνα καὶ τὴν Ἥλιδα. Τότε λέγεται, ὅτι καθιέρωσε καὶ
 τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας πρὸς τιμὴν τοῦ Διός. Ἐλθὼν δὲ
 εἰς Καλυδῶνα ἔλαβεν ὡς σῶζυγον τὴν *Δηϊάνειραν*, ἕνεκα τῆς
 ὁποίας ἐφόνευσεν τὸν Κένταυρον Νέσσον. Μετὰ πλείστας δ' ἄλ-
 λας περιοδείας καὶ εὐεργεσίας καὶ κατορθώματα, ἐν καιρῷ θυ-
 σίας ἀμφισθεῖς τὸ ἐνδύμα τοῦ Νέσσου, τὸ δηλητηριασθὲν ὑπὸ τοῦ
 αἵματος αὐτοῦ, κατελήφθη ὑπὸ φοβερῶν ἀλγηδόνων, προσπα-
 θῶν δὲ ν' ἀπεκδυθῇ αὐτὸ συνεξέσπα καὶ τὰς σάρκας. Ὅθεν
 τῇ συμβουλῇ τῆς Πυθίας ἀνῆλθεν εἰς Οἶτην μετὰ τοῦ φίλου του
 Φιλοκτῆτου καὶ τοῦ υἱοῦ του Ὑλλου καὶ ἐπιθείς ξύλα ἐπεκάθισεν
 ἐπ' αὐτῶν, διατάξας τὸν υἱὸν νὰ ὑποθέσῃ τὸ πῦρ. Τούτου δ'
 ἀποδειλιῶντος, ὑπέθηκεν ὁ Φιλοκτῆτης τὸ πῦρ καὶ πρὸς ἀντα-
 μοιβὴν ἔλαβε τὰ βέλη αὐτοῦ. Ὁ Ζεὺς ἀμείβων τὴν ἀρετὴν τοῦ
 Ἡρακλέους ἠξίωσε τῆς ἀθανασίας καὶ συγκατέλεξεν αὐτὸν
 μεταξὺ τῶν θεῶν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν θεὰν Ἥθην.

β') Θησεύς.

Ὁ Θησεύς ἦτον υἱὸς τοῦ Αἰγέως καὶ τῆς Αἴθρας γεννηθεὶς

ἐν Τροιζῆνι. Ἐφηβος γενόμενος ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ ξηρᾶς πρὸς τὸν πατέρα του, βασιλεύοντα ἐν Ἀθήναις. Ἐφόνευσε δὲ πάντας τοὺς καθ' ὁδὸν κακούργους, οἱ ὅποιοι ἐκακοποιοῦν καὶ ἐφόνεον τοὺς διαβάτας. Ἦτοι ἐν Ἐπιδαυρίᾳ μὲν ἐφόνευσε Περιφήτην τὸν κορυνήτην, ἐν τῷ Ἰσθμῷ Σίνιν τὸν πιτυοκάμπτην καὶ ἐν Μεγαρίδι τὸν Σκίρωνα, κατακρημνίσας αὐτὸν ἀπὸ τῶν Σκιρωνίδων πετρῶν, ἀφ' ὧν οὗτος ἐκρήμνιζε πρότερον τοὺς διαβάτας. Παρὰ τὸν Κηρισσὸν ἀπέκτεινε τὸν προκρούστην Πολυπήμονα καὶ ἐν Ἐλευσίνι τέλος τὸν δαμάστην Κερκύωνα. Ἐξαγνισθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Ἐλευσίνι Φυταλιδῶν, ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς του, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀνεκηρύχθη ὁ μόνος τοῦ θρόνου διαδοχος. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν κατέβαλε τοὺς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἔχοντας ἀξιώσεις καὶ κατ' αὐτοῦ ἐπελθόντας *Παλλαντίδας* υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του Πάλλαντος. Ἐπειτα συνέλαβε καὶ ἔφερεν ἄλυσόδετον εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Μαραθώνιον ταῦρον, ὅστις κατέστρεψε τὴν χώραν τῆς Ἀττικῆς. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ εἶνε, ὅτι ἀπήλλαξε τὰς Ἀθήνας τοῦ ἀτιμωτικωτάτου φόρου, τὸν ὅποιον ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς τῆς Κρήτης Μίνως διὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του Ἀνδρόγεω. Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὑπόχρεοι διὰ συνθήκης νὰ προσφέρωσι κατὰ πᾶν ἔννατον ἔτος ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ νεάνιδας ἐκ τῆς εὐγενεστάτης τάξεως τῶν πολιτῶν πρὸς βορὰν τοῦ Μινωταύρου. Ἦτο δὲ ὁ Μινώταυρος θηρίον ἀνθρωποφάγον καὶ εἶχε κεφαλὴν μὲν ταύρου, σῶμα δὲ ἀνδρός. Ὁ Μίνως εἶχε κλείσει αὐτὸν εἰς τὸν λαβύρινθον. Ἦτο δὲ ὁ λαβύρινθος παμμέγεθες οἶκημα μὲ ἐλικοειδεῖς καὶ ἰδιεξόδους διαδρόμους καὶ εἶχε κατασκευάσει αὐτὸν ὁ Ἀθηναῖος τεχνίτης Δαίδαλος. Ὁ μεγάλοφρων βασιλόπαις προσελθὼν εἰς τὸ πρυτανεῖον συγκατέλεξεν ἑαυτὸν μετὰ τῶν κληρωθέντων καὶ ἐπιβὰς ἐπὶ τοῦ πλοίου συνεξέπλευσεν εἰς τὴν Κρήτην. Ἐκεῖ δὲ κατάρθρωσεν ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸν μίτον, τὸν ὅποιον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἡ θυγάτηρ τοῦ Μίνως Ἀριάδνη, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τοὺς ζοφώδεις διαδρόμους τοῦ λαβυρίνθου νὰ φονεύσῃ τὸν Μινώταυρον νὰ ἐξέλθῃ ἐκείθεν ἀβλαβῆς καὶ νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς Πειραιᾶ. Ἀλλ' ὁ δυσθυμος πατήρ αὐτοῦ ἀπιδὼν ἀπὸ σκοπιᾶς τὸ πλοῖον

ἔχον ἀντί λευκῶν τὰ μελανὰ ἰστία εἰς ἐνδείξιν πένθους, ἐξ ἀπογνώσεως ἐρρίφθη καὶ ἐπνίγη εἰς τὸ ἔκτοτε ὑπ' αὐτοῦ ἐπονομασθὲν Διγαῖον πέλαγος.

Ὁ Θησεὺς παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἀνεδείχθη ὁ εὐεργετικώτατος ἡγεμὼν. Ἦνωσεν εἰς ἓνα δῆμον τοῦ ἅστεως τοὺς δώδεκα δῆμους τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ ἓν κοινὸν πρυτανεῖον καὶ μίαν δημοκρατικὴν διοίκησιν, καθιερώσας πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐνώσεως τὴν ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος τελουμένην ἑορτὴν τῶν *Παραθηναίων*, κληθεῖσαν *συνοικία*. Διήρесе εἰς τρεῖς τάξεις τοὺς πολίτας, εἰς *εὐπατρίδας*, *γεωμόρους* καὶ *δημουργούς*. Ἐχάραξεν ἴδιον νόμισμα, εἰκονίζον *ταῦρον*. Ὄρισε πέραν τῶν Μεγάρων τὰ ὅρια τῆς Ἀττικῆς καὶ καθιέρωσε τὰ *Ἰσθμια* πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐστράτευσε μετὰ τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τῶν Ἀμαζόνων καὶ μετὰ τοῦ Πειρίθου κατὰ τῶν Κενταύρων. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν θήρην τοῦ Καλυδωνίου κίπρου, συνεξεστράτευσε εἰς Κολχίδα μετὰ τῶν ἄλλων Ἀργοναυτῶν καὶ ἀνέλαβεν ὑποσπόνδους τοὺς νεκροὺς τῶν Ἀργείων ἐν τῇ πρώτῃ πολέμῳ τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Τέλος ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, διότι ἐρόνευσέ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰππόλυτον, πεισθεὶς εἰς τὰς δολεράς εἰσηγήσεις τῆς συζύγου τοῦ Φαίδρας, μητρὶός ἐκείνου, κατέφυγεν εἰς Σκῦρον πρὸς τὸν πατρικὸν του φίλον Λυκομήδην, παρὰ τοῦ ὁποίου ὅμως ἐδολοφονήθη κατακρημνισθεὶς ἀπὸ τινος βράχου. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατόπιν ἐτίμησαν αὐτὸν ὡς *ἡμίθεον*, τελειῶντες ἰδίαν ἑορτὴν, *Θήσεια*. Ἐν δὲ τῇ λαμπροτάτῃ ἐποχῇ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν τὰ ὅσα ἀνευρεθέντα μετεκομίσθησαν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Κίμωνος κατ' ἐπιταγὴν τοῦ μαντείου καὶ ἀνηγέρθη πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὁ ἐπώνυμος ναός, τὸ *Θησεῖον*, σωζόμενον μέχρι τῆς σήμερον.

§ 4. Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία

Πλὴν τῶν μονομερῶν τούτων κατορθωμάτων τῶν ἡρώων τῆς παναρχαίου ἐκείνης ἐποχῆς, ἀναφέρονται καὶ κοιναὶ τινες πολεμικαὶ ἐκστρατεῖαι, ὧν ἐπισημότεραί εἰσι α') ὁ πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν, β') ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῶν ἐπιγόνων καὶ γ') ὁ τρωϊκὸς πόλεμος.

Τούτων ὁ μὲν πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν συνέβη ὥς ἐξῆς.

Ἀθάμας, ὁ υἱὸς τοῦ Αἰόλου, βασιλεὺς τοῦ ἐν Βαιωτίᾳ Ὀρχομενοῦ, ἐγέννησεν ἐκ τῆς Νεφέλης δύο υἱούς, τὸν Φρίξον καὶ τὴν Ἑλλην. Κατόπιν διαζευχθεὶς τὴν Νεφέλην ἔλαβε τὴν Ἰνώ. Ἡ ζηλότυπος αὕτη μητρὶὰ μισοῦσα τοὺς προγόνους τῆς ἔπεισε τὸν Ἀθάμαντα διὰ ψευδούς τινος χρησμοῦ νὰ θυσιάσῃ τὸν Φρίξον καὶ τὴν Ἑλλην εἰς τοὺς θεοὺς πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ κατατρύχοντος τὴν χώραν λιμοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς θυσίας ἡ μήτηρ Νεφέλη εἰς ἀληθῆ νεφέλην μεταβληθεῖσα σώζει τὰ τέκνα τῆς, δοῦσα αὐτοῖς χρυσόμαλλον κριόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιβάντα ἔφυγον ἐκείθεν εἰς Κολχίδα. Ἀλλὰ κατὰ τὸ πλοῦν ἡ μὲν Ἑλλη πεσοῦσα εἰς τὸ πέλαγος ἐπνίγη, καὶ ἔκτοτε ἀπ' αὐτῆς τὸ πέλαγος μετωνομάσθη Ἑλλήσποντος. Ὁ δὲ Φρίξος διαπεράσας αἰσίως εἰς Κολχίδα ἐθύσεν εἰς Δία τὸν Φύξιον τὸν κριὸν καὶ ἀνήρτησε τὸ χρυσοῦν αὐτοῦ δέρας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἄρεως. Τὸ δέρας τοῦτο ἐπέβαλεν ὥς ὄρον πρὸς τὸν Ἰάσωνα ἡλικιωθέντα νὰ κομίσῃ εἰς Ἰωλκὸν τῆς Θεσσαλίας ὁ ταύτης βασιλεὺς, θεῖος καὶ κηδεμὼν αὐτοῦ Πελλίας, ὅπως ἀποδώσῃ αὐτῷ τὴν πατρικὴν βασιλείαν. Ὅθεν ὁ Ἰάσων συναγείρας καὶ παραλαβὼν συμπλωτῆρας τοὺς ἐπισημοτάτους τῶν τότε ἡρώων, τὸν Ἡρακλέα, τὸν Θησέα, τὸν Πειρίθουν, τοὺς διδύμους ἀδελφοὺς, Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, τὸν Τελαμῶνα, τὸν Λυγκέα, τοὺς υἱοὺς τοῦ Βορέου, Ζήτην καὶ Κάλαιν, τὸν Πηλέα, τὸν Ὀρφέα, ἔνα διὰ τῆς λύρας του παραμυθῆ καὶ διαλύῃ τὰς ἐριδας καὶ ἄλλους, ἐπέβη μετ' αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον Ἀργώ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν καὶ ἡ ἐκστρατεία, καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας κατήχθησαν εἰς Αἶαν, χώραν τῶν Κόλχων, ἔνθα ἐβασίλευεν ὁ Αἰήτης. Διὰ τῆς προστασίας δὲ τῆς Ἀφροδίτης καὶ Ἀθηνᾶς καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἰήτου Μηδείας κατάρθωσαν νὰ ἀφαρπάσωσι τὸ πολύτιμον δέρας. Ὁ Αἰήτης κατεδίωξε μὲν αὐτούς, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς καθ' ὁδὸν νὰ συλλέγῃ τὰ μέλη τοῦ ὑπὸ τῆς Μηδείας κατασπαραχθέντος υἱοῦ του, Ἀψύρτου, ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς Ἀργοναύτας νὰ ἀποπλεύσωσιν ἀνενόχλητοι οἴκαδε.

Τὸ ἦθος τῆς κακούργου ταύτης γυναικὸς ἐζωγράφησεν ἄριστα διὰ τῶν ζωηρωτάτων χρωμάτων ἐν τῷ φερωνύμῳ δρά-

ματι, ὡς ἐν εἰκόνι, ὁ ἀριστοπόνορ δραματικὸς ποιητὴς Εὐριπίδης.

§ Β. Ὁ πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας
καὶ ὁ τῶν ἐπιγόνων.

Ἐπιφανέστερος τοῦ προρρηθέντος πολέμου ὑπῆρξεν ὁ πόλεμος οὗτος, συμβὰς ὡς ἐφεξῆς.

Ὁ Λαῖος, ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν, ἀπόγονος τοῦ Κάδμου καὶ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, ἔλαβε χρησμόν, ὅτι ὁ μέλλων νὰ γεννηθῇ υἱὸς αὐτοῦ θέλει τὸν φονεύσῃ. Ὅθεν παρέδωκε τὸ βρέφος ἅμα γεννηθὲν εἰς πιστὸν ὑπηρέτην, ὅπως φονεύσῃ αὐτό, ἀλλ' οὗτος φεισθεὶς τῆς ζωῆς τοῦ παιδὸς ἐξέθηκεν εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, κρεμάσας εἰς δένδρον ἀπὸ τῶν σφυρῶν. Ποιμὴν δέ τις τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Πολύβου εὐρὼν αὐτὸ οὕτως ἐκτεθειμένον καὶ παραλαβὼν ἔφερεν ὡς ὄωρον εἰς τὸν βασιλέα Πολύβιον καὶ εἰς τὴν σύζυγόν του, ὣς τινες ἀνεθρεψκν αὐτὸ ὡς θετὸν υἱόν, ἐπειδὴ ἦσαν ἄπαιδες. Ὁ δὲ Πολύβος ἐκ τοῦ οἰδήματος τῶν ποδῶν τὸν ἐκάλεσαν Οἰδίποδα. Ἀλλ' ὁ Οἰδίπους, ὄνειδιζόμενος ὑπὸ τῶν ἡλικιωτῶν ὡς νόθος, ἀπῆλθεν εἰς Δελφοὺς, ἵνα ἐρωτήσῃ περὶ τοῦτου τὸ μαντεῖον. Λαβὼν δὲ ἀπάντησιν, ὅτι «μέλλει νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν μητέρα του,» ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς Κορίνθον, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν, ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ πατρίς του, καὶ ἐτράπη τὴν πρὸς τὰς Θήβας ἄγουσάν. Συναντήσας δὲ καθ' ὁδὸν τὸν Λαῖον ἐποχούμενον φονεῦει αὐτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκ φιλονεικίας. Κρέων δὲ ὁ τῆς Ἰοκάστης ἀδελφὸς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρέοντος παραλαβὼν τὴν βασιλείαν διεκήρυξεν, ὅτι εἰς ἐκείνον, ὅστις θὰ λύσῃ τὸ αἶνιγμα τῆς καταμαστιζούσης τὰς Θήβας Σφιγγός, θέλει δῶσθαι τὴν βασιλείαν καὶ ὡς σύζυγον τὴν Ἰοκάστην. Ὁ Οἰδίπους λύει τὸ αἶνιγμα, ἡ Σφιγὼς πίπτει κατὰ πετρῶν, αἱ Θῆβαι ἀπαλλάσσονται τῶν δεινῶν, ὁ νεαρὸς σωτὴρ τῶν Θηβῶν γίνεται δεκτὸς μετὰ πομπῆς καὶ τιμῶν, παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν καὶ μοιραίως συζεύγνυται τὴν Ἰοκάστην, τὴν ἰδίαν μητέρα, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν αὐτῷ τέσσαρα ἀδελφὰ τέκνα, ὁ Ἑτεοκλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἰσμήνη.

Νέαι συμφοραί ἐνσκήπτουσιν ἐν Θήβαις ἔνεκα τῶν ἀθεμί-
των καὶ ἀνοσίων τούτων γάμων, οἱ δὲ θεοὶ ἀποκαλύπτουσιν,
ὅτι αἰτία αὐτῶν ἐστὶ τὸ διπλοῦν τοῦ Οἰδίποδος ἀνοσιούργημα,
οὗ ἔνεκα ἡ μὲν Ἰοκάστη ἀπαγχονίζεται, ὁ δὲ Οἰδίπους ἐξο-
ρύττει τοὺς ὀφθαλμούς του, καταρᾶται τὰ ἴδια τέκνα καὶ ἀ-
λήτης καὶ πλάνης χειραγωγούμενος ὑπὸ τῆς θυγατρὸς του
Ἀντιγόνης καταλύει τὸν βίον ἐν Κολωνῷ, ὁμῶς τῆς Ἀττικῆς,
ἐν τῷ ἄλλει τῶν Εὐμενίδων.

Ἐκ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ ὁ μὲν Ἑτεοκλῆς σφετερίζεται
τὴν ἀρχὴν παρὰ τὰ συμπεφωνημένα, ὁ δὲ Πολυνείκης κατα-
φυγὼν εἰς Ἄργος παρὰ τῷ Ἀδράστῳ καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυ-
γατέρα αὐτοῦ Ἀργείαν ἐπῆλθε μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ
καὶ ἐπολιόρκησε στενωπὴς Θήβας. Παρὰ τὰ τείχη αὐτῶν
συγκροτεῖται μάχη κρατερὰ καὶ φονικὴ, ὁ δὲ ἄκριτος οὕτω
μείνας ἀγὼν ἀποφασίζεται νὰ κριθῇ διὰ μονομαχίας τῶν δύο
ἀδελφῶν, ἄλλ' ἐν τῇ μονομαχίᾳ φονεύονται ἀμφότεροι. Ὁ
οὕτω καὶ πάλιν ἄκριτος θεωρηθεὶς ἀγὼν ἐπαναλαμβάνεται,
ἡττᾶται κατὰ κράτος ὁ τῶν Ἀργείων στρατὸς καὶ μόνος ἐκ
τῶν ἡγεμόνων σώζεται ὁ Ἀδραστος διὰ τῆς φυγῆς. Μετὰ δε-
καετίαν δὲ οἱ τῶν ἑπτὰ ἡγεμόνων υἱοί, οἱ καλούμενοι Ἐπι-
γονοί, ἐπελθόντες κατὰ τῶν Θηβαίων μετὰ τῶν συμμάχων των,
Κορινθίων, Μεγαρέων, Μεσσηνίων καὶ Ἀρκάδων, ἐξεδικήθησαν
τῶν πατέρων τὴν ἡτταν καὶ ἐκπορθήσαντες τὰς Θήβας ἀνε-
βίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκου, Θέρσανδρον.
Οἱ δὲ Θηβαῖοι πανδημεὶ κατέφυγον ὑπὸ τὸν Λαομέδοντα, τὸν
υἱὸν τοῦ Ἑτεοκλεους, εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς.

§ 6. Ὁ τρωϊκὸς πόλεμος (1193—1184).

Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἐπιφανὲς καὶ πολυθρύλητον γεγονός τῶν
ἡρωϊκῶν χρόνων ὑπῆρξεν ὁ τρωϊκὸς πόλεμος. Αἰτία τοῦ πολέμου
τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἀρπαγὴ τῆς ὥραιας Ἑλένης, συζύγου τοῦ
Μενελάου καὶ βασιλέως τῆς Σπάρτης, ὑπὸ τοῦ Πάριδος, υἱοῦ
τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας. Ἡ πόλις Τροία ἢ Ἴλιον
ἔκειτο εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας παρὰ
τὸν Ἑλλήσποντον.

Ὁ Πάρις περιηγηθεὶς πολλὰς χώρας ἦλθε καὶ εἰς τὴν Σπάρ-

την καὶ ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τὸν Μενέλαον, ὅστις ἔνεκα σπουδαίας ὑποθέσεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κρήτην. Ἐκ τῆς ἀπουσίας δ' αὐτοῦ ἐπωφεληθεὶς ὁ Πάρις ἀπεπλάνησε τὴν ὡραίαν Ἑλένην καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Τροίαν. Τὴν ἄρπαγὴν ταύτην οἱ Ἕλληνες θεώρησαν ὡς ὕβριν καθ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκδίκηθωσιν αὐτήν. Ὅθεν οἱ ἄριστοι βασιλεῖς καὶ ἡρώες τῶν διαφόρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος συνεξεστράτευσαν κατὰ τοῦ ἄρπαγος. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἡγεμόνων τούτων ἦσαν οἱ ἐξ ἧς, οἱ δύο Ἀτρεΐδαι, Ἀγαμέμνων ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν, ὅστις ἀνέλαβε καὶ τὴν ὑπερτάτην ἡγεμονίαν τοῦ ὅλου στρατοῦ, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μενέλαος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ὁ ἐξ Ἀργους κρατερός Διομήδης, ὁ ἐκ Πύλου ἡδιεπὴς καὶ πολὺπειρος Νέστωρ, ὁ ἐξ Ἰθάκης πανούργος Ὀδυσσεύς, ὁ ἐκ Σαλαμῖνος πελώριος καὶ μεγάλθυμος Αἴας ὁ Τελαμῶνος καὶ ὁ τῶν Λοκρῶν ταχὺς Αἴας ὁ Οἰλέως, ὁ ἐκ Κρήτης Ἰδομενεύς, ὁ νεαρὸς Ἀχιλλεύς, υἱὸς τοῦ Πηλέως, βασιλέως τῶν ἐν Φθίᾳ Μυρμιδόνων, ὁ ἀνδρειότατος καὶ ἡρωϊκώτατος πάντων τῶν Ἑλλήνων, καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Οὗτοι πάντες, ὑπαγόντες πλέον τῶν 100,000 ἐκλεκτῶν μαχητῶν, συνῆλθον εἰς Αὐλίδαν τῆς Βοιωτίας καὶ ἐπιβάντες εἰς στόλον ἐκ 1186 μελαινων νεῶν ἐξεπλευσαν ἐπὶ τὴν Τροίαν, ἐνθα ἀποβάντες ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτήν ἐξ ἐφόδου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν. Διότι καὶ τὰ τεῖχη ἦσαν λίαν ὀχυρά καὶ οἱ Τρῶες, ὧν ἡγείτο ὁ ἀνδρεῖος Ἑκτωρ, ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Πριάμου, ἦσαν ἐπίσης ἰσχυροὶ καὶ εἶχον καὶ πολλοὺς συμμάχους, Μυσσοὺς, Παφλαγῶνας, Φρύγας, Θρᾷκας καὶ Παίονας. Οἱ Ἕλληνες ἐτράπησαν ἤδη περὶ τὴν δῆωσιν τῆς χώρας καὶ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν διαφόρων πόλεων. Παρῆλθον δ' οὕτως ἐννέα ἔτη καὶ ἡ Τροία ἔμενεν ἀπόρθητος.

Τέλος μετὰ δεκαετῇ πολιορκίαν, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν πολλοὶ ἐκατέρωθεν, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἑκτωρ καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, ἡ Τροία ἐκυριεύθη διὰ στρατηγήματος τοῦ πανούργου Ὀδυσσεὺς καὶ ἐπυρπολήθη. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν πλεῖστοι ἀπεσφάγησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ γηραιὸς Πρίαμος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτολέμου, ἄλλοι δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν, ἐλάχιστοι δὲ διεσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς ὑπὸ τὸν Ἀντήνορα καὶ Αἰνεΐαν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ὡς διὰ βραχέων ἡ τύχη τῆς τε πόλεως
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καὶ τῶν ἡττηθέντων, ἀλλ' οὐχ ἦττον δὲν ὑπῆρξε κρείσσων καὶ ἡ τύχη τῶν νικητῶν, διότι ἡ θεὰ Νέμεσις ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς αὐτούς, ὥς μὴ σεβασθέντας τοῦ Ἰλίου τοὺς ναυούς καὶ τὰ ἱερά. Πολλοὶ τούτων ἀπώλοντο κατὰ τὸν πλοῦν μὴ ἐπανιδόντες τὴν φίλην πατρίδα, ὥς Αἴας ὁ Οἰλέως, ἕτεροι ἐπανεῖδον μὲν ταύτην, ἀλλὰ μετὰ πολλὰς περιπετείας, ὥς ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Νέστωρ, ἕτεροι δ' εὖρον δυσμενῶς διακειμένους τοὺς ἑαυτῶν συμπολίτας, φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ ἤναγκάσθησαν ν' ἀποδημήσωσι καὶ αὖθις, ὥς ὁ Διομήδης, ὁ Τεῦκρος καὶ ὁ Ἴδομενεύς, ἕτεροι δὲ καὶ ἐθανατώθησαν, ὥς ὁ Ἀγαμέμνων ὑπὸ τῆς ἰδίας συζύγου Κλυταιμνήστρας, καὶ ἄλλοι ἄλλως κακῶς ἀπώλοντο.

Τὰς ἀριστείας τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ καὶ τοὺς ρόστους τῶν Ἀχαιῶν ἐξύμνησεν ὁ θεὸς Ὅμηρος εἰς τὰ δύο ἀθάνατα ἑαυτοῦ ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν.

§ 7. Περὶ θρησκείας τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐπίστευον εἰς ἓνα θεὸν δημιουργὸν καὶ προνοητὴν τοῦ παντός, ἀλλ' εἰς πολλούς, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἄλλο, παρὰ αὐτὰ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, εἶον ὁ ἀήρ, τὸ φῶς, οἱ ἄνεμοι, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα κλπ., τὰ ὅποια τὸ θερμὸν αἶσθημα καὶ ἡ ζωηρὰ τῶν Ἑλλήνων φαντασία ἐπροσωποποίησε καὶ ἀνέπλασε κατ' ἰδίαν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν. Αἱ φυσικαὶ ἢ ἀφηρημέναι θεότητες περιεβλήθησαν μορφήν ἀνθρωπίνην μετὰ τῶν αὐτῶν παθῶν καὶ αἰσθημάτων. Ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα καὶ αὐτὸς ὁ ἄδης, ἐπληρώθησαν νέων θεῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ὅλας τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἀνθρωπίνους ἐλλείψεις, ἀλλ' ἦσαν ἀθάνατοι καὶ πολὺ ὑπέρτεροι τῶν ἀνθρώπων, τρεφόμενοι μὲ ἀμβροσίαν καὶ νέκταρ. Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων διαίρουσιν εἰς δώδεκα μεγίστους, τοὺς καὶ Ὀλυμπίους, καὶ εἰς πλείστους κατωτέρους. Οἱ δώδεκα μέγιστοι καὶ Ὀλύμπιοι θεοὶ εἰσὶν οἱ ἑξῆς.

1) Ὁ Ζεὺς, ὁ ἀνώτατος καὶ ὕπατος πάντων τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, ὁ πατὴρ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν θεῶν. Εἶνε ὁ θεὸς τοῦ αἰθέρος καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φωτός.

2) Ἡ Ἥρα, ἡ ἀδελφὴ καὶ σύζυγος τοῦ Διός, ἡ ἑφορος

καὶ προστάτις τοῦ συζυγικοῦ γάμου. Ἦτο ἡ προσωποποιήσις τοῦ ἄερος.

3) Ἡ Ποσειδῶν, ὁ θεὸς τῆς ξηρᾶς καὶ τοῦ πόντου. Εἰς χεῖρας ἔφερε τὴν τρίαينαν, δι' ἧς συνεκύα τὸν πόντον καὶ συνετάραττε τὴν γῆν καὶ διήγειρε τὰς τρικυμίας, τοὺς σεισμούς καὶ τὰς θυέλλας. Ἐλαβε παρὰ τοῦ Διὸς τὸ κράτος τῆς γῆς καὶ τοῦ πόντου, ἐξ οὗ ἐκαλεῖτο καὶ γαιήοχος καὶ ποντομέδων.

4) Ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ, ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονήσεως καὶ πάσης ἐπιστήμης ἑφορος, γεννηθεῖσα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός.

5) Ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ φωτός, καὶ ἑφορος καὶ προστάτης τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως Ἦτο ἡ προσωποποιήσις τοῦ ἡλίου.

6) Ὁ Ἡφαίστος ὁ θεὸς τοῦ πυρὸς τοῦ θ' ὑπεράνω, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς, καὶ ἑφευρέτης πάσης μεταλλουργικῆς τέχνης.

7) Ὁ Ἑρμῆς, ὁ θεὸς τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἐμπορίου, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἄγγελος τῶν θεῶν, ὁ ἑφευρέτης πάσης ἐπιστήμης καὶ ἑφορος τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἐμπορίου, διὸ ἐκαλεῖτο καὶ Λόγιος καὶ Κερδῶς.

8) Ὁ Ἄρης, ὁ θεὸς τοῦ πολέμου, διὸ καὶ ὡς θεὸς αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Βροτολοιγὸς καὶ Μιαιφόνος καὶ Ἀλλοπρόσαλλος.

9) Ἡ Ἀφροδίτη, ἡ θεὰ τοῦ κάλλους καὶ τοὺς ἔρωτος.

10) Ἡ Δημήτηρ (= Γῆ—μήτηρ) ἡ Δήμητρα, ἡ θεὰ τῆς εὐφορίας, ἑφορος καὶ προστάτις τῆς γεωργίας καὶ τῶν νόμων, ἐξ οὗ καὶ Θεσμοφόρος. Ἦτον ἡ προσωποποιήσις τῆς γῆς, ἥτις εἶνε ἡ μήτηρ καὶ τροφὸς πάσης ζωῆς.

11) Ἡ Ἀρτεμις, ἡ θεὰ τῆς θήρας, φύλαξ τῶν ὁσῶν, τῶν ὀρέων καὶ τῶν ὄρυμῶν, προστάτις τῶν ὁρόμων καὶ τῶν λιμένων καὶ ἑφορος καὶ βοηθὸς τῶν τικτουσῶν γυναικῶν. Ἦτον ἡ προσωποποιήσις τῆς Σελήνης.

12) Ἡ Ἑστία, ἡ θεὰ καὶ προστάτις καὶ ἑφορος τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἐστίας, διδάσκαλος τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν πόλεων καὶ ἑφορος τῆς οἰκογενειακῆς εἰρήνης, λατρουμένη ἐν παντὶ οἴκῳ καὶ λαμβάνουσα τὰς ἀπαρχὰς τῶν προϊόντων.

Πλὴν τῶν θεῶν τούτων, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ δωδεκάθεον, ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὧν τινες κατώτεροι κατὰ τε τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν Ὀλυμπίων θεῶν. Ἕτεροι δὲ λίαν κατώτεροι, χρησιμεύοντες ὡς ὑπηρέται τῶν ἀνωτέρων θεῶν. Τούτων ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιοι εἰσι μάλιστα οἱ ἑξῆς.

1) Ὁ Διόνυσος ἢ Βάκχος, ὁ θεὸς τοῦ οἴνου καὶ ἔφορος τῶν ἀμπέλων.

2) Ὁ Πλούτων, ὁ κατ' ἐξοχὴν θεὸς τοῦ Ἄδου καὶ τῶν νεκρῶν, ὡς ὁ Ζεὺς τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ Ποσειδῶν τῆς θαλάσσης.

3) Ἡ Ἐκάτη, ἡ ἔφορος τῶν τοκετῶν, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

4) Ἡ Ἑρτώ, θυγάτηρ τοῦ Φόρκυος καὶ τῆς Κητοῦς, θεὰ καὶ ἔφορος τῶν μαχῶν καὶ τροφὸς τοῦ Ἄρεως.

5) Αἱ ἐννέα Μοῦσαι, Κλειώ, Εὐτέρπη, Θάλεια, Μελπομένη, Τερψιχόρη, Ἐρατώ, Πολύμνια, Οὐρανία καὶ Καλλιόπη, θυγατέρες τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μνημοσύνης καὶ ἔφοροι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὠραίων τεχνῶν. Ἐκάστη δ' ἐφευρέτις καὶ ἔφορος ἰδίας τινὸς ἐπιστήμης ἢ ὠραίας τέχνης. Διετέλεσαν αἰετοῖς περθένοι, μακρὰν τῆς κοινωνικῆς τύρβης, διαπρίβουσι ἐπὶ τῶν ἀλσῶν καὶ τῶν ὀρέων τῆς Πιερίας, τοῦ Ἑλικῶνος, τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Ὀλύμπου.

6) Αἱ τρεῖς Χάριτες, Ἀγλαΐα, Εὐφροσύνη καὶ Θάλια.

7) Αἱ τρεῖς Ὠραι, Εἰρήνη, Εὐνομία καὶ Δίκη, καὶ πλείστοι ἄλλοι.

Ἕτεροι δὲ θεοὶ κατώτεροι τούτων, ἥτοι ἡ διάμεσος τάξις, ἡ μεταξὺ θεῶν καὶ ἡρώων. ἦσαν οἱ Δαίμονες, ἀγαθοὶ τε καὶ πονηροί. Τοιοῦτοι μάλιστα ἦσαν οἱ γενέθλιοι καὶ πατρῷοι θεοὶ καὶ ἐν γένει ἡ προσωποποιήσις πάσης ἡθικῆς ἰδέας, πάσης ἀρετῆς καὶ κακίας, οἷον ἡ Πίστις, ἡ Αἰδώς, ὁ Φόβος, ὁ Θάνατος, ὁ Μορφεύς, ἡ Νέμεσις, αἱ Νύμφαι κλπ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι ἀπέδιδον εἰς τοὺς θεοὺς ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ ἐξελάμβανον αὐτοὺς, εἴτε ὡς προστατάς καὶ ἀγαθοὺς, εἴτε ὡς φθονεροὺς διώκτας καὶ κακοποιούς, προσεπάθουν διὰ τῆς λατρείας καὶ τῶν θυσιῶν νὰ προσελκύσωσιν ἐτι μᾶλλον τὴν χάπην αὐτῶν καὶ τὴν εὐνοίαν, ἢ ἐξιλεώσωσιν καὶ ἐξευμενίσωσιν αὐτοὺς. Διὸ καὶ ἀνήγειρον πρὸς τιμὴν αὐτῶν

ναούς μεγαλοπρεπείς, καὶ κατεσκευάζον ἀγάλματα καὶ προσήνεγκον πολυτελεῖς θυσίας.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων (1104—500 π. Χ.)

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

§ 8. Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Τὰ δαφνοστεφῇ λείψανα τῆς τρωϊκῆς ἐκστρατείας παλινοστήσαντα εἰς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας μετὰ ὑπερδρακτινῆ ἀποδημίαν εὗρον μεγίστην πραγμάτων μεταβολήν. Ἐντεῦθεν προέκυψαν ἐσωτερικαὶ ἐμφύλιοι ἐρίδες καὶ διαμάχαι, ἀπολήξασαι εἰς ἐσωτερικὰς πολιτικὰς μεταβολὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἐπιδρομὰς καὶ μεταναστάσεις. Τῶν ἐμφυλίων τούτων ἐπιδρομῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνάστατος ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, οὐδεμίαν βεβαίαν καὶ ἀκριβῆ εἶδησιν ἔχομεν. Ἐξήκοντα ὁ ἔτη μετὰ τὴν τὴν Τροίας ἄλωσιν συνέβη ἡ μεγίστη καὶ πανελλήνιος ἀναστάτῳσις, ἐξ ἧς καὶ πολλαὶ χῶραι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου μετέβαλον οἰκήτορας (1124). Ἡ γενικὴ αὕτη ἀναστάτῳσις καλεῖται ὑπὸ ἓν περιληπτικὸν ὄνομα *Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν*.

Ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ ἐπιδρομῇ καὶ μεταναστάσει τὸν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος οἱ ἐξ Ἠπείρου Θεσσαλοὶ ἐπιδραμόντες ἐκείθεν κατέλαβον τὸ παρὰ τὸν Πηνειὸν *Πελασγικὸν Ἄργος*, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἀπ' αὐτῶν μετωνομάσθη *Θεσσαλία*. Καὶ οἱ μὲν τῶν πρῶν κατοίκων Αἰολέων καθυποταγέντες ἐπωνομάσθησαν *Περίεσται*, οἱ δὲ λοιποὶ ἔκπτωτοι γενόμενοι ἐπέδραμον εἰς ἄλλας χῶρας. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Βοιωτοὶ ὀρμηθέντες ἐξ Ἄρνης κατέλαβον τὴν χώραν, ἣτις ἔκτοτε ἀπ' αὐτῶν ἐκλήθη *Βοιωτία*, οἱ δὲ Δωριεῖς κατέλαβον τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Δω-

ρίδα οἱ δὲ ἄλλας ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος χώρας. Οἱ δὲ πρόην κάτοικοι τῆς Βοιωτίας, Μινύαι, Καδμεῖοι καὶ Θρᾷκες, μετενάστευσαν εἰς ἄλλας χώρας. Οἱ δὲ παρὰ τὰς ὑπωρείας τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Παρνασοῦ ἐγκαθεσταμένοι καὶ δημοκρατικῶς ζῶντες φιλελεύθεροι καὶ ἀνδρεῖοι Δωριεῖς, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐκ βορρᾶ ἐπιδραμόντων νέων κατακτητῶν δεινῶς πιεζόμενοι, εἴτε στερούμενοι τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπαρκῶς, προτρεπόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐχόντων πατρικᾶς δυναστικᾶς ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς κυριαρχίᾳ τῆς Πελοποννήσου, εἰσέβαλον μετὰ τούτων εἰς αὐτήν. Ἔστηρίζοντο δ' αἱ δυναστικαὶ αὐτῶν ἀξιώσεις εἰς τὸ ὅτι ὁ τοῦ Εὐρυσθέως υἱὸς Σθέnelος, ὁ τῶν Μυκηνῶν βασιλεὺς, ἀπεδίωξε τῆς πατρίδος Τίρυνθος τοὺς παῖδας τοῦ Ἡρακλείους, οἵτινες κατέφυγον εἰς τοὺς ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου συμμαχούς. Καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Ἡρακλείους Ὑλλος, ἐπιχειρήσας νὰ ἀνακτήσῃ τὴν πατριὸν χώραν ἀπ' Ἀθηνῶν ὁρμώμενος, ἀπέτυχε νὰ διαβῇ τὸν Ἰσθμόν, ὡς καὶ κατόπιν ὁ τοῦ Κλεοδαίου υἱὸς Ἀριστόμαχος.

Τελευταῖον δὲ οἱ τοῦ Ὑλλου διεγέγονοι, Τήμενος, Κρεσφόντης καὶ Ἀριστόδημος, διὰ τῆς βοηθείας τῶν Δωριέων καὶ τῶν Αἰτωλῶν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Πανούργου Ὁξύλου ναυπηγήσαντες πλοῖα ἐν Ναυπάκτῳ διεπέρασαν τὸ μεταξὺ Ἀντιρρίου καὶ Ρίου στενὸν τοῦ πορθμοῦ καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννητον (1104). Καὶ τὴν μὲν εὐφορον τῆς Ἡλίδος χώραν κατέλαβον οἱ περὶ τὸν Ὁξύλον Αἰτωλοὶ. Οἱ δὲ Δωριεῖς διαιρέθοντες εἰς μοίρας ἐπῆλθον πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς καὶ μετὰ μακροὺς πολέμους, τοὺς μὲν τῶν πρόην κατοίκων Ἀχαιοὺς καθυποτάζαντες, τοὺς δὲ ἐκβαλόντες, ἐγένοντο κύριοι τοῦ πλείστου τῆς Πελοποννήσου, ἣν καὶ διένειμαν πρὸς Ἀλλήλους, ῥίψαντες ἐντὸς ὑδρίας λαχνοὺς. Καὶ ὁ μὲν Τήμενος ἔλαχε τῆς Ἀργολίδος, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ κεραυνοβοληθέντος ἐν Ναυπάκτῳ Ἀριστοδήμου, Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς, ἔλαχον τῆς Λακωνικῆς, τῆς δὲ εὐφορωτάτης πασῶν Μεσσηνίας ἔλαχεν ὁ Κρεσφόντης διὰ δόλου, ῥίψας ἐν τῇ ὑδρίᾳ βῶλον χρώματος.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸ ἅπληστον τῶν κατακτητῶν ἐξώθησεν αὐτοὺς εἰς κατάρκτησιν καὶ ἄλλων χωρῶν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ. Διαβάντες δ' αὐτὸν κατέλαβον τὰ Μέγαρα καὶ ἐντεῦθεν

εἰσήλασαν ἀπειλητικώτεροι εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν ὁποίαν διέσωσεν ἡ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἡρώϊκὴ ἀφοσίωσις τοῦ βασιλέως Κόδρου. Ὁ φιλόπατρις καὶ ἐνάρετος οὗτος βασιλεὺς, πληροφορηθεὶς, ὅτι χρησμός τοῦ ἐν Δελφοῖς Μαντείου ὑπέσχετο εἰς τοὺς Δωριεῖς τὴν νίκην, ἐὰν μὴ ἐφονεύετο ὁ τῶν πολεμίων βασιλεὺς, εἰς χωρικὸν *ξυλοφόρον* μετεμφιεσθεὶς παρεισέδω λάρθρα εἰς τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον καὶ προκαλέσας τινὰ εἰς ἔριδα καὶ δεινῶς ἐξοργίσας φονεύεται ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ Δωριεῖς ἀθυμήσαντες ὅλως περὶ τῆς περαιτέρω ἐπιτυχίας ἐκ τῆς προρρήσεως τοῦ χρησμοῦ ἐπέσπευσαν εἰς τὰ ἴδια ἀρκεσθέντες εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Μεγαρικῆς.

Ἐκτοτε βαθμηδὸν ἡ μὲν Πελοπόννησος ἐντελῶς *ἐξεδωρίσθη*. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν πρῶν κατοίκων αὐτῆς Ἀχαιῶν ἐφυγάδεύθησαν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἄλλοι δὲ κατέλαβον τὴν ἀπὸ τοῦ Παναχαϊκοῦ μέχρι Σικυῶνος Αἰγιάλειαν, ἥτις ἐκτοτε ἐπεκλήθη Ἀχαΐα. Οἱ δὲ πρῶν κατοικοὶ αὐτῆς Ἴωνες ἄλλοι μὲν ἀπῆλθον εἰς Ἀττικὴν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των Ἴωνας, οἱ δὲ ἄλλοι ὑπετάγησαν. Ἐκ τούτων τινὲς μὲν συνεχωνεύθησαν συμβιβασθέντες πρὸς τοὺς ἐπιδραμόντας Δωριεῖς, ὡς οἱ *περιοικοὶ* Λακεδαιμόνιοι, τινὲς δὲ καὶ ὑπεδουλώθησαν, ὡς οἱ *Εἴλωτες*. Μόνη δὲ ἡ Ἀρκαδία διὰ τὸ τραχὺ καὶ ὄρεινόν τῆς χώρας καὶ τὸ ἄφορον καὶ πενιχρὸν τοῦ ἐδάφους, ἔμειναν ἀπρόσβλητος, ἡ δὲ λοιπὴ Πελοπόννησος, πλὴν τῆς Ἀχαΐας, *ἐξεδωρίσθη*. Ἡ δὲ Λακωνικὴ μετὰ τῆς πρωτεύουσας αὐτῆς Σπάρτης ἀπέβη ἐκτοτε ἡ ἐστία τοῦ δωρικοῦ πολιτισμοῦ.

§ 9. Περὶ τῶν προῖστορικῶν ἀποικιῶν.

Ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων αἰτίων καὶ ἀφορμῶν παρακινήθέντες οἱ τῆς περιόδου ταύτης Ἕλληνες ἀπόκησαν τὰς πλείστας τῶν ἀποικιῶν (1066—950).

α') Καὶ δὴ κατὰ πρῶτόν τινες ἐκ τῶν ἡττηθέντων ἐν Πελοποννήσῳ Ἀχαιῶν ὑπὸ Πένθιλον, τὸν υἱὸν τοῦ Ὁρέστου, μεταβάντες εἰς Βοιωτίαν καὶ παραλαβόντες καὶ πολλοὺς τούτων ἀπῆλθον διὰ Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ Θράκης, πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἴδρυσαν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Κυζίκου

μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἑρμου, καὶ ἐπὶ τῶν νήσων Τενέδου καὶ Λέσβου, τὴν *Αἰολικὴν ἀποικίαν*, τὰς μὲν τῶν πόλεων κτίσαντες ἐκ θεμελίων, τὰς δὲ καὶ ἀνακαίνισαντες μόνον (α)

β') Εἴτα δὲ (1044) ἕτεροι ἐκ τῶν ἐξ Αἰγιαλείας εἰς Ἀττικὴν κατὰφυγόντων Ἰώνων διὰ τε τὸ λεπτόγειον τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν σπάνιν καὶ στέρῃσιν τῶν ἐπιτηδείων ἀποπλεύσαντες κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Αἰολέων ὑπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Κόδρου, Νηλέα καὶ Ἀνδρόκλον, ἀπέκησαν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Λυδίας καὶ ἀρκτῶς Καρίας, ἣτις ἐπεκλήθη *Ἰωνία*, καὶ ἐπὶ τῶν παρακειμένων νήσων ἔκτισαν διοκαίδεκα πόλεις (β)

γ') Καὶ τέλος (950) τρίτη τις μοῖρα Δωριέων, ὀρμηθεῖσα ἐξ Ἀργούς, Τροιζῆνος, Ἐπιδαύρου καὶ Μεγάρων, ἀπέκησεν ἐν ἀρχαιοτέροις μὲν χρόνοις εἰς τὴν Κρήτην καὶ Θήραν, ἥδη δὲ

α'. Αἱ ἀρχαιότεραι δ' αὗται πόλεις τῆς Αἰολικῆς ταύτης ἀποικίας εἶνε δώδεκα, Κύμη, Τῆνμος, Λάρισσα, Νέον Τεῖχος, Μύρινα, Γρύνεια, Κίλλα, Νότιον, Αἰγειρόεσσα, Πιτάνη, Αἰγαῖαι καὶ δωδεκάτη ἡ Σμύρνη, ἡ πρὸς νότον τοῦ Σιπύλου, ἣτις καὶ πρωϊμώτατα ἀπεσπάσθη καὶ συνετάχθη μετὰ τῶν Ἰωνικῶν ἀποικίων. Πλὴν τούτων ἔκτισαν καὶ ἑτέρας πόλεις ἀνά μίαν μὲν ὁμώνυμον ἐπὶ τῶν Ἑκατοννήσων καὶ τῆς Τενέδου, ἐξ δὲ ἐπὶ τῆς Λέσβου, ἣτοι τὴν Μυτιλήνην, Μήθυμναν, Ἀντισσαν, Πύρραν, Ἐρεσσὸν καὶ Ἀρίσβην. Προσέτη δὲ καὶ πλείστας ἄλλας πόλεις ἐν Τρωάδι περὶ τὸ ὄρος τῆς Ἰδης καὶ παρὰ τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἐν Θράκῃ. Τούτων ἡ Κύμη καὶ Σμύρνη ἦσαν αἱ ἐπισημότεραι καὶ μητροπόλεις τῶν ἄλλων, ὡς καὶ ἡ Λέσβος (1066—1044).

β') Καὶ τρεῖς μὲν, τὴν Μίλητον, Μυοῦντα καὶ Πριήνην, ἔκτισαν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Καρίας, ἐπτὰ δὲ ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Λυδίας, τὴν Ἐφεσον, Κολοφῶνα, Λέβεδον, Τέων, Κλαζομενάς, Φώκαιαν καὶ Ἐρυθράς, δύο δὲ, τὴν Σάμον καὶ Χίον, ἐπὶ τῶν ὁμώνυμων νήσων. Αἱ πόλεις αὗται, εἰς ἃς κατόπιν προσετέθη καὶ ἡ αἰολικὴ Σμύρνη, ἀφαιρεθεῖσα ὑπὸ τῶν Κολοφωνίων, ἐπολιτεύοντο συνηνωμένοι πρὸς ἀλλήλας διὰ κοινοῦ τινος ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, κειμένου ἐπὶ τῆς πρὸς βορρᾶν ἄκρας τῆς Μυκάλης καὶ καλουμένου *Παριωνίου*, καὶ ἀπετίλουν τὴν ἰωνικὴν δωδεκάπολιν ὁμοσπονδίαν ἢ συμμαχίαν. Ἐφορος δὲ καὶ προστάτης ταύτης ἦτον ὁ *Ἐλικώσιος Ποσειδῶν*, μεγίστη δὲ καὶ ἐπισημοτάτη πασῶν τῶν πόλεων αὐτῶν ἀνεδείχθη ἡ Μίλητος καὶ μάλιστα διὰ τὸ ἐμπόριον.

καὶ εἰς τὴν Μῆλον, Κῶν, Κάλυμνον, Κάρπαθον, Σύμην, Τή-
λον, Κάσον, Χαλκείαν, Ἀστυάλαιαν, Νίσυρον, καὶ Ῥόδον
μετὰ τῆς Δωρίδος, κειμένης πρὸς νότον τῆς Ἰωνίας κτλ. (γ).

§ 10. Περὶ τῶν ἐπὶ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων ἀποικιῶν.

Πλὴν τῶν πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ τῶν παραλίῳν τῆς μικρᾶς
Ἀσίας καὶ τῶν παρακειμένων νήσων προειρημένων ἀποικιῶν
ἀποφίσθησαν καὶ ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἀποικιῶν,
καὶ ἕτεραι βραδύτερον μετὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους
χώραι εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης πρὸς δυσμὰς
καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόν-
του καὶ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας πρὸς βορρᾶν, καὶ εἰς τὰ παράλια
τῆς Λιβύης πρὸς μεσημβρίαν.

Καὶ αἱ μὲν προϊστορικαὶ ἀποικίαι προεκλήθησαν κατ' ἀνω-
τέραν ἀνάγκην καὶ βίαν, ὅπως οἱ ἀποικοὶ σώσωσι ζωὴν καὶ εὖ-
ρωσι πόρον ὑπάρξεως ἄλλαχού, ἐπειδὴ ἀπώλεσαν τὰ ἑαυτῶν
ὑπάρχοντα. Ἀλλ' αἱ νεώτεραι προεκλήθησαν οἰκοῦν, καὶ οὐχὶ
ἐνεκα στερήσεως τῶν ἐπιτηδείων, ἀλλ' εἴτε ἐνεκα ὑπερπλεονά-
σαντος πληθυσμοῦ, εἴτε χάριν συγκροτήσεως ἐμπορικῶν σταθ-
μῶν. Καὶ ἐκεῖναι μὲν ἀπεξενώθησαν σχεδὸν ἐντελῶς τῆς χώρας
ἢ τῆς πόλεως, ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον ὠρμήθησαν, αὗται δὲ διέσωζον
κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκμαιότερον τὸ φρόνημα τῆς ἐκεῖθεν
καταγωγῆς τῶν. Προσέτι δ' ἔτρεφον θερμότερον τὸ αἶσθημα
τῆς πρὸς τὴν γενέτειραν εὐγνωμοσύνης, οἰοῦναι θεωροῦσαι ἑαυ-
τὰς θυγατέρας, ἐκείνην δὲ μητέρα, ἣν καὶ *μητρόπολιν* ἀπε-
κάλουν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐλάμβανον τὸν *ἡγέτην* καὶ *οἰκιστὴν*

(γ) Ἐκ τῶν πολλῶν πόλεων τῶν Δωρικῶν τούτων ἀποικιῶν ἐξ
πόλεως, καλούμεναι *Δωρικὴ ἐξάπολις*, συναπετέλουν κοινὴν ὁμοσπονδίαν,
τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο τὸ ἐπὶ τοῦ *Τριοπίου* ἀκρωτηρίου κείμενον
κείμενον ἱερὸν τοῦ *Τριοπίου* Ἀπόλλωνος. Τὴν Δωρικὴν δὲ ταύτην *ἐξά-
πολιν* συνεκρότοιν ἡ νῆσος Κῶς, αἱ ἐπὶ τῆς Ῥόδου κείμεναι τρεῖς
πόλεις, Λίνδος, Κάμειρος καὶ Ἰαλυσός, καὶ δύο ἐπὶ τῆς στερεᾶς τῶν
παραλίῳν τῆς Καρίας, Κνίδος καὶ Ἀλικαρνασσός.

τῆς νέας πόλεως καὶ τὸ ἱερὸν πῦρ ἀπὸ τοῦ πρυτανείου. Ἐρε-
ρον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τοὺς ἐφ'esτίους καὶ πατρώους θεοὺς καὶ
ἔσεβον καὶ ἐλάτρευον τὰς πολιούχους ταύτας θεότητας ἀνε-
γείρουσαι πρὸς τιμὴν αὐτῶν βωμοὺς καὶ ναοὺς. Ἀπένεμον δὲ
εἰς τὴν μητρόπολιν τὰς νενομισμένας τιμὰς καὶ ἀπέστελλον αὐ-
τῇ πλοῦσια δῶρα κατὰ τὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις καὶ ἑορ-
τάς. Ἄλλ' αἱ σχέσεις αὗται ἦσαν μᾶλλον ἠθικαὶ καὶ θρησκευ-
τικαὶ παρά σχέσεις πολιτικαὶ ἢ ὑποτελείας. Αἱ μᾶλλον δ' ἐ-
πισημότεραι τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν ἀνεδείχθησαν αἱ ἐξῆς.

Α') ἐπὶ μὲν τῶν παραλίῳ τοῦ Ἰονίου πελάγους ἡ Κέρ-
κυρα, ἀποικισθεῖσα ὑπὸ τῶν Κορινθίων (734). Μετέπειτα δὲ
ἀπὸ τοῦ 625 καὶ ἐφεξῆς ὑπ' ἀμφοτέρων Κερκυραίων καὶ Κο-
ρινθίων ἀπωκίσθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου καὶ Ἰλλυρίας
ἡ Ἀμβρακία, ἡ Ἐπίδαμνος, τὸ Ἀνακτόριον, ἡ Λευκάς καὶ ἡ
Ἀπολλωνία. Ἡ δὲ Ζάκυνθος καὶ ἡ ἐν Κεφαλληνίᾳ Τετράπο-
λις ἀπωκίσθησαν ὑπὸ Ἀχαιῶν ἐκ Πελοποννήσου.

Β') Εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς νήσου Σικελίας καὶ τῆς κάτω
Ἰταλίας, ἥτις πρῶτῳ ἐξελληνισθεῖσα ἐπεκλήθη Μεγάλη Ἑλ-
λάς, ἀπωκίσθησαν ἀναριθμητοὶ πόλεις. (α)

Γ') Πρὸς δὲ τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μεσογείου θα-
λάσσης ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀφρικῆς ἀπωκίσθη ἡ Κυρήνη
ὑπὸ Θηραίων ἀποίκων τῶν ἐν Σπάρτῃ Δωριέων (631). Ἡ
πόλις αὕτη ἐπέδρασε σπουδαιότατα ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ βίου τῆς
ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀποβάσας ἡ ἐμπορικωτέρα, πλουσιωτέρα
καὶ ἀκμαιοτέρα τῶν ἀποικιῶν κλπ.

(α) Οἷον τὸ Ῥήγιον ὑπὸ Χαλκιδέων καὶ Μεσσηνίων (734), ἡ
Σύδαρις (721) καὶ ὁ Κρότων (710) ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ὁ Τάρας ἐκ
Σπάρτης (708), οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροὶ ὑπὸ τῶν Λοκρῶν (673) κλπ.
Εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς νήσου Σικελίας ἀπωκίσθη ἡ Νάξος ὑπὸ τῶν Χαλ-
κιδέων (735), αἱ Συρακοῦσαι ὑπὸ τῶν Κορινθίων (734), οἱ Λεοντῖνοι
καὶ ἡ Κατάνη ὑπὸ Ναξίων (750), τὰ Ὑβλαῖα Μεγάρα ὑπὸ Μεγαρέων
(728), ἡ Ζάγκλη ὑπὸ Χαλκιδέων, ἡ Γέλα ἐκ Ῥόδου καὶ Κρήτης (690),
αἱ Ἀκραι ἐκ Συρακουσῶν (654), ἡ Ἱμέρα ἐκ Ζάγκλης (648), ἡ Σε-
λινοῦς ἐκ τῶν Ὑβλαίων Μεγάρων (628), ἡ Καμάρινα ἐκ Συρακουσῶν
(599) καὶ ὁ Ἀκράγας ἐκ Γέλας (582). Κτῆμα τῶν Μιλησίων ἦτο καὶ
ἡ Ναύκρατις ἐν Αἰγύπτῳ (630), τῶν δὲ Φωκίων ἡ Μασσαλία παρὰ
τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ.

Δ') Πρὸς βορρᾶν δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν παραλίῳν τῆς Μακεδονίας, τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, τῆς Θράκης, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀπφκίσθησαν ἀναριθμητοὶ πόλεις. (6)

Ε') Ἑρετριεῖς δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἄποικοι κατεκάλυψαν ἀπὸ τοῦ 735—600 τὰς τρεῖς γλώσσας τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, ἀνιδρύσαντες πολυαριθμούς πόλεις (γ').

Καὶ δὲν κατεκάλυψαν μόνον ἀπειροπληθεῖς χώρας, δὲν ἀνίδρυσαν μόνον πλουσίας ἐμπορικὰς πόλεις καὶ ἐμπόρια, ἀλλὰ καὶ ἐξελλήνισαν καὶ ἐξεπολιτίσαν καὶ ἅπαντας τοὺς πρῶν ἰθαγενεῖς κατοίκους τῶν χωρῶν αὐτῶν, μεταδόντες αὐτοῖς τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, τὰ ἥθη καὶ τὸ πολίτευμα.

§ 11. Ἡθικοὶ δεσμοὶ καὶ ἐνότης τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους.

Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον καὶ κατὰ ταύτην δὲν ἀπετέλεσεν ἓν ὅλον κράτος, ἀλλ' ἦτο διηρημένον εἰς πολλὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτήτους πόλεις, ὧν ἐνίοτε ἡ ἐκάστοτε ἰσχυροτάτη ἀνελάμβανε τὴν ἀνωτάτην ἡγεμονίαν καὶ τῶν περὶ πόλεων, οὐδὲ καθιδρύθη ποτὲ μία κοινὴ ἐθνικὴ πολιτικὴ κυβέρνησις, ἀλλ' ἐκάστη πόλις εἶχεν ἴδιον πολίτευμα, ἴδιαν χώραν, ἴδια συμφέροντα, ἴδιαν πολιτικὴν. Τὴν ἑλλειψιν δὲ ταύτην τῆς πολιτικῆς ἐνότητος ἀνεπλήρου καὶ ἐκράτυεν ἕτερος ἠθικὸς δεσμός, ὁ δεσμός τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς κα-

(6) Οἷον ἡ Σινώπη κατὰ τὸν Πόντον ὑπὸ Μιλησίων (770), ἡ Τραπεζοῦς, τὰ Κοτύωρα καὶ ἡ Κερασσοῦς αὐτόθι ὑπὸ Σινωπέων (756), ἡ Ἀρτάκη καὶ ἡ Κύζικος κατὰ τὴν Προποντίδα ὑπὸ Μιλησίων (756), ἡ Ἀβυδος κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον ὑπὸ τῶν αὐτῶν (715), ἡ Χαλκητῶν (674) καὶ τὸ Βυζάντιον (657) κατὰ τὸν θρακικὸν Βόσπορον ὑπὸ τῶν Μεγαρέων.

(γ) Ἐξ Ἀνδρου ἀπφκίσθησαν ἡ Ἀκανθος καὶ τὰ Στάγειρα κατὰ τὴν Χαλδικήν, τὰ Ἀδδηρα κατὰ τὴν Θράκην ἐκ Κλαζομενῶν, ἡ Λάμφακος κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ἡ Ἰστρος καὶ Βορυσθένης κατὰ τὸν Εὐξείνου πόντον περὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν δύο ὁμώνυμων ποταμῶν (654) καὶ ἡ Ὀδυσσὸς αὐτόθι ὑπὸ τῶν Μιλησίων καὶ πλεῖσται ἄλλαι.

ταγωγῆς. Καὶ ἐνῷ τὸ ἔθνος ἠθικῶς, ὕψικῶς, πνευματικῶς καὶ πολιτικῶς, προάγεται εἰς ἀκμὴν καὶ δύναμιν, ἐξαπλούμενον πρὸς τὰ τετραπέρατα τοῦ κόσμου, πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν, θερμουργὸν καὶ μεγαλεπήβολον πρὸς εὐημερίαν καὶ δόξαν, ὁ συνάπτων αὐτό, ὡς διὰ μαγνήτου, ἠθικὸς δεσμὸς ἀντὶ νὰ χαλαρωθῇ κρατύνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὁσημέραι ἐνισχυόμενος καὶ διὰ τῶν ἐτέρων ἠθικῶν δεσμῶν τῆς θρησκείας καὶ γλώσσης, τῶν Ἀμφικτυονίων, τῶν μαρτυρίων ἢ χρηστηρίων καὶ τῶν ἐθνικῶν πατηνύσεων ἢ πα-
νελληνίων ἀγώνων καὶ ἐορτῶν.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ δεσμοῦ τῆς κοινῆς καταγωγῆς ὡς καὶ περὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς θρησκείας ὠμιλήσαμεν ἤδη ἐν τοῖς προηγούμενοις, ὧδε δὲ λέγομεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

α') *Περὶ γλώσσης.*—Πλὴν τοῦ πρωτίστου ἠθικοῦ δεσμοῦ τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐνότητος παρείπετο ἡ ταυτότης τῆς γλώσσης. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐμιλουμένη ὑπὸ πάντων τῶν ἀπανταχοῦ διεσπαρμένων Ἑλλήνων, περιβλήθη ποικίλας ἐξωτερικὰς μορφὰς καὶ πολλὰς ὑπέστη διαμορφώσεις. Διὰ τῶν φάσεων δὲ τῆς ἐπικῆς, λυρικῆς καὶ δραματικῆς ποιήσεως, εἰς τὸν πεζὸν κατὰλήξασα λόγον ἐν τοῖς τύποις καὶ τῇ μορφῇ τῶν τεσσάρων κυριωτέρων διαλέκτων, ἰωνικῆς, δωρικῆς, αἰολικῆς καὶ ἀττικῆς, διέκρινε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος παντὸς ἄλλου βαρβάρου καὶ ἀλλοθρόου καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ὁ ἀκαταμάχητος καὶ ἀδιάρρηκτος τοῦ ἔθνους ἠθικὸς δεσμὸς.

β') *Περὶ Ἀμφικτυονίων.*—Αἱ δὲ Ἀμφικτυονίαι ἀπὸ Ἀμφικτυόνος, ἢ Ἀμφικτυονίαι, ὡς δηλοῦσαι τὰς περιοικίδας πόλεις περὶ τι κοινὸν ἱερόν. ἦσαν ἕτερος ἠθικὸς δεσμὸς τῶν αὐτοτελῶν καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτήτων ἑλληνικῶν πόλεων, τῶν περιοικίδων, γειτονεουσῶν πρὸς τι ἱερόν ἐπὶ κοινῇ συμπανηγυρίσει κατὰ τὰς ἐν τῷ ἱερῷ τοῦτῃ τελουμένας ἐορτάς.

Αἱ Ἀμφικτυονίαι ἢ Ἀμφικτυονίαι αὐταὶ ἔφερον τὸ κατ' ἀρχὰς θρησκευτικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἦσαν ἀρχαιόταται, ἀνάγουσαι τὴν ἀρχὴν καὶ σύστασιν αὐτῶν εἰς Ἀμφικτυόνα, τὸν υἱὸν τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας, ἀδελφὸν δὲ τοῦ Ἑλλήνος. Οὗτος, λεγεται, πληροφορηθεὶς, ὅτι πέριξ βάρεσθαι λαοὶ ἐσκόπουν νὰ εἰσβάλῃσιν εἰς τὴν ὑπ' αὐ-

τοῦ διοικουμένην χώραν τῆς Θεσσαλίας, προσεκάλεσε τοὺς ἐγκριτωτέρους τῶν πέριξ ἐλληνικῶν πόλεων καὶ προὔτεινεν αὐτοῖς πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κοινοῦ κινδύνου τὴν σύστασιν συνεδρίου, τὸ ὁποῖον καὶ ἔλαβεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν προσωνομίαν. Τοιαῦται Ἀμφικτυονίαι ὑπῆρχον πολλαὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

1) Ἡ περὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Ὀγγηστῶ τοῖς Βοιωτίας, ἢ ἐν Τριφυλίᾳ καὶ ἢ ἐν Καλαυρίᾳ, ἢ περὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπολλωνος ἐν Δήλῳ καὶ ἢ ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ περὶ τὸ *Τριοπικὸν* ἱερὸν τῆς δωρικῆς ἐξαπόλεως κλπ. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν ἦτον ἡ περὶ τὸ ἱερὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπολλωνος ἐν Φωκίδι ἢ περὶ τὸ ἱερὸν τῆς ἀμφικτυονίδος Δήμητρος ἐν Θερμοπύλαις, ἣτις καὶ γενικῶς καλεῖται *ἀμφικτυονικὸν συνέδριον*, οὗ μετεῖχον δώδεκα ἐλληνικὰ φύλα 1) Θεσσαλοί, 2) Βοιωτοί, 3) Δωριεῖς, 4) Ἴωνες, 5) Περραιβοί, 6) Μάγνητες, 7) Φωκεῖς, 8) Λοκροὶ ἢ Δελφοί, 9) Δόλοπες, 10) Οἰταῖοι ἢ Αἰνιᾶνες, 11) Ἀχαιοὶ ἢ Φθιώται καὶ 10) Μαλιεῖς. Τὸ συνέδριον συνήρχετο δις τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὸ μὲν ἕαρ ἐν Δελφοῖς, τὸ δὲ φθινόπωρον ἐν Θερμοπύλαις παρὰ τὴν μαλικικὴν κωμόπολιν Ἀνθήλην. Οἱ συνεδριάζοντες ἐκαλοῦντο *ἱερομνήμονες* ἢ *πυλαγόραι*, ἢ δὲ σύνοδος *πυλαία ἑαρινή* ἢ *πυλαία μετοπωρινή*. Ἐκαστῇ δὲ τῶν δώδεκα τούτων πόλεων ἢ φυλῶν εἶχεν ἐξ ἴσου δύο ψήφους, ἀλλ' ὥς ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ ἐπισημοτάτη πασῶν ἀνεδείχθη ἡ πόλις Δελφοί, ἢ καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχουσα καὶ τὴν νικῶσαν ἐν τῷ συνεδρίῳ ψῆφον. Βραδύτερον ὁμως, ὅτε ὁ Φίλιππος ἐγένετο Ἀμφικτύων, ἴσχυσεν οὗτος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετεχειρίσθη κατὰ τοὺς ἱεροὺς πολέμους τὸ συνέδριον ὡς ὄργανον τῶν κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀνιέρων ἐκυτοῦ σκοπῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἀμφικτυονίδων πόλεων συνερχόμενοι συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων, περὶ πολέμου, περὶ εἰρήνης, ἔλυσαν τὰς μεταξύ των διαφοράς, ἐδίδον ἀμοιβὰς εἰς τοὺς μέγα τι διαπράττοντας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐτιμῶρουν τοὺς βλάπτοντας τὸ κοινὸν ἱερὸν ἢ πόλιν τινὰ ἐκ τῶν ἀμφικτυονίδων κλπ.

Ἡ Ἀμφικτυονία ἀνέλαβε καὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ τὴν ἐφορίαν, ἣτις τελευταῖον κατέστη τὸ κύριον ἔργον.

γ') *Μαρτεῖα* ἢ *χρηστήρια*. — Ἄλλος ἡθικός δεσμός ἦτον
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὰ *Μαρτεῖα* ἢ *χρηστήρια*. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον προ-
 ἔτι ὅτι οἱ θεοὶ φανερόνους τὴν θελήσιν αὐτῶν καὶ τὰ μέλ-
 λοντα νὰ συμβῶσι διὰ διαφόρων μέσων, οἷον διὰ τῆς πτήσεως
 τῶν πτηνῶν, διὰ τοῦ ἐν ταῖς θυσίαις κηπνοῦ, διὰ τῶν ἀσπαι-
 ρόντων θυμάτων κλπ. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐκαλοῦντο *οἶωνοι*
 καὶ οἱ ἐξηγοῦντες αὐτὰ ἐκαλοῦντο *οἰωνοσκόποι*. Πρὸ πάντων
 δὲ ἡ θέλησις τῶν θεῶν καὶ ἡ πρόγνωσις τοῦ μέλλοντος ἐδη-
 λοῦτο εἰς τὰ *μαρτεῖα* ἢ τὰ *χρηστήρια*, εἰς τὰ ὑπεῖα ἢ ἐν
 αὐτοῖς λατρευομένη ἢ ἐνοικοῦσα θεότης διὰ τῶν *ἱερέων* ἢ *ἱε-
 ρειῶν* (*τῶν μάρτεων*) προέλεγε τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσι.
 Τοιαῦτα *μαρτεῖα* ἢ *χρηστήρια* κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρό-
 νους ὑπῆρχον πολλαχὺ τῆς Ἑλλάδος, οἷον 1) τὸ ἐν Ὀλυμ-
 πίᾳ τοῦ Διὸς, 2) τὸ ἐν Λιθύῃ μαντεῖον τοῦ Ἀμμωνος Διὸς,
 ἐπιφανέστατον παρὰ ταῖς ἀρχαίαις, καὶ πρ' οὗ ὁ μέγας Ἀ-
 λέξανδρος προσηγορεύθη *Διὸς παῖς* «*χαῖρε, ὦ παῖς Διὸς*», 3)
 τὸ τοῦ Τροφωνίου Διὸς ἐν Λεβαδείᾳ παρὰ τὰς πηγὰς τῆς Ἐρ-
 κύνης, 4) τὸ τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Θήβαις, 5) τὸ τῆς Δήμητρος
 ἐν Πάτραις, 6) τὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ, 7) τὸ τῆς
 Ἥρας ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Λακωνικῇ. Πλεῖστα δ' ὅσα τοῦ Ἀ-
 πόλλωνος, οἷον ἐν Δήλῳ, ἐν Θήβαις τοῦ καλουμένου Ἰσμηνίου
 κ. λ. π.

Ἀλλὰ τὸ περιφημότατον πάντων ἦτο κατὰ μὲν τοὺς πα-
 ναρχαίους προϊστορικοὺς χρόνους τὸ ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου,
 ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ Ζεὺς ἐξήγγελλε τὰς ἐκ τοῦ βουλάς, κατὰ τοὺς
 αὐτοὺς δὲ καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ ἐν Δελφοῖς τῆς
 Φωκίδος, οὗ ἔφορος καὶ προστατῆς ἀνεδείχθη ὁ Ἀπόλλων, γε-
 νόμενος, ἔθελον πῶς, ὁ γενικὸς διερμηνεὺς τῆς θελήσεως τοῦ
 Διὸς καὶ διερμηνεὺς τῆς προγνωστικῆς αὐτοῦ δυνάμεως.

Καὶ αὐτὸ τὸ *ἱερόν* καὶ ὁ ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις τοῦ Παρνασσοῦ
χωρὸς, ἐν ᾧ αὐτὸ ἔκειτο, ἐκκληῖτο *Πυθῶ*, ὁ δὲ Ἀπόλλων
Πύθιος, ἡ δὲ ἱερεῖα *Πύθια*, καὶ οἱ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος
 αὐτόθι τελούμενοι ἀγῶνες, *Πύθια*. Τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο
 μαντεῖον ἔκειτο ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τοῦ Παρνασσοῦ,
 κάτωθεν τῶν ὑψουμένων Φανδριάδων πετρῶν, ὧν ἐγγὺς ἀνέ-
 βρυεν ἡ ἱερὰ *Κασταλία* πηγὴ. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε χάσμα,

ὁπόθεν ἀνήρχοντο ἄτμοι καὶ ἡ Κασσωτὶς πηγή, ἀφ' ἧς ἔπινεν ἡ Πυθία ἡτις λουομένη ἐν τῇ Κασταλίᾳ πηγῇ καὶ μασσῶσα ἐκ τῶν φύλλων τῆς ἐν τοῖς προθύροις τοῦ ναοῦ ἱερᾶς δάφνης ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ ναῷ τρίποδος καὶ ὅλως ἐνθουσιῶσα καὶ μανικῇ προέλεγεν ἐν ἐκστάσει εἰς τοὺς χρηστηριαζομένους τὰ μέλλοντα δι' ἀσυναρτήτων καὶ ἀκατανοήτων εἰς τοὺς πολλοὺς προφητειῶν. Τὰς προρρήσεις ταύτας τῆς Πυθίης οἱ ἐν τῷ ναῷ ἱερεῖς, εἰδήμονες ὄντες ἱστορικῶν, θεολογικῶν, γεωγραφικῶν καὶ φυσικῶν γνώσεων, καὶ πεῖραν ἔχοντες οὐ σμικρὰν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἐδίδον διατυποῦντες καὶ μάλιστα ἐμμέτρως αὐτάς, καθ' ἣν ἐνόμιζον ἐπιτηδαιοτέραν ἔννοιαν. Αἱ ἀπαντήσεις αὗται, αἵτινες συνήθως ἦσαν σκοτειναὶ καὶ διαφορούμεναι ἐλέγοντο *χρησμοί*.

Τὴν ἀνωτάτην ἐφορείαν τοῦ ναοῦ εἶχον πέντε ἄνδρες ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐπατριδῶν Δευκαλιωνιδῶν, λαμβάνοντες κληρονομικῶς τὸ μέγα τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, οἵτινες ἐκαλοῦντο *δοιοί*, ὁ δὲ προϊστάμενος αὐτῶν *προφήτης*.

Ἡ φήμη τοῦ μαντείου ἡῤῥξανεν ὁσημέραι χρησιμεύουσα ὡς τὸ κυριώτατον καὶ ἐπισημώτατον κέντρον καὶ μέσον ἐνώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἕλληνες, πλούσιοι καὶ πέννητες, βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται, συνέρρεον ἐνταῦθα ἐκ τῶν ἀπωτάτων μερῶν, εἴτε χάριν σεβασμοῦ, εἴτε χάριν ἐπερωτήσεως. Ἀλλὰ καὶ μὴ Ἕλληνες πανταχόθεν συνέρρεον, ὥστε τὸ μαντεῖον ἀπέβη ἐπὶ τέλους *παγκόσμιον* μᾶλλον ἢ *παρελληνιον*. Πᾶς δὲ τις προσερχόμενος ὤφειλε νὰ μὴ προσέλθῃ μὲ κενὰς τὰς χεῖρας, ἀλλ' ὁ μὲν κρατῶν δαφνίνους στεφάνους, ὁ δὲ πλακούντια, ἕτεροι σφάγια καὶ ἄλλοι ἀναθήματα πολυτελῆ. Ἀλλὰ καὶ ἀκροθίνια πολεμικῶν λαφύρων, καὶ ἀπαρχαὶ προϊόντων, καὶ δεκάται, καὶ παντοειδῆ ἀναθήματα κοινοτήτων ἢ πόλεων, ἐπνύξανον τὸν πλοῦτον καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ καὶ ἐξωραίζον αὐτοῦ τὴν λαμπρότητα. Πᾶς δὲ ἰδιώτης, ἡγεμὼν ἢ πόλις, οὐδέποτε ἀνελαμβάνον σπουδαίαν τινὰ ἐπιχείρησιν, πρὶν ἢ ἐπερωτήσωσι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Τοσοῦτο δὲ μέγα εἶχεν ἀποβῆ τὸ ἀξίωμα τοῦ μαντείου, ὥστε αὐτὸ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς Ἕλληνας, διέλυε τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς καὶ κατέπαυε τοὺς πολέμους.

δ'). Ἐθνικαὶ πανηγυρεῖς καὶ δημόσιοι ἀγῶνες. — Ἐτερος ἠθικός δεσμός ἦτον αἱ ἔθνικαὶ πανηγυρεῖς καὶ οἱ δημόσιοι ἀγῶνες καὶ αἱ ἑορταί. Πᾶσαι ἑλληνικὴ πόλις ἐτέλει δημοσίους ἀγῶνας καὶ πανηγυρεῖς. Ἀλλ' οἱ σπουδαιότεροι οἱ ὅποιοι ἀπέβησαν καὶ πανελλήνιοι, ἦσαν τέσσαρες, 1) τὰ Πύθια, 2) τὰ Νέμεια 3) τὰ Ἰσθμια καὶ 4) τὰ Ὀλύμπια.

1) καὶ τὰ μὲν Πύθια ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς Πυθίου Ἀπόλλωνος εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντος δράκοντος Πύθωνος, τὸ κατ' ἀρχὰς ἐτελοῦντο ἀνὰ πᾶν ὄγδοον ἔτος διὰ μουσικῶν ἀγῶνων, ἐπὶ δὲ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος μετὰ τὰς θερινὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς, ὅπερ συνέπιπτε πρὸς τὸ γ'. Ὀλυμπιακὸν ἔτος. Εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας προστετέθησαν βραδύτερον καὶ γυμνικὸι καὶ ἄρματοδρομίαι, εἰς δὲ τὸν νικητὴν ἐδίδετο κλάδος δάφνης. Ἐπιμελεῖται δὲ τοῦ ἀγῶνος ἦσαν οἱ Ἀμφικτύονες.

2) Τὰ δὲ Νέμεια ἐτελοῦντο ἐν τῇ μεταξὺ Φλιούντος καὶ Κλεωνῶν κοιλάδι τῆς Νεμέας ἀνὰ πᾶν δεῦτερον καὶ τέταρτον Ὀλυμπιακὸν ἔτος πρὸς τιμὴν τοῦ Διός. Τὴν προεδρείαν τοῦ ἀγῶνος εἶχον οἱ Κλεωναῖοι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 460 τὴν ἀνέλαβον οἱ κατισχύσαντες Ἀργεῖοι. (') νικητὴς ἐστεφανοῦτο θαλλῶ μισσοῦ ἢ σελίνου.

3) Τὰ δ' Ἰσθμια ἐτελοῦντο ἐν τῇ Ἰσθμῷ πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος κατὰ πᾶν πρῶτον καὶ τρίτον Ὀλυμπιακὸν ἔτος, τὴν δὲ προεδρείαν εἶχον οἱ Κορίνθιοι, ὁ δὲ νικητὴς ἐστέφετο κλάδῳ πίτνου.

4) Ἀλλ' οἱ ἐπισημότεροι πάντων τῶν πανελληνίων ἀγῶνων ἦσαν τὰ Ὀλύμπια, τελούμενοι κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος ἐν τῇ πρώτῃ πανσελήνῳ μετὰ τὰς θερινὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ παρὰ τὸ ἐξ ἀγριελαιῶν κατάφυτον ἱερὸν ἄλσος τῆς Ἀλτεις, τοὺς ὁποίους συνέστησεν ὁ Ἡρακλῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Διός. Τὸ κατ' ἀρχὰς διήρκουν ἐπὶ μίαν ἡμέραν, ἀπὸ δὲ τῆς 77 Ὀλυμπιάδος (472) ἐπὶ πέντε ἡμέρας, οἱ δὲ κριταὶ τοῦ ἀγῶνος ἐκαλοῦντο ἑλληροδίκαι.

Πᾶσα τετραετής περίοδος ἐκαλεῖτο Ὀλυμπιάς. Ἡ πρώτη δέ, καθ' ἣν ἐνίκησεν ὁ Ἡλείος Κόροιβος, συμπίπτει πρὸς τὸ 776 π. Χ. ἔτος καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς μετέπειτα ἱστο-

ρικούς ὡς κοινὴ τῶν γεγονότων χρονολογία πολλῶν ἐλ-
ληνίδων πόλεων. Τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ ἀγὼν ἦτο χρηματι-
της, ἀπὸ δὲ τῆς ἐβδόμης Ὀλυμπιάδος ἀποβαίνει στεφανί-
της, στεφανουμένου τοῦ νικῶντος *κλάδῳ κοτίνου*. Μέχρι τῆς
14 Ὀλυμπιάδος (724) εἰς μόνος ἐτελεῖτο ἀγὼν, ὁ δρόμος,
ἀπὸ ταύτης δὲ εἰσῆχθη καὶ ὁ *διαυλος*. Τῇ 15 Ὀλυμπιάδι
(720) προσετέθη καὶ ὁ *δόλιχος*, τῇ 18 (708) προσετέθη καὶ
ἡ *πάλη* καὶ τὸ *πένταθλον*, συμπεριλαμβάνον *ἄλμα*, *δισκον*,
δρόμον, *πάλην* καὶ *ἀκόντιον*. Τῇ 23 (688) προσετέθη καὶ ἡ
πυγμῆ, τῇ δὲ 25 (680) καὶ τὸ *τέθριππον* ἢ *ἀρματοδρομία*, τε-
λουμένη δι' ἄρματος, συρομένου ὑπὸ τεσσάρω ἵππων. Τῇ 33 (648)
εἰσῆχθη καὶ τὸ *ἐπικίνδυνον παγκράτιον*, συμπεριλαμβάνον ἀ-
γῶνα *πυγμῆς* καὶ *πάλης*, καὶ ἡ *ἵπποδρομία* *ἵπῳ κέλητι*.
Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ νέα εἶδη ἀγωνισμάτων προστίθενται, εἰον *δρό-
μοι ὀπλιτῶν*, καὶ *δρόμοι πῶλων* καὶ *παιδῶν ποικίλα ἀγωνί-
σματα*. Εἰς τοὺς σωματικούς δὲ τούτους ἀγῶνας προσετέθησαν
καὶ ἄλλοι πνευματικώτεροι περὶ τὴν μουσικὴν συναυλίαν καὶ
τὴν ποίησιν καὶ τὴν ἱστορίαν κλπ. Ὅσῳ δ' ἐπὶ μᾶλλον αὐξά-
νει ἡ φήμη τῶν ἀγῶνων, ἐπὶ τοσοῦτον συρρέουσιν εἰς αὐτοὺς
ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου Ἕλληνες καὶ βάρβαροι, ὡς *θεωροὶ*
καὶ *παρηγυρισταί*, πλουσιώτατοι δὲ τύραννοι, καὶ βασιλεῖς,
καὶ ἰδιῶται ἐλεύθεροι, ὡς *ἀγωνισταί* (α).

Ἀπὸ δὲ τῆς 60 Ὀλυμπιάδος ἤρξαντο ν' ἀνεγείρωνται καὶ
οἱ ἀνδριάντες τῶν νικητῶν. Οἱ ὁσημέραι πολλαπλασιαζόμενοι
ἀνδριάντες, τὰ ἱερά καὶ οἱ βωμοί, καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀγάλμα-
τα ἐκ μαρμάρου, χαλκοῦ καὶ ἀργύρου, χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος,
συνετέλεσαν εἰς τὸν ἐξωραϊσμόν τοῦ φύσει μαγευτικῷ ἐκείνου
πεδίου τῆς Ὀλυμπίας, ὅπερ ὄντος ἀπέβη ἐν τῶν λαμπροτά-
των θαυμάτων τῆς οἰκουμένης, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ἴστα-
το ὁ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ναός, ὁ περικαλλέστατος ναός τῆς
ἀρχαιότητος, καὶ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα αὐτοῦ, ἔργον ἄ-

α) Θεαταὶ μὲν ἐπετρέποντο καὶ βάρβαροι καὶ δοῦλοι, ἀλλ' εἰς τὸν
ἀγῶνα κατήρχοντο μόνον Ἕλληνες ἐλεύθεροι, καὶ ἀφ' ὧν ἀπεκλείοντο
οἱ ἄγαμοι, οἱ ἀσθεεῖς, οἱ φορεῖς κλπ.

ριστον τοῦ θεοπνεύστου Φειδίου.

Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων τούτων ἔπαυε πᾶσα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐχθροπραξία, ἔβασίλευε δὲ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἡ εἰρήνη. Οἱ δὲ πανηγυρίζοντες ἦσαν ὑπὸ τὴν κραταίαν φιλόξενον σκέπην τοῦ *Ξερίου Διός*.

Τὴν ἐποπτείαν τῶν ἀγώνων εἶχον κριταί, καλούμενοι *Ἐλαροδίκαι*, οἵτινες προσέφερον εἰς τὸν νικητὴν στέφανον ἐκ κλάδου ἀγριελαιᾶς, τὸν ὅποιον ἔκοπτε παῖς διὰ χρυσοῦ μαχαίρι-
διου ἐκ τῆς ἱερᾶς ἀγριελαιᾶς (κοτίνου), τῆς ἐν τῷ ἱερῷ ἄλσει τῆς Ἀλτεως.

Ὁ νικητὴς καὶ σὺν τούτῳ ἡ πατρίς καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἤξιοῦντο ἐξαιρετικῶν τιμῶν, ἡ δὲ φήμη αὐτοῦ διεδίδετο ἐπὶ ἕξτος ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. Πόλεις δὲ τινες δεχόμεναι τὴν *Ὀλυμπιονίκην* ἐκρήμνιζον μέρος τῶν τειχῶν των, δηλοῦσαι διὰ τούτου, ὅτι ὅταν ἔχῃσι τοιοῦτους ἀνδρας, τὰ τεῖχῃ αὐτῶν εἶνε περιττά.

§ 12. Ἱστορία τῆς Σπάρτης.

Οἱ εἰς Πελοπόννησον ἐπιδραμόντες Δωριεῖς, καίπερ ἐγκατασταθέντες ἐν αὐτῇ, δὲν ἠδύναντο ταχέως νὰ καθυποτάξωσι τοὺς φύσει φιλελευθέρους πρόην κατοίκους Ἀχαιοὺς, διὸ καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει ἐπὶ τρεῖς ὅλας ἑκατονταετηρίδας αἵματηρὸς καὶ πεισματώδης. Οὐχ ἦττον διετάραττον τὴν Σπάρτην καὶ πολιτικαὶ πρὸς ἀλλήλους ζηλοτυπία καὶ ἐμφύλιοι ἐριδες. Αἱ πολιτικαὶ αὗται ἀνωμαλίας καὶ ταραχαὶ ἐξετραχύνθησαν εἰς ἀληθῆ στάσιν, κορυφωθείσαι μάλιστα ἐπὶ Λυκούργου, ὁ ὁποῖος ἐπετρόπευεν ὡς θεὸς τὸν ἀνῆλικον τῆς Σπάρτης βασιλεῖα *Χαριλάου*. Ὁ φιλόπατρις καὶ ἐνάρετος οὗτος ἀνὴρ ἀπορρίψας τὴν βδελυράν τῆς χήρας τοῦ ἀδελφοῦ πρότασιν περὶ θανάτου τοῦ νεογενῶ καὶ συζευξέως ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ τὴν μῆνιν καὶ τὸ φιλέκδικον οὗτης. Ποικιλοτρόπως δὲ διαβληθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ἀποδημήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπὸ τῆς Σπάρτης. Περιοδεύσας δὲ πολλὰς ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου χώρας ἐμελέτησε καὶ ἔγνω τὰ ἦθῃ καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν, ἰδίως δὲ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Κρήτῃ. Τὴν ἀρετὴν καὶ σπουδαϊότητα τοῦ ἀνδρὸς

κατανοήσαντες οἱ Σπαρτιᾶται μάλιστα κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἀποδημίαν, ὅτε καὶ αἱ πολιτικαὶ στάσεις καὶ ἀνωμαλῖαι διεσάλευον ἐκ βάθρων τὴν πολιτείαν, μετεπέμψαντο αὐτὸν ὡς νομοθετὴν καὶ κυβερνήτην αὐτῶν. Οὗτος δὲ ἐπισκεφθεὶς τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον καὶ *θεοφιλῆς* καὶ θεὸς μᾶλλον ἢ *ἄνθρωπος* ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τῆς Πυθίας ἀνέλαθεν ἐπὶ τὸ ὀωρικώτερον τὴν μεταρρῦθμισιν τοῦ πολιτεύματος.

Εἰς τρία δὲ κυρίως ἀπέβλεπεν ἡ νομοθεσία τοῦ Λυκούργου, εἰς τὸν τῆς χώρας *ἀναθασμόν*, εἰς τὴν τοῦ πολιτεύματος *μεταρρῦθμισιν*, καὶ εἰς τὴν *βελτίωσιν τῶν ἡθῶν* διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἀγωγῆς καὶ τῆς ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον ἐκπαιδεύσεως τῶν πολιτῶν.

Ἀναθασμός τῆς χώρας. Ὁ Λυκούργος διένειμε τὴν μὲν ἐντὸς τῆς Λακεδαιμόνος χώραν εἰς ἐννεακισχιλίους μεγάλαιτέρους ἴσους κλήρους διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, τὴν δὲ ἐκτὸς εἰς τριακοντακισχιλίους μικροτέρους διὰ τοὺς περιοίκους Λακεδαιμονίους. Εἰς οὐδένα δὲ τῶν Σπαρτιατῶν ἐπετρέπετο νὰ ἀπαλλοτριώσῃ τὸν κλῆρον, τὸν ὅποιον ἔλαβε κατὰ τὸν ἀναθασμόν, ἀλλ' οὗτος κληρονομικῶς μετήρχετο ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν ἢ τὴν ἐπὶ κληρον θυγατέρα.

β'. Πολιτικοὶ θεσμοί. Ὁ τῆς βασιλείας θεσμός διέμεινεν ὡς καὶ πρότερον εἶχε. Καὶ οἱ μὲν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Εὐρυσθένου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀγίδος ἐκαλοῦντο *Εὐρυσθενεῖδαι* ἢ *Ἀγίδαί*, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Προκλέους ἢ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Εὐρυπῶντος ἐκαλοῦντο *Προκλεῖδαι* ἢ *Εὐρωποντίδαι*.

Προΐσταντο δὲ τῆς ὅλης πολιτείας οἱ ἐξ Ἡρακλέους ἑλκόντες τὸ γένος Ἡρακλεῖδαι οὗτοι βασιλεῖς, περιβεβλημένοι ὄντες καὶ τὸ ἀνώτατον τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, ἐτέλουν πάσας τὰς δημοσίας θυσίας καὶ ἡγοῦντο τοῦ στρατοῦ κατὰ τὰς ἐκστρατείας.

Ἐπίσης διετηρήθη ὡς δευτέρα πολιτικὴ ἀρχὴ καὶ ἡ γερούσια, συγκατεμένη ἐξ 28 γερόντων ἰσοβίων, οἵτινες ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἔχοντων τὸν βίον ὅλως ἀνεπίληπτον, Προηδρεύετο δὲ ὑπὸ τῶν δύο βασιλέων, ἑκατέρου μίαν ἔχοντος ψήφον. Τρίτη πολιτικὴ ἀρχὴ ἦτον ἡ τῶν πέντε ἐφόρων, ἐκλεγομένων καὶ τοῦ-

ὑπὸ τοῦ δήμου κατ' ἔτος. Οὗτοι δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἀπλῶς ἐπίτροποι τῶν ἐν πολέμοις ἀπόντων βασιλέων, ἢ ἀπλῶς προήδρευον εἰς τὴν διαδικασίαν τῶν ἰδιωτικῶν, ὑποθέσεων, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβησαν παντοδύναμοι, συγκεντρώσαντες ἐν ἑαυτοῖς πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, παύοντες κατὰ τὸ δοκοῦν πάντας τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐπιβάλλοντες εἰς αὐτοὺς χρηματικὰς ποινὰς καὶ φυλακίσιν. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἤθροίζον τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. ὦριζον τὸ μέρος τῆς διευθύνσεως, καὶ δύο τούτων παρηκολούθουν αἰέποτε τὸν στρατὸν καὶ ἐπὶ ἀπλῇ ὑποφίᾳ ἠδύναντο νὰ φυλακίζωσι καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα.

Τελευταῖος δὲ πολιτικὸς θεσμὸς ἦτον ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν πάντες οἱ Σπαρτιᾶται οἱ ὑπερβάντες τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Οὗτοι δὲ συνήρχοντο εἰς ἐκκλησίαν ἢ συνέλευσιν, καλουμένην ἀπέλλα, κατὰ πᾶσαν πανσέληνον τῇ προσκλήσει τοῦ βασιλέως, συνεδριάζοντες ἐν ὑπαίθρῳ μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Κνακίωνος καὶ τῆς γεφύρας Βρυχῆς, οὐχὶ ὅπως συζητήσωσιν ἢ προτείνωσιν ἰδίαν γνώμην, ἀλλ' ἀπλῶς ἵνα ἀποδεχθῶσιν ἢ ἀπορρίψωσι διὰ κραυγῆς καὶ οὐχὶ διὰ ψήφου ἃ ὑπὸ τῆς γερουσίας εἰσαγόμενα προβουλευματα.

Κοινωνικοὶ ἢ διαιτητικοὶ θεσμοί. Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ὀριστικὴν ἐγκατάστασιν τῶν Δωριέων οἱ κάτοικοι αὐτῆς διεκρίθησαν εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς Εἰλωτας, εἰς περιοίκους καὶ εἰς Σπαρτιάτας.

Καὶ Εἰλωτες ἢ δουλοπάροικοι ἐκλήθησαν οἱ πρόην κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, οἱ διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων ὑποταγέντες.

Οὗτοι πάντες ἦσαν οἱ γεωργοὶ καὶ χειρῶνακτες, ἐπετήδευον πᾶσαν βάναντον τέχνην, ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγρούς καὶ μόλις ἀπέζων ἐξ ἐλαχίστης μερίδος τῶν εἰσοδημάτων δίδοντες τὸ ἐπίλοιπον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Ἄλλ' ἐνίοτε καὶ οὗτοι διὰ τῆς ἄκρας φιλεργίας καὶ αὐστηρᾶς οἰκονομίας καὶ λιτότητος ἀπέκτων ἰδίαν περιουσίαν, ὥς οἱ πενέσται. Ὑπηρέτουν συνήθως ὡς ψιλοὶ στρατιῶται, σπκνιώτατα δὲ καὶ ὡς ὀπλίται, καὶ ἀριστεύοντες ἐν πολέμῳ ἀνέκτων καὶ αὐτοὶ τὴν δαυτῶν ἐλευθερίαν. Οἱ τοῦτοι ἐκαλοῦντο γεοδαμῶδεις (ἐλεύθεροι δημόται ἢ πολῖται). Λαμβάνοντες δὲ καὶ κλήρον γῆς, ἢ ἔζων ἐν

Σπάρτη ὡς ὑπομεινορες, ἥ ἐπέμποντο εἰς ἐξωτερικὰς τῆς πολιτείας ὑπηρεσίας (α).

Οἱ δὲ *Περίοικοι* ἀπετέλουν τὴν μέσσην τάξιν μεταξὺ *Εἰλώτων* καὶ *Σπαρτιατῶν*. Κατόικουν τὴν ἐκτὸς τῆς *Λακωνικῆς* χώραν, ὑποταγέντες ἐκουσίως εἰς τοὺς *Σπαρτιάτας* ἐπὶ πληρωμῇ φόρων. Διετήρουν ἰδίαν περιουσίαν, ἐξήσκουν τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰς τέχνας καὶ ἐκαλοῦντο *ἐλεύθεροι* πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν *Εἰλώτων* τῶν κατ' ἐξοχὴν *δούλων*. Ὑπηρετοῦν ἐν τῷ στρατῷ ὡς ὀπλίται καὶ προήγοντο εἰς τὰ ἀνώτατα τῶν ἀξιωμάτων, ἀλλ' ὑπηρετοῦν ὁσάκις ἐκαλοῦντο, ἀπεκλείοντο δὲ τῶν πολιτικῶν.

Σπαρτιάται δὲ ἦσαν οἱ *Δωριεῖς* κατακτηταί, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἀνωτάτην τάξιν καὶ κατόικουν τὴν ἐντὸς τῆς *Λακωνικῆς* χώραν, ὧφειλον δὲ νὰ παρακάθηνται εἰς τὰ κοινὰ συσσίτια, προσφέροντες ὠρισμένον τι ποσὸν ἀλεύρου, οἴνου κλπ. Οὗτοι ἀπετέλουν τὸν διαρκῆ καὶ μόνιμον τῆς πολιτείας στρατὸν καὶ μόνοι τῶν ἄλλων εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι εἰς τὰ δημόσια ἀξιώματα.

Διὰ νὰ διατηρήσῃ δὲ ὁ *Λυκοῦργος* τὴν ἰσότητά μεταξὺ τῶν *Σπαρτιατῶν* καὶ περιορίσῃ τὴν πολυτέλειαν, Κατήργησε τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα κόψας νόμισμα σιδηροῦν, βαρὺ καὶ δυσμεταχειρίστον καὶ ἀξίας σμικρᾶς. Συνεπῶς ἀπέβη ἄχρηστον, τὸ δὲ ἐμπόριον κατηργήθη ἢ ἐνεκρώθη. Ὑπεχρέωσε δὲ πάντας τοὺς πολίτας, μὴδ' αὐτῶν τῶν βασιλέων ἐξαιρουμένων, νὰ συντρώγωσιν εἰς τὰ κοινὰ συσσίτια ἢ *φειδίτια* συνεισφέρων ἕκαστος κατὰ μῆνα ὠρισμένον τι ποσόν.

Τὸ προσφιλέστατον δ' αὐτῶν ἔδεσμα ἦτον ὁ *μέλας ζωμός*

(α) Ἄλλ' οἱ *Εἰλωτες*, καίπερ *δοῦλοι* ὑπερεῖχον πολὺ τῶν ἄλλογλώσσων *δούλων* κατὰ τε τὸ φρόνημα καὶ τὴν ζωηράν συνείδησιν τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς των, ἀπετέλουν ἰδίαν εἰκογένειαν, ἐλάλουν τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἔτρεφον θερμὸν τὸν πόθον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Εἰς πᾶσαν δὲ κατάλληλον εὐκαιρίαν ὁ πόθος οὗτος ἐεργήγνυτο εἰς σφοδρὰν ἀνταρσίας θύελλαν. Διὸ καὶ πολλάκις ἀπέβησαν φοβεροὶ εἰς τοὺς *Σπαρτιάτας* ἀντάρται καὶ γενναῖοι ἀνταγωνισταὶ καὶ ἐξηνάκων αὐτοὺς νὰ λαμβάνωσι πάντα τὰ μέτρα τῆς προφυλάξεως καὶ ἐν οἴκῳ καὶ ἐν πολέμῳ.

καὶ ἡ σπαρτιατικὴ μάζα. Πᾶς δὲ Σπαρτιάτης πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας ὑποχρεωτικῶς καθυπεβάλλετο εἰς τὴν σπαρτιατικὴν ταύτην αὐστηρότητα καὶ διαίταν, ἄλλως ἀπέβαλλε τὰ τοῦ πολίτου δίκαια. Καὶ ἴσως ἵνα μὴ τις ἀποβάλῃ τὴν ἐξὶν ταύτην μὴδὲ εἰσαχθῶσι ξένα ἔθιμα, ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς ἡ ἄνευ ἀδείας ἀπὸ τῆς Σπάρτης ἀποδημία καὶ ἡ ἐν Σπάρτῃ παντὸς ξένου διατριβὴ κατὰ τὸν περὶ *ξενηλασίας* θεσμόν. Καὶ τὴν μὲν γῆν ἐκαλλιέργουν οἱ Εἰλωτες, πᾶσαν δ' ἐμπορίαν καὶ βιομηχανίαν ἐπετήδεουν οἱ Περίοικοι, οἱ δὲ Σπαρτιάται κατε- γίνοντο ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ τοῦ πολέμου.

Ὁ Σπαρτιάτης ἐστρατολογεῖτο ἐκ γενετῆς. Τὸ νεογνὸν ἄ- μα ἐγεννᾶτο ἀνῆκεν εἰς τὴν πολιτείαν καὶ παραλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἐζητάζετο ἐπισταμένως, καὶ εἰ μὲν ἦτο καχε- κτικόν ἢ ἀνάπηρον, ἐρρίπτετο εἰς κρημνώδεις τι βάραθρον παρὰ τὸν Ταύγετον, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *Ἀποθῆται*, ὡς ἄχρηστον τῇ πολιτείᾳ, εἰ δὲ ἦτο ἀρτιμελὲς καὶ ἀλώβητον, παρεδίδοτο εἰς τοὺς γονεῖς πρὸς ἀνατροφὴν μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους, ὅτε ἐ- λάμβανεν αὐτὸ ἡ πολιτεία καὶ παρέδιδε πρὸς ἐκγύμνασιν εἰς παιδονόμους, (βουαγούς), εἴτινες διήρουν τοὺς νέους εἰς τάξεις ἢ *ἀγέλας*, (βοῦας). Ἐξεγυμνάζοντο δ' οὕτως οἱ Σπαρτιάται, ὥστε νὰ δύνανται νὰ διάγωσιν ἐν μέσῳ μυρίων στερήσεων καὶ κινδύνων καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν ἑαυτῶν θέλησιν εἰς περιοίκους καὶ εἰς Εἰλωτας καὶ λοιποὺς ὑποτελεῖς, ἐτοίμους αἰέποτε νὰ στα- σιάσωσι. Καὶ τὸ μὲν σῶμα ὑπέβαλλον εἰς πᾶν εἶδος σκληρα- γωγίας, τὸ δὲ πνεῦμα ἐξήσκουν περὶ τὸ σύντονον καὶ εὐστοχον τῆς ἐκφράσεως, τὸν *λακωνισμόν*. Καὶ τὸ μὲν καθ' ἑαυτοὺς οἱ νέοι ἦσαν κόσμιοι καὶ σώφρονες, *σεμνὲ* δὲ πάντοτε καὶ εὐπει- θεῖς πρὸς τὰς ἀρχάς καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἴσταντο αἰδῆμονες καὶ εὐσταλεῖς, ὡς παρθένοι, καὶ σιωπηλοί, ὡς ἀγάλματα.

Ὁλος ὁ βίος τοῦ Σπαρτιάτου ἦτο σχολεῖον ὑπομονῆς καὶ καρτερίας. Ἐφερον δὲ τὸν αὐτὸν ἱματισμόν καὶ κατὰ τὸν χει- μῶνα καὶ κατὰ τὸ θέρος, ἐκοιμῶντο ἐπὶ στιβάδος χόρτου ἢ καλάμου. Τὴν πείναν δὲ καὶ τὴν δίψαν, τὸ ψῦχος καὶ τὸ θάλ- πος, ὑπέμενον μετὰ ἀπαρδειγματίστου καρτερίας καὶ ὑπομο- νῆς. Καὶ τῆς μὲν διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἐλάχιστα ἐπεμε-

λοῦντο, ἡ δὲ φαντασία ἔμενεν ὅλως ἀκαλλιέργητος καὶ στεῖρα. Ἕναι δὲ ὅλως ἦσαν εἰς αὐτοὺς αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι, καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ὠραίων τεχνῶν μόναι γνωσταὶ ἦσαν ὁ αὐλὸς καὶ ἡ κιθάρα, τὸ ἄσμα καὶ ὁ χορός. Ἡ δὲ δωρική ποίησις, ἠνωμένη μετὰ ὥδης, ὀρχήσεως καὶ μουσικῆς, ἔφερε τὸν σοβάρων καὶ ἀφελῇ χαρακτῆρα τῆς φυλῆς καὶ ἐχρησίμευεν ἀπλῶς νὰ ὑπεκκαίῃ καὶ ζωογονῇ τὸ ἀρειμάνειον ἦθος καὶ τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην καὶ ἀφωσίωσιν. Περιωρίζετο δὲ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς θρησκευτικούς ἔμνους, ἐμβατήρια καὶ γνώμας. Μόνη δὲ πνευματικὴ διασκέδασις καὶ ἠθικὴ εὐχαρίστησις ἦτον ἐνθεν μὲν ὁ δρόμος καὶ τὸ ἄλμα, ὁ δίσκος καὶ τὸ ἀκόντιον, ἡ θήρα καὶ αἱ περὶ τὸν μακρὸν Ταῦγετον μακραὶ καὶ κατὰπονοι ὁδοιπορίαι, ἐτέρωθεν δὲ τὸ αὐλεῖν καὶ καθαρίζειν, τὸ ἄσμα καὶ ὁ χορός, (ἡ πυρρίχη). Καὶ ἀληθῶς τοιαύτη ἀνατροφή ἀνεδείκνυε τοὺς Σπαρτιατάς ῥωμαλέους καὶ ἀνδρείους.

Ἀπὸ δὲ τοῦ εἰκοστοῦ μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας πᾶς Σπαρτιάτης διετέλει στρατιώτης, προπαρασκευαζόμενος εἰς πόλεμον ἢ πολεμῶν καὶ κινδυνεύων ὑπὲρ τῆς πολιτείας. Τὸ σύνθημα τοῦ Σπαρτιάτου ἦτον ἡ νίκη ἡ θάνατος, ἡ κατὰ τὴν σπαρτιατικὴν ἔκφρασιν «ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς», τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ἡ μήτηρ δίδουσα τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱόν, (δηλαδὴ ἡ νὰ ἐπαναφέρῃ ζῶν τὴν ἀσπίδα, ἢ νὰ ἀνακομισθῇ νεκρὸς ἐπ' αὐτῆς). Τὸ νὰ ἀποθάνῃ τις ὑπὲρ τῆς πατρίδος μαχόμενος ἦτον ἡ μεγαλειτέρα εὐτυχία καὶ δόξα, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς μάχης φυγὴ ἔνεκα δειλίας καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς ἀσπίδος ἦτον ἡ μεγαλειτέρα ἀτιμία καὶ καταισχύνῃ.

Εἰς παρομοίαν δὲ ἐξάσκησιν καὶ παιδείωσιν ὑπεχρεοῦντο καὶ αἱ Σπαρτιάτιδες παρθένοι. Ὡς δ' ἐν τῇ ἐξάσκήσει τῶν νέων σκοπὸς τοῦ νομοθέτου ἦτο νὰ ἀναδείξῃ αὐτοὺς πρὸ πάντων ἀγαθοὺς στρατιώτας, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐξάσκήσει τῶν παρθένων, σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο νὰ ἀναδείξῃ αὐτάς ὑγιεῖς καὶ εὐρώστους, δυναμένας νὰ τίκτωσιν ἐξαιρέτως ὑγιῇ καὶ εὐρωστα τέκνα, δυνάμενα νὰ ἀναδειχθῶσιν ἀγαθοὶ στρατιῶται.

Τοιαύτη ὡς διὰ βραχείων ὑπῆρξεν ἡ πολυθρύλητος θεσμοθεσία τοῦ Λυκούργου, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἀπῆλθεν Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὁ νομοθέτης εἰς Δελφούς, ὅπως ἐπερωτήσῃ τὸ μαντεῖον περὶ αὐτῆς. Ὁ δὲ θεὸς ἀνείλε «καὶ τοὺς νόμους καλῶς κεῖσθαι καὶ τὴν πόλιν ἐνδοξοτάτην διαμενεῖν, χρωμένῃ τῇ Λυκούργου πολιτείᾳ.» Ἐπανελθὼν δὲ καὶ δεσμεύσας τοὺς ἑαυτοῦ συμπολίτας νὰ μὴ μεταβάλλωσι τὸ πολίτευμα μέχρι τῆς ἑαυτοῦ ἐπανόδου, ἀπεδήμησεν εἰς Κρήτην, ἐνθα καὶ ἐτελεύτησε τὸν βίον ἀποκαρτερήσας. Ἡ δὲ Σπάρτη εὐγνωμονοῦσα ἀνήγειρεν αὐτῷ ναὸν καὶ ὡς ἡμίθεον ἐτίμησεν.

§ 13. Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι.

Ἡ νομοθεσία τοῦ Λυκούργου ἀνέδειξε τοὺς Σπαρτιάτας ἀνδρείους καὶ φιλοπολέμους. Μετὰ παρέλευσιν δ' ὀλίγου χρόνου ἤρχισαν οἱ Σπαρτιάται νὰ κατακτιῶσι διαφόρους πόλεις καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐπ' αὐτῶν. Ἐνεκεν δὲ ἰδιωτικῶν ἐρίδων ἐξεργάγη μεταξὺ αὐτῶν καὶ καὶ τῶν ὁμοφύλων τῶν Μεσσηνίων ὁ πρῶτος κληθεὶς Μεσσηνιακὸς πόλεμος, διαρκέσας ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη (743—724). Ὁ πόλεμος διεξήχθη κυρίως περὶ τὸ ὄχυρόν τῆς Ἰθώμης φρούριον, τὸ ὁποῖον κατέλαβον οἱ Μεσσήνιοι ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ἀριστοδήμου, ὅστις μάλιστα διέπρεψε μεταξὺ αὐτῶν διὰ τε τὴν ἀνδρείαν, τὴν στρατηγικὴν ἰκανότητα καὶ φιλοπατρίαν, θυσιάσας καὶ τὴν ἰδίαν θυγατέρα κατὰ τινὰ δοθέντα χρησμὸν ἐπὶ τῇ παρηγόρῳ ἐλπίδι, ὅτι διὰ τῆς φρικώδους ταύτης θυσίας ἤθελε σῶσθαι τὴν πατρίδα. Ἄλλ' εἰς μάτην. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν συμμάχων, Ἀρκάδων, Ἀργείων καὶ Σικυωνίων, ἀπελπισθεὶς καὶ οὗτος περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ ὑπὸ φρικωδῶν ταρασσόμενος ὀνείρων ἀπέσφαξε καὶ ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς θυγατρὸς του. Ἡ Ἰθώμη ἐκυριεύθη, ἐκ δὲ τῶν Μεσσηνίων οἱ μὲν κατέφυγον πρὸς τοὺς πρῶτον συμμάχους Ἀργεῖους καὶ Ἀρκάδας, οἱ δὲ ἀπόκησαν εἰς τὸ Ῥήγιον τῆς κατὰ Ἰταλίας, καθ' οὓς χρόνους καὶ οἱ ἐκ Σπάρτης παρθενίαι ἀπόκησαν εἰς Τάραντα, οἱ δὲ ὑπομείναντες καθυπεβλήθησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν Εἰλώτων.

Μετὰ τεσσαρακονταετῇ δὲ ἀφορήτου δουλείας ζυγὸν δ' εἰς Ἀνδανείας ἀνδρεῖος Ἀριστομένης συναγαγὼν περὶ ἑαυτὸν τὰ

λείψανα τῶν φυγάντων καὶ τοὺς ἐν Μεσσηνίᾳ ἐνθουσιῶντας νεανίας, βοηθούμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων, Ἀργείων, Ἀρκάδων καὶ Ἡλείων, κατέλαβε τὸ ὀχυρώτατον τῆς Εἰρας φρούριον, καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ἐδῆου τὴν Λακωνικὴν καὶ δεινῶς ἐπῆζε τοὺς Σπαρτιάτας. Μετὰ πολλὰς δὲ δρώσεις καὶ αἵματηράς συγκρούσεις κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου κατετρόπωσεν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Στενυκλάρου τοὺς Σπαρτιάτας, ἐλεηλάτησε πολλὰς πόλεις καὶ ἀπήγαγε σὺν τοῖς λαφύροις καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ἐντεῦθεν οἱ Σπαρτιάται εἰς δεινὴν περιελθόντες ἀθυμίαν ἀπέστειλαν εἰς Δελφοὺς, ἵνα συμβουλευθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ δὲ θεὸς συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι στρατηγὸν ἐξ Ἀθηνῶν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν τὸν ἄσσημον καὶ χωλὸν ποιητὴν Τυρταῖον, ὅστις ἀφικόμενος εἰς Σπάρτην διὰ τῶν ἐλεγεῶν καὶ τῶν ἐμβατηρίων ἑαυτοῦ ποιημάτων ἀνέφλεξε τὸ καταπεπτωκὸς τῶν Σπαρτιατῶν φρόνημα, ἐνέπνευσε τὸν ὑπὲρ τῆς δόξης ἐνθουσιασμόν καὶ ἀνέδειξεν αὐτοὺς νικητὰς. Ἐν τῇ ὁλοσχερεῖ δὲ ταύτῃ κατατροπῶσει τῶν Μεσσηνίων ζωγρηθεὶς καὶ ὁ Ἀριστομένης ἐρρίφθη εἰς τὸν *Καιάδαρ*, ὁπόθεν παραδόξως διασωθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς Εἰραν. Ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτην ἐπὶ τέλους εἰσβάλλουσιν ἐξ ἐφόδου οἱ ἀκατάσχετοι Σπαρτιάται. Μετὰ τριήμερον δὲ φονικὴν μάχην μόλις διασώζεται ὁ Ἀριστομένης μετ' ὀλίγων διελάσας διὰ μέσου τῶν πολεμίων. Ἐκείθεν κατέφυγεν εἰς Ἀρκαδίαν μελετῶν νὰ εἰσβάλῃ καὶ πάλιν εἰς Λακωνικὴν, ἀλλὰ προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων Ἀριστοκράτους, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ῥόδον, ἔνθα κατέλυσε τὸν βίον. Ἐκ τῶν Μεσσηνίων οἱ μὲν διαφυγόντες ἀπέκησαν εἰς Ζάγκλην τῆς Σικελίας, μετονομάσαντες αὐτὴν *Μεσσήνην*, οἱ δὲ ὑπομείναντες ἐξηνδραποδίσθησαν καὶ περιῆλθον εἰς τὴν τάξιν τῶν Εἰλώτων. Ὁ δεῦτερος οὗτος μεσσηνιακὸς πόλεμος διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 685—668 π.Χ..

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

§ 14. Τὰ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου μέχρι
Σόλωνος κυριώτερα γεγονότα.

Τοὺς Θησείδας διεδέχθη ἡ δυναστεία τῶν Νηλειδῶν, τῆς ὁποίας τελευταῖος βασιλεὺς ἦτον ὁ Κόδρος. Μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν δὲ τούτου ὑπὲρ πατρίδος ἀφοσίωσιν δὲν κατηργήθη ἡ βασιλεία, ἀλλὰ διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς τοῦ Μένωνος (1068). Ἀλλὰ βραδύτερου, ἐπειδὴ τινες τῶν βασιλέων ἐδείχθησαν ἄπειροι περὶ τὰ πολεμικά, διωρίσθη καὶ δεῦτερος ἄρχων, ὁποῖος ἐπωνομάσθη *πολέμαρχος*, καὶ κατόπιν διωρίσθη καὶ τρίτος, ὅστις ἐπωνομάσθη *ἀπλοῦς ἄρχων*. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἄρχοντες, καταγόμενοι ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Κόδρου, ἦσαν ἰσόβιοι. Ἀπὸ δὲ τοῦ 752 π. Χ. ἡ ἀρχὴ αὐτῶν περιωρίσθη ἐπὶ δέκα ἔτη καὶ ἐξελέγοντο ἐκ πάντων τῶν εὐπατριδῶν. Μετὰ τινὰ δ' ἔτη ἡ ἀρχὴ αὐτῶν περιωρίσθη εἰς ἓν μόνον ἔτος. Ὁ πρῶτος τῶν τριῶν τούτων ἀρχόντων, ὅστις καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκαλεῖτο *ἄρχων*, εἶχε τὴν προεδρείαν, ὁ δεῦτερος ἐκαλεῖτο *βασιλεὺς* καὶ εἶχε τὴν ἐπιστάσιν τῶν θρησκευτικῶν, ὁ δὲ τρίτος ἐκαλεῖτο *πολέμαρχος* καὶ εἶχε τὴν ἐπιστάσιν τῶν στρατιωτικῶν. Βραδύτερον προστεθήσαν καὶ ἕξ ἄλλοι κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες, οἵτινες ἐκαλοῦντο *θεσμοθέται*, διότι ἔργον αὐτῶν ἦτο νὰ ἀναγράφωσι τοὺς θεσμούς, ἦτοι τοὺς νόμους καὶ κατ' αὐτοὺς νὰ κρίνωσι τοὺς παρανομούντας. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν ἐννεα-
τούτων ἐνιαυσίων ἀρχόντων ἦρχον ἀμέμπτως τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἐγίνοντο ἰσόβια μέλη τῆς βουλῆς τοῦ *Ἀρείου Πάγου*. Τὰ μέλη τῆς βουλῆς ταύτης ἐκαλοῦντο *Ἀρεοπαῖται* καὶ εἶχον μεγάλην πολιτικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν.

Κυλώνειος ἄγος. Ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις τῶν εὐπατριδῶν ἀπένειμεν αὐθαιρέτως τὸ δίκαιον, ἀπέβη μισητὴ εἰς τὸν δῆμον. Ἐκ τούτου ἐπωφελούμενος ὁ εὐπατρίδης Κύλων, ὅστις ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸ πλῆθος, ὡς Ὀλυμπιονίκης, καὶ ἰσχυρὸς, ἐπειδὴ ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ ἰσχυροῦ τυράννου τῶν Μεγάρων, Θεαγένους, ἐφαντάσθη, ὅτι δύναται νὰ γείνη καὶ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. Κινήσας δ' εἰς στάσιν τὸν λαὸν καταλαμβάνει

τὴν ἀκρόπολιν. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν εὐπατρίδην Μεγακλέα πω-
λιορκήσαντες αὐτὴν ἐξηνάγκασαν τὸν Κύλωνα μετ' ὀλίγων
ὀπαδῶν του νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς εἰς Μέγαρα, τοὺς δὲ λοι-
ποὺς ὀπαδοὺς του νὰ καταφύγωσιν ὡς ἰκέται εἰς τὸν ναὸν τῆς
Ἀθηνᾶς. Ἀλλὰ κατοπιν ἐξελθόντες ἐκεῖθεν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν,
ὅτι οὐδὲν κακὸν θέλουσι πάθῃ, κατεσφάγησαν πάντες. Ἡ σφα-
γὴ αὕτη ἐθεωρήθη ὡς ἀσέβημα πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἐπεκλήθη
Κυλώνειον ἄγος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πολλὰ ἀσθένειαι προσέβαλον
τὴν πόλιν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν ὅτι τιμωροῦνται ὑπὸ τῶν
θεῶν ἔνεκα τούτου καὶ πρὸς ἐξευμένισιν αὐτῶν τοὺς μὲν περὶ
τὸν Μεγακλέα εὐπατρίδας κατεδίκασαν εἰς ἑξορίαν, πρὸς ἐξα-
γνισμόν δὲ τῆς πόλεως προσεκάλεσαν ἐκ Κρήτης τὸν σοφὸν καὶ
θεοφιλῆ Ἐπιμενίδην, ὅστις διὰ θυσιῶν ἐκαθάρισε τὴν πόλιν ἀπὸ
τοῦ ἄγους αὐτοῦ.

Νόμοι τοῦ Δράκοντος. Ἐπειδὴ οἱ κατέχοντες τὴν ἐξου-
σίαν εὐπατρίδαι ἐδίκαζον στηρίζοντες τὰς ἀποφάσεις των εἰς
παλαιούς καὶ ἀγράφους νόμους, κατεπίεζον δὲ τὸν λαόν, ὁ λαὸς
ἐπὶ τέλους ἐξανέστη καὶ ἀπήτησε νόμους γραπτούς. Οἱ εὐπα-
τρίδαι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἀνέθηκαν εἰς τὸν
γηραιὸν Δράκοντα νὰ καταγράψῃ νόμους. Ὁ Δράκων συνέγρα-
ψεν νόμους ποινικοὺς καὶ πολιτικοὺς. Καὶ οἱ μὲν ποινικοὶ
αὐτοῦ νόμοι ἐτιμῶρουν μὲν λίαν αὐστηρῶς τὰ πλεῖστα τῶν
ἐγκλημάτων, ἀλλὰ δὲν ἐτιμῶρουν καὶ πάντα μετὰ θάνατον, ὡς
βραδύτερον διεφημίσθη. Οἱ δὲ πολιτικοὶ αὐτοῦ νόμοι ὥριζον τὰ
ἐξῆς. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ νὰ λαμβάνωσι μέρος πάντες
οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὄπλα. Ἡ βουλὴ νὰ ἀποτελῇται ἐκ
τετρακοσίων καὶ ἐνὸς βουλευτῶν, ἐκλεγομένων διὰ κλήρου ἐκ
τῶν εὐπατρίδων, τῶν ἐχόντων ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν τριάκον-
τα ἐτῶν. Οἱ ἐννέα ἄρχοντες καὶ οἱ ταμίαι νὰ ἐκλέγωνται ἐκ
τῶν εὐπατρίδων, τῶν ἐχόντων περιουσίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν
δέκα μνῶν. Στρατηγοὶ δὲ καὶ ἑπάρχοι νὰ ἐκλέγωνται οἱ ἐ-
χοντες περιουσίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν ἑκατὸν μνῶν. (α).

α) Ἡ μὲν ἐπὶ Δράκοντος εἶχεν ἐβδομήκοντα τρεῖς ἀρχαίας δραχ-
μάς, ὁ δὲ Σόλων ἡῤῥησε τὴν ἀξίαν αὐτῆς εἰς ἑκατὸν δραχμάς.

§ 13. Ὁ Σόλων καὶ οἱ νόμοι του.

Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἡδυνήθησαν νὰ θεραπεύσωσι τὰ δεινὰ, τὰ ὅποια κατέθλιβον τὸν λαὸν τῶν Ἀθηναίων. Ὅθεν ὁ λαὸς ἐστασίασε καὶ πάλιν κατὰ τῶν εὐπατριδῶν Ἐπὶ τέλους μετὰ μακρὸν ἀγῶνα αἱ ἀντίπαλοι μερίδες συνεφώνησαν νὰ ἐκλέξωσι συνδιαλλακτὴν ἑαυτῶν καὶ ἄρχοντα τὸν Σόλωνα καὶ νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς αὐτὸν τὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ πολιτεύματος (594 π. Χ.). Ὁ Σόλων κατήγετο ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου καὶ διὰ τὴν μεγάλην ἑαυτοῦ πολυμαθειαν συνηριθμεῖτο μεταξὺ τῶν ἐπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο δὲ καὶ ποιητῆς ἐξοχος καὶ ὡς τοιοῦτος κατὰ πρῶτον ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὲ τοὺς Μεγαρεῖς διὰ τὴν νῆσον Σαλαμῖνα, ἀλλ' ἀποκαμόντες ἔπαυσαν τὸν πόλεμον καὶ ὥρισαν διὰ νόμου θάνατον κατ' ἐκείνου, ὅστις ἤθελε προτείνει τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου. Ὁ Σόλων βαρέως φέρων τὴν ἀδοξίαν ταύτην τῆς πατρίδος του ὑπεκρίθη, ὅτι ἦτο παράφρων καὶ ἡμέραν τινα ἐξεληὼν ἐκ τῆς οἰκίας του κατήλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἀναβάς ἐπὶ λίθου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου συνήθως ἐκήρυττον οἱ κήρυκες τῆς πόλεως, ἀπήγγειλεν ἐνθουσιῶδες ποίημα, διὰ τοῦ ὁποίου προέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταργήσωσι τὸν νόμον καὶ ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμῖνα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνθουσιῶντες κατήργησαν τὸν νόμον, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον καὶ διορίσαντες τὸν Σόλωνα στρατηγὸν ἀνέκτησαν τὴν ποθητὴν νῆσον (598 π. Χ.).

Ἐτέρα δὲ πράξις, δι' ἣν διεφημίσθη ὁ Σόλων, ἦτον ἡ ἐξῆς. Μέλος ὢν τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου, ἐπεισεν αὐτὸ νὰ κηρύξῃ τὸν πρῶτον ἱερὸν κληθέντα πόλεμον κατὰ τῶν *Ληστρικῶν καὶ ἱεροσύλων* Κιρραίων (595). Καὶ οὗτοι μὲν ἠτήθησαν, ἡ δὲ χώρα αὐτῶν καθιερώθη εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν.

Ἐκλεγείς δι' ἄρχων ἐν ἔτει 694 ἀνέλαβε τὴν εἰδικὴν πληρεξουσιότητα νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ πολίτευμα καὶ συντάξῃ νέαν νομοθεσίαν. Διὰ τῆς νέας αὐτοῦ νομοθεσίας ὁ Σόλων κατὰ πρῶτον ἠθέλησε ν' ἀνακουφίσῃ τὸν λαόν, ὅστις ἦτο κατὰ χρεως εἰς τοὺς πλουσίους τοκογλύφους καὶ εἶχεν ὑποθήκην τὰ κτήματά του. Ἄν δέ τις δὲν εἶχε κτήματα, ἔθετεν ὡς ἐνέχυρον

ἑαυτόν, τὰ τέκνα του καὶ τὰς ἀδελφάς του, οἱ ὅποιοι ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι, ἐὰν δὲν εἶχον νὰ πληρώσωσι τὸ χρέος των. Ὅθεν ὁ Σόλων κατήργησε τὴν βάρβαρον ταύτην συνήθειαν καὶ ἀπηγόρευσε νὰ γίνωνται τοῦ λοιποῦ δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωματικῶν. Ἀνεκήρυξε δὲ ἐλευθέρους καὶ πάντας, ὅσοι εἶχον γείνει δοῦλοι ἕνεκα χρέους. Ἐπειτα ἀπέκοψε καὶ τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ χρέη καὶ ἡὔξησε τὴν ἀξίαν τῆς μνάς ἀπὸ ἐβδομήκοντα τριῶν δραχμῶν εἰς ἑκατόν. Ταῦτα δὲ τὰ ἀνακουφιστικὰ μέτρα ἐπωπομάσθησαν *συσάχθεια*, ὡς συντελέσαντα εἰς τὴν ἀπόσεισιν τοῦ ἄχθους, ἥτοι τοῦ οἰκονομικοῦ βάρους, τὸ ὅποιον ἐπιέζε τὸν δῆμον. Μετὰ τὰς διατάξεις ταύτας ὁ Σόλων κατήργησε τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος, πλὴν τῶν φονικῶν, καὶ διὰ τῆς μεταρριθμίσεως τοῦ πολιτεύματος ἐπέτρεψεν εἰς ἕκαστον πολίτην νὰ μετέχῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων ἀναλόγως τῆς περιουσίας του. Οὕτω δὲ διετήρησε τὴν εἰς τέσσαρας τάξεις προϋπάρχουσαν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐγγείου περιουσίας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τάξις περιελάμβανε τοὺς *πεντακοσιομεδίμνους*, ἥτοι τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα πεντακοσίων *τούλαχιστον μεδίμνων ἢ μετρητῶν* (α) *ξηρῶν ἢ ὑγρῶν προϊόντων*. Ἡ δὲ δευτέρα τάξις περιελάμβανε τοὺς *τριακοσιομεδίμνους ἢ ἱππεῖς*, ἥτοι τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα κατώτερον τῶν πεντακοσίων καὶ ἄνω τῶν τριακοσίων μέτρων ἢ μεδίμνων. Ἡ δὲ τρίτη τάξις περιελάμβανε τοὺς *ζευγίτας*, ἥτοι τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα κατώτερον τῶν τριακοσίων καὶ ἄνω τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα μεδίμνων ἢ μέτρων. Ἡ δὲ τετάρτη τάξις περιελάμβανε τοὺς *θῆτας*, ἥτοι τοὺς ἔχοντας ὀλιγώτερον ἐτήσιον εἰσόδημα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα μέτρων ἢ καὶ μηδέν. Τὰς δημοσίας δὲ θέσεις καὶ τὰ διαφωρα ἀξιώματα ἐλάμβανον οἱ πολῖται οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις. Ἀλλ' οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἐξελέγοντο ἐκ τῆς πρώτης τάξεως. Οἱ δὲ θῆτες ἀπεκλείοντο τῶν δημοσίων θέσεων, ἐλάμβανον δὲ μόνον μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Οἱ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων ὑπηρέτου ἐν τῷ

(α) Ὁ μέδιμνος, δι' οὗ ἐμετρῶντο τὰ ξηρὰ προϊόντα, ἰσοῦτο πρὸς 44 ὀκάδας καὶ 16 δράμια, ὁ δὲ μετρητής, δι' οὗ ἐμετρῶντο τὰ ὑγρά, ἰσοῦτο πρὸς 30 ὀκάδας καὶ 309 δράμια.

στρατῶ ὡς ὀπλῖται καὶ ἐξωπλίζοντο δι' ἰδίας δαπάνης, οἱ δὲ τῆς τετάρτης τάξεως ὑπηρετοῦν ὡς ψιλοὶ καὶ ἐν ἀνάγκῃ ὡς ὀπλῖται ἐξοπλιζόμενοι διὰ δημοσίας δαπάνης.

Ἡ βουλὴ συνέκειτο ἐκ τετρακοσίων βουλευτῶν, ἐκλεγομένων κατ' ἔτος ἑκατὸν ἐξ ἑκάστης τῶν τεσσάρων φυλῶν ἐκ πολιτῶν ἐχόντων συμπεπληρωμένον τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ δήμου συνεκροτεῖτο ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, τῶν ἐχόντων συμπεπληρωμένον τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου συνεκροτεῖτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ὡς ἄρχοντες διεξήγαγον ἀμέμπτως τὴν ἀρχήν, ἦσαν δ' ἰσόβιοι. Ἐκτὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα τέσσαρα δικαστήρια, εἰς τὰ ὑποῖα προήδρευον οἱ ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων. Εἰς ταῦτα προσετίθη καὶ τὸ γενικὸν δικαστήριον, τὸ καλούμενον *ἡλιαία*. Πρὸς συγκρότησιν αὐτοῦ ἐκκληροῦντο κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἑξακισχίλιοι πολῖται, οἵτινες ὠνομάζοντο *ἡλιασταί*. Οὗτοι ὀρκιζόμενοι διηροῦντο εἰς δέκα δικαστήρια ἐκ 500 ἑκαστον, προεδρεύομενον ὑφ' ἐνὸς τῶν ἀρχόντων, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι χίλιοι ἐχρησίμευον ὡς ἀναπληρωταί. Ἐδίκαζον δὲ πάσας τὰς μὴ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων δικάζομένης δίκας δημοσίας τε καὶ ἰδιωτικὰς, παραπεμπομένης εἰς ἑκαστον διὰ κλήρου ὑπὸ τῶν θεσμοθετῶν.

Τοιαῦται ἦσαν ἐν συνόψει αἱ νομοθετικαὶ διατάξεις τοῦ Σόλωνος, διὰ τῶν ὁποίων ὁ λαὸς ἀπηλλάγη τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας καὶ ἔλαβε δικαίωμα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας. Δι' ἄλλων δὲ εἰδικωτέρων νόμων ἀπηγόρευσε τὰς μεγάλας προίκας καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων των καὶ νὰ διδάσκωσιν αὐτὰ τέχνην τινὰ ἢ ἐπιτήδευμα. Πάντες οἱ νέοι ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας ὤφειλον νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰς παλαιίστρας καὶ τὰ γυμνάσια διὰ νὰ γείνωσι ῥωμαλέοι καὶ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος. Τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἀποθνήσκειν ἰθαυρεῖτο ὁ εὐκλείεστατος θάνατος, οἱ δὲ ἐν πολέμῳ θνήσκοντες ἐθαπτοντο μετὰ μεγάλων τιμῶν, ἡ δὲ πατρὶς ἀνελάμβανε τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων αὐτῶν. Οἱ νέοι δὲν ἐξήσκουν μόνον τὸ σῶμα διὰ τῆς γυμναστικῆς, τῆς ἵππασίας καὶ τῆς κολυμβητικῆς, ἀλλ' ἀνέπτυσσον καὶ τὸν νοῦν διὰ τῆς γραμματικῆς,

τῆς φιλοσοφίας, τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς ποιητικῆς, καὶ ἐξευγέ-
νιζον τὴν καρδίαν διὰ τῆς μουσικῆς, τῆς ζωγραφικῆς, τῆς
καλλιτεχνίας καὶ τῶν ἄλλων ὠραίων τεχνῶν.

Πάντες δ' οἱ πολῖται ἀπὸ τοῦ 20—60 ἔτους τῆς ἡλικίας
ὕπηρετον ἐν τῷ στρατῷ. Οἱ δὲ νέοι ἐξησκούντο τὴν ἐν τοῖς
γυμνασίοις ἀσκήσιν ἀπὸ τοῦ 16—18 ἔτους, ὅτε καὶ ἀνελάμ-
βανον ἐλαφροτέρας τινὰς ὑπηρεσίας. (α)

Δι' ἰδιαιτέρων δὲ νόμων καὶ ἄλλων εἰδικῶν διατάξεων
ὕπεθαλψε τὴν ἐμπορίαν καὶ βιομηχανίαν, ἐνθεν μὲν ἀπαγο-
ρεύσας τὴν ἐξαγωγὴν πάντων τῶν προϊόντων, πλὴν τοῦ ἐ-
λαίου, ἐτέρωθεν δὲ ἐπιτρέψας πάντα τα τοῦ πολίτου δίκαια
εἰς πάντα τὸν μετοικίζοντα πανεστίως ἐν Ἀθῆναις ἐπὶ τέχνῃ
ἢ ἐμπορίᾳ. Ὑπεχρέωσε δὲ καὶ τοὺς γονεῖς διὰ ρητοῦ νόμου νὰ
διδάσκωσι τοὺς υἱοὺς τέχνην τιὰ ἢ ἐπιτήδευμα, ἄλλως νὰ
μὴ εἶνε καὶ οὗτοι ὑπόχρεοι νὰ γηροκομῶσιν αὐτούς.

Πλὴν τούτων ἰθεσμοθέτησε καὶ πληθύν ἐτέρων διατάξεων,

(α) Κατατασσόμενοι δ' εἰς τοὺς ἐφῆβους προσήρχοντο εἰς τὴν ἐκ-
κλησίαν τοῦ δήμου καὶ λαμβάνοντες τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα ὤμνουν
ἀνερχόμενοι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγραύλου τὸν ἐξῆς ὄρκον.

«Οὐ καταισχυῶ τὰ ὄπλα, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην, ᾧ
ἂν στοιχῶ, ἄμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων, καὶ μόνος καὶ μετὰ
πολλῶν, καὶ τὴν πατρίδα οὐκ ἐλάττω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω
ᾧσιν ἂν παραδίδωμαι. Καὶ συνήσω τῶν αἰεὶ κρινόντων, καὶ τοῖς θεσμοῖς
τοῖς ἰδρυμένοις πείσομαι, καὶ οὓς τινὰς ἄλλους ἰδρύσεται τὸ πλῆθος
ἐμφρόνως, καὶ ἂν τις ἀναιρεῖ τοὺς θεσμούς ἢ μὴ πειθῆται, οὐκ ἐπιτρέ-
ψω, ἄμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων. Καὶ τὰ ἱερὰ τὰ πάτρια
τιμήσω. Ἱστορες θεοί, Ἀγραυλος, Ἐνυάλιος, Ἄρης, Ζεὺς. Θαλλῶ,
Ἀὐξῶ, Ἡγεμόνη.»

Κατ' ἀναλογίαν ἐπλήρωνον καὶ τοὺς ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσιν
ἐπιβαλλομένους φόρους. Ἡ φορολογία ἦτο διττή, ἡ τακτικὴ, ἡ καὶ
ἔμμεσος, ἣν ἀπετέλει ὁ ὠρισμένος τακτικὸς φόρος, «τὰ ἀπ' ἐμπορίου
καὶ ἀγορᾶς τέλη» καὶ ἡ ἔκτακτος, ἡ καὶ ἄμμεσος, ἣν ἀπετέλει τὸ
φορολογητέον ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου εἰσόδημα, τὸ καλούμενον *τίμημα*,
κατὰ τὸν ἐξῆς ἀναλογικὸν τρόπον. Τὸ μὲν τῆς πρώτης τάξεως τῶν πο-
λιτῶν φορολογητέον κεφάλαιον ὠρίσθη εἰς τὸ δωδεκαπλάσιον τοῦ ἐτη-
σίου εἰσοδήματος, τὸ τῆς δευτέρας εἰς τὸ δεκαπλάσιον καὶ τὸ τῆς τρί-
της εἰς τὸ πενταπλάσιον. Ἡ δὲ τετάρτη τάξις εἰς οὐδεμίαν τοιαύτην
ὕπερχεοῦτο φορολογίαν.

αἵτινες ἀπέβλεπον εἰς στενότερόν τινα κύκλον, εἰς τὰ καθήκοντα, εἰς τὸν βίον καὶ εἰς τὰ ἦθη τῶν πολιτῶν.

Καταγράψας τοὺς νόμους ἑαυτοῦ ὁ Σόλων ὤρισε νὰ ἰσχύωσιν ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ οἱ τὰς ἐνοχλήσεις, τὰς ὁποίας καθ' ἑκάστην εἶχεν ἀπὸ πολλοὺς παραπονουμένους, ἔκρινε καλὸν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ δέκα ἔτη καὶ ἀπεδήμησεν εἰς Αἴγυπτον, Κύπρον, καὶ μικρὰν Ἀσίαν, ἔνθα λέγεται ὅτι ἐπισκεφθεὶς καὶ τὰς Σάρδεις καὶ τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν Κροῖσον ἐγένετο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κροῖσου ἡ χαριεστάτη ἐκείνη συνδιάλεξις, καθ' ἣν ὁ σοφὸς Σόλων ὑπέδειξεν, ὅτι μηδὲνα δὲν πρέπει νὰ μακαρίζῃ τις πρὸ τοῦ τέλους τοῦ βίου του.

§ 16. Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του.

Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Σόλωνος διετέλεσαν ἡσυχοί, ἀλλὰ κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος ἤρχισαν πάλιν νὰ στασιάζωσι πρὸς ἀλλήλους καὶ διηρέθησαν εἰς τρεῖς πολιτικὰς μερίδας ἢ κόμματα. Μία πολιτικὴ μερίς ἦτο ἡ τῶν *παράλλων*, ἄλλη ἦτο ἡ τῶν *πεδιακῶν* καὶ τρίτη ἡ τῶν *διακρίων*, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Πεισίστρατος καὶ ἤθελε τὴν δημοκρατίαν. Ἡμερὰν δέτινα ὁ Πεισίστρατος τραυματίσας ἐλαφρῶς τὸ σῶμά του κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καθημαγμένος καὶ ἐφώναζεν, ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσι, οἷοι ὑπερησπίζετο τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Ὅθεν ἐζήτησε καὶ ἔλαβε πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία δῆθεν ἐκινδύνευε, πεντήκοντα ῥοπαλοφόρους σωματοφύλακας, τοὺς ὁποίους αὐξήσας εἰς τετρακοσίους, κατέλαβε δι' αὐτῶν τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἔγεινε τύραννος τῶν Ἀθηνῶν (560 π. Χ.).

Μάτην ὁ γηραιὸς νομοθέτης ἀντετάχθη εἰς τὸ περὶ ῥοπαλοφόρων ψήφισμα τῆς βουλῆς καὶ κατελθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνοπλος ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ τὸν τύραννον. Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἐτελεύτησε καὶ ὁ Σόλων ἄγων τὸ 81 ἔτος τῆς ἡλικίας.

Ὁ Πεισίστρατος τύραννος γενόμενος δις ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων μερίδων, ἀλλ' ἀνακτήσας αὐθις διὰ δόλου καὶ βίας τὴν ἀρχήν, ἐτυράννησε καθ' ὅλον τὸν βίον σεβασθεὶς

τούς νόμους τοῦ Σόλωνος καὶ ἄρξας μετριοπαθῶς καὶ σωφρόνως.

Ὑπεστήριξε τὴν γεωργίαν, τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐλαιῶν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ὑπέθαλψε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, συνέστησε δημοσίαν βιβλιοθήκην, ἔκτισε δημοσίας κρήνας, ἐν αἷς καὶ τὴν Καλλιρόην. Ἀνίδρυσε γυμνάσια καὶ ναοὺς πολυτελεῖς καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀνέλαβε τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὅστις ἀρξάμενος ἐπὶ Πεισιστράτῳ ἐπερατώθη ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Καὶ τέλος κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ συνελέγησαν τὰ κατὰ ῥαψωδίας ἀδόμενα τεμάχια τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὅπως ἀναγινώσκονται κατὰ τὴν πανηγύριν τῶν μεγάλων Παναθηναίων, τῶν τελουμένων ἀνὰ πᾶσαν τετραετίαν κατὰ τὴν 28 ἡμέραν τοῦ ἑκατομβαιῶνος μηνὸς καὶ διαρκούντων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἅπερ ἐπιδιορθωθέντα ἀπετέλεσαν τὴν ἣν ἔχομεν σήμερον συλλογὴν. Ἀποθανὼν δὲ ὁ Πεισίστρατος (527) ἀφῆκε τρεῖς νομίμους υἱούς, Ἰππίην, Ἰπάρχον καὶ Θετταλόν, ἐξ ὧν διεδέχθησαν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οἱ δύο πρῶτοι. Καὶ οὗτοι ἤρξαν τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν μετριοπαθῶς καὶ σωφρόνως καὶ ἐπροστάτευσαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ κατωλίσθησαν εἰς πράξεις ἀδίκους καὶ τυραννικὰς. Διὸ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐμίσησαν τοὺς Πεισιστρατίδας καὶ ἐπεθύμουν τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος αὐτῶν. Δύο δὲ νέοι ζωηροὶ καὶ φιλελεύθεροι, Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων, ἔχοντες καὶ προσωπικὰς ἀφορμάς, συνώμοσαν μετ' ἄλλων νὰ φονεύσωσι τοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Κρύφοντες δὲ τὰ ξίφη ἐαυτῶν ὑπὸ κλάδους μυρσίνης ὁρμῶσι κατὰ τοῦ Ἰπάρχου, πρῶτου ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν Παναθηναίων ἐπιφηνέντος, καὶ φονεύουσιν αὐτὸν (514). Καὶ ὁ μὲν Ἀρμόδιος ἐφονεύθη παρὰ χρεῖμα διὰ πολλῶν βασάνων, εἶτα δὲ καὶ ὁ Ἀριστογείτων συλληφθεὶς καὶ πλείστοι ἄλλοι παρέχοντες ἀπλὴν καὶ μόνην ὑπόνοιαν. Ἐκτετε ὁ Ἰππίας ἤρχισε νὰ φέρηται μὲ μεγαλειτέραν σκληρότητα καὶ βίαν. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Σπαρτιατῶν κατώρθωσαν νὰ ἐξώσωσιν αὐτὸν, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὸν τότε βασιλεῖα τῶν Περσῶν, Δαρεῖον τὸν Ὑστάσπου, καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ πάλιν τὴν ἀρχὴν (610 π. Χ.) Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος οἱ Ἀθηναῖοι τιμῶντες τὴν μνήμην τῶν τυραννοκτόνων,

Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ἀνήγειραν τοὺς ἀνδριάντας αὐτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἀνήρτησαν ἐν τῷ πρυτανείῳ τὰς εἰκόνας αὐτῶν καὶ ἐτίμων διὰ δημοσίων ῥόδων κατὰ τὰς ἐορτάς. Ἡ δὲ δημοκρατία ἐγκαθιδρύθη καὶ πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν δὲ ποίαν μετερρύθμισεν ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον ὁ Κλεισθένης.

§ 17. Μεταρρύθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους (509 π. Χ)

Μετὰ τὴν ἐξωσιν τοῦ Ἰππίου καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος ἤρχισαν νὰ στασιάζωσι πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἀρχῆς ὁ Ἰσαγόρας καὶ ὁ Κλεισθένης. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Ἰσαγόραν ἀριστοκρατικοὶ ἐπεζήτουν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, οἱ δὲ περὶ τὸν Κλεισθένην δημοκρατικοὶ ἤθελον τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Οἱ περὶ τὸν Ἰσαγόραν ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Κλεομένης ἐπελθὼν μετὰ στρατοῦ ἐξώρισε τὸν Κλεισθένην καὶ ἐπτακοσίας οἰκογενεάς. Ἐπεχείρησε νὰ καταλύσῃ καὶ τὴν βουλήν, ἀλλ' ὁ λαὸς ἀντέστη καὶ ἐξανάγκασε τὸν Κλεομένην νὰ ἀπέλθῃ ὑπόσπονδος. Ὁ Κλεισθένης ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνέλαβε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ πολίτευμα. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀντὶ τῶν πρῶτην τεσσάρων φυλῶν διήρесе τὸν λαὸν τῆς Ἀττικῆς εἰς ὀκταφυλὰς συγκαταλέξας μεταξὺ αὐτῶν καὶ πάντας τοὺς πολίτας, τοὺς πρότερον ἀποκλεισμένους τοῦ δικαιώματος κατὰ τὰς ἐκλογάς, ὡς μὴ ἀνήκοντας εἰς μηδεμίαν τῶν τεσσάρων φυλῶν, ὡς καὶ τοὺς εὐπορωτέρους τῶν μετοίκων. Τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν ἐκ 400 ἡύξησεν εἰς 500, λαμβανομένων 50 ἐξ ἐκάστης φυλῆς. Ἐπειτα διήρесе τὴν χώραν εἰς τριάκοντα δήμους ἀντὶ τῶν ναυκραριῶν καὶ τοὺς ναυκράρους ἀντικατέστησε διὰ τῶν δημάρχων. Διέταξε δὲ νὰ ἐκλέγεται εἰς στρατηγὸς ἐξ ἐκάστης φυλῆς τῆς δ' ὅλης στρατιᾶς ἡγεμῶν νὰ εἴναι ὁ πολέμαρχος.

Καὶ τέλος καθιέρωσε τὸν θεσμόν τοῦ ὀστρακισμοῦ, ἥτοι τὴν δεκαετῇ ἐξορίαν παντὸς πολίτου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἐπικινδυνὸς εἰς τὴν πολιτείαν. Πρὸς ἐφαρμογὴν δὲ τοῦ νόμου τούτου προπητεῖτο νὰ ἐρωτηθῇ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ὑπὸ τῆς βουλῆς ἂν ἡ πολιτεία ὄντως διατρέχῃ κίνδυνον ἐκ τῆς ἐπιρροῆς ἀν-

δρός τινος», καὶ ἐν περιπτώσει τοιαύτη ὠρίζετο ἡμέρα, καθ' ἣν συνήρχετο ἅπας ὁ λαὸς εἰς τὴν ἀγορὰν, περίφρακτον εὔσαν καὶ ἔχυσαν δέκα εἰσόδους, παρ' ἐκάστη τῶν ὁποίων παρετίθετο ὕδρια. Εἰσερχόμενος δ' ὁ λαὸς κατὰ φυλάς ἐρριπτεν ἐν τῇ ὕδριᾳ *κεραμίνην πινακίδα ἢ ὄστρακον*, ἐξ οὗ ἐπεκλήθη καὶ ὁ ὄστρακισμός. Ἐπὶ τοῦ ὄστράκου ἐπέγραφεν ἕκαστος τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, τὸν ὅποιον ἐθεώρει ἐπιφθον εἰς τὴν πολιτείαν. Καὶ ἂν μὲν ἐξακισχίλιοι ψῆφοι ἔφερον τὸ ὄνομα ἀνδρός τίνος, οὗτος μὲν ἐξώστρακίζετο ἢ ἐξωρίζετο τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀλλ' ἐπετρέπετο αὐτῷ δεκαήμερος προθεσμία νὰ διευθετήσῃ τὰ κατ' οἶκον καὶ νὰ ἐκλέξῃ τὸ μέρος, ἐνθα ἐμελλε νὰ διαγάγῃ τὸν χρόνον τῆς ἐξορίας. Ἀλλ' οὔτε ἡ περιουσία αὐτοῦ ἔδμενετο, οὔτε ἡ ἐξορία ἐθεωρεῖτο ὡς ἀτιμία. Μετὰ νέας δὲ δοκιμασίας καὶ ἐπιβουλὰς, τὰς ὁποίας διέτρεξε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος καὶ τῶν Σπαρτιατῶν ἐδραιώθη ἐπὶ τέλους καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸ ἄριστον ἑαυτῶν πολίτευμα διέπραξαν μεγάλα καὶ ἐνδοξα κατορθώματα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ (560—431).

Περίοδος τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος

ΠΕΡΣΙΚΟΙ ἢ ΜΗΔΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

α'. Ἀμυντικοὶ πόλεμοι πρὸς τοὺς Πέρσας,

§ 18. Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

Πρώτην καὶ κυρίαν ἀφορμὴν τῆς συγκρούσεως τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, τοῦ περσικοῦ κράτους πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἔδωκεν ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ὁ Ἰστιάδης, ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου, καὶ ὁ Ἀρισταγόρας, ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ.

Τὸ περσικὸν κράτος ἐπὶ Δαρείου ἤδη περιελάμβανε ὁλόκληρον τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἀσίαν, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Ὠξοῦ καὶ Ἰαξάρτου βορείων χωρῶν μέχρις Ἀραβίας, ἅπασαν τὴν ΒΑ Ἀφρικὴν καὶ μέρος τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Τὸ ἀπέραντον

τοῦτο κράτος διήρεσεν ὁ Δαρεῖος εἰς εἴκοσι σατραπείας ἢ διοικήσεις, ἀφ' ὧν ἀπελάμβανε κατ' ἔτος πλουσιωτάτους φόρους. Ὁ εἰς ἄκρον φιλόδοξος οὗτος βασιλεὺς καὶ ἐν μέρει ἀντάξιος τοῦ Κύρου διάδοχος, βασιλεύσας ἐπὶ τριάκοντα δύο ἔτη (521—486), ἐλάμπρυνε τὴν βασιλείαν διὰ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ κράτους διοικήσεως, ἀλλ' ἠμαύρωσεν αὐτὴν διὰ τῶν παραβόλων ἐκστρατειῶν καὶ τῶν κατακτήσεων.

Πλήρης περιπετειῶν καὶ ὅλως ἀτυχῆς ἀπέβη ἡ ἐπὶ τοὺς Σκυθὰς παράβολος ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου, ὅστις ἄγων ἐπτακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν διέβη πρῶτος τῶν Περσῶν βασιλείων ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου ἐπὶ τοῦ στόλου ἐξελκοσίων πλοίων, ὃν περ τῷ ἐχορήγησαν αἱ σύμμαχοι ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν παρακειμένων νήσων. Διαβὰς δὲ καὶ τὸν Ἰστρον ποταμὸν ἐπὶ γέφυρας, τῆς ὁποίας ἐταξε τοὺς Ἕλληνας φρουροὺς, εἰσήλασεν εἰς Σκυθίαν (515). Ἄλλ' οἱ Σκυθαὶ ἀποφεύγοντες πᾶσαν μάχην ὑπεχώρουν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας καταστρέφοντες τὰ πάντα. Ὁ δὲ Δαρεῖος ἀποπλανηθεὶς εἰς χώρας δυσβάτους καὶ σχεδὸν ἐρήμους ἐν τῷ μέσῳ βαρβάρων, ἀλλὰ μαχίμων λαῶν, στερούμενος δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων καὶ τὰ πάνδεινα ὑφιστάμενος, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανακάμψῃ, ὅπως διασωθῇ βεβαίως πανωλεθρίας. Μοῖρα ἱππέων Σκυθῶν προδραμουσα ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀμνηχανίαν, εἰς ἣν περιῆλθεν ὁ μέγας βασιλεὺς, καὶ προέτεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ διαλύσωσι τὴν γέφυραν καὶ ἀναλάβωσιν οὕτω τὴν ἀφαιρεθεῖσαν ἐλευθερίαν. Ἡ πρότασις, ὑποστηριχθεῖσα θερμῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Μιλιτιάδου, τυράννου τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἐγένετο ἐν πρώτοις ἀποδεκτή, ἀλλὰ κατόπιν ἀπερρίφθη, ἀντιπόντος τοῦ Ἰστιαίου, τυράννου τῆς Μιλήτου. Οὕτω δὲ ὁ Δαρεῖος διεσώθη ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς. Ἀντήμειψε δὲ κατόπιν γενναίως τὸν Ἰστιαῖον καὶ ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν παρὰ τὸν κάτω Στρυμόνα Ἡδωνίδα Μύρκινον πρὸς ἀποικίαν, χώραν πλουσιωτάτην, ἔχουσαν ἀφθονον ναυπηγήσιμον ὕλην, ἐξαίρετους λιμένας καὶ κόλπους καὶ μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ὁ Ἰστιαῖος, ἀνιδρύσας ἐκεῖ τὴν πόλιν Μύρκινον καὶ ὀχυρώσας αὐτήν, ἤρξατο νὰ καθίσταται ὑποπτος καὶ ἐπίφοβος εἰς τὸν μονάρχην. Διὸ οὗτος κατὰ συμβουλήν τοῦ Μεγαβάζου μετεκα-

λέσατο παρ' ἑαυτῷ τὸν Ἰστιαῖον ὡς φίλον πιστὸν καὶ συνετὸν σύμβουλον. Ἄλλ' ὁ Ἰστιαῖος θέλων ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ὀχληρᾶς ταύτης τιμῆς διεμήνυσε κρύφα πρὸς τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸν ἑαυτοῦ καὶ τύραννον ἤδη τῆς Μιλήτου Ἀρισταγόραν, ἵνα κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τὰς Ἰωνικὰς πόλεις ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ ν' ἀποσταλῇ αὐτὸς οὗτος πρὸς καταστολὴν αὐτῆς. Παραδόξως ἡ πρότασις εὖρε κατὰ πάντα πρόθυμον καὶ τὸν Ἀρισταγόραν, διότι ἐπεθύμει καὶ αὐτὸς δι' ἄλλους λόγους νὰ γείνῃ ἡ ἐπανάστασις. Ὅθεν ὁ Ἀρισταγόρας προπαρασκευάσας τὰ τῆς ἀποστασίας ἀπῆλθεν εἰς Σπάρτην, ὅπως ζητήσῃ καὶ τὴν ἐπικουρίαν αὐτῆς. Ὁ τῆς Σπάρτης βασιλεὺς Κλεομένης ἀποποιεῖται ταύτην, ὁ δὲ Ἀρισταγόρας ἐπιμένει ἀποπειραθεὶς μάλιστα καὶ δωροδοκίαν. Ἐντεῦθεν ἀποτυχὼν ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκείθεν εἰς Ἐρέτριαν. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν εἴκοσι πλοῖα, οἱ δὲ Ἐρετρίεις πέντε καὶ ἀνάλογον στρατόν.

Ἡ ἐπανάστασις ἐξεργάγη καθ' ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Κύπρον καὶ ἄλλαχού. Αἱ Σάρδεες κυριευθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν γίνονται παρανάλωμα τοῦ πυρός, μεθ' ὃ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Ἐρετρίεις ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ὑποστρέφοντες οἴκαδε κατετροπώθησαν ὁλοσχερῶς περὶ τὴν Ἐφεσον ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀρταφέρνης (499). Ὁ δὲ ἠνωμένος ἑλληνικὸς στόλος κατετρόπωσε τὸν φοινικικὸν στόλον περὶ τὴν Κύπρον, ἀλλ' ὁ πεζικὸς περσικὸς στρατὸς καθυποτάσσει τὴν Κύπρον καὶ ἐντεῦθεν προελαύνων μετὰ τοῦ στόλου καθυποτάσσει καὶ πάσας τὰς ἐπὶ τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἑλληνικὰς πόλεις (498). Ὁ δὲ Ἰστιαῖος καὶ Ἀρισταγόρας, οἱ δύο τοῦ πολέμου πρωταίτιοι, ἀνάνδρως ἐγκαταλιπόντες τὸν ἀγῶνα συλληφθέντες κατόπιν ἐφρονεύθησαν.

Ὁ παριώνιος νικηφόρος στόλος συγκείμενος ἐκ 353 πλοίων συνηθροίσθη παρὰ τὴν Λαδὴν πρὸ τῆς Μιλήτου καὶ ναυμαχήσας πρὸς τὸν περσικὸν στόλον, ἀριθμοῦντα 600 ναῦς, ἡττήθη κατὰ κράτος ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως ἡγεμόνος καὶ τῆς λιποταξίας τῶν Σαμίων, Λεσβίων καὶ τινων ἄλλων κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος. Μετὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην ναυμαχίαν ἡ Μίλητος πολιορκηθεῖσα στενῶς ἀπὸ τε ξηρᾶς καὶ

θαλάσσης ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου. Οἱ πλείστοι τῶν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων, ἐφρονεύθησαν, τὰ ἱερὰ ἐσυλήθησαν καὶ ἐνεπρήσθησαν οἱ ναοί, οἱ δὲ ὑπολειφθέντες τούτων ἐξανδραποδίσθέντες ἀπῆχθησαν εἰς Σοῦσα καὶ ἐκεῖθεν κατὰ δικταγὴν τοῦ φιλανθρώπου βασιλέως μετῴκισθησαν εἰς τὴν πέραν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης χώραν ἐν τῇ πόλει Ἀμπῇ (495—494 π. Χ.).

§ 19. Πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα (493).

Ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν Σάρδεων πληροφορηθεὶς, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἀπέστειλαν ἐκεῖ βοήθειαν, ἠρώτησε νὰ μάθῃ τίνες εἰσὶν οὗτοι. Λαβὼν δὲ τὸ τόξον καὶ ἐπιθείς βέλος ἐπὶ τῆς νευρᾶς ἔρριπεν ὅσον ἡδύνατο ὑψηλότερον πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνακράζας «ἀξίωσόν με, ὦ θεέ, νὰ ἐκδικηθῶ τοὺς Ἀθηναίους». Διέταξε δὲ καὶ ἓνα τῶν θεραπόντων νὰ λέγῃ αὐτῷ τρίς ἑκάστοτε, παρατεθειμένου τοῦ δειπνου, «ὦ δέσποτα, μέμνησο τῶν Ἀθηναίων». Ὄθεν ὁ Δαρεῖος πνέων ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἐρετριέων πέμπει ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα τὸν γαμβρὸν ἑαυτοῦ Μαρδόνιον μετὰ κραταιᾶς πεζικῆς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως, ὅπως καθυποτάξῃ τὴν ἐνταῦθα Ἑλλάδα, τιμωρήσῃ δ' αὖστηρως τοὺς Ἀθηναίους καὶ Ἐρετριεῖς. Ἄλλ' ὁ μὲν στόλος αὐτοῦ ἐναυάγησε περικάμπτων τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθωνος, ὁ δὲ στρατὸς κατεκόπη ἐν Θράκῃ ὑπὸ τῶν Βρύγων, ὁ δὲ μόλις διαφυγὼν τὸν κίνδυνον Μαρδόνιος ἐπανέκαμψε κατῆσχυμένος ἐπισύρας καὶ τὴν δυσμένειαν τοῦ Δαρείου.

§ 20. Δευτέρα ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα (490). — Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη. Τέλος τοῦ Μελτιάδου.

Μετὰ διετεῖς συντόνους παρασκευὰς καταρτίσας νέον πολυάριθμον στόλον ὁ Δαρεῖος ἐξέπεμψεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα μετὰ ἑκατοντακισχιλίων πεζῶν καὶ δεκακισχιλίων ἱππέων ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Δᾶτιν καὶ Ἀρταφέρνην καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐκ-

πτώτου Ἰππίου. Κήρυκες προαπεστάλησαν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἵνα ζητήσωσι γῆν καὶ ὕδωρ, τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς. Πάντες οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, διατελοῦντες ὑπὸ τὸ κράτος τῆς συμφορᾶς τῶν Ἰώνων προθύμως ὑπήκουσαν, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἐν ἀγανακτήσει τῶν ἔρριψαν τοὺς κήρυκας ἐκεῖνοι μὲν εἰς βάραθρον, οὗτοι δὲ εἰς φρέαρ, ἵνα λάβωσιν ἐκεῖθεν τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς.

Οἱ Πέρσαι καθυποτάξαντες τὴν Νάξον καὶ τὰς λοιπὰς Κυκλάδας, πλὴν τῆς ἱερᾶς Δήλου, καὶ τὴν Ἑρέτριαν, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσαν διὰ προδοσίας μετὰ ἐφθήμερον πολιορκίαν, ἀπεβίβασθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι. ἀφ' οὗ ἔμαθον τὴν ἀπόδασιν τῶν Περσῶν, βουλευθέντες περὶ τοῦ πρακτέου, ἔσπευσαν νὰ ἐπικαλεσθῶσι καὶ τὴν ἐπικουρίαν τῆς Σπάρτης καὶ μετὰ σπουδῆς ἔπεμψαν τὸν στρατὸν ἑαυτῶν ἐκ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἀρτίως ἐκλεχθέντων δέκα στρατηγῶν πρὸς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐφάνησαν μὲν πρόθυμοι, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐκστρατεύωσι πρὸ τῆς πανσελήνου, ἕνεκα θρησκευτικοῦ ἐθίμου, ἀνέβηλον νὰ πέμψωσι τὴν οἰτηθεῖσαν ἐπικουρίαν, ἣτις ἐφθασε τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν μάχην, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ διηρέθησαν τὰς γνώμας. Καὶ οἱ μὲν πέντε ἐκ τῶν στρατηγῶν ἤθελον νὰ ἀναβληθῇ ἡ μάχη μέχρις οὗ φθάσῃ καὶ ἡ ἐκ Σπάρτης περιμενομένη βοήθεια, ἀλλ' ὁ Μιλτιάδης μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν εἶχε τὴν ἀγτίθετον γνώμην. Ὅθεν παραλαβὼν κατ' ἰδίαν τὸν πολέμαρχον Καλλιμαχον, ἐκ τῆς ψήφου τοῦ ὁποίου ἐξηρτάτο τὸ πᾶν, κατέπεισεν αὐτὸν νὰ προστεθῇ εἰς τὴν γνώμην του. Οὕτω δ' ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ ὁ ἀγὼν πρὸ τῆς ἐλευσέως τῆς ἐκ Σπάρτης ἀναμενομένης ἐπικουρίας. Ὅθεν τὴν δεκάτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐξόδου, καθ' ἣν ἐκ νομίμου περιτροπῆς περιῆλθεν ἡ ἀρχιστρατηγία εἰς τὸν Μιλτιάδην, συνεκροτήθη ἡ ἀείμνηστος καὶ ἐνδοξοτάτη ἐν Μαραθῶνι μάχη, τῆς ὁποίας συμμετέσχον καὶ χίλιοι Πλαταιεῖς, μόνοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων αὐτόκλητοι προσδραμόντες. Πρῶτοι ἐφώρμησαν κατὰ τῶν βαρβάρων οἱ Ἕλληνες. Οἱ Πέρσαι ἰδόντες αὐτοὺς ἐπελαύνοντας ἄνευ ἵππικοῦ καὶ τοξευμάτων ἐξέλαβον αὐτοὺς ὡς ὑπὸ ὀλεθρίας μανίας καταληφθέντας καὶ ἐτόξευσαν ἐπ' αὐτοὺς

ἄμβρον βελῶν καὶ ἀκοντίων. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι διαδραμόντες ἀστραπηδὸν τὸ μεταξὺ ὀκταστάδιον διάστημα προσέμιζαν ἀθροοὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ἡ σύρραξις ὑπῆρξε φοβερά καὶ ἡ μάχη διετέλει ἐπὶ πολὺ ἄκριτος. Ἐπὶ τέλους οἱ Ἕλληνες τρέψαντες εἰς φυγὴν τοὺς βαρβάρους καταδιώκουσιν αὐτοὺς μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐνθα συνήφθη νέα πεισματωδέστερα μάχη, καθ' ἣν οἱ μὲν Πέρσαι προσεπάθουν νὰ εἰσελθωσιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἀποπλεύσωσιν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι νὰ κυριεύσωσιν ἢ πυρπολήσωσιν αὐτά. Ἐνταῦθα ἔπεσεν ὁ γενναῖος καὶ ἀγαθὸς Καλλίμαχος καὶ ὁ στρατηγὸς Σιγησίλαος καὶ ὁ ἀνδρεῖος Κυνέγειρος, ἀποκοπείς τὴν χεῖρα διὰ πελέκewς, ὅτε ἔλαβε πλοῖον ἐκ τῆς πρύμνης καὶ προσεπάθει νὰ κρατήσῃ αὐτό. Ἐν τούτῳ ἔπεσον καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί, ἐν ὧν 192. Ἐκ δὲ τῶν Περσῶν ἔπεσον 6400, καὶ ἐκυριεύθησαν ἑπτὰ πλοῖα, ἄλλ' ἅπαν τὸ στρατόπεδον καὶ αἱ ἀποσκευαὶ καὶ πλῆθος λαφύρων περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, οἵτινες ἀκράτητοι ἐξερράγησαν εἰς ἐνθουσιώδεις ἀλαλαγμοὺς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, ὅτε εἶδον, ὅτι ὁ πολυάριθμος ἐκείνος στρατὸς ἐπιβάς τῶν νεῶν ὄχρετο ἀπίων. Ἄλλ' ὅτε ἐγνώσθη διὰ σημείου, ἀρθέντος ἀπὸ τοῦ Πεντελικοῦ, ὅτι ὁ στόλος τῶν πολεμίων περικάμπτων τὸ Σούνιον πλέει πρὸς τὴν Ἀττικὴν, τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῆς χαρᾶς διεδέξατο βαθεῖα σιγὴ καὶ ἐπεκράτησαν σοβαρώτεραι σκέψεις. Ὁ Μιλιτιάδης ἄνευ τινὸς ἀναβολῆς ἀφήσας τὸν Ἀριστείδην μετὰ τῶν ὀπλιτῶν τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς πρὸς φύλαξιν τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων, αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων συστρατῆγων καὶ τοῦ στρατοῦ ἔδραμε πρὸς τὸ κινδυνεῦον ἄστν καὶ μετὰ ὀκτάωρον σύντονον πορείαν ἐστρατοπέδευσε περὶ λύχνων ἀφὰς παρὰ τὸν Ἴλισσόν. Ὁ δὲ περσικὸς στόλος βαθείας νυκτὸς καταχθεὶς εἰς Φάληρον καὶ ἰδὼν τὴν ἐπιούσαν τοὺς Ἕλληνας ἐστρατοπέδευμένους πρὸ τῆς πόλεως ἀπέπλευσεν εἰς Ἀσίαν ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν ἀπὸ Νάξου καὶ Ἐρστρίας λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Μετὰ δὲ τὴν πανσέληνον τριταῖοι ἀφίκοντο καὶ οἱ ἐκ Σπάρτης ἐκπεμφθέντες δισχιλίοι ἐπίκουροι. Θελξίπικρον αἶσθημα ἐπληξέ τὰς καρδίας αὐτῶν καὶ ὁρμαῖοι ἔσπευσαν εἰς Μαραθῶνα καὶ θεασάμενοι ἀπεθάρμασαν τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ τὸ ἐπίζηλον.

ἐκείνο κατόρθωμα (α).

Τοῦ Μιλτιάδου τὸ ἀξίωμα καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὸ κατόρθωμα ἦτο μέγα παρ' Ἀθηναίους. Ὁ Μιλτιάδης ἀπήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐβδομήκοντα πλοῖα καὶ στρατὸν καὶ χρήματα καὶ ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ἀπόλυτος ἐνεργείας ἐξουσία ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει, ὅτι θέλει διαπράξῃ πολλὰ καὶ καλὰ ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ πλουτισμῷ τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἀντὶ τῶν τόσων μεγάλων καὶ καλῶν ὑποσχέσεων ἐπῆλθεν ἐπὶ τὴν Πάρον πρὸς τιμωρίαν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἐχθροῦ Λυσαγόρου καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν, ἀπαιτῶν παρὰ τῶν Παρίων ἑκατὸν τάλαντα. Οἱ Πάριοι διαβουκολήσαντες αὐτὸν διὰ πολλῶν ὑποσχέσεων καὶ ἐπισκευάσαντες νυκτὸς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἀπέριψαν πᾶσαν πρότασιν. Μετὰ 26 ἡμερῶν ματαίαν πολιορκίαν ὁ Μιλτιάδης τρωθεὶς βαρέως τὸ ἕτερον σκέλος ὑπέστρεψεν ἄπρακτος καὶ κακῶς ἔχων, μῆτε χρήματα κομίζων μῆτε Πάρον προσκτησάμενος. Ἐντεῦθεν λαβὼν εὐλογον ἀφορμὴν ὁ ἀμείλικτος ἐχθρὸς αὐτοῦ Ξανθίππος κατηγορήσεν αὐτοῦ εἰς τὸ

(α) Ἀπερίγραπτος εἶνε ἡ χαρὰ τὴν ὁποίαν ἡσθάνθησαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν ἔνδοξον ταύτην νίκην. Ἐν πρώτοις ἐξεδήλωσαν τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς εὐγνωσύνην των διὰ θυσιῶν καὶ τῆς ἀφιερώσεως τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων. Εἶτα δὲ ἐτίμησαν τὴν ἀρετὴν τῶν θανόντων ἐνταφιάσαντες αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἐν τύμβῳ κοινῷ, ὃν ἐκόσμουσαν δέκα λαμπροὶ κίονες, ἐφ' ὧν ἐπέγραψαν τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων, καὶ τὰ ὅποια μετὰ παρέλευσιν ἐξακοσίων ἐνιαυτῶν ἀνέγνω ὁ Πausanίας. Ἐν ἐτέρῳ τύμβῳ ἐκήδευσαν τοὺς Πλαταιεῖς, καὶ ἐν τρίτῳ τοὺς δούλους. Ἀνηγέρθη δὲ καὶ τρόπαιον ἐκ πεντελησιῶν μαρμάρου, ἐφ' οὗ ἐπεγράφη τὸ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου ποιηθὲν ἐπίγραμμα.

«Ἑλλήνων προμαχούντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
Χρυσοφόρων Μήδων ἐστορέσαν δύναμιν».

Παρὰ τὸ τρόπαιον ἀνηγέρθη μνημεῖον ἕτερον ἐκ λίθου λευκοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Μιλτιάδου καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἀνηρτήθη ἐν τῷ πρυτανεῖῳ παρὰ τὰς τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, καὶ χαλκοῦς αὐτοῦ ἀνδριᾶς ἐποιήθη ἐκ τῆς λείας τῶν λαφύρων ἀφιερωθεὶς εἰς Δελφοὺς. Ἐξαιρετικαί τιμαὶ διὰ τὸν Μιλτιάδην. Ἀλλὰ πόσον εὐτυχέστερος θὰ ἦτον ὁ Μιλτιάδης, ἂν ἔπιπτε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ὡς ὁ Καλλιμαχος καὶ ὁ Στησίλαος; Διότι ὄντως τραγικὸν καὶ ἀνεπίζηλον ἀπέβη τὸ τέλος τοῦ ἀνδρός.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δικαστήριον τοῦ δήμου ἐπὶ ἀπάτῃ καὶ ἀπήτησε νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον. Ἀλλ' οἱ εὐγνώμονες Ἀθηναῖοι ἀντὶ θανάτου κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς πρόστιμον πεντήκοντα ταλάντων, θεωρήσαντες ἱκανὸν τοῦτο νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν δῆμον διὰ τὰ ἐξοδα τῆς ἀποκυχούσης ἐκστρατείας. Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἀπέθανεν ὁ Μιλτιάδης ἐκ τοῦ τραύματος, ὃ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Κίμων ἀποτίσας τὴν ποινὴν ἐκῆδευσε μεγαλοπρεπῶς τὸν ἐνδοξον, ἀλλὰ δυστυχῇ πατέρα του (489 π. Χ.).

§ 21. Τρίτη ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐκστρατεία τῶν Περσῶν. — Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς. — Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἀτυχῆς ἐκβασίς ἐξέκαυσεν ἔτι μᾶλλον τὴν μανίαν τοῦ Δαρείου, ὅστις ἀπεφάτισε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν νέας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας. Καὶ πρὸς τοῦτο διέταξε δραστηρίως νέας καὶ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μεγαλειτέρας παρασκευάς. Ἀλλ' ὁ ἐπισυμβὰς αὐτῷ θάνατος (486) ἐματαιώσε τοὺς κατακτητικοὺς αὐτοῦ σκοποὺς καὶ ἔσωσε προφανῶς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ βεβαίου κινδύνου. Ὁ δὲ διχδεξάμενος αὐτὸν ἐξ Ἀτόσσης υἱὸς Ξέρξης, νέος τετυφωμένος, τρυφηλὸς καὶ ἐκδοτος εἰς παντοίαις ἡδονάς, διέκοψε τὰς παρασκευάς. Καὶ ἐπανέλαβε μὲν ταύτας βραδύτερον, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρασκευασθῇ ἀρκούντως καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ οὕτω νὰ ἀποκρούσῃ τὸν κίνδυνον.

Τοῦτο μάλιστα ὀφείλεται εἰς τὴν *μεγαλόνοιαν* τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε μὲν πολλὰ προτερήματα, ἀλλ' ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας παρημέλησεν αὐτὰ καὶ παρεδόθη εἰς τὰς διασκεδάσεις. Μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι ὁμως μάχην, ἀφ' οὗ εἶδεν ὁποίας ἐξαιρετικὰς τιμὰς ἔλαβεν ὁ Μιλτιάδης, τοσοῦτον ἐφιλοτιμήθη, ὥστε μετέβαλε βίον καὶ ἀπέβη παράφορος πρὸς δόξαν καὶ πράξεων μεγάλων ἐραστής. Εἰς δὲ τοὺς ἐρωτῶντας αὐτὸν νὰ μαθῶσι τὴν αἰφνιδίαν ταύτην τοῦ βίου μεταβολὴν ἔλεγεν, «ὅτι δὲν τὸν ἀφίνει νὰ ἡσυχάσῃ τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου». Αἱ δὲ περιστάσεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστε παρέσχον εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ καὶ νὰ δοξασθῇ. Ἔσχε δὲ πολιτικὸν ἀντίπαλον Ἀριστείδην τοῦ Λυσιμάχου, ὃ

ὁποῖος διὰ τὸ ἀκέραιον, τὸ φιλοδίκαιον καὶ τὸ ἀδέκαστον τοῦ χαρακτῆρος, ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν «Δίκαιος». Καὶ ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐν τῇ ἐαυτοῦ μεγαλοφυΐᾳ ἐφρόνει, ὅτι διὰ νὰ σωθῇ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτὴν νέου κινδύνου ἔχει ἀνάγκην στόλου. Ὁ δὲ Ἀριστείδης ἔστεργε μὲν τὸ παρόν, ἀπηχθάνετο ὅμως πάντα νεωτερισμόν, ὅστις ἡδύνατο ἐπιβλαβῶς νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας. Εἶχε δὲ καὶ πεποιθήσιν, ὅτι διὰ μόνης τῆς πεζικῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν ἡδύναντο νὰ ἀποκρούσωσι πάντα κίνδυνον, ὡς καὶ ἐν Μαραθῶνι. Ἄλλως ὅμως ἐφρόνει ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἐπέμενεν εἰς τὸ πολιτικὸν ἐαυτοῦ πρόγραμμα τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ αἱ ἐξ Ἀσίας ἀλλεπάλληλοι κομιζόμεναι ἀγγελίαι παρίστανον φοβερώτερον τὸν κίνδυνον. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἐξετραχύνθη ἡ μεταξύ των ἔρις, ὥστε ἐδέησε νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν ὁ περὶ ἐξοστρακισμοῦ θεσμός, καθ' ὃν ὑπερίσχυεν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἐξωστρακίσθη ὁ Ἀριστείδης (483 π. Χ.). Ἐτέθη δὲ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ μεταχειρισθῶσι τὰς ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου προσόδους πρὸς κατασκευὴν στόλου. Οὕτω δὲ κατηρτίσθη στόλος διακοσίων νεῶν, δι' ὧν ἀπεκρούσθη καὶ ὁ νέος κίνδυνος, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν δοθεῖσαν ἀπάντησιν, ὅτι τὰ ξύλινα τείχη καὶ ἡ θεία Σαλαμὶς θὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ξέρξης τέλος πεισθεὶς εἰς τὰς προτροπὰς τῶν περὶ ἑαυτὸν, διέταξε καθ' ὅλον τὸ ἀχανὲς περσικὸν κράτος γενικὴν στρατολογίαν καὶ γιγαντιαίας παρασκευάς, ὥστε συναπηρτίσθη στρατιὰ ποικίλη κατὰ τε τὴν γλῶσσαν, τὸν ὀπλισμὸν καὶ τὸν ἱματισμὸν, εἰς ἀπίστευτον ἀνυψωθείσα ἀριθμὸν, ἥτοι εἰς 80,000 ἰππέων εἰς 1,700,000 πεζῶν καὶ εἰς 1207 πλοίων, πλὴν τοῦ συνακολουθοῦντος ἀπολέμου πλήθους καὶ 3000 φορτηγίδων νεῶν. Αἱ ἀπειράριθμοι αὗται δυνάμεις συγκεντρωθεῖσαι καὶ διαχειμάσασαι περὶ τῆς Σάρδεως ἐξώρμησαν ἐκεῖθεν ἐν ἔαρι τοῦ 480 ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ τοῦ Ξέρξου καὶ διαβάσαι ἐπὶ διπλῆς γεφύρας ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας τὸν Ἑλλησποντον, εἰσῆλθασαν διὰ τῆς Θράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσ-

σαλίας, εἰς τὴν ἐντὺθα Ἑλλάδα, παραπλέοντος ἅμα καὶ τοῦ στόλου παρὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Καὶ ὁ μὲν πεζικὸς στρατὸς προσέκρουσεν εἰς τὰ παρὰ τὴν Οἶτην στενὰ τῶν θερμοπυλῶν, ἅπερ εἶχε προκαταλάβῃ ὁ Λεωνίδας μετὰ 300 Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων εὐαριθμῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐν ὧν δὲν ὑπερεβχινον τοὺς δεκατετρακισχιλίους ἄνδρας. Ὁ δὲ συμπαραπλέων ὑπὸ τὸν Μεγαβάτην περσικὸς στόλος, ἀφοῦ ὑπέστη παρὰ τὴν ἀλίμενον ἀκτὴν τῆς Μαγνησίας οἰκτρὸν ναυάγιον ἐκ φοβερᾶς τρικυμίας, ἐξ ἧς ἐναυάγησαν 400 πολεμικὰ πλοῖα, ἀναρίθμητα δὲ φορτηγὰ μετ' ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν προσωρμίσθη εἰς Ἀφέτας, καταντικρὺ τοῦ Ἀρτεμισίου, ἐνθα ἐναυλόχει καὶ ὁ τῶν Ἑλλήνων συμμαχικὸς στόλος ὑπὸ ναύαρχον τὸν Εὐρυδιάδην, συγκείμενος ἐκ 278 νεῶν.

§ 22. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη. Λεωνίδας.

Οὕτω προελάσας ὁ Ξέρξης κατὰ Ἰούλιον τοῦ 480 ἐστρατοπέδευσεν ἐν Τραχινίᾳ τῆς Μηλίδος, ἐνθα διετέλεσεν ἀπρακτῶν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἀναμένων καὶ τὸν κατάπλου τοῦ στόλου καὶ διότι ἤλπιζεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἢ θὰ ἀπέλθωσιν ἀμαχητεὶ ἢ θὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἀπεχώρησαν, τὴν πέμπτην ἡμέραν ἐξέπεμψεν ἱππέα νὰ ἴδῃ ὅποσοι εἰσὶν οἱ τὰ στενὰ κατέχοντες καὶ τί ποιοῦσιν. Οὗτος δὲ θεασάμενος εὔρε τοὺς μὲν γυμναζομένους, τοὺς δὲ κτενίζοντας τὰς μακρὰς αὐτῶν κόμας. ἐθεώρησε γελοῖον τὸ πρᾶγμα καὶ ἐξέπεμψεν ἕτερον ἱππέα ζητῶν τὴν τῶν ὀπλῶν παράδοσιν ἄλλ' ἀντ' αὐτῶν ἔλαβε τὴν λακωνικὴν ἀπάντησιν *αμολὼν λάβε*. Τότε θυμωθεὶς διέταξε τοὺς Μήδους καὶ Κισσίους νὰ καταλάβωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ χωρίον καὶ ζωγρήσαντες αὐτοὺς νὰ γάγωσιν ἐνώπιόν του. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τούτων ἔπεσον νεκροί. Μετ' αὐτοὺς ἀπέστειλε ἄλλους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔπαθον τὰ ἴδια. Τότε διέταξε νὰ προελάσῃ κατ' αὐτῶν τὸ κράτιστον σῶμα τῶν ἀθανάτων, ὅπερ ἐκ μυρίων λογάδων Περσῶν συγκείμενον ἀπετέλει τὴν βασιλικὴν φρουράν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀθάνατοι οὗτοι εὖρον ἐκεῖ τὸν θάνατον, διότι ἡ θέσις ἦτο τοιαύτη, ὥστε τὸ πλῆθος τῶν ἐπιτιθεμένων ὀλίγον ἡδύνατο νὰ ὠφελήσῃ αὐτοὺς. Καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν μετὰ τῆς αὐτῆς σφοδρότητος ἐξηκολούθησεν ὁ

ἀγών. Ἀλλὰ παρῆλθε καὶ αὕτη ἄνευ ἀποτελέσματος. Οἱ Ἕλληνες διετέλουν ἐρωμένως ἀμυνόμενοι καὶ ἀκατάβλητοι καὶ ἡ δίοδος ἐφαίνετο ἀπόρητος. Ἡ δ' ἀμυχανία τοῦ μεγάλου βασιλέως εἶχε κορυφωθῇ καὶ τρεῖς ἀπὸ τοῦ θρόνου θεώμενος ἀνέπηδήσε φοβηθεὶς περὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ὅτε Μαλιεὺς τις, καλούμενος *Ἐφιάλτης*, ἐλπίζων μεγάλην ἀμοιβὴν διὰ τὴν προδοσίαν του, ἐξήγαγε τὸν *Ξέρξην* ἀπὸ τῆς ἀμυχανίας ἐκείνης, ὑποδείξας εἰς αὐτὸν ἀτραπὸν τινα διὰ τῆς Οἴτης φέρουσαν ὀπισθεν τῶν *Θερμοπυλῶν*. Ἀμα δ' ἐνύκτωσεν εἰκοσакισχιλίοι Πέρσαι ὑπὸ τὴν Ὑδάρνην, τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀθανάτων, ἐξώρμησαν ἐκεῖθεν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ *Ἐφιάλτου* καὶ περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Οἴτης καὶ τρέψαντες εὐχερῶς εἰς φυγὴν τοὺς ἐκεῖ τεταγμένους χιλίους *Φωκείς* κατήλθον ἐκ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς καὶ κατέλαβον τῶν ἐν *Θερμοπύλαις* τεταγμένων τὰ νῶτα. Τότε δ' ἀτρόμητος *Λεωνίδας* διέταξε τοὺς μὲν λοιποὺς Ἕλληνας νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας των, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν 300 *Σπαρτιατῶν* καὶ τῶν συνοδούντων αὐτοὺς *Εἰλωτῶν* προετίμησαν τὸν μετ' εὐκλείας θάνατον. Παρέμειναν δὲ καὶ 700 γενναῖοι *Θεσπιεῖς*, ζηλοῦντες τὴν δόξαν αὐτῶν. Ἡ ἐθελουσία τῶν ἐλευθεροφρόνων τούτων ἀνδρῶν εἶνε ὑπερτέρα παντὸς ἐγκωμίου. Εὐτρεπίσαντες τὰ κόμας αὐτῶν καὶ ἀριστήσαντες, διότι, ὡς ἔλεγον, «τὸ ἐσπέρας *ἔμελλον* νὰ συνδειπνήσωσι μετὰ τοῦ *Πλούτωρος*», ἐφώρμησαν, πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἐκ τῶν γῶτων ὁ *Υδάρνης*, ἐκτὸς τοῦ προμαχῶνος ἐπὶ τὰ βαρβαρικά πλήθη. Ὁ ὀλεθρος τῶν βαρβάρων ἦτο μέγας, ἀλλὰ καὶ τὰ πλήθη αὐτῶν ἀνεξάντλητα, διαδοχόμενά ἄλληλα καὶ μαστιγούμενα ὀπισθεν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων. Πλὴν τῶν κατακοπέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πλεῖστοι ἐπνίγησαν εἰς τὸ παρακείμενον ἕλος ἢ κατεπατήθησαν συνωστιζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἰδίου πλήθους. Πλείονες τῶν εἰκοσакισχιλίων βαρβάρων ἐπεσον, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ μεγίστων καὶ δύο ἀδελφοὶ τοῦ *Ξέρξου*. Οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἐθραύσθησαν τὰ δόρατα αὐτῶν ἐξέιλκυσαν τὰ ξίφη καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα. Ἀλλὰ πίπτει ὁ *Λεωνίδας* καὶ περὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ συγκροτεῖται πεισματώδης ἀγῶν. Τετράκις δὲ οἱ Ἕλληνες τρέψαντες τοὺς βαρβάρους ὀπισθοχωροῦσιν ἐντὸς τοῦ προμαχῶνος συγκομίζοντες

καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδου καὶ ἐκεῖ συμπυκνωθέντες περὶ λόφον τινὰ πίπτουσιν ἅπαντες μέχρις ἑνός, ἀναδειχθέντες ἄνδρες ἀγαθοί, μακαριστοὶ καὶ ζηλωτοί. Τρεῖς ἐκ τῶν 300 διεσώθησαν μὴ παρευρεθέντες ἐν τῇ μάχῃ. Καὶ ὁ μὲν εἰς τούτων, ὁ Εὐρυτος, μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης περιβληθεὶς τὴν πανοπλίαν καὶ ὀδηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἑλωτός του πίπτει εἰσορμήσας κατὰ τῶν πολεμίων, ὁ δὲ Παντίτης καὶ ὁ Ἀριστόδημος ἐπανεληθόντες εἰς Σπάρτην, ὁ μὲν ἐγένετο αὐτόχειρ, ὁ δὲ ἀπέπλυσε τὸ ὄνειδος ἀριστεύσας καὶ πεσὼν ἐν τῇ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν.

Μετὰ τὸν ὀριστικὸν θρίαμβον τῶν Ἑλλήνων χαλκοῦς λέων ἀνιδρύθη πρὸς τιμὴν τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν λοιπῶν πεσόντων ἐπὶ τοῦ αἰμοφύρτου ἐκείνου λόφου, ἐνθα ἐτελέσθη ἡ ἀείμνηστος ἐκείνη θυσία, καὶ τύμβος, ἐφ' οὗ ἐπεγράφη τὸ ἐξῆς λακωνικὸν ἐπίγραμμα.

«ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.»

§ 23. Ἡ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχία (480).

Σὺν τῇ καταλήψει τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐκ 278 νεῶν, ἐν αἷς καὶ 9 πεντηκόντοροι, ὑπὸ τὸν Εὐρυβιάδην κατέλαβον τὸ Ἀρτεμισίον τῆς Εὐβοίας. Ὁ δὲ περσικὸς στόλος, πρὶν ἢ προσορμισθῇ εἰς Ἀφίτας, εἶχεν ὑποστῇ ναυάγιον οἰκτρὸν ἐκ σφοδρᾶς καταιγίδος ἀποβαλὼν 400 τριήρεις καὶ πολλῇ πλείους φορηγίδας ναῦς μετ' ἀνθρώπων καὶ ἐφοδίων. Διακόσιαι δ' ἕτεραι τριήρεις διετάχθησαν νὰ περιπλεύσωσι τὴν Εὐβοίαν καὶ κυκλώσωσι τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἀλλὰ καὶ αὗται πᾶσαι ἐναυάγησαν περὶ τὸν Καφηρέα. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ ὑπολειφθεὶς στόλος ἦτον ἀσυγκρίτως ὑπέρτερος τοῦ ἑλληνικοῦ.

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐν Θερμοπύλαις μάχης συνήρθη καὶ ἐνταῦθα ἡ πρώτη ναυμαχία, καθ' ἣν ἐνίκων οἱ Ἕλληνες καταδύσαντες ἢ κυριεύσαντες ὑπὲρ τὰς 30 τριήρεις τῶν πολεμίων. Τὴν ἐπιοῦσαν ἐφώρμησαν αὖθις οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν ἡγχυρεβολημένων Κιλικίων νεῶν καὶ ἐπήνεγκον οὐ μικρὰς ζημίας. Τὴν τρίτην δ' ὁμῶς ἡμέραν συνήρθη ναυμα-

χία κρατερὰ, καθ' ἣν ἑκάτεροι ὑπέστησαν μεγάλην φθοράν. Τὸ ἥμισυ δὲ τῶν ἑλληνικῶν νεῶν κατέστη ἤδη ἀνίκανον πρὸς μάχην. Ἄμα δὲ τῇ θλιβεῇ ἀγγελίᾳ τοῦ ἐν Θερμοπύλαις δράματος καὶ ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς στόλος γυθείς εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον προσωρμίσθη εἰς Σαλαμῖνα. Ἐλάχιστον δὲ συνετέλεσαν καὶ αἱ ἐπὶ τῶν λίθων τῆς παραλίας προτρεπτικαὶ ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπιγραφαὶ πρὸς τοὺς μετὰ τοῦ Ξέρξου στρατεύοντας Ἴωνας νὰ ἀρῇσωσι τοὺς Πέρσας καὶ συμπολεμήσωσι μετὰ τῶν ὁμοφύλων τῶν κατὰ τῶν βαρβάρων.

§ 24. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480).

Τεθλιμμένοι τὴν καρδίαν, ἀλλ' ἄκαμπτοι καὶ γενναῖοι τὸ φρόνημα, συνῆλθον εἰς ἐκκλησίαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἵνα βουλευθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου πρὸς κοινὴν σωτηρίαν. Ὅθεν ἀπεφάσισαν νὰ ἀνακληθῶσι μὲν οἱ ἐξόριστοι, αὐτοὶ δὲ νὰ καταλίπωσι τὴν πόλιν. Καὶ οἱ μὲν δυνάμενοι φέρειν ὅπλα νὰ ἐπιβιβασθῶσιν ἐπὶ τῶν πλοίων, τοὺς δὲ γέροντας, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, νὰ μεταγάγωσι τοὺς μὲν εἰς Τροϊζῆνα, τοὺς δὲ εἰς Αἶγιναν, τοὺς δὲ εἰς Σαλαμῖνα. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐπεσκεύασαν καὶ συνεπλήρωσαν τὸν στόλον ἑαυτῶν ἐκ 378 τριήρων. Καὶ ὁ μὲν περσικὸς στρατὸς διαβάς ἤδη τὰς Θερμοπύλας διὰ τῆς Βοιωτίας ἐξεχύθη εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπυρπόλησεν τὴν ἀκρόπολιν, φονεύσας καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ὀλίγους γέροντας, οἵτινες εἶχον περιφράξει τὴν ἀκρόπολιν μὲ ξύλα, ἐπειδὴ ἐνόμιζον, ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ χρησμοῦ. Οἱ ἡγεμόνες τῶν νεῶν συνελθόντες ἐν τῇ ναυαρχίᾳ τοῦ Εὐρυβιάδου, ὅπως βουλευθῶσι περὶ τοῦ καταλληλοτέρου μέρους πρὸς συγκρότησιν τῆς ναυμαχίας, ἀπέκλινον οἱ περισσότεροι νὰ ἀποπλεύσωσιν εἰς τὸν λιμένα τῶν Κεγχρεῶν διὰ νὰ ἔχωσι συνεπίκουρον καὶ τὸν ἐν τῷ Ἰσθμῷ παρατεταγμένον πεζικὸν στρατὸν τῶν Πελοποννησίων. Πρὶν δὲ ἐπικυρωθῇ ἡ γνώμη αὕτη διὰ ψηφοφορίας πληροφορηθέντες τὴν ἐκπόρθησιν καὶ πυρπόλησιν τῆς ἀκρόπολεως ὑπὸ τοιούτου πατελήφθησαν τρόμου, ὥστε πολλοὶ τῶν ἡγεμόνων ἐξελθόντες μετὰ σπουδῆς ἡτοιμάζοντο πρὸς ἀπόπλουν. Οἱ δὲ μέιναντες ἀπεφάσισαν κατὰ πλειψηφίαν καὶ αὐτοὶ τὸν

ἀπόπλου. Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ μετὰ τοῦτο ἐπέμενε νὰ ναυμαχήσωσιν εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ μεταβὰς εἰς τὴν ναυαρχίδα ὑπέδειξεν εἰς τὸν Εὐρυβιάδην τὸ ἄτοπον τῆς ὑποχωρήσεως ἐκ Σαλαμῖνος καὶ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ συγκαλέσῃ αὐθις εἰς συμβούλιον τοὺς στρατηγοὺς. Ἐντεῦθεν προέκυψεν ἕρις δεινὴ καὶ ἀντηλλαγῆσαν ἀπειλαί. Ὅθεν ὁ Θεμιστοκλῆς βλέπων, ὅτι καὶ αὐθις ἔμελλε νὰ κατισχύσῃ ἡ ἐναντία γνῶμη, ἐξεληθὼν τοῦ συμβουλίου διεμήνυσε κρύφα εἰς τὸν Ξέρξην, ὡς φίλος, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐκ φόβου καὶ διχονοίας μελετῶσι φυγὴν, παρουσιάζεται ἡ εὐκαιρία νὰ σπεύσῃ καὶ ἀποφράξῃ τὴν δίοδον, ἵνα ἐξολοθρεύσῃ ὅλους, συγκεντρωμένους εἰς τὸν περὶ τὴν Σαλαμῖνα στενὸν ἐκεῖνον χῶρον. Ὁ Ξέρξης μελετῶν καὶ οἰκοθεν νὰ πράξῃ τοῦτο διέταξε νὰ καταληφθῇ ἐν σπουδῇ ἡ Ψυτταλεια καὶ ἀποφράχθῃ ὡς τάχιστα ἡ δίοδος. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν θορυβωδῶν ἐκείνων συζητήσεων διολισθήσας διὰ τοῦ στόλου τῶν πολεμίων, παρέστη ἀπ' Αἰγίνης καὶ ὁ ἐξόριστος Ἀριστείδης, ὅπως συναγωνισθῇ, καὶ δοὺς τὴν δεξιὰν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ἀγγέλλει τὴν κύκλωσιν. Ὅθεν πάντες οἱ Ἕλληνες ἐκόντες ἄκοντες ἔσπευσαν νὰ παρασκευασθῶσιν εἰς μάχην. Καὶ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διετέλεσαν ἀκίνητοι καὶ οἱ δύο ἀντιπαράτεταγμένοι στόλοι, ὅτε αἰφνης πρῶτος ἀντήχησεν ὁ ἑλληνικὸς παιὰν καὶ ἐσήμαναν τὴν ἔφοδον αἱ σάλπιγγες τῶν στρατηγῶν καὶ ἐξ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ ἀνεβόησαν μιᾷ φωνῇ τὰ πληρώματα.

ἌΩ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε,
ἐλευθεροῦτε πατρίδ' ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῶν ἔδη
θήκας τε προγόνων, νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Καὶ προήλασε κατὰ Περσῶν ἡ ἑλληνικὴ παράταξις, καὶ ἀντήχησεν ὁ τῶν βαρβάρων ἀλαλαγμὸς καὶ προήλασαν ἀγέρωχοι οἱ βαρβαρικάι τριήρεις ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας. Πρῶτος Ἀμεινίας ὁ Παλλήνεὺς προελάσας μετ' ἀκατασχέτου ὀρμῆς ἐνέπηξε τὸ ἔμβολον τῆς ἐαυτοῦ ναυαρχίδος εἰς φοινικὴν τριήρη καὶ παραχρῆμα ἐγενικεύθη καθ' ἅπασαν τὴν παράταξιν ἐκτέρωθεν ἢ συμπλοκή. Ὁ ἀγὼν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διετέλει ἀμφίρροπος, Οἱ δ' ἐν τῷ εὐνύμῳ τεταγμένοι Ἴωνες ἠγωνίζοντο

περιφανῶς καὶ δεινῶς ἐπίεσαν μάλιστα τοὺς πρὸς αὐτῶν τεταγμένους Πελοποννησίους καὶ λοιποὺς Ἕλληνας.

Πρῶτοι κατήρξαντο τῆς νίκης οἱ ἐν τῷ εὐώνυμῳ τεταγμένοι Ἀθηναῖοι διαρρήξαντες τὸ ἡμικύκλιον τῶν προτεταγμένων ἀρίστων φοινισσῶν νεῶν. Τούτων πολλὰς μὲν καταδύσαντες, πολλὰς δὲ κυριεύσαντες, τὰς λοιπὰς ἐξηνάγκασαν ἢ νὰ ἐξωκεῖλῳσιν εἰς τὴν ξηρὰν ἢ νὰ καταφύγῳσιν ὀπισθεν τοῦ κέντρου καὶ μάλιστα μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σιεννέσεως, τοῦ ἡγεμόνος τῶν Κιλικίων.

Οὕτω νικηφοροῦν τὸ εὐώνυμον προελαύνει μέχρι τοῦ κέντρου, ἡγουμένου τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἡ ναυαρχίς αὐτοῦ ἐφορμήσασα ἤδη κατὰ τῆς περσικῆς ναυαρχίδος, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνηα ὁ γενναῖος ἀδελφὸς τοῦ Εἰέρξου, Ἀριαβίγνης, κατακλύζεται ὑπὸ ὄμβρου ἀκοντίων καὶ βελῶν, ὁ δὲ περιπλέων ἥρως Ἀμεινίας ἐφορμήσας ἐμπήγει τὸ σιδηροῦν ἔμβολον τῆς ἑαυτοῦ ναυαρχίδος εἰς τὴν περσικὴν. Τότε ὁ ἀτρόμητος Ἀριαβίγνης διατάσσει γενικὴν ἐφοδὸν καὶ πρῶτος ἀποπειρᾶται νὰ εἰσπῇ δῆσιν εἰς τὴν τοῦ Ἀμεινίου, ἀλλὰ βληθεὶς ὑπὸ βελῶν βυθίζεται εἰς τὸ πέλαγος, τὸν δὲ νεκρὸν αὐτοῦ σώζει ἡ ἐκεῖ που παραπλεύσασα Ἀρτεμισία. Ἐκ τούτου ἐκθίεται ἑαυτὴν εἰς τὸν ἐσχατον τῶν κινδύνων, ἀλλ' ἐν τῇ ἐτοιμότητι τοῦ πνεύματος ἑαυτῆς διὰ νέου παραβόλου στρατηγήματος ἐξαπατᾷ τοὺς διώκοντας καὶ καταδύσασα Καλυνδικὴν ναῦν διασώζεται οὕτω διολισθήσασα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄχλου τῶν ναυγίων καὶ τῶν φυγάδων. Διὸ καὶ ὁ ἀπὸ ἀργυρόποδος θρόνου, στηθέντος ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους Αἰγάλεω, θεώμενος τὴν ναυμαχίαν Εἰέρξης εἶπεν «οἱ μὲν ἄνδρες γεγῶρασί μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες». Τοιαῦται σκηναὶ διέδραματίσθησαν πολλάί, ὧν ἡ περιγραφή καθίσταται δυσχερὴς. Τέλος περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐτράπη δλόκληρος ὁ βαρβαρικός στόλος εἰς ἄτακτον φυγὴν. Ὑπὲρ τὰς διακοσίας βαρβαρικὰς τριῆρεις κατέδυσαν οἱ Ἕλληνας, ἐκτὸς ἐκείνων, τὰς ὁποίας αὐτάνδρους ἐκυρίευσαν. Ἀπώλεσαν δὲ καὶ οὗτοι περὶ τὰς τεσσαράκοντα. Σὺν τῇ δύσει δὲ τοῦ ἡλίου ἀπετελέσθη ὀριστικῶς καὶ ὁ θρίαμβος τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ὑπὸ τὸ ἀργυροῦν φέγγος τῆς σελήνης συλλέξαντες τὰ ναυάγια ἔστησαν ἐπὶ τῆς Ψυτταλείας.

τρόπαιον φονεύσαντες καὶ πάντας τοὺς ἐκεῖ ἀποβιβάσαντας βαρβάρους.

§ 25. Φυγὴ τοῦ Ξέρξου.

Ὁ Ξέρξης ἔντρομος γενόμενος ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπροσδοκίτου ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος καὶ ἔτι μᾶλλον διαταραχθεὶς, ἐπειδὴ ὁ Θεμιστοκλῆς διεμήνυσε πάλιν εἰς αὐτόν, ὅτι οἱ Ἑλληνες μελετῶσι νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἑλλησποντον καὶ διαλύσωσι τὰς γεφύρας, διέταξε τὸν μὲν στόλον νὰ ἀποπλεύσῃ τάχιστα πρὸς τὸν Ἑλλησποντον, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ ἀπῆλθε διὰ ξηρᾶς εἰς Θεσσαλίαν. Ἐκεῖ ἀφήσας τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μετὰ τριακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπιλέκτων πρὸς δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸς ἐκείθεν συντόνως ὀδεύσας διὰ Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλησποντον μετὰ τεσσαράκοντα πέντε ἡμερῶν πορείαν πλήρη κακουχιῶν καὶ στερήσεων. Εὐρῶν δ' ὑπὸ τρικυμίας διαλελυμένης τὰς γεφύρας διεπέρασε διὰ πλοίου εἰς τὴν Ἀσίαν, ὡς ὁ ἀσημότερος τῶν ἀνθρώπων, μετὰ τινων ἐλεεινῶν λειψάνων τῆς ἀπειραριθμοῦ ἐκείνης στρατιᾶς, μεθ' ἧς πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἀγέρωχος καὶ γαυριῶν ἐξώρμησε πρὸς κατάκτησιν, τῆς Εὐρώπης. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος ἰδὼν τὴν πρῶϊαν ἀπροσδοκίτως τὴν φυγὴν τοῦ περσικοῦ στόλου κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι τῆς Ἀνδρου, ὅπουθεν ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Μετὰ τὴν διανομήν τῶν λαφύρων ἔπλευσαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἵνα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἀπονείμωσι τὰ ἀριστεῖα εἰς τοὺς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ἀριστεύσαντας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον βραβεῖον ἔλαβον οἱ Αἰγινῆται, τὸ δὲ δεύτερον οἱ Ἀθηναῖοι, ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐπηνέθησαν Πολυκράτης ὁ Αἰγινήτης, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι Εὐμένης καὶ Ἀμεινίας.

§ 26. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη (479 π. X.).

Ὁ ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπολειφθεὶς Μαρδόνιος διαχειμάσας ἐν Βοιωτίᾳ, πρὶν ἢ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ὑποσχόμενος νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ

τοὺς ναοὺς των καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸ κράτος αὐτῶν. Οἱ Λακε-
 δαιμόνιοι, ἀφ' οὗ ἔμαθον τὰς ἐνεργείας τοῦ Μαρδονίου, ἀπέστει-
 λαν μετὰ σπουδῆς πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ ἀποτρέψωσι
 τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς τοιούτης συμμαχίας καὶ ὑπέσχεοντο
 νὰ ἀναλάβωσιν αὐτοὶ τὴν διατροφὴν τῶν οἰκογενειῶν των κα-
 θ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι διὰ
 τοῦ Ἀριστείδου ἔδωκαν θαυμαστὴν ἀπόκρισιν εἰς τοὺς πρέσβεις
 καὶ τοῦ Μαρδονίου καὶ τῶν Λακεδαιμονίων. «Δὲν ἀποροῦμεν
 μὲ τοὺς βαρβάρους», εἶπον πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν,
 «ὅν νομίζουσιν, ὅτι τὰ πάντα ἀγοράζονται διὰ χρημάτων,
 ἀλλ' ὀργιζόμεθα κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἀποβλέ-
 πουσιν μόνον εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν πενίαν καὶ δυστυχίαν καὶ
 λησμονοῦσι τὴν ἀνδρίαν ἡμῶν κατὰ τοὺς προγενεστέρους ἀγῶ-
 νας». Ἐπειτα δὲ στραφέντες πρὸς τοὺς πρέσβεις τοῦ Μαρδο-
 νίου καὶ δεῖξαντες τὸν ἥλιον εἶπον: «ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος οὗτος
 πορεύεται τὴν αὐτὴν πορείαν, οἱ Ἀθηναῖοι θὰ πολεμῶσι πρὸς
 τοὺς Πέρσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος των, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐλεηλά-
 τησαν καὶ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ναῶν, τοὺς ὁποίους ἀσεβῶς
 κατέκαυσαν καὶ ἐβεβήλωσαν.» Ἐψέγον δὲ συγχρόνως τὴν ὀλι-
 γωρίαν τῶν Λακεδαιμονίων, τὴν ὁποίαν δεικνύουσιν εἰς τὰς κρι-
 σίμους ἐκείνας περιστάσεις, καὶ παρεκάλεσαν αὐτοὺς νὰ στεί-
 λωσιν ὡς τάχιστα τὸν στρατὸν των εἰς τὴν Βοιωτίαν, διότι
 ταχέως ὁ Μαρδόνιος θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Καὶ ὄντως
 ὁ Μαρδόνιος ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων του
 εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐδήλωσε τὴν χώραν καὶ ἐπυρ-
 πόλησε τὰς Ἀθήνας. Ὅτε δ' ἔμαθεν, ὅτι ἐπέρχεται ὁ στρατὸς
 τῶν Πελοποννησίων, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, τῆς ὁποίας
 τὰς εὐρείας πεδιάδας ἐθεώρει καταλληλοτέρας πρὸς παράταξιν
 τῆς πολυαριθμοῦ πεζικῆς καὶ ἰππικῆς ἐαυτοῦ δυνάμεως.
 Περιεχαρὰ κώθη δὲ παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν εἰς μέγα στρα-
 τόπεδον, τοῦ ὁποίου ἐκάστη πλερὰ εἶχε δέκα σταδίων ἑκτα-
 σιν. Ὁ δ' ἑλληνικὸς στρατὸς συγκεῖμενος ἐν ὄλῳ ἐξ ἑκατὸν
 δέκα χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπελθὼν ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὰς ὑ-
 πωρείας τοῦ Κιθαιρῶνος, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τὸ ἰππικὸν τῶν βαρ-
 βάρων διὰ νὰ στρατοπεδεύσῃ εἰς πεδινώτερον μέρος. Τὴν ἀρ-
 χιστρατηγίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶχεν ὁ Σπαρτιάτης Παυ-

σανίας, ὅστις ἦτο θεῖος καὶ ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλό-
παιδος Πλειστάρχου, υἱοῦ τοῦ Λεωνίδου.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὁ Μαρδόνιος πρῶτος πεποισμένος εἰς τὰς ὑ-
περτέρας αὐτοῦ δυνάμεις προσέβαλε τοὺς Ἕλληνας πέμψας
τὸ ἄριστον αὐτοῦ ἱππικὸν ὑπὸ τὸν γενναῖον ἱππαρχον Μασί-
στιον. Τὸ χωρίον ὅμως ἦτο λίαν ἀνώμαλον καὶ ἀκατάλληλον
εἰς ἱππικὴν ἐφοδόν. Ἡ δ' ἐφοδὸς ἀπεκρούσθη καὶ τὸ δεινότερον
ἔπεσεν ἐν ταύτῃ καὶ αὐτὸς ὁ Μισίστιος, ὃ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ
μετὰ δεινὸν ἀγῶνα περιελθὼν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων περιή-
χθη καθ' ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον καὶ ἐνέπλησεν ἅ-
παντας φρονήματος καὶ θάρρους. Οὕτω δὲ οἱ Ἕλληνες ἐνθαρ-
ρυνθέντες κατήλθον εἰς πεδινώτερον μέρος καὶ μετεστρατοπέδευ-
σαν πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ παρὰ τὰς Ὑσιάς.
Ἀντιπαρετάχθη δὲ παρὰ τὸν Ἀσωπὸν καὶ ὁ Μαρδόνιος. Οὕτω
δὲ ὁ Ἀσωπὸς διεχώριζε τὰ δύο στρατόπεδα. Χρησμοὶ καὶ ἱερὰ
προεμήνυν εἰς ἑκατέρους νίκην μὲν ἐν ἀμύνῃ, ἦτταν δὲ ἐν ἐ-
πιθήσει. Διὸ καὶ οὔτε οἱ Ἕλληνες οὔτε οἱ Πέρσαι ἤρχιζαν
πρῶτοι τὴν μάχην. Παρήλθον δ' οὕτω δέκα ἡμέραι. Ἐν τούτοις
ὁ Μαρδόνιος κατορθώσας τὸ μὲν νὰ παρακωλύῃ τοὺς Ἕλλη-
νας πάσης ὑδρεύσεως ἀπὸ τε τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς Γαργα-
φίας κρήνης, τὴν ὁποίαν κατέχωσε, τὸ δὲ καὶ νὰ ἀποκόψῃ
αὐτοῖς πᾶσαν συγκοινωνίαν, καταλαβὼν τὰς διόδους τοῦ Κι-
θαिरῶνος, ἔνθα σινέλαβε καὶ 500 ὑποζύγια, κομίζοντα τροφι-
μα, περιήγαγεν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμυχανίαν.
Ὅθεν οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ μεταστρατοπεδεύσωσιν εἰς
τὴν νῆσον, τὴν καλουμένην Ὠερόην, τὴν ὁποίαν σχηματίζου-
σιν οἱ δύο διιστάμενοι καὶ αὖθις ἐνούμενοι βραχίονες τοῦ Ἀ-
σωποῦ ποταμοῦ. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ σύμμαχοι ἀπῆλθον διὰ
νυκτός, εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ἐπῆλθεν ἀναβολὴ ἐκ τῆς ἐπιμο-
νῆς τοῦ ἰσχυρογνώμονος Σπαρτιάτου λοχαγοῦ Ἀμορφαρέτου,
μὴ πειθομένου νὰ ἀναχωρήσῃ, ἐπειδὴ θεώρει τὴν ἀναχώρησιν
ὡς λιποταξίαν, καταισχύνουσαν τὴν Σπάρτην. Ἀποῦ δὲ πᾶσα
παράναισις ἀπέβη ματαία, ἀπεφάσισε καὶ ὁ Πausanίας νὰ ἀ-
πέλθῃ, ἀφίπων εἰς τὴν τύχην τοῦ τὸν ἰσχυρογνώμονα λο-
χαγόν. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἐξέλαβεν τὴν ἀναχώρησιν ταύτην ὡς
φυγὴν καὶ μόλις ὑπέφωσκεν ἡ ἡμέρα κατελήφθη ὑπὸ ἁ-

λογίστου θάρρους διέταξε γενικὴν καταδίωξιν κατὰ τῶν φυγομαχησάντων Ἑλλήνων, ἐλπίζων βεβχίαν τὴν νίκη. Ὁ Πausanías ἀφικόμενος εἰς Ἀργιόπιον παρὰ τὸν Μολέοντα ποταμὸν διέταξε τὸν στρατὸν νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, ὅπως βοηθήσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸν ἐκκινήσαντα ἤδη λοχαγόν. Ἀλλ' ἐκεῖ κατέλαβεν αὐτὸν τὸ ἵππικόν, καὶ μετ' οὐ πολὺ καὶ ἅπας ὁ τοῦ Μαρδονίου στρατός, ὅστις ἐμπήξας τὰ γέρρα εἰς ἀπόστασιν βολῆς τόξου ἤρξατο ῥίπτων ὄμβρον βελῶν. Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεᾶται, ἐν ὧν πεντήκοντα τρεῖς χιλιάδες, προτάξαντες τὰς ἀσπίδας εἰδέχοντο ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις των τὰ βελη τῶν πολεμίων. Οὕτω δὲ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπιπτον ἀπρακτοῦντες, ὁ δὲ Πausanías πλήρης ἀγωνίας ἀνύψωσε τὰς χεῖρας πρὸς τὸ ἐκεῖθεν φαινόμενον Ἡραῖον καὶ εἶπε δακρυρροῶν: «Ἄν δὲν εἶνε θέλημα τῶν θεῶν νὰ νικήσωμεν, ἅς ἀποθάνωμεν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον νὰ ἀποδείξωμεν εἰς τοὺς πολεμίους, ὅτι εἴμεθα ἄνδρες γενναῖοι γινώσκοντες καὶ νὰ μαχόμεθα καὶ νὰ θνήσκωμεν πολεμοῦντες.» Αἶφνης τὰ ἱερά ἐφάνησαν αἴσια, ὁ δὲ Πausanías παραχρῆμα διατάσσει τὴν ἐφοδὸν καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀνετράπη τὸ προτείχισμα τῶν γέρρων καὶ ἤρξατο ἐκ τοῦ συστάδην ὁ ἀγών. Οἱ Πέρσαι, καίπερ ἀπολείπομενοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τε τὸν ὀπλισμὸν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην, δὲν ὑπελείποντο ὅμως, οὔτε κατὰ τὴν ῥώμην οὔτε κατὰ τὴν γενναϊότητα, ἀλλ' ἀνταγωνιζόμενοι ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα, ἥ καὶ συσπειρούμενοι καθ' ὁμάδας ἐπελαμβάνοντο καὶ ἔθρυσον τὰ μακρὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς μάλιστα ὁ Μαρδόνιος μαχόμενος ἀπὸ ἵππου λευκοῦ καὶ ἀριστεύων ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἐαυτοῦ χιλίων λογάδων ἱππέων δεινῶς ἐπίεσε καὶ κατέκοψε πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ ἀγῶνος πίπτει ὁ Μαρδόνιος, πίπτουσιν οἱ πλεῖστοι τῶν περὶ αὐτὸν λογάδων ἱππέων, οἱ δὲ λοιποὶ καταληφθέντες ὑπὸ πανικοῦ τρέπονται ἤδη εἰς ἄτακτον φυγὴν καὶ ζητοῦσι σωτηρίαν εἰς τὸ ὠχυρωμένον ἑαυτῶν στρατόπεδον. Ἀλλ' οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ τῆς νίκης παραφερόμενοι κυριεύουσιν ἐξ ἐφόδου τὸ δούρωμα, πρώτων εἰσβαλόντων τῶν ἀκατασχέτων Τεγεατῶν. Τότε κατέφθασαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ λοιποὶ σύμμαχοι νικήσαντες

τὸ ἱππικὸν τῶν μετὰ τοῦ Μαρδονίου συμμαχούντων πεντακισμυρίων Βοιωτῶν. Τοιαύτη δ' ἐπηκολούθησεν ἀνηλεὲς σφαγή, ὥστε ἐκ τῶν τριακοσίων χιλιάδων ἐκείνων ἀνδρῶν μόλις διεσώθησαν τρισχίλιοι ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδες ὑπὸ τὸν Ἀρτάβαζον, μὴ λαβόντες οὐδόλως μέρος εἰς τὴν μάχην.

Τοιαύτην ἔκβασιν ἔλαβεν ἡ ἀείμνηστος καὶ ἐνδοξος ἐν Πλαταιαῖς μάχη (25 Σεπτεμβρίου 479). Καὶ ἐκ μὲν τῶν βαρβάρων ἤριστευσε τὸ περσικὸν πεζικὸν καὶ οἱ Σάκαι ἱππεῖς ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν μάλιστα ὁ Μαρδόνιος. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων οἱ Τεγεᾶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μάλιστα οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν οἱ Σπαρτιᾶται Ποσειδώνιος, Φιλοκύνων, Ἀμομφάρετος καὶ μάλιστα ὁ ἐκ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν διασωθὴς Ἀριστὸδῆμος καὶ Σωφάνης ὁ Ἀθηναῖος. Τὰ αἰσθήματα τῆς χαρᾶς ἐξεδήλωσαν οἱ Ἕλληνες ἐν πρώτοις μὲν διὰ τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς εὐγνωμοσύνης, εἶτα δὲ διὰ τῶν πρὸς τοὺς πεσόντας ἀπονεμηθεῖσων τιμῶν. Ἐξαιρετικὰς δέ τιμὰς ἀπένειμαν πρὸς τε τὸν Πausanίαν καὶ τοὺς Πλαταιεῖς. Ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων λαφύρων ἐν δέκατον ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς θεοὺς, ἕτερον εἰς τὸν Πausanίαν καὶ τὰ λοιπὰ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους. Διατρίψαντες δ' ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπεφάσισαν τὴν σύστασιν πενταετηρικοῦ ἀγῶνος, Ἑλευθερίων, πρὸς τιμὴν Διὸς Ἑλευθερίου, καὶ τὴν ἐν Πλαταιαῖς κατ' ἔτος συνέλευσιν τῶν προβούλων τῶν πόλεων, ὅπως συσκέπτονται περὶ τῆς κατὰ Περσῶν συμμαχίας, δι' ἣν ὥρισαν ἤδη διαρκῶς δύναμιν δεκακισχιλίων ὀπλιτῶν καὶ χιλίων ἱππέων καὶ ἑκατὸν τριήρων.

§ 26. Μάχη ἐν Μυκάλη.

Οἱ Ἕλληνες τῆς μικρᾶς Ἀσίας ὑποτεταγμένοι ὄντες εἰς τοὺς Πέρσας συνεξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Ξέρξου καὶ συνεπολέμησαν καὶ ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Σαλαμῖνι κατὰ τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἤδη μετὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων ἀπεφάσισαν νὰ ἀποστατήσωσιν. Ὅθεν ἀπέστειλαν πρέσβεις εἰς Δῆλον, ὅπου ἐναυλόχει ὁ ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Σπαρτιά-

την Λεωτυχίδην καὶ Ἐάνθιππον τὸν Ἀθηναῖον ἐξ ἑκατὸν τριήρων μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν καὶ ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἑαυτῶν ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ. Ὁ δ' ἑλληνικὸς στόλος ἐξέπλευσεν ἐκεῖθεν καὶ προσωρμίσθη (περὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου 479) εἰς Σάμον, ἐνθα ἐναυλόχει καὶ ὁ τῶν Περσῶν, συγκείμενος ἐκ τριακοσίων πολεμικῶν πλοίων. Οἱ Πέρσαι ἅμα μαθόντες, ὅτι κατήχθη ἐκεῖ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, καθελκύσαντες τὰ πλοῖά των εἰς τὴν ξηράν ὠχυρώθησαν ὅπισθεν προτειχίσματος παρὰ τὴν Μυκάλην, ἐνωθέντες καὶ μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Τιγράνην πεζικοῦ στρατοῦ καὶ παραταξάντες ἐν ὄλῳ ὠδωδεκακισμυρίους ἄνδρας. Ὅτε δὲ τὰ ἑλληνικὰ πληρώματα ἐξ εἰκοσιπεντακισχιλίων ἀνδρῶν ἀπεβιδάσθησαν εἰς τὴν ξηράν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέλθωσιν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, διεδόθη φήμη ἀνὰ τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ὅτι καὶ οἱ ἐν Βοιωτίᾳ Ἕλληνες νικῶσι τὸν Μαρδόνιον. Οὕτω δ' ἐνθουσιῶντες ἐξώρμησαν ἀκατάσχετοι ἐπὶ τοὺς βαρβάρους δίχα διαιρεθέντες. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν τεταγμένοι Κορίνθιοι καὶ Σικυῶνιοι προήλασαν διὰ τῆς παραλίας, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι διὰ χαράδρας τινός. Οἱ δὲ βάρβαροι εἶχον παραταχθῆ πόρῳ τοῦ προτειχίσματος ὅπισθεν τῶν γέρρων, ὑπόθεν ἐτόξευσαν ἐπὶ τοὺς προδραμόντας Ἀθηναίους ὄμβρον βελῶν. Τὸ προτειχισμα τῶν γέρρων μετὰ φονικὸν καὶ πεισματώδη ἀγῶνα ἀνετράπη καὶ οἱ βάρβαροι ὑπεχώρησαν εἰς τὸ ὠχυρωμένον ἑαυτῶν στρατόπεδον, ὅπου συνάπτεται νέος πεισματωδέστερος καὶ φονικώτερος ἀγὼν, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες νικῶσι νίκην περιφανεστάτην. Εἰς τὴν νίκην ταύτην συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον καὶ οἱ Σάμιοι καὶ οἱ Μιλήσιοι καὶ οἱ λοιποὶ μετὰ τούτων συναποστατήσαντες Ἴωνες. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐπέσον πολλοὶ τῶν Περσῶν, ἐν οἷς καὶ δύο στρατηγοί, Τιγράνης καὶ Μαρδόντης, οἱ δὲ λοιποὶ διεσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς. Ἄλλ' ἅπασαι αἱ ἀποσκευαὶ καὶ πλῆθος λαφύρων περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, τὸ δὲ στρατόπεδον καὶ ὁ στόλος ἐπυρπολήθη. Καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐπέσον οὐκ ὀλίγοι, καὶ μάλιστα Σικυῶνιοι, ἐν οἷς καὶ ὁ γενναῖος στρατηγὸς αὐτῶν Περιλαός.

Μετὰ τὸ περιφανές τοῦτο κατόρθωμα οἱ Σάμιοι, οἱ Χίοι, οἱ Λέσβιοι καὶ λοιποὶ Ἴωνες, συγκατελέγησαν εἰς τὴν συμμα-

χίαν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ὁ μὲν Λεωτυχίδης μετὰ τῶν Πελοποννησίων ἐπανεκάμψε πάραυτα οἶκαδε, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐπανήλθον, ἀφ’ οὗ ἐκυρίευσαν τὴν Σηστόν, φρούριον ὀχυρώτατον, καὶ ἀνέκτησαν ἅπασαν τὴν Θρακικὴν χερσόνησον.

§ 27. Μάχη παρὰ τὴν Ἰμέραν τῆς Σικελίας.

Καθ’ ὃν χρόνον οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες ἔθραυον τὰς ἀπειροπληθεῖς στρατιάς τοῦ Ξέρξου καὶ ἀνήγειρον τὰ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐνδοξότατα τρόπαια, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔθραυον καὶ οἱ ἐν Σικελίᾳ οἰκοῦντες Ἕλληνες τὰς οὐδὲν ἡττον ἰσχυρὰς τῶν Καρχηδονίων δυνάμεις. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐκ συνεννόσεως πρὸς τινὰς ἐν Σικελίᾳ ἐκπτώτους δυνάστας καὶ μὴ καὶ πρὸς αὐτοὺς πιθανῶς τοὺς Πέρσας, ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὴν Σικελίαν στρατὸν πολυαριθμότατον ἐκ τριακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἀμίλκαν, ὅστις μετὰ τὴν ἀπόβασιν ἐπεχείρησε πάραυτα τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Ἰμέρας. Μὲτ’ οὐ πολὺ κατέφθασε καὶ ὁ τῆς Σικελίας τύραννος Γέλων μετὰ πεντακισμυρίων πεζῶν καὶ πεντακισχιλίων ἵππεων, καὶ συνάψας μάχην φοινικωτάτην, διαρκέσασαν ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἑσπέρας, ἤρατο νίκην περιφανεστάτην, κατατροπώσας κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους, πεσόντος ἐν τῇ μάχῃ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀμίλκα (480 π. Χ.).

§ 28. Ἀνοικοδόμησις καὶ ὀχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Μετὰ τὰς εὐκλεεῖς ταύτας νίκας ἐπανελθόντες οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὰ ἴδια, ἀνέλαβον οὐ μόνον τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς εἰς ἀμόρφους σωροὺς ἐρειπίων πόλεως των, ἀλλὰ καὶ τὴν περιβολὴν αὐτῆς καὶ τοῦ Πειραιῶς δι’ ὀχυρωτάτου τείχους. Οἱ Σπαρτιᾶται ἅμα μαθόντες τὴν ὀχύρωσιν ἤρξαντο νὰ γογγύζωσιν ἐκ ζηλοτυπίας καὶ φθόνου, προβλέποντες τὴν ὀχύρωσιν ὡς ἀφειτηρίαν σπουδαιότερων βουλευμάτων, καὶ παραχρῆμα ἀπέστειλαν πρέσβεις πρὸςπαθοῦντες καὶ ἐπὶ διαφόροις μὲν ἄλλαις προφάσεσι νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὀχύρωσιν καὶ μὴ ποτε ἐπανελθὼν ὁ βάρβαρος εὖρη ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ πόλεις ὀχυρωμένας, καὶ κυ-

ρειύων αὐτάς καὶ καθιστῶν νέα ὁρμητήρια ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Θεμιστοκλῆς προτείνει νὰ συζητηθῇ ἡ ὑπόθεσις ἐν Σπάρτῃ καὶ πρὸς τοῦτο μετέβη αὐτὸς ἐκεῖσε ὡς πρέσβυς, ὑπολειφθέντων ἐν Ἀθήναις τῶν δύο ἐτέρων συμπρεσβευτῶν, Ἀριστείδου καὶ Ἀβρωνύχου. Διαπαιδαγωγήσας δὲ αὐτοὺς ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, ἅμα ἤγγιζεν εἰς πέρας τὸ ἔργον, ἐμφανισθεὶς ἐν τῇ γερουσίᾳ, ὠμίλησεν ἀπροκαλύπτως τὴν ἀλήθειαν. Ἡ περίμετρος τοῦ νέου τείχους ἦτον ἐξήκοντα σταδίων, περιλαμβάνουσα τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν Ἀρειον Πάγον, τὴν Πύκνα, τὸ Μουσεῖον καὶ τὴν κρήνην Καλλιρρόην. Τὴν αὐτὴν περίμετρον ἔλαβε καὶ τὸ ἀμέσως συντελεσθὲν ἕτερον ὀχυρώτατον τεῖχος, τὸ περιλαμβάνον τὴν Μουνυχίαν καὶ τὸν Πειραιᾶ, τὸν ὑποῖον κατόπιν ἤνωσεν ὁ Κίμων καὶ Περικλῆς πρὸς τὰς Ἀθήνας διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἠναγκάσθησαν νὰ σιωπήσωσι καὶ ἀπέχρυσαν πρὸς τὸ παρὸν τὴν ὀργὴν των.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (477—404).

(β'. Πόλεμοι ἐπιθετικοὶ πρὸς τοὺς Πέρσας).

§ 29, Ἀλωσις τοῦ Βυζαντίου.—Αἱ τελευταῖαι περιπέτειαι τοῦ βίου τοῦ Πausανίου.

Κατὰ τὰ ἀποφασισθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην στόλος συμμαχικὸς ἐξ ἑκατὸν τριήρων ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἡγεμονίαν τοῦ Πausανίου ἀνέλαβεν ἐν ἔαρι τοῦ 478 νὰ ἀπελευθερώσῃ πάσας τὰς ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν ἑλληνίδας πόλεις. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν πλεύσας εἰς Κύπρον, ἀπῆλλαξε τὰ πλείστας πόλεις τῆς νήσου τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ, εἶτα δὲ ἐξεπολιόρκησε τὸ Βυζάντιον καὶ ἔλαβε πλουσιώτατα λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους πολλοὺς τῶν Περσῶν (477 π.Χ.).

Ὁ Πausanίας ὑπερπλουτήσας ἐντεῦθεν συνέλαβε τὴν κενόδοξον ιδέαν νὰ γείνη καὶ γαμβρὸς τοῦ Ξέρξου ἐπὶ ὑποδουλώσει τῆς Ἑλλάδος. Ὅθεν ἀπελευθερώσας αὐτογνωμόνως πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων, τῶν ὁποίων τινὲς ἦσαν καὶ συγγενεῖς τοῦ

βασιλέως, διεμήνυσε δι' αὐτῶν εἰς τὸν Ξέρξην, ὅτι εἶνε πρό-
θυμος νὰ παραδῶσῃ εἰς αὐτὸν τὴν Σπάρτην καὶ τὴν λοιπὴν
Ἑλλάδα, ἂν συναινῇ καὶ αὐτὸς νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν θυ-
γατέρα του καὶ καταστήσῃ αὐτὸν σατράπην τῆς Πελοποννή-
σου. Ὁ Ξέρξης προθύμως συνήνεσεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ
Παυσανίου καὶ ἔκτοτε ὁ κουφόνους ἀνὴρ ἤρχισε νὰ ἐνδύηται
καὶ νὰ δικιτᾶται ὡς Πέρσης μονάρχης καὶ νὰ διάκηται ὑπερο-
πτικῶς πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἐνεκα τούτων ἀνακληθεὶς εἰς
Σπάρτην καὶ δικασθεὶς ἠθώωθη μὲν δι' ἑλλειψίν ἀποδείξεων,
ἀλλὰ καθρέθη τῆς ἀρχῆς. Κατόπιν ὅμως, καταδειχθείσης τῆς
ἐνοχῆς αὐτοῦ, κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἠναγκάσθη νὰ
καταφύγῃ ἰκέτης εἰς τὸν νχὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, ἐνθα
καὶ ἀπέθανεν ὑπὸ πείνης καὶ ψύχους. Διότι οἱ Σπαρτιᾶται τὴν
μὲν στέγην τοῦ ναοῦ ἀφῆρεσαν, ἐτείχισαν δὲ τὴν θύραν μὲ λί-
θους, καὶ λέγεται μάλιστα, ὅτι τὸν πρῶτον λίθον πρὸς ἀπόφρα-
ξιν τῆς θύρας τοῦ ναοῦ ἔθηκεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ Θεανώ.

§ 30. Θάνατος Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους.

Οἱ σύμμαχοι μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Παυσανίου ἀνέθε-
σαν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν Ἀριστείδην καὶ Κίμων-
να, τὸν υἱὸν τοῦ Μιλτιάδου. Οὕτω δὲ ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγε-
μονία ἀπὸ τῆς Σπάρτης περιῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατ' ἀρ-
χὰς πάντες οἱ σύμμαχοι προσέφερον ἄνδρας, πλοῖα καὶ χρήμα-
τα διὰ τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Κατόπιν ὅμως, ἐπει-
δὴ οἱ σύμμαχοι ἐβρύνθησαν νὰ στρατεύωσιν, ἐζήτησαν νὰ συν-
εισφέρωσι μόνον χρήματα ἀντὶ ἀνδρῶν καὶ πλοίων. Τοῦτο ἐ-
πετράπη εἰς αὐτοὺς, εἰς δὲ τὸν Ἀριστείδην τὸν δίκαιον καὶ ἀ-
κέραιον ἀνέθεσαν νὰ ὀρίσῃ τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ προσ-
φέρῃ ἐκάστη πόλις. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη καὶ ἡ διαχείρισις τῶν
χρημάτων τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου. (α) Ὁ Ἀριστείδης, ἂν καὶ

(α) Ταμεῖον ὠρίσθη τὸ ἐν τῇ νήσῳ Δήλῳ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.
Ἡ δὲ ἐτησίᾳ εἰσφορὰ ὠρίσθη κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς 460 τάλαντα. Ἐπὶ
δὲ τοῦ Περικλέους ἡ ἐτησίᾳ αὕτη εἰσφορὰ μετεβλήθη εἰς φόρον ἀναγ-
καστικόν, αἱ δὲ συμμαχίδες πόλεις εἰς ἐπικόους. Τὸ ταμεῖον ἐκ-

διεχειρίσθη τόσα ἑκατομμύρια, ἀπέθανε πένης μὴ ἔχων μηδὲ τὰ ἐξοδα τῆς ταφῆς του. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐκῆδυσαν αὐτὸν δημοσίᾳ δαπάνῃ, ἀνήγειραν μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον ἐν Φαλήρῳ, ἐπροίκισαν τὰς θυγατέρας του καὶ ἔδωσαν μεγάλα δῶρα εἰς τὸν υἱὸν του.

Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν διεφημίσθη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ δικαίως ἐθεωρήθη ὁ σωτὴρ αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ μεγάλη αὕτη ὁξυα τοῦ Θεμιστοκλέους ἐκίνησε τὸν φθόνον τῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες κατηγορήσαντες αὐτὸν ἐπὶ *μηδισμῷ* κατώρθωσαν νὰ τὸν ἐξοστρακίσωσιν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπὶ ἐξ ἔτη διέτριψεν εἰς τὸ Ἄργος ὡς ἐξόριστος. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο πλέον οὔτε ἐκεῖ ἀσφαλές, διότι οἱ Σπαρτιαῖται κατηγορήσαν αὐτόν, ὅτι ἐνείχετο εἰς τὰ προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου, ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Ἀργους καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις κατέφυγεν εἰς τὸν τότε βασιλεῖα τῆς Περσίας, Ἀρταξέρξην τὸν υἱὸν τοῦ Εἰέρξου. Ὁ Ἀρταξέρξης ἡσθάνθη μεγάλην χαρὰν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν πολυτιμώτατα δῶρα. Λέγεται δέ, ὅτι ὁ μονάρχης τῆς Περσίας ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ὑποδούλωσιν αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς μὴ θέλων μήτε προδότης νὰ φανῇ τῆς πατρίδος, μήτε ἀχάριστος ἄνθρωπος πρὸς τόσας πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, ἐπροτίμησε νὰ πῇ τὸ δηλητήριον καὶ ἀπέθανεν ἐν Μαγνησίᾳ εἰς ἡλικίαν ἐξήκοντα πέντε ἐτῶν (458 π. Χ.).

§ 31. Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Κίμωνος.

Ὁ Κίμων ἦτον υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ ἐν Μαραθῶνι νικητοῦ, καὶ τῆς Ἡγησιπύλης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Ὀλόρου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ 504 ἔτος π. Χ. Κατήγετο ἀπὸ τοὺς Αἰακίδας καὶ εἶχεν ἐξοχα προτερήματα. Ἀλλὰ μεῖράκιον ἀπορφανισθεὶς τοῦ πατρὸς καὶ μὴ τυχὼν τῆς προσήκουσας ἐλευθερίου ἀγωγῆς, φύσιν δ' ἔχων ὀξείαν καὶ ὄνομα μέγα καὶ εὐπορίαν διτήγαγε τὸν βίον τῆς νεότητος ἀκόσμως καὶ Ἀγῆλου μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας. ἡ δ' ἐίσφορὰ ἀνῆλθεν εἰς 600 τάλαντα ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰς χίλια τάλαντα καὶ πλέον.

ἀτάκτως, εἶχεν ὅμως ἑξοχα προτερήματα, εὐφυΐαν, φιλοτιμίαν καὶ γενναϊότητα. Χειραγωγηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου ὡς ὑπὸ ἄλλου πατρός, ἀνέδειξε σπανίας πολεμικὰς ἀρετάς. Τὸ δ' ἔνδοξον αὐτοῦ πολεμικὸν στάδιον ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, ἐν ᾗ περιφανῶς ἠγωνίσθη. Καὶ ἐνῷ ὁ Θεμιστοκλῆς προέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐγκταλίπωσι τὴν πόλιν των καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ πλοῖα, τὰ *ξύλινα τεῖχη* κατὰ τὸν χρησμόν, πρῶτος ὁ Κίμων δίδων τὸ καλὸν παράδειγμα ἀνέβη φαιδρὸς εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἀφιερῶσας εἰς τὴν Ἀθηναὶν ἵππου χαλινόν, ἔλαβε μίαν τῶν κρεμασμένων ἀσπίδων καὶ προσευχθεὶς εἰς τὴν Ἀθηναὶν κατέβη εὐθὺς εἰς τὴν θάλασσαν, θέλων νὰ ἀποδείξῃ δι' αὐτοῦ, ὅτι ἡ πόλις δὲν ἔχει ἀνάγκη ἰππικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ ναυμάχων ἀνδρῶν. Τὸ παράδειγμα τοῦ Κίμωνος ἐνέπνευσε θάρρος καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ἐμιμήθησαν αὐτό. Μετὰ τὰ προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausaniou οἱ σύμμαχοι εἰς τὸν Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα ἀνέθηκαν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ἐν ἔτει δὲ 471 ἀνάλαβὼν ὁ Κίμων τὴν ἀνωτάτην τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἡγεμονίαν ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῶν Θρακικῶν παραλίων καὶ ἐξεπόρθησε τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ πόλιν Ἡϊόνα μετὰ γενναίαν τοῦ στρατηγοῦ τῶν Περσῶν Βόγου ἀντίστασιν. (α')

Τὸ δ' ἐπὶ ἐτος (470) καταλαβὼν τὴν Σκύρον δι' εὐλογον ἀφορμὴν καὶ ἐξανδραποδίσας τοὺς κατοίκους Δόλοπας, κατῴκισε δι' ἐποίκων Ἀθηναίων. Ὁ νικητὴς μετεκόμισεν ἐκεῖθεν καὶ τὰ ὄστα τοῦ Θησέως, ἐξηνάγκασε δὲ εἰς συμβιβασμόν καὶ τοὺς Καρυστίους καὶ καθυπέταξε τοὺς ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων ἀποστατήσαντας Ναξίους.

Ἀλλὰ τὰ λαμπρότατα τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἐξετέλεσεν ἐν ἔτει 466—465. Ἄγων 200 τριήρεις ἀθηναϊκὰς καὶ 100 συμμαχικὰς ἐξέβαλε πάσας τὰς τῶν πολεμίων φρουράς ἀπὸ πασῶν τῶν ἐν Καρίᾳ καὶ Λυκίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων καὶ φρουρίων καὶ κατέστησαν αὐτὰς αὐτονομίους καὶ ἐλευθέρας καὶ ἐκυρίευσεν τὴν ἐμπορικωτάτην πόλιν τῶν Φασηλιτῶν. Κατε-

(α') Ἐπὶ τῶν ἐρεπίων αὐτῆς κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνίδρυσαν τὴν Ἀμρίπολιν, ἐφ' ᾗ καὶ ὁ δῆμος εὐγνωμονῶν ἀνέθηκεν αὐτῷ τοὺς λιθίνους Ἑρμας.

τρόπως δὲ καὶ τὸν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Εὐρυμέ-
δοντος πολυκριθμότερον στόλον τῶν πολεμίων, καταδύσας ἢ
κυριεύσας 200 ἐν ὄλῳ τριήρεις ἐκ τῶν 350, μεθ' ὃ ἐξαγαγὼν
πάραιτα τὰ νικηφόρα πληρώματα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐκυρίευσεν καὶ
τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδον τῶν πολεμίων μετὰ φονικωτάτην
μάχην, ἐν ἣ ἔπεσε καὶ ὁ ἕτερος τῶν στρατηγῶν Φερενδάτης
καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὄνυμαστοὶ Πέρσαι. Οὕτω δ' ἐν μιᾷ καὶ
τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κατατροπώσας τὴν πολυκριθμον τῶν πολε-
μίων ναυτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν, ἐξασφαλίσας δὲ τὴν
νίκην, τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐπέδραμε πρὸς συν-
άντησιν τοῦ φοινικοῦ στόλου, ὃν καὶ συναντήσας περὶ Κύπρον
κατέδυσεν ἅπαντα. Ἡ τριπλῇ αὕτῃ νίκη τοῦ Κίμωνος ἐθεω-
ρήθη ὡς ἐν τῶν λαμπροτέρων κατορθωμάτων τῶν Ἑλλήνων
κατὰ Περσῶν (6).

Τότε συνέβη καὶ ὁ ἐν Σπάρτῃ κατστρεπτικώτατος σεισμός,
καὶ πᾶσαι μὲν τῆς πόλεως σχεδὸν αἱ οἰκίαι κατέπεσον, εἴκοσι δὲ
χιλιάδες ψυχῶν ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια. Ἐκ τούτου ἐπωφε-
λούμενοι οἱ εἰλωτες ἐπέδραμον πρὸς κατάληψιν τῆς Σπάρτης,
ἣν μόλις ἔσωσεν ὁ στιβαρὸς τοῦ νεαροῦ Ἀρχιδάμου βραχίων.
Ἐν τούτοις ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἐπὶ δέκα ἔτη (464—455),
διότι οἱ Εἰλωτες ἀποκρουσθέντες ἐκ τῆς Σπάρτης κατέλαβον

6) Ἐκ τῶν πλουσιωτάτων λαφύρων τὰ μὲν ἐδαπανήθησαν πρὸς
αὔξησιν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, τὰ δὲ πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν καὶ καλ-
λωπισμὸν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Τότε ἤρξατο καὶ διὰ Περιχλέους
συντελεσθῆ ἡ κατασκευὴ τῶν μακρῶν τειχῶν, ἅπερ διὰ δύο σκελῶν,
ὧν τὸ μὲν 40 σταδίων, τὸ δὲ 35 τὸ μῆκος, συνῆπτον τὸ ἄστυ μετὰ τοῦ
Πειραιῶς καὶ τῆς Μουνυχίας. Καὶ αὐτὸς ὁ Κίμων λαμβάνων νομίμως
ὡς στρατηγὸς μέρος ἐκ τῶν λαφύρων ἠῤῥησε τὴν περιουσίαν του, τὴν
ὁποίαν κατέστησε κοινὴν εἰς τοὺς συμπολίτας του· διότι καθ' ἐκάστην
παρέθετε δαῖπνον εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ διένειμεν ἐνδύματα καὶ χρήματα
εἰς γέροντας βρακενδύτας, τοὺς ὁποίους συνήντα καθ' ὅδον. Περιελθόντες
δὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἰς ῥῆξιν καὶ πρὸς τοὺς Θασίους, ἔνεκα τῶν ἐπὶ τῆς
Ἡϊόνης χρυσῶν μεταλλείων, μετὰ διετῇ (465—464) στενὸν ἀποκλει-
σμὸν τῆς πόλεως ἐξηνάγκασαν αὐτὴν νὰ παραδῶσῃ τὸν στόλον αὐτῆς,
νὰ καθαίρῃ τὰ τεῖχη, νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, νὰ παραι-
τηθῇ πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τῶν μεταλλείων καὶ νὰ πληρώσῃ τακτικὸν
ἐτήσιον φόρον.

τὴν Ἰθώμην καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενοι ἐδῆουν τὴν χώραν, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται περιελθόντες εἰς δεινὴν ἀμυχανίαν ἐπεκαλίσαντο τὴν ἐπικουρίαν τῶν ἀρχαίων συμμάχων, τῶν Πλαταιῶν, τῆς Αἰγίνης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Κίμων παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Περικλέους ἐπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ βοηθήσωσι τὴν Σπάρτην καὶ αὐτὸς ἐπέδραμε πρὸς βοήθειαν ἡγούμενος 4000 Ἀθηναίων. Ἀλλ' οἱ μὲν Σπαρτιαῖται ἐκ φόβου καὶ φυλετικῆς ζηλοτυπίας ἀπέπεμψαν εὐσχήμως τὴν ἐπικουρίαν, ὃ δὲ εὐερέθιστος καὶ εὐμετάβλητος λαὸς τῶν Ἀθηνῶν τρωθεὶς ἐκ τούτου τὴν φιλοτιμίαν ἐξοστρακίζει τὸν Κίμωνα καὶ λύσας ἐπισήμως τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην ἀρχαίαν συμμαχίαν συνομολογεῖ νέαν πρὸς τοὺς Ἀργεῖους, Θεσσαλοὺς καὶ Μεγαρεῖς (461). Ἐντεῦθεν ἀνεφλέχθησαν αὖθις τὰ πρὸς στιγμὴν ὑπολωφάσαντα φυλετικὰ πάθη καὶ αἱ ἀντιζηλίαι, καὶ οἱ Κορίνθιοι, Αἰγινῆται καὶ Ἐπιδαῦριοι, ἐκήρυξαν ἐπισήμως τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἐκλαβόντες λίαν εὐνοϊκὴν τὴν περίστασιν διὰ τε τὴν ἐξορίαν τοῦ Κίμωνος, καὶ διότι οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ ἐτέρους στρατηγούς εἶχον ἀποστείλῃ τὸν στόλον αὐτῶν πρὸς τὰ παράλια τῆς Φοινίκης χάριν τῶν ἐλληνίδων πόλεων (460). Καὶ ὁ μὲν στόλος μεταβὰς ἐντεῦθεν πρὸς βοήθειαν τοῦ ἐν Μέμφιδι τῆς Αἰγύπτου ἀποστάντος Ἰνάρω μετὰ ἐξαετεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐδοκίμους ἀγῶνας ὑπέστη τελευταῖον παντελῆ πᾶνωλεθρίαν (155). Ὁ δὲ ἐνταῦθα πόλεμος μετ' ἀμφιρρόπους τινὰς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν συμπλοκάς ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, καταναυμαχηθέντων μὲν τῶν Αἰγινητῶν, κατατροπωθέντων δὲ καὶ τῶν συμμάχων κατὰ ξηράν (458). Ἀλλ' οἱ μέχρι τοῦδε ἄδρανεῖς Λακεδαιμόνιοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀναδείξωσι σημεῖα τινα ζωῆς καὶ παρασκευάσαντες στρατιὰν ἐκ 1500 ἰδίων ὀπλιτῶν καὶ δεκακισχιλίων ἐκ τῶν συμμάχων ἐπῆλθον μὲν πρὸς βοήθειαν δῆθεν τῶν ὁμοφύλων Δωριέων, πολεμουμένων ὑπὸ τῶν Φωκέων, οὓς καὶ εὐχερῶς ἐνίκησαν, πράγματι δὲ ὅπως περιστείλωσι τὴν ὁσημέραι προαγομένην ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἀπεφάσισαν νὰ ἀνεγείρωσι μὲν τὰ ἐπὶ μηδισμῷ κατασκαφέντα τεῖχη τῶν Θηβῶν, νὰ ὑπαγάγωσι δὲ ὑπὸ κυβερνήσεις ὀλιγαρχικὰς ἀπάσας τὰς Βοιωτικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἡγεμονίαν.

τῶν Θηβῶν. Πρὸς δὲ ἔσπευσαν νὰ συνεννοηθῶσι καὶ πρὸς τινὰς ἐν Ἀθήναις ὀλιγαρχικούς, ὅπως καθαιρέσωσι τὰ μακρὰ τείχη καὶ ἀνατρέψωσι τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἐντεῦθεν ὁ ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων ἐπικρεμασθεὶς κίνδυνος ἦτο μέγας, τοσοῦτον μάλλον, καθ' ὅσον ἐφοβοῦντο μήπως ὁ ἐκεῖ που διατρίβων ἐξόριστος ὀλιγαρχικὸς Κίμων συμπράξῃ μετ' αὐτῶν. Συγκροτήσαντες δ' ἐκ τῶν ἐνόντων στρατιὰν ἐκ δεκατετραχιλίων ἀνδρῶν εἰσέβαλον εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ συνάψαντες μάχην πρὸς τοὺς παρὰ τὴν *Tanagra* ἀντιπαρατεταγμένους Λακεδαιμόνιους καὶ Βοιωτοὺς ἡττήθησαν κατὰ κράτος (456 π. Χ.). Τότε μάλιστα διέλαμψεν ἡ ἀπαράμιλλος ἀρετὴ καὶ φιλοπατρία τοῦ Κίμωνος, ὅστις ὄχι μόνον δὲν συνέπραξε μετὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ μετ' ἀπαρμιλλοῦ ταπεινοφροσύνης ὁ νικητῆς τοῦ Εὐρυμέδοντος ἔκλινε τὴν θαφνηφόρον αὐτοῦ κεφαλὴν πρὸ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος καὶ ἀπήτησεν ὡς ἰδιαιτέραν χάριν παρὰ τῶν στρατηγῶν νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ συμπολεμήσῃ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης ἐν ταῖς τάξεσι τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς. Ἡ παράκλησις τοῦ δὲν εἰσηκούσθη, διότι ἦτο δῆθεν φίλος τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἀπῆλθε καταλυπημένος. Ἀφῆκε δὲ τὴν πανοπλίαν του εἰς τοὺς φίλους του καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ ἀγωνισθῶσι γενναίως καὶ διὰ τῶν ἔργων νὰ ἀναιρέσωσι τὰς ὑπονοίας τῶν ἀντιπάλων του. Καὶ ἀληθῶς ἐκεῖνοι τοσοῦτον γενναίως διηγωνίσθησαν, ὥστε ἔπεσον πάντες περὶ τοὺς ἑκατόν. Ἡ ἥττα αὕτη καὶ ἐταπείνωσε καὶ ἐσώφρόνισεν ἐν ταύτῳ τοὺς Ἀθηναίους. Διὸ καὶ ἔσπευσαν ἤδη τῇ προτάσει τοῦ Περικλέους νὰ ἀνακαλέσωσιν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Κίμωνα.

Συγκροτήσαντες δὲ νέον στρατὸν μετὰ ἐξήκοντα δύο ἡμέρας ἐξεδικήθησαν λαμπρῶς τὴν προτέραν ἥτταν, νικήσαντες ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μυρωνίδου κατὰ κράτος τοὺς Βοιωτοὺς. Καθαίρεσαντες δὲ καὶ τὰ ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα ἀνίδρυσαν αὖθις τὰ τοῦ δήμου καὶ κατέστησαν συμμάχους καὶ φόρου ὑποτελεῖς τοὺς τε Φωκεῖς καὶ Ὀποντίους Λοκροὺς (456). Διὰ δὲ τοῦ Τολμίδου, υἱοῦ Τολμαίου, ἐδῆωσαν τὸ ἐπιὸν ἔτος πολυλαχοῦ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἐνέπρησαν τοὺς λιμένας Μεθώνην καὶ Γύθειον, ἐκυρίευσαν τὴν Ναύπακτον, ἐνθα ἀπόκισαν τοὺς φυγάδας Μεσσηνίους, καὶ προσεκτήσαντο

συμμάχους τὴν Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν καὶ πολλὰς Ἀχαϊκὰς πόλεις. Ταῦτα πάντα ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποδεχθῶσι καὶ αὐτοὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συνομολογήσαντες πενταετείς σπονδὰς τῇ ὀραστηρίᾳ ἐνεργείᾳ τοῦ Κίμωνος (450). Ὁ Κίμων μετὰ τὴν συμφιλίωσιν ταύτην ἔπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Ἐξοπλίσας δὲ διακοσίας τριήρεις ἔπλευσεν ἐπὶ τὴν Κύπρον καὶ ἐκεῖ πολιορκῶν στενωῶς τὸ Κίτιον ἐτελεύτησεν (449). Ὁ στόλος ἀπάρας ἐκεῖθεν καὶ συναντήσας τὸν στόλον τῶν πολεμίων παρὰ τὴν ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνα κατεναυμάχησεν αὐτοῦ, εἴτα δὲ καταδιώξας καὶ τοὺς ἐν τῇ νήσῳ καταφυγόντας καὶ πεζομαχήσας κατετρόπωσεν. Αἱ δύο αὗται νῆκαι ὑπῆρξαν ἡ λαμπροτάτη ἐπικηδεὺς τελετῇ, ἣν ἐπεσφράγισεν ἡ ἐπακολουθήσασα *Κιμῶνιος εἰρήνη*, καθ' ἣν ὁ μὲν Ἀρταξέρξης ὑποχρεοῦτο νὰ ἀφήσῃ αὐτοτόμους καὶ ἀφορολόγητους πάσας τὰς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνίδας πόλεις, καὶ τὰ μὲν στρατεύματα αὐτοῦ νὰ ἀπέχωσι τῆς θαλάσσης τριῶν ἡμερῶν ὁρόμον, ὁ δὲ στόλος νὰ μὴ πλεῖ ἐνδότερον τῶν Κυανέων ἢ Συμπληγάδων πετρῶν καὶ τῶν Χελιδονέων νήσων. Ἐτέρωθεν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεχρεοῦντο νὰ παραιτηθῶσι πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τῆς Κύπρου καὶ Αἰγύπτου. Ἡ συνθήκη αὕτη, ἣν καὶ συνωμολογήθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος, ἐπειδὴ ὠφείλετο εἰς τὰς νίκας αὐτοῦ, ἐπεκλήθη *Κιμῶνιος εἰρήνη*.

§ 32. Ἀκμὴ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Περικλέους.

Ὁ Περικλῆς ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου καὶ τῆς Ἀγαρίστης γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις, τῷ 493 π. χ. Εἶχε δὲ τὸ γένος πατρόθεν καὶ μητρόθεν ἐξ ἐπιφανεστάτων προγόνων. Ἡ φύσις ἀμιλλωμένη πρὸς τὴν τύχην ἐπεδαψίλευσεν εἰς αὐτὸν τὰ μᾶλλον ἐξαιρετὰ τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν πλεονεκτημάτων, τυχὼν δὲ καὶ ἀρίστης ἀγωγῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τῶν ἀρίστων διδασκάλων τῆς τότε ἐποχῆς ἀπέβη ὁ ὑπατος τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ὁ κατ' ἐξοχὴν δὲ συντελέσας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος

αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας. Ἐκ νεαρᾶς δ' ἡλικίας ἐβάδισεν ὅλως διάφορον ὁδὸν τοῦ μεγάλου ἑαυτοῦ ἀντιπάλου τοῦ Κίμωνος καὶ τῶν ἄλλων ἑαυτοῦ πολιτικῶν ἀνταγωνιστῶν, ἀναδειχθεὶς φύσει σώφρων, ἐμβριθὴς καὶ κόσμιος περὶ τὸν βίον, σπανίως διατριβὼν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐπιμελῶς ἀποφεύγων τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα. Καὶ χρημάτων μὲ ὑπῆρξεν ἀδωρότατος, πλὴν φειδωλὸς περὶ τὴν ἰδίαν περιουσίαν, δραστήριος δέ, μεγαλοπράγμων καὶ γενναῖος, ἀλλ' ἥκιστα φιλοπόλεμος. Διὸ διέπρεψε μᾶλλον ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διακοσμήσει καὶ προαγωγῇ τῆς πολιτείας ἢ ἐν τοῖς πολέμοις. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου σπανίως ὠμίλει καὶ μόνον ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ σπουδαίων ὑποθέσεων. Ἦτο δ' εὐγλωττος καὶ δεινὸς ρήτωρ καὶ ἀπέφευγε τὰς χειρονομίας, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ ἐπροξέinei βαθεῖαν ἐντύπωσιν.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ὁ Κίμων, τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ κα-
τορθώματα ἐπεσκίαζον τὴν πολιτικὴν δόξαν τοῦ Περικλέους.
Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Κίμωνος, οὐδένα ἔσχεν ἐφάμιλλον ἀντα-
γωνιστὴν, καὶ μαλιστα μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ ὀλιγαρχικοῦ
Θουκυδίδου τοῦ Μιλησίου αὐτὸς μόνος ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθή-
νας ὡς ἀνώτατος ἄρχων ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη καὶ ἀνέδειξεν
αὐτὰς ἐνδόξους καὶ ἰσχυράς (449—429). Ἀλλ' ὁ Περικλῆς
διέπρεψε μᾶλλον ὡς πολιτικός ἢ ὡς στρατιωτικός ἀνὴρ καὶ
προήγαγε τὴν πολιτείαν διὰ τῶν νεωτερισμῶν καὶ τῶν νομο-
θετικῶν μεταρρυθμίσεων, ὧν αἱ κυριώτεραί εἰσιν αἱ ἑξῆς. α')
εἰσήγαγε τὴν διὰ κληρώσεως ἐκλογὴν ἀντὶ τῆς χειροτονίας
πάντων τῶν δημοσίων ἀρχόντων καὶ λειτουργῶν, πλὴν τῶν
στρατηγῶν. β') ἀφῆρεσε σχεδὸν πᾶσαν τὴν δικαστικὴν ἀρμο-
διότητα ἀπὸ τε τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ
ἀνέθηκε αὐτὴν εἰς τὰ δικαστήρια τῶν ἐνόρκων ἢ ἡλιαστῶν.
γ') ὥρισε ἐπὶ δημοσίων μισθῶν, εἰς τριώβολον μὲν τὸν ἐκ-
κλησιαστικόν καὶ δικαστικόν μισθὸν καθ' ἑκάστην, εἰς ἕξ δ' ὀβο-
λοὺς τὸν βουλευτικόν. Ὁ δὲ στρατιωτικὸς μισθὸς ὠρίσθη
οὕτως, ὥστε ὁ μὲν ὁπλίτης νὰ λαμβάνῃ 4 ὀβολοὺς καθ'
ἐκάστην, ὁ ταξιάρχος 8 καὶ ὁ ἵππεύς 12. δ') ἐψήφισε τὸν περὶ
θεωρικῶν χρημάτων νόμον, δι' οὗ ἐπληρῶνετο ἐκ τῶν χρημά-
των τοῦ δημοσίου ταμεῖον τὸ εἰσιτήριον εἰς ἕκαστον πολίτην.

κατὰ τὰς δραματικὰς παραστάσεις. ε') ἐψήφισε τὸν κληρουχικὸν νόμον, δι' οὗ διὰ κλήρου ἐλάμβανον οἱ ἄποροι Ἀθηναῖοι πολι-
ται τὰ κτήματα τῶν διὰ πολέμου ἐκβαλλομένων πρόφην κα-
τόχων. Διὰ τοῦ νόμου τούτου οὐ μόνον πόρος τοῦ ζῆν ἐδίδετο
εἰς τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἐχρησίμευον καὶ οὗτοι ὡς
διηνεκεῖς φρουροὶ τῶν ἐκάστοτε τυχόν ἀποστατούντων συμμά-
χων. Ὅπως δὲ κρατῇ πάντοτε τοὺς συμμάχους εἰς ὑποταγὴν
καὶ πρὸς συλλογὴν τῶν φόρων 60 τριῆρεις περιέπλεον ἐπὶ 8 μῆ-
νας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τὸ δὲ συμμαχικὸν τα-
μεῖον μετέφερεν ἐκ Δήλου εἰς Ἀθήνας καὶ διέταξε νὰ φυλάτ-
τῶνται ἄθικτα ἐξ χιλιάδες ταλάντων, ἧτοι τριάκοντα ἐξ ἑκα-
τομύρια ἀρχαίων ἀττικῶν δράχμῶν, ἵνα χρησιμεύσωσι εἰς ἐκ-
τάκτους καὶ σπουδαίας ἀνάγκας. ς') δὲ καὶ τελευταῖον τὸ καὶ
σπουδαιότατον ἀνέλαβε δημοσίᾳ δαπάνῃ τὴν κατασκευὴν δη-
μοσίων ἔργων, δι' ὧν καὶ πόρος ζωῆς παρείχετο εἰς τοὺς πενε-
στέρους καὶ ἡ φιλεργία τῶν πολιτῶν ἐθερμαίνετο καὶ ἡ τέχνη
προήγετο καὶ ἡ πόλις ἐξησφαλιζέτο καὶ ἐξωραίζετο διὰ τῶν
καλλιτεχνικῶν ἐκείνων ἀριστουργημάτων, δι' ὧν κατέστησε τὰς
Ἀθήνας τὴν λαμπροτάτην πασῶν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Τὴν
ἀνωτάτην δ' ἐποπτεῖαν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐξοχὸν καὶ θεῖον καλ-
λιτέχνην Φειδίαν, ὅστις συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἀρί-
στους καλλιτέχνας, δι' ὧν κατεσκευάσθησαν τὰ ἀπαράμιλλα
ἐκεῖνα ἔργα, τὰ ὅποια θὰ διαγείρωσι τὸν θαυμασμὸν εἰς αἰῶνα
τὸν ἅπαντα. Τότε κατεσκευάσθησαν τὰ λαμπρὰ νεώρια, δι'
ἃ περ ἐδαπανήθησαν πλέον τῶν 1000 ταλάντων.

Τότε κατεσκευάσθησαν ναοὶ καὶ θέατρα καὶ ἀγοραὶ καὶ
στοαὶ καὶ γυμνάσια καὶ κρῆναι κλπ. Τότε ἀνωκοδομήθη τὸ
πολύεδρον πολὺστήλον ὠδεῖον. Τότε ἤρξατο ἡ ἀνέγερσις τοῦ
περιφήμου ναοῦ τῆς Διμήτρος ἐν Ἐλευσίνι καὶ τῆς Ἀθηνᾶς
ἐν Σουνίῳ καὶ τῆς Νεμέσεως ἐν Ραμνοῦντι. Τότε κατεσκευά-
σθησαν (437—431) διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μνησικλέους ἐκ
λευκοῦ πεντελησίου μαρμάρου τὰ λαμπρὰ Προπύλαια. Τότε
ἀνηγέρθη ὁ ἀμίμητος Παρθενὼν (445—437), τὸ ἄκρον ἔω-
τον καλλιτεχνικὸν ἀριστοῦργημα ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν Φειδίου,
Ἰκτίνου καὶ Καλλικράτους, καὶ ὃν ἐλάμπρυναν τὰ γλαφυρῶ-
τατα ἀριστουργήματα τῆς ἀγαλματοποιίας, ὧν ἐξεῖχεν ἡ

τριας τῶν ἀγαλμάτων τῆς *Πολιούχου θεᾶς*, καὶ τὰ τρία ἔργον τῆς ὄντως θεοπνεύστου χειρὸς τοῦ Φειδίου. Τὸ μὲν ἦτο *χρυσολεγάρτινον*, 36 ποδῶν τὸ ὕψος, τὰ δὲ ἕτερα ἐκ *χαλκοῦ*, ὧν τὸ μὲν ἐκαλεῖτο τῆς *Λημνείας Ἀθηνᾶς* αἰθέας μάλιστα ἄξιον», το δὲ τῆς *Προμάχου Ἀθηνᾶς*, κολοσσιᾶιον τὸ μέγεθος καὶ ἔχον ὕψος μετὰ τοῦ βάθρου 50 ποδῶν, ὥστε ὁ λόφος τοῦ κράνους καὶ τοῦ δόρατος ἡ αἰχμὴ ἦσαν δρατὰ ἀπὸ Σουνίου τῷ προσπλέοντι. Πρὸς κατασκευὴν τῶν ἔργων τούτων ἐδαπανήθησαν περὶ τὰ 3700 τάλαντα. Ἐπὶ Περικλέους αἱ Ἀθηναὶ ἀπέβησαν τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ πνευματικὴ ἐστία τῶν φῶτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Τότε ἤκμασαν ἐν Ἀθήναις οἱ μέγιστοι ποιηταί, φιλόσοφοι καὶ καλλιτέχναι, οἵτινες ἐδόξασαν τὰς Ἀθῆνας καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη εἶνε ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ δικαίως καλεῖται ὁ *χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους*.

Πρὸς ἐπισφράγισιν δὲ τῆς πνευματικῆς ταύτης ὑπεροχῆς καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος ὁ Περικλῆς ἐξέδωκε ψήφισμα καὶ εἴκοσιν ἄνδρες ἀπεστάλησαν πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ ἑλληνικὰς πόλεις, ἵνα πέμψωσιν αὐταὶ εἰς Ἀθῆνας ἀντιπροσώπους καὶ βουλευθῶσι περὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ τὸ μεγαλεπήβολον τοῦτο βούλευμα δὲν ἐπραγματοποιήθη καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ διότι ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων δὲν ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσοπολιτείας. Διότι ἐνῷ τὸ κατ' ἀρχὰς αὕτη παρέλαθεν ὡς συμμάχους τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐπὶ ἴσοις δικαίοις ἤδη μετεβλήθη εἰς δεσποτείαν αὐθαίρετον καὶ οἱ πρῶνι σύμμαχοι μετεβλήθησαν εἰς φόρου ὑποτελεῖς ὑπακόους. Ἐνεκα τούτου ἀντὶ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος ἐπῆλθον διάφοροι ἐμφύλιοι συγκρούσεις (α), ἐξ ὧν βρα-

(α) Τότε ἀπεστάτησεν ἡ Βοιωτία, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὑπέστησαν ἐν Κορωνείᾳ ἤτταν ὀλεθρίαν, μεθ' ἣν ὑπεχώρησαν διὰ συνθήκης τῆς Βοιωτίας, Φωκίδος καὶ Λοκρίδος. Τότε ἀπεστάτησε καὶ ἡ Εὐβοία καὶ τὰ Μέγαρα καὶ ὁ Περικλῆς μετὰ μεγάλων θυσιῶν συνῆψε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους τὰς τριακονταετείς σπονδὰς. Τότε ἀπεστάτησε καὶ ἡ Σάμος καὶ τὸ Βυζάντιον καὶ μόλις μετὰ ἐννέα μηνῶν πολιτορκίαν ὁ Περικλῆς κατέβαλε τὴν στάσιν.

δύτερον προέκυψεν ὁ ἐπάρτος Πελοποννησιακὸς κληθεὶς πόλεμος.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Πελοποννησιακὸς πόλεμος (431—404).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΣΠΑΡΑΓΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρώτη δεκαετής περίοδος τοῦ πολέμου (431—422).

§ 34. Ἀρχιδάμειος πόλεμος.

Πρώτιστον καὶ κυριώτατον αἷτιον, τὸ ὁποῖον προὐκάλεσε τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἦτον ἡ φυλετικὴ ἀντιζηλία τοῦ Δωρικοῦ φύλου πρὸς τὸ Ἰωνικόν, τῆς ἀριστοκρατικῆς Σπάρτης πρὸς δημοκρατικὰς Ἀθήνας, τῶν ὑποίων τὴν μεγίστην ἀκμὴν καὶ ὁξύν παῖσαι αἱ ὀλιγαρχικαὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα ἡ Σπάρτη ἐβλεπον μὲ φθονερὸν βλέμμα καὶ ἐπεζητοῦν ἀφορμὴν νὰ ταπεινώσωσι τὴν ἀντιζηλον ταύτην δημοκρατικὴν πόλιν. Ἀφορμὴν δὲ εἰς τὴν ἐκρηξιν τοῦ πολέμου ἔδωκε πρῶτον μὲν τὸ κατὰ τῶν Μεγαρέων ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων, διὰ τοῦ ὁποῖου οὗτοι ἀπεκλείοντο ἀπὸ πάντων τῶν λιμένων τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἀττικῆς ἀγορᾶς, δεύτερον δ' ἔνεκα τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν τῆς Ἐπιδάμου ἐκρχαίς μεταξὺ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων πόλεμος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἐν δευτέρᾳ συγκρούσει ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων παρὰ τὰς τριακονταετῆς συνθήκας καὶ τὸ δίκαιον· καὶ τρίτον ἡ πρὸς ἀντεκδίκησιν ὑπὸ τῶν Κορινθίων ὑποκινήθησα ἀποστασία τῆς Ποτιδαίας ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων, ἥτις ἦτον ἄποικος μὲν τῶν Κορινθίων, σύμμαχος δὲ τῶν Ἀθηναίων. Ἐνεκα τούτων συνῆλθεν εἰς Σπάρτην συνέλευσις ἐξ ὅλων τῶν συμμάχων αὐτῆς πόλεων, ἥτις ἐκήρυξε λελυμένας τὰς συνθήκας καὶ κατὰ πλειοψηφίαν ἐψήφισε τὸν πόλεμον. Οὕτω δ' ἐξεργάγη ὁ μέγιστος καὶ κατα-

στρεπτικώτατος τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἐπεκλήθη *Πελοποννησιακός* καὶ διήρκεσεν ἐπὶ 27 ἔτη. Ἔλαβον δὲ μέρος εἰς αὐτὸν ὅλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, διαιρεθεῖσαι εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα. Καὶ οἱ μὲν Σπαρτιαῖται μετὰ τῶν συμμάχων ὑπεεῖχον κατὰ γῆν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, κατὰ θάλασσαν καὶ τοὺς χρηματικούς πόρους.

Μετὰ ματαίας δὲ προσπαθείας πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου τούτου εἰσέβαλε μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δηώσας αὐτὴν ἐπὶ 40 ἡμέρας ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐτέρωθεν δ' ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐδῆωσε τὰ πικράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ Λοκρίδος καὶ ὁ πεζικὸς αὐτῶν στρατός τὴν Μεγαρίδα. (431) Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου εἰσέβαλεν αὖθις ὁ Ἀρχίδαμος εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπήνεγκε δεινὴν τῆς χώρας δῆωσιν. Ἀλλ' ἔτι φοβερώτερον τοῦ πολέμου δεινὸν ἐνέσκηψεν ἤδη εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ καταστρεπτικὸς *λοιμός*, ὅστις εὐρὼν πρόσφορα τὰ πάντα ἔνεκα μάλιστα τῆς ἐν τῇ πόλει συσσωρεύσεως τοῦ πλήθους ἐπροξένησε μεγάλην φθορὰν εἰς πᾶσαν τάξιν καὶ ἡλικίαν καὶ πλεῖστοι ἀπέθανον ἐν τῷ μέσῳ φρικτῶν ἀλληλοδόνων. Περὶ τὸ φθινόπωρον δὲ τοῦ ἐπομένου ἔτους ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου προσβληθεὶς ἀπέθανε καὶ ὁ μέγας Περικλῆς (429). Ἐκτοτε πολιτικοὶ ἀνάξιοι καὶ δημαγωγοὶ διεφθαρμένοι ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας. Τσιούτος μάλιστα δημαγωγὸς ἀνεφάνη ὁ βυρσοδέψης Κλέων, ἀνὴρ *φωνασκὸς* καὶ *καυχηματίας*, ὁ δὲ πόλεμος ἀποβαίνει ἀγριώτερος καὶ ὀλεθριώτερος. Ἀπὸ δὲ τοῦ τρίτου ἔτους αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἐβδόμου οὐδὲν συνέβη γαγονὸς ἄξιον νὰ φέρῃ καὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 429 οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Ποτίδαιαν, κατὰ δὲ τὸ 427 καθυπέταξαν τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀποστατήσασαν Μιτυλήνην. Χίλιοι τῶν Μιτυληναίων ἀνηλεῶς ἐφρονεύθησαν κατὰ πρότασιν τοῦ Κλέωνος ὡς παραίτιοι τῆς ἀποστασίας, τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καθηρέθησαν, ἀφηρέθη ὁ στόλος αὐτῆς καὶ ἡ χώρα διενεμήθη εἰς Ἀθηναίους κληρούχους. Κατὰ δὲ τὸ θέρος τοῦ 427 οἱ Πελοποννήσιοι ἐκυρίευσαν τὰς Πλαταιάς, τὰς ὁποίας ἐπολιόρκουν ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 429. Οἱ Θηβαῖοι τρέφοντες ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν Πλαταιέων

πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἤδη τοῦ πολέμου εἰσέβαλον εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν, ἀλλ' οὗτοι συλλαβόντες 180 ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσαν ἅπαντας. Ἦδη δὲ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀντεκδικούμενοι ἐφόνευσαν 200 Πλαταιεῖς καὶ 25 Ἀθηναίους, ἐξηνδραπόδισαν τὰς γυναῖκας, κατηδάφισαν τὴν πόλιν καὶ ἀπεμίσθωσαν τὴν χώραν. Ἐτι δὲ τραγικώτεροι σκηναὶ διεδραματίσθησαν ἐν Κερκύρα μετὰ τῶν δημοκρατικῶν καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν, μετὰ φρικαλέας δὲ σφαγὰς ὑπέρισχυσαν οἱ δημοκρατικοί. Ἐτι δὲ μᾶλλον σπαραξικάρδια ὑπέστησαν οἱ Αἰγινῆται. Κατ' αὐτὸ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὴν πόλιν αὐτῶν καὶ διένειμαν εἰς Ἀθηναίους κληρούχους, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς διεσπάρησαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον, ὧν πλεῖστοι ἀπώκησαν εἰς Θυρέαν. Ἄλλ' ἐν ἔτει 424 οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεπόρθησαν καὶ κατέκαυσαν καὶ τὸ ἄσυλον τοῦτο τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, ὅσους δὲ συνέλαβον ἀπαγαγόντες εἰς Ἀθήνας ἀπέκτειναν ἅπαντας! Κατὰ δὲ τὸ 5' ἔτος τοῦ πολέμου ἐνέσκηψεν αὖθις ὁ λοιμὸς εἰς Ἀθήνας.

Κατὰ δὲ τὸ ἑβδόμον ἔτος τοῦ πολέμου (425) κατὰ συμβουλὴν τοῦ στρατηγοῦ Δημοσθένους οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον καὶ ὠχύρωσαν τὴν Πύλον. Ἡ κατάληψις αὕτη κατετάραξε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἔσπευσαν μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου νὰ ἀνακτήσωσι αὐτὴν καταλαμβάνοντες ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἐφοδοὶ αὐτῶν ἀπεκρούσθησαν, οἱ δὲ ἐν τῇ μικρᾷ νήσῳ Σφακτηρίᾳ, τῇ ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῆς Πύλου, ἀποβιβασθέντες 420 Σπαρτιάται ἀπεκλείσθησαν στενῶς ἐν αὐτῇ. Ὅθεν οἱ Σπαρτιάται ἠναγκάσθησαν νὰ προτείνωσιν ἀνακωχὴν ὅπλων καὶ νὰ ἀποστείλωσιν εἰς Ἀθήνας πρέσβεις περὶ εἰρήνης. Ἄλλ' ὁ ἄγων ἤδη καὶ φέρων τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων μέγας Κλέων ἐπείσεν αὐτοὺς νὰ μὴ δεχθῶσι τὴν εἰρήνην ὑποσχόμενος αὐτὸς ἐντὸς 20 ἡμερῶν ἢ νὰ φονεύσῃ ἢ νὰ ἀγάγῃ δεσμίους εἰς Ἀθήνας τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ ἀποκεκλεισμένους Σπαρτιάτας. Καὶ ἀληθῶς, ἀφοῦ ἐπῆλθεν ἤδη ὁ Κλέων μετὰ νέου στρατοῦ, ἡ Σφακτηρία ἐπολιορκήθη στενωτέρον καὶ οἱ ἐκ τῶν 420 ἐν αὐτῇ ὑπολειφθέντες 292 Σπαρτιάται παρέδωκαν τὰ ὅπλα καὶ ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Ἀθήνας. Ἐκτοτε ὁ Κλέων ἀπέβη θρασύτερος καὶ οὐδὲ νὰ ἀκούσῃ χάεν ἢ—

θελε λόγον περὶ εἰρήνης. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ Δημοσθένους τυφλῶς ὑπακούοντες εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Κλέωνος ὑπέστησαν διπλὴν συμφορὰν, ἡττηθέντες πρῶτον μὲν ἐν Δηλίῳ τῆς Βοιωτίας, εἶτα δὲ καὶ ἐν τῇ Χαλκιδικῇ τῆς Μακεδονίας, ὅπου ὁ γενναῖος Βρασίδας μετέφερε τὸν πόλεμον. Ὁ Κλέων ὡς στρατηγὸς ἐξέπλευσεν ἤδη μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Βρασίδου εἰς Ἀμφίπολιν, καὶ θέλων νὰ ἀντιμετρηθῇ πρὸς αὐτὸν συνῆψε μάχην, καθ' ἣν ἡττήθη κατὰ κράτος. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἔπесον ἀμφοτέρω οἱ στρατηγοί, ἀλλ' ὁ μὲν Κλέων αἰσχυρῶς φεύγων, ὁ δὲ Βρασίδας ἀνδρείως διώκων καὶ γενναίως προκινδυνεύων ὑπὲρ τῆς νίκης (422). Οἱ σύμμαχοι πάντες τιμῶντες τὰς ἀρετὰς τοῦ Βρασίδα συνάδευσαν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ἔνοπλοι καὶ ἔθαψαν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ἀμφιπόλεως, οἱ δὲ Ἀμφιπολίται περιέφραξαν κατόπιν τὸ ἀνεγερθὲν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ μνημεῖον καὶ ἐτίμων αὐτὸν ἕκτοτε δι' ἑτησίων ἀγώνων καὶ θυσιῶν.

Μετὰ τοιαύτας δὲ ἐκατέρωθεν συμφορὰς καὶ τὸν θάνατον τῶν δύο τούτων φιλοπολέμων στρατηγῶν συνωμολογήθη πεντηκονταετὴς εἰρήνη, ἐπικληθεῖσα ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νικίου, ὅστις τὰ μάλιστα συντέλεσε νὰ συνωμολογηθῇ αὕτη.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (422-411).

§ 38. Ἀλκιβιάδης. Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ πεντηκονταετής αὕτη τοῦ Νικίου εἰρήνη δὲν διετηρήθη οὐδὲ ἐπὶ δύο ἔτη, διότι οἱ ὅροι αὐτῆς δὲν ἡδύναντο νὰ εὐαρεστήσωσι τὰς ἀπαιτήσεις ἐκατέρων τῶν συμμαχῶν. Ἦρχισαν δὲ νὰ γογγύζωσι πολλαὶ πόλεις καὶ ἰδίως ἡ Κόρινθος, ἥτις κατήρτισεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἀργείων καὶ Μαντινέων ἰδίαν συμμαχίαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἀφαιρήσῃ ἀπὸ τῆς Σπάρτης τὴν ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου ἡγεμονίαν αὐτῆς. Ἐνθερμὸς δὲ προστάτης τῆς συμμαχίας ἀναφαίνεται ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ υἱὸς τοῦ Κλεινίου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Περικλέους. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε πολλὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἑλαττώματα, ὥστε ἀντὶ ὠφελίμου ἀπέβη ἐπιβλαβέστατος καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦτο νέος, εὐφυής, εὐγλωττος, ἀνδρεῖος, ρωμαλέος

καὶ πλουσιώτατος καὶ ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκογενειῶν. Ἄλλ' ἦτο συγχρόνως καὶ ἄστατος, πείσμων, ἐπιπόλαιος, ματαιόδοξος καὶ ἀσεβὴς πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. Ἐκ φιλοδοξίας συντελέσας νὰ ἀποπεμφθῶσιν οἱ πρέσβεις τῶν Λακεδαιμονίων διενήργησε νὰ συναφθῇ νέα συμμαχία πρὸς τοὺς Ἀργεῖους, Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους, καὶ νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ πόλεμος. Ἄλλ' ἐκ τούτων οἱ Ἀργεῖοι καὶ Μαντινεῖς κατατροπωθέντες ἐν Μαντινεῖα ἠναγκάσθησαν νὰ συμμαχήσωσιν αὐτοῖς πρὸς τὴν Σπάρτην καὶ ἀναγνώρισωσι τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς (418). Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐκτραχηλίζονται ἤδη καὶ πάλιν εἰς φρικώδεις σφαγὰς κατὰ τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Σκιωναίων καὶ τῶν Μηλίων, τῶν ὁποίων τὴν μὲν πόλιν ἐξεπόρθησαν καὶ κατέσκαψαν, τοὺς ἀνδρας ἀπέσφαξαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ἐξηνδραπόδισαν. Καὶ ἐπὶ τέλους προτρεπόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ φιλοδόξου Ἀλκιβιάδου ἐπιχειροῦσιν ὅλως ἀσυνέτως τὴν ἐπὶ τὴν Σικελίαν παράτολμον ἐκστρατείαν. Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἔδωκαν οἱ Ἐγεσταῖοι, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Σελινουντίων, τοὺς ὁποίους ὑπεστήριζον οἱ Συρακούσιοι. Οἱ Ἀθηναῖοι πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμουν νὰ κατακτήσωσι τὴν εὐφορον καὶ πλουσιωτάτην αὐτὴν νῆσον, ἥδη δὲ προτρεπόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ φιλοπολέμου Ἀλκιβιάδου ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι καὶ ταχέως ἐξοπλίσαντες τὸν στόλον των ἐξ 134 τριήρων ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Νικίαν, Λάμαχον καὶ Ἀλκιβιάδην, ἐξέπλευσαν ἐπὶ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι δῆθεν θέλουσι νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἐγεσταίους (415). Ἀλλὰ μόλις ἐξέπλευσεν ὁ στόλος καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἤγειραν τὴν κατ' αὐτοῦ δίκην τῶν Ἑρμοκεπιδῶν κατηγορήσαντες αὐτόν, ὅτι μὲ ἄλλους νέους ἐνέπαιξε τὰ ἐλευσίγια μυστήρια καὶ συνέτριψεν ἐν καιρῷ νυκτὸς τοὺς Ἑρμᾶς, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν τὴν Σαλαμινίαν καὶ προσεκάλεσαν αὐτόν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπολογηθῇ περὶ ἀσεβήματος. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως δὲν ὑπήκουσε καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Σπάρτην. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται κατὰ συμβουλὴν αὐτοῦ κατέλαβον καὶ ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν ἐξέπεμψαν τὸν Γύλιππον μὲ ἀξιόμαχον στρα-

τὸν καὶ στόλον. Οἱ Συρακούσιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀποδεχθῶσι τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ Νικίου, ἀλλ' ἡ ἐμφάνις τοῦ Γυλίππου ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς καὶ ὁ πόλεμος ἔλαβεν ἄλλοιαν τροπὴν. Ὁ Νικίας τότε εἰς δεινὴν ἀμυχανίαν περιελθὼν ζητεῖ ἢ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου ἢ τὴν ἀποστολὴν νέας ἐπικουρίας. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀντὶ νὰ καταπαύσωσι τὸν πόλεμον ἀπέστειλαν νέον στρατὸν καὶ στόλον ὑπὸ δύο νέους στρατηγοὺς, τὸν Δημοσθένην καὶ Εὐρυμέδοντα. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μὲ τὴν νέαν ταύτην βοήθειαν ἡττήθησαν καὶ πάλιν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ὅθεν εἰς τὴν ἐσχάτην περιελθόντες ἀπόγνωσιν ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλίπωσι καὶ τὸν στόλον καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου διὰ ξηρᾶς. Ὅλος ὁ στρατὸς ἀνῆρχετο εἰς τεσσαράκοντα χιλιάδας, διηρέθη δὲ εἰς δύο, καὶ τῆς μὲν ἐμπροσθοφυλακῆς ἡγεῖτο ὁ Νικίας, τῆς δὲ ὀπισθοφυλακῆς ὁ Δημοσθένης. Ἀλλ' ὁ Γυλίππος καὶ οἱ Συρακούσιοι ἐγκαίρως προκαταλαβόντες πάσας τὰς διόδους ἐξηνάγκασαν κατὰ πρῶτον μὲν τὸν Δημοσθένην, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Νικίαν νὰ παραδοθῶσιν ἐπὶ τῷ ὄρῳ, ἵνα μὴδεὶς θανατωθῇ μὴδ' ἀπαχθῇ εἰς δουλείαν. Ἀλλὰ τὸν Νικίαν καὶ Δημοσθένην ἀπέκτειναν βαρβάρως καὶ ἀνάνδρως λιθοβολοῦντες οἱ Συρακούσιοι, ἐκ δὲ τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων Ἀθηναίων οἱ μὲν πλεῖστοι κατεσφάγησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἢ ἐπωλήθησαν ὡς ἀνδράποδα εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ ἐρρίφθησαν εἰς τὰ λατομεῖα, εἰς τοιαῦτα δουλείας δεσμὰ πικρότερα καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου καὶ μάλιστα διὰ ψυχὰς εὐγενεῖς καὶ γενναίας (413).

Τρίτη περίοδος ἢ Δεκελειακὸς πόλεμος (413-404)

§ 36. Νῆκαι τῶν Ἀθηναίων καὶ κάθοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Ἡ ἀγγελία τῆς ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρίας ἐβύθισε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν καὶ ἀπόγνωσιν. Αἱ σύμμαχοι πόλεις ἀμέσως ἀπεστάτησαν, οἱ δὲ Σπαρτιάται κατέλαβον καὶ ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι συνελθόντες κατ' ὀλίγον ἐπέδειξαν ἀπίστευτον καρτερίαν καὶ γενναίω φροσύνῃν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιστῶσι μέχρις ἐσχάτων. Ἀμέ-

σως δὲ ἐξέλεξαν δέκα ἄνδρας, προβούλους κληθέντας, καὶ ἐπέ-
τρεψαν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Κατασκευάσαν-
τες δὲ νέον στόλον ἐκ τῶν 6000 ταλάντων, τὰ ὅποια ἐφύλατ-
τον ἄθικτα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατώρθωσαν νὰ ἀνακτήσωσι
τὴν ἀποστατήσασαν Λέσβον καὶ νὰ νικήσωσι τοὺς πολεμίους.
παρὰ τὴν Μίλητον. Κέντρον δὲ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν κατέστη-
σαν τὴν Σάμον, ἣτις διέμεινε πιστὴ σύμμαχος καθ' ὅλην τὴν
διάρκειαν τοῦ πολέμου. Ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης δυσαρεστηθεὶς πρὸς
τοὺς Σπαρτιάτας κατέφυγεν ἐκεῖθεν εἰς μικρὰν Ἀσίαν πρὸς
τὸν σατράπην Τισσαφέρνην καὶ κατέπεισεν αὐτὸν νὰ συμμα-
χήσῃ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Κατόπιν δὲ προσελθὼν πρὸς τοὺς
ἐν Σάμῳ στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων διενήργησε δι' αὐτῶν
νὰ ψηφισθῇ ἡ ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἀνάκλησίς του. Ἄλλ' ὁ φιλό-
δοξος Ἀλκιβιάδης δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπανεέλθῃ ἀμέσως εἰς Ἀθή-
νας, ἀλλ' ἀφοῦ διαπράξῃ λαμπρόν τι κατόρθωμα. Οἱ δὲ ἐν
Σάμῳ ναυλοχοῦντες στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων δις ἐνίκησαν
τὸν στόλον τῶν πολεμίων περὶ τὴν Ἀβυδὸν (411). Εἰς τὴν
δευτέραν ταύτην νίκην συνετέλεσε μάλιστα καὶ ὁ ἐν τῇ ἀκμῇ
τῆς μάχης ἀφικόμενος Ἀλκιβιάδης μετὰ δέκα ὀκτῶ νεῶν.
Ἦδη ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην κατετρό-
πωσε κατὰ κράτος τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων περὶ τὴν
Κυζικόν, ἐνθα ἔπεσε καὶ ὁ ναύαρχος αὐτῶν Μίνδαρος ἐρρωμέ-
νως ἀγωνισάμενος (410). Τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς παρέστησε
κάλλιστα ἡ πρὸς τὴν Σπάρτην πεμπομένη ἐπιστολὴ τοῦ γραμ-
ματέως Ἰπποκράτους «Ἐρρει τὰ κἄλα Μίνδαρος δ' ἀπε-
σοῦα πευρῶντι τῶνδρες, ἀπορίομες τί χρῆ δρᾶν», ἥτοι «κατε-
στράφη ὁ στόλος· ὁ Μίνδαρος ἐφορευῆθη· πευρῶσιν οἱ ἄνδρες,
ἀποροῦμεν τί πρέπει νὰ πράξωμεν». Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύ-
την νίκην ὁ Ἀλκιβιάδης κατέλαβε πολλὰς πόλεις, κατεχομέ-
νας ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον
καὶ τὴν Χαλκηδόναν καὶ ἐστερέωσε τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀ-
θηναίων εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ Προποντίδος (410—
408), κατῆλθεν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς.
(407). Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν πάλιν αὐτόν.

§ 37 Λύσανδρος καὶ Καλλικρατίδας.

Ναυμαχία ἐν Ἀργινούσαις.

Τὸν Μίνδαρον διεδέχθη ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν ὁ Λύσανδρος, ἀνὴρ πανοῦργος καὶ βίαιος, λίαν μὲν κατώτερος τοῦ Ἀλκιβιάδου κατὰ τὴν μεγαλοφυΐαν, ἀλλ' ὑπέρτερος αὐτοῦ κατὰ τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος αὐστηράν πειθαρχίαν. Προσελκύσας δ' εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων Κύρον τὸν νεώτερον, διάδοχον τοῦ Τισσαφέρνηος καὶ τυχὼν τῆς χρηματικῆς αὐτοῦ βοήθειας ἐπλήρωσεν 90 ναῦς καὶ κατεναυμάχησε περὶ τὴν Ἐφεσον τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ὑποναύαρχου Ἀντιόχου, πεσόντος καὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ναυμαχίᾳ (407). Ἐντεῦθεν ὁ παλιμβούλος καὶ ἄστατος δῆμος τῶν Ἀθηνῶν ἐπιρρίψας τοῦ κακοῦ τὴν εὐθύνην πρὸς τὸν εἰς Φώκαιαν πρὸς συλλογὴν χρημάτων ἀπόντα Ἀλκιβιάδην καθαιρεῖ αὐτὸν τῆς στρατηγίας καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐκλέγει δέκα ἑτέρους στρατηγούς. Τὸν Λύσανδρον διεδέχθη ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὸ ἐπιόν ἔτος ὁ Καλλικρατίδας, ἀνὴρ πανελληνίων φρονημάτων καὶ καθ' ὅλα ἐφάμιλλος πρὸς τὸν Βρασίδαν, ἀλλὰ πολὺ ὑπέρτερος τοῦ Λυσάνδρου κατὰ τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὴν γενναιότητα. Τὰ πανελλήνια αὐτοῦ φρονήματα ἐπέδειξε μάλιστα μετὰ τὴν ἐξ ἐφόδου ἄλωσιν τῆς Μηθύμνης, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀπορρίψας μετ' ἀγανακτήσεως τὴν πρότασιν περὶ ἐξανδραποδισμού τῶν αἰχμαλώτων (406 π. χ.). Ἐνίκησε τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Κόνωνα καὶ κατετρόπωσε τὸν πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἐπελθόντα Διομέδοντα, πεσόντα καὶ αὐτὸν ἐν τῇ ναυμαχίᾳ. Κυριεύσας δὲ καὶ τεσσαράκοντα ναῦς ἐξηνάγκασε τὸν Κόνωνα νὰ ἐγκλεισθῇ μετὰ τοῦ ὑπολειπομένου στόλου ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Μυτιλήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξοπλίσαντες ἐντὸς μηνὸς 140 τριήρεις ἐπιδράμον πρὸς βοήθειαν τοῦ πολιορκουμένου Κόνωνος. Ὁ δὲ Καλλικρατίδας ἀφείς πρὸς πολιορκίαν αὐτοῦ 50 ναῦς ὑπὸ τὸν Ἐτεόνικον αὐτὸς μετὰ 120 ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων. Κρατερᾶς δὲ ναυμαχίας συγκροτηθείσης παρὰ τὰς Ἀργινούσας, οἱ Ἀθηναῖοι αἵρουσι νίκην περιφανεστάτην, τῶν μὲν πολεμίων καταδύσαντες 70 ναῦς, αὐτοὶ δ' ἀπο-

λέσαντες 25, τὰς πλείστας αὐτάνδρους. Εἰς τὴν ναυμαχίαν ταύτην ἔπεσε καὶ ὁ γενναῖος Καλλικρατίδας ἔρρωμένως μαχόμενος. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων δὲν ἤδυνήθησαν ἔνεκα τῆς σφοδροτάτης τρικυμίας νὰ σώσωσι καὶ τοὺς ναυαγούς, ὁ πρᾶφορος ὄχλος τῶν Ἀθηναίων κατεδίκασεν ὅκτῳ τῶν στρατηγῶν εἰς θάνατον, ἐξ ὧν δύο διέφυγον αὐτὸν μὴ ἐμφανισθέντες ἐν τῇ δίκῃ.

§ 38. Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχία. Τέλος τοῦ πολέμου.

Τὸν ἐν τῇ ναυμαχίᾳ πεσόντα γενναῖον καὶ ἐνάρετον Καλλικρατίδαν διεδέχθη αὖθις ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν ὁ πολύτροπος καὶ δόλιος Λύσανδρος, ὅστις καταλαβὼν ἐξ ἐφόδου τὴν Λάμψακον ἐδέσποσε πάσης τῆς θαλάσσης τῆς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι προσορμισθέντες ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, ἀπέναντι τῆς Λαμψάκου, παρὰ τὰς προτροπὰς τοῦ ἐν Θράκῃ διατρίβοντος Ἀλκιβιάδου, προὔκालον κατ' ἐπανάληψιν μάτην εἰς μάχην τὸν Λύσανδρον. Ἄλλ' οὗτος καιροφυλακτήσας αὐτοὺς κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄσυνγνωστού περιφρονήσεως πρὸς ἀντίπαλον πολυμήχανον διεσκεδάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἐπιπεσὼν αἰφνης ἐκυρίευσεν ἅπαντα τὸν στόλον αὐτῶν, πλὴν ὅκτῳ νεῶν, αἵτινες ὑπὸ τὸν Κόνωνα διεσώθησαν εἰς Κύπρον, καὶ τῆς ἱερᾶς Παράλου, ἣτις ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας τὴν θλιβερὰν ἀγγελίαν τῆς νέας ταύτης πανωλεθρίας (405). Ὁ Λύσανδρος ἐξαγαγὼν πάραυτα εἰς τὴν ξηρὰν τὸν στρατὸν ἐξώγησε περὶ τὰς τρεῖς ἕως τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους μεταγαγὼν εἰς Λάμψακον ἀπέσφαξεν ἅπαντας ἀνηλεῶς. Ἀφοῦ δὲ καθυπέταξε καὶ πᾶσας τὰς συμμάχους πόλεις τῶν Ἀθηναίων, πλὴν τῆς Σάμου, καταργήσας τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα ἐγκαθίδρυσε πανταχοῦ ἰδίαις φρουρὰς καὶ ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα ὑπὸ ἑνα ἄρμοστήν καὶ δέκα ἑτέρους ὁμόφρονας, τοὺς δεκαδάρχας, κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ μετὰ τοῦ νικηφόρου στόλου. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπέκλεισεν ἀπὸ θαλάσσης τὰς Ἀθήνας, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἄγις καὶ Πausανίας ἀπέκλεισαν αὐτὰς ἀπὸ ξηρᾶς

μεθ' ὅλου τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ. Οὕτω δὲ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ πολύμηνον στενὸν ἀποκλεισμόν καὶ δεινῶς ὑπὸ τῆς πείνης κατατρυχόμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποδεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ νικητοῦ ὑποχρεωθέντες νὰ καθαιρέσωσι τὰ μακρὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς ὀχυρώματα, νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον αὐτῶν, πλὴν 12 νεῶν, νὰ ἀνακαλέσωσι τοὺς φυγάδας, νὰ συνδέσωσι συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ νὰ ἔπωνται αὐτοῖς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν εἰς πᾶσαν ἐκστρατείαν καὶ τέλος τὸ πάντων δεινότατον νὰ καταργήσωσι τὸ πάτριον πολίτευμα, τῆς διοικήσεως ἀναθεῖσης εἰς τριάκοντα ὀλιγαρχικοὺς ἄνδρας, οἵτινες διοίκησαντες τὰς Ἀθήνας διὰ τοῦ τρόμου καὶ τῆς σφαγῆς ἐπεκλήθησαν οἱ τριάκοντα τύραννοι.

Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος καθυποτάξας καὶ τὴν Σάμον κατήλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς Σπάρτην. Οὕτω δὲ ἔληξεν ὁ ἐπάρατος Πελοποννησιακὸς πόλεμος (404 π. χ.)

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ (404—371).

§ 39. Οἱ 30 τύραννοι. Θρασύδουλος.

Ἡ Σπάρτη, ἅψ' οὐ ἀνέλαθεν οὕτω τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, κατέλυσεν πανταχοῦ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ ἀνίδρυσεν ἀρχὰς καὶ πολίτευμα ὀλιγαρχικόν, ἥτοι τοὺς ἄρμοστὰς καὶ τοὺς δεκαδάρχας. Εἰς πολλὰς δὲ πόλεις καθίδρυσεν καὶ σπαρτιατικὴν φρουρὰν καὶ ὑπεχρέωσε πάσας τὰς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς πόλεις νὰ τελῶσιν ἐτησίως φόρους ὑπὲρ τὰ χίλια τάλαντα. Ἀλλ' οὐδεμία ἄλλη πόλις ὑπέστη τόσα δεινά, ὅσα ὑπέστησαν αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τοὺς τριάκοντα τυράννους, οἱ ὑποῖσι αἰρεθέντες τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῷ προσχήματι νὰ συντάξωσι νέους νόμους καὶ μεταρρυθμίσωσι τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ ὀλιγαρχικώτερον. Ἀλλ' ἅψ' οὐ διώρισαν αὐθαιρέτως νέας ἀρχάς καὶ συνέστησαν τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων τυφλῶς ὑπακούουσαν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἔλαβον ἐκ Σπάρτης φρουρὰν ὑπὸ ἄρμοστὴν τὸν Καλλίβιον, ἐξετραχηλίσθησαν βαθμηδὸν εἰς δεινὰς σφαγὰς καὶ δημεύσεις τῆς περιουσίας τῶν ἐπι-

φανεστέρων καὶ πλουσιωτέρων πολιτῶν, μὴδ' αὐτῶν τῶν ὀλιγαρχικῶν ἐξαιρουμένων. Ὅθεν πλείστοι τῶν πολιτῶν ἐζήτησαν τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς των διὰ τῆς φυγῆς εἰς τὰ Μέγαρα, εἰς τὸ Ἄργος καὶ εἰς τὰς Θήβας. Εἰς μετὰ τῶν φυγάδων ἦτο καὶ ὁ Θρασύβουλος, ὅστις κατέφυγεν εἰς Θήβας. Ὁ Θρασύβουλος ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν τριάκοντα καὶ πρὸς τοῦτο κατέλαβε μετὰ ἐβδομήκοντα ἄλλων φυγάδων τὴν Φυλὴν, μικρὸν φρούριον κείμενον εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ἀποκρούσαντες δὲ οὗτοι τοὺς κατ' αὐτῶν ἐπελθόντας καὶ εἰς 700 αὐξηθέντες κατέλαβον διὰ νυκτός τὸν Πειραιᾶ. Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐξεστράτευσαν ἐναντίον των, ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον φυγάδες καὶ ἄλλοι φιλελεύθεροι Ἀθηναῖοι κατετρόπωσαν αὐτοὺς εἰς μάχην κρίσιμον, ἐν ἣ ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ Κριτίας, ὁ πρῶτος καὶ χεῖριστος τῶν τριάκοντα, καὶ ἐγένοντο κύριοι τῶν Ἀθηναίων.

Καὶ οἱ μὲν ὑπολειφθέντες κατέφυγον αὖθις εἰς Ἐλευσίνα, οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει ὀλιγαρχικοὶ καὶ δημοκρατικοὶ ἐξελέξαντο δέκα ἐτέρους ἄρχοντας ἀντὶ τῶν τριάκοντα ἕνα ἐξ ἐκάστης φυλῆς. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐδὲν διέφερον κατὰ τὰ φρονήματα τῶν τριάκοντα· διὸ συνεννοηθέντες μετὰ τῶν ἐν Ἐλευσίνῃ ἐπεκαλέσαντο τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Καὶ ὁ μὲν Λύσανδρος ἐπῆλθε μετὰ δυνάμειος ἰσχυρᾶς ἀπὸ ξηρᾶς, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λίβυς ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον γενναίως ἀντέστησαν εἰς τὰς συνηνωμένας ταύτας τῆς Σπάρτης δυνάμεις καὶ ὡς ἐκ θαύματος διεσώθησαν ἀπὸ τοῦ προφανεστάτου κινδύνου. Διότι μετ' οὐ πολὺ ἐπελθὼν καὶ ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων Πausανίας κατάρθρωσε νὰ συνδιαλλάξῃ τοὺς διαμαχομένους. Γενομένης δ' εἰρήνης, ἐχορηγήθη εἰς πάντας ἀμνηστία, ἐξαιρεθέντων τῶν τριάκοντα καὶ τῶν δέκα ἀρξάντων καὶ τινων ἄλλων, οἵτινες ἐγένοντο τυφλὰ αὐτῶν ὄργανα. Οὕτω δ' ἀποκατέστη καὶ πάλιν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου τὸ παλαιὸν δημοκρατικὸν τοῦ Σόλωνος πολίτευμα, ἀποκοπέντων πάντων ἐκείνων, ὅσα ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα ἀπέδειξαν ἀσυντελῆ ὅλως εἰς τὴν πρόοδον τῆς πολιτείας (403 π. χ.)

§ 40. Ἡ ἀνάθασις τοῦ Κύρου
καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων (401—400).

Κῦρος ὁ νεώτερος σατράπης γενόμενος τῆς Ἰωνίας διενόηθη νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν βασιλεύοντα ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην τὸν Β', τὸν ἐπικαλούμενον Μνήμονα. Ὅθεν συναθροίσας περὶ τοὺς δεκακισμυρίους Πέρσας, μυρίους δὲ μισθοφόρους Ἑλλήνας (ἀκριβῶς 12,900) ὑπὸ Κλέαρχον τὸν Λακεδαιμόνιον καὶ ἄλλους στρατηγούς, ἐστράτευσε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 401 ἐπὶ τὴν Ἀσίαν μὴ δηλώσας τὸν ἀληθῆ τῆς ἐκστρατείας σκοπὸν, ὅπως προλάβῃ ὡς οἶόν τε ἀνέτοιμον τὸν ἀδελφόν του. Μετὰ τρίμηνον δὲ πορεῖαν διαβάς τὸν Εὐφράτην καὶ συναντήσας παρὰ τὰ Κούναξα τῆς Μεσοποταμίας τὸν ἀδελφόν του μετὰ στρατιᾶς πολυαριθμοτάτης συνῆψε πρὸς αὐτὸν μάχην, καθ' ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸ καθ' ἑαυτοὺς καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ἔπεσεν ὁ Κῦρος ἐφορμήσας καὶ πληγώσας τὸν ἀδελφόν του.

Ὁ Ἀρταξέρξης πληροφορηθεὶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, ἐφώρμησε κατ' αὐτῶν μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἀντιστάντες εἰς τὴν προσβολὴν μετὰ γενναιότητος καὶ πολεμικῆς ἐμπειρίας ἔτρεψαν καὶ τοὺτους εἰς φυγὴν. Ἐπανελθόντες δὲ ἐκ τῆς διώξεως καὶ στήσαντες τροπαιὸν ἀνέμενον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τὰς νέας τοῦ Κύρου διαταγὰς, ἀγνοοῦντες τὸν θάνατόν του. Ὅτε δ' ἐπληροφορήθησαν τοῦτον ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Ἀριαῖον, ἵνα ἀποδεχθῇ τὸ βασιλικὸν στέμμα ὑποσχόμενοι αὐτῷ πᾶσαν τὴν καθ' ἑαυτοὺς δυνατὴν ὑποστήριξιν, ἀλλ' οὗτος ἀπεποιήθη. Ἀφ' ἑτέρου δ' Ἀρταξέρξης ἐπεμψεν, ἵνα παραδώσωσι τὰ ὅπλα, διότι ὄντες ἤδη ἐν τῷ μέσῳ πολυαριθμοτάτης στρατιᾶς, εἰς τὰ ἐνδότερα χώρας ἀχανοῦς, περιοριζομένης ὑπὸ ἀδιαβάτων ποταμῶν καὶ χιονοσκεπῶν ὄρεων, διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀπήντησαν, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύνανται νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα· διότι, εἰ μὲν θεωρεῖ αὐτοὺς ὡς φίλους, θὰ εἶνε ὠφελιμώτεροι αὐτῷ σὺν τοῖς ὅπλοις, εἰ δὲ ὡς ἐχθροὺς, θὰ πολεμήσωσι καλλίον κατέχοντες ἢ παραδίδοντες αὐτὰ· καὶ διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου οὐδὲν ὑπολείπεται αὐτοῖς, εἰ μὴ

τὰ ὅπλα καὶ ἡ ἀρετὴ, σὺν αἷς, θεῶν ἀρωγούντων, θέλουσιν ὑπερασπισθῆ ἑλευθερίαν καὶ τιμὴν. Μετὰ τινὰς διαπραγματεύσεις, ἀναγκωῆς γενομένης, ἐπετράπη αὐτοῖς νὰ ἐπανακάμψωσιν οἴκαδε ἀνενόχλητοι. Ἄλλ' ὁ πονηρὸς Τισαφέρνης ἐπὶ τῷ προσχήματι τῆς φιλίας ἔραπτε δόλους καὶ προσκαλέσας τὸν Κλέαρχον μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν καὶ λοχαγῶν, 25 ἐν ὄλῳ ἀνδρῶν, συλλαμβάνει καὶ ἀποκτείνει δολίως αὐτούς.

Ἡ δεινὴ ἀγγελία τοῦ θανάτου τῶν στρατηγῶν ἐβύθισε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν. Εὐρέθησκαν αἶφνης ἐν τῷ μέσῳ μυρίων δεινῶν, ὡς στρουθοί, τῶν ὁποίων συνείληπται ἡ τροφός, ἡ δὲ καλὴ διεσκέδασται. Ἄλλ' ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν διὰ λόγου πλήρους φρονήματος καὶ συνέσεως ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς καὶ προέτεινε νὰ καύσωσι πάντα τὰ περιττὰ σκεύη καὶ λαμβάνοντες μετ' ἑαυτῶν τὰ ἀπολύττως ἀναγκαῖα καὶ φέροντες εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἀναθέτοντες τὰς ἐλπίδας τῶν εἰς τὴν ἀνδρείαν ἑαυτῶν καὶ εἰς τὴν θεῖαν βοήθειαν. Καὶ ὁ μὲν Χειρίσοφος ὁ Λακεδαιμόνιος ὁδηγῶν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, αὐτὸς δ' οὗτος ὁ Ξενοφῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν, ἀνέλαβον νὰ ἐπαναγάγῃσι τὸν εὐαρίθμον τοῦτον ὁμίλον διὰ τῆς Μεσοποταμίας, Μηδίας καὶ Ἀρμενίας, εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα. Ἐπὶ τέσσαρας δ' ὅλους μῆνας βαδίζοντες ἐν τῷ μέσῳ ἀγνώστων ὅλως χωρῶν ἄνευ ὁδηγοῦ καὶ χάρτου, ἐν τῷ μέσῳ τόπων ἀγρίων, βαρβάρων λαῶν καὶ δολίων ἐχθρῶν, ποταμῶν ἀδιαβάτων καὶ χιονοσκεπῶν ὁρέων, ἐν μέσῳ χειμῶνος καὶ δριμυτάτου ψύχους, τῶν πάντων δὲ στερούμενοι καὶ νυχθημερὸν κακουχαύμενοι ἀφίκοντο ἐπὶ τοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον καλεῖται «Θήχης». Ἐκεῖθεν ἰδόντες τὴν θάλασσαν ἐχαίρετisan αὐτὴν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀγαλλιάσεως ὡς σώτειραν αὐτῶν. Καὶ ἐκεῖ συναθροιζόμενοι ἐνηγκαλίζοντο ἀλλήλους καὶ ἔχον δάκρυα καὶ ἐπιδάμνουν λίθους καὶ ἐπέθετον ὅπλα καὶ τεθραυσμένας ἀσπίδας καὶ ἀνήγειραν τρόπαιον. Οὐδέποτε ἄνθρωποι χειμασθέντες ἐν τῇ θαλάσῃ ἐχαίρετisan μετὰ μείζονος πόθου ξηρὰν, οὐδὲ υἱὸς μετὰ θερμότερας στοργῆς προέφερε τὸ γλυκύτατον τῆς μητρὸς ὄνομα, ὅσον προέφερον οἱ Ἕλληνες ἐνταῦθα τὸ ὄνομα **θάλαττα ! θάλαττα !** Ἐκεῖθεν δὲ κατῆλθον εἰς Τραπεζοῦντα περὶ τοὺς

8600, ἔνθα ἐξεδήλωσαν τὴν ἐκυτῶν χαρὰν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς θεοὺς διὰ θυσιῶν καὶ γυμνικῶν ἀγώνων. Ἀλλὰ καὶ δὲν κατέληξαν ἐνταῦθα τὰ δεινὰ των. Μετὰ νέας περιπετείας καὶ κινδύνους διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς μηνὸς, πλήρους νίκης καὶ δόξης, προσκληθέντες κατετάχθησαν ἑξακισχίλιοι ὑπὸ τὸν Θίμβρωνα, ὃν ἡ Σπάρτη εἶχε πέμψει εἰς μικρὰν Ἀσίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνίδων πόλεων.

§ 41. Νέαι συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Θίμβρων, Δερκυλλίδας, Ἀγησίλαος. (400—395).

Ὁ Ἀρταξέρξης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ἐπέτρεψε τὴν διοίκησιν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων εἰς τὸν πιστὸν αὐτῷ ἀναδείχθента Τισαφέρνην, ὅστις ἅμα ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν ἐζήτησε τὴν τελείαν ὑποταγὴν τῶν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνίδων πόλεων. Αὗται δ' ἐπεκαλέσθησαν τὴν προστασίαν τῆς Σπάρτης, ἣτις καὶ ἀπέστειλε τὸν Θίμβρωνα μετὰ δισχιλίων ὀπλιτῶν Σπαρτιατῶν, πεντακισχιλίων Πελοποννησίων καὶ ἄλλων συμμάχων καὶ τριακοσίων ἵππεων Ἀθηναίων, μεθ' ὧν ἠνώθησαν καὶ οἱ ἑξακισχίλιοι ἐπανελθόντες Κύριοι, ἦτοι οἱ μετὰ τοῦ Κύρου συνεκστρατεύσαντες. (400 π. χ.) Ἐπειδὴ δὲ ὁ στρατὸς οὗτος κυριεύσας πολλὰς πόλεις ἐξώκειλεν εἰς λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς, ἀνεκλήθη ὁ Θίμβρων καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀπεστάλη ὁ Δερκυλλίδας, ὁ ὁποῖος διὰ τὸ δόλιον τοῦ χαρακτῆρος ἐπεκλήθη νέος Σίσυφος. Περὶ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 398 ἐκυρίευσεν τὴν Λάρισαν καὶ ὀκτὼ ἄλλας Αἰολικὰς πόλεις, ἀνηκούσας εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναβάζου. Τὸ δ' ἐπὶ ὅντος ἔτος εἰσήλασεν εἰς τὴν Καρίαν, σατραπείαν τοῦ Τισσαφέρνους, μετὰ τοῦ ὁποίου συνωμολόγησεν ἀνακωχὴν ὀπλων. Ἐπειδὴ δὲ ἀνηγγέλη εἰς Σπάρτην, ὅτι ὁ Τισσαφέρνης μετὰ τοῦ σατράπου τῆς Αἰολίδος Φαρναβάζου ἤρχισαν νὰ συναθροίζωσι νέας δυνάμεις, ὅπως καταπολεμήσωσι τὸν Δερκυλλίδαν καὶ ὑποδουλώσωσι τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαος.

Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου καὶ διε-

δέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν ἑτεροθαλῆ αὐτοῦ ἀδελφόν Ἅγιν. Ἦγε δὲ τότε τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, χωλὸς τὸν ἕτερον πόδα καὶ δύσμορφος, ἀλλ' εἰς τὸ εὐτελὲς ἐκείνο σῶμα ἐνυπῆρχε ρώμη καὶ ἰσχύς ἀκαταπύνητος καὶ ψυχὴ μεγαλόφρων. Παραλαβὼν δὲ ὁ Ἀγησίλαος ἐντεῦθεν δισχιλίους νεοδαμῶδεις καὶ ἐξακισχιλίους ὀπλίτας, διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν, οὐχὶ σμικρόν τι διαλογιζόμενος, ἀλλὰ τὴν ὁλοσχερῇ τοῦ Περσικοῦ κράτους κατάλυσιν. Ἀφικόμενος εἰς Ἐφεσον παρέτεινεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας προσέτι τὴν πρὸς τὸν Τισσαφέρνην ὑπὸ τοῦ Δερκυλλίδα καθομολογηθεῖσαν ἀνακωχὴν (396). Ἀλλὰ πρὶν ἢ παρέλθῃ ἡ τρίμηνος αὕτη ἀνακωχὴ, ὁ Τισσαφέρνης πολλὰς λαβὼν ἐπικουρίας ἀπήτησε τὴν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐγχώρησιν τοῦ Ἀγησίλαου. Ἀλλὰ καὶ οὗτος καταστήσας ἐκείνον ὑπεύθυνον ἐνώπιον τῶν θεῶν διὰ τὴν τῶν ὄρκων παράβασιν ἤρξατο νὰ ἐτοιμάζεται προτιθέμενος δῆθεν νὰ εἰσβάλῃ εἰς Καρίαν. Ἐνῷ δ' ἀνέμενεν αὐτὸν ὁ Τισσαφέρνης εἰς τὰ περὶ τὸν Μαϊάνδρον πεδία, αἰφνης ὁ Ἀγησίλαος τρέπεται πρὸς βορρᾶν. εἰσβάλλει εἰς τὴν πλουσίαν Φρυγίαν καὶ κυριεύσας πολλὰς πόλεις καὶ κώμας καὶ λαβὼν πλούσια λάφυρα καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ἐπέστρεψε καὶ διεχείμασεν εἰς Ἐφεσον.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος ὁ Ἀγησίλαος προ-
 παρεσκευάζετο δραστηρίως εἰς τὰ τοῦ πολέμου καὶ εἰς συγκρό-
 τησιν ἱππικῆς δυνάμεως, διακηρύττων ὅτι μελετᾷ ἅμα τῷ
 ἔαρι νὰ ὁδεύσῃ πρὸς τὰς Σάρδεις. Ὁ Τισσαφέρνης ἔχων ὑπ'
 ὄψει τὰς τοῦ προηγούμενου ἔτους διακηρύξεις τοῦ Ἀγησίλαου
 καὶ ὅτι ἄλλο μελετᾷ νὰ πράξῃ, συνεκέντρωσε πάσας τὰς τε
 ἱππικὰς καὶ πεζικὰς αὐτοῦ δυνάμεις πρὸς τὴν Καρίαν. Ἀλλ'
 ὁ βασιλεὺς ἐξεπλήρωσεν ἀκριβῶς τὰς διακηρύξεις αὐτοῦ, καὶ
 ὁρμήσας πρὸς τὰς Σάρδεις ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐληλάτει τὴν χώ-
 ραν, τὴν δὲ τετάρτην, ἐπελθόντος τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν,
 συγκροτεῖται μάχη παρὰ τὸν ποταμὸν Πακτωλὸν, καθ' ἣν τὰ
 μάλιστα ἀνεδείχθη ἡ στρατηγικὴ τοῦ Ἀγησίλαου μεγαλοφυΐα
 καὶ ἀρετὴ, νικήσαντος κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους.

Τότε ὁ μέγας βασιλεὺς πληροφορηθεὶς καὶ τὴν νέαν ταύτην
 ἦτταν καὶ ἀποδοὺς τὰς ἀποτυχίας εἰς τὴν ἀδεξιότητα τοῦ

Τισσαφέρνους, διέταξε νὰ ἀποκεφαλίσθῃ οὗτος καὶ ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν εἰς τὸν Τιθραύστην (395 π. χ.). Ὁ νέος οὗτος σατράπης, ἂν δὲν ἀνεδείχθη πολεμικώτερος τοῦ προκατόχου, ἀναδείχθη οὐχ' ἥττον πολιτικώτερος αὐτοῦ. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν διεπραγματεύθη πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὡς φίλος μᾶλλον ἢ ὡς ἐχθρὸς, καὶ ὁποδοὺς πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῆς ρήξεως μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν εἰς τὸν ἄπιστον Τισσαφέρνην, κατῴρθωσεν ἐξάμηνον ἀνακωχὴν, δούς δὲ καὶ τριάκοντα τάλαντα κατέπεισεν αὐτὸν νὰ ἐκχωρήσῃ τῆς ἑαυτοῦ σατραπείας καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν τοῦ Φαρναβάζου.

Οὕτω δ' ἐνδούς ὁ Ἀγησίλαος ἐκχωρεῖ τῆς χώρας τοῦ Τιθραύστου καὶ ἐμβάλλει περὶ τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν τοῦ Φαρναβάζου, ἔνθα πολλὰς ἐξεπόρθησε πόλεις καὶ χώρας καὶ ἀφθονώτατα ἔλαβε λάφυρα, κυριεύσας καὶ αὐτὸ τοῦ Φαρναβάζου τὸ στρατόπεδον. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐμελέτα τὸ τρίτον ἔτος νὰ εἰσβάλῃ εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῆς περσικῆς μοναρχίας, ὅπως ἀνατρέψῃ τὸ σεσαθρωμένον αὐτῆς οἰκοδόμημα, αἴφνης ἐλθοῦσα διαταγὴ ἐκ τῆς Σπάρτης, ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια, ἐματαιώσε τοὺς φιλοδόξους αὐτοῦ σκοποὺς καὶ διέλυσεν, ὡς ἰστὸν ἀράχνης, τὰ μεγαλεπήβολα τοῦ ἀνδρὸς σχέδια.

§ 42. Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος καὶ ἡ Ἀνταλκίδειος εἰρήνη (395—387).

Ἡ τῆς Σπάρτης ἡγεμονία ἀρχῇθεν ἀπέβη μᾶλλον δεσποτική καὶ αὐθαίρετος τῆς τῶν Ἀθηνῶν ὅθεν πάντοθεν ἡγείροντο τὰ παράπονα καὶ ἡσυχίαι ἐκορυפוῦντο οἱ γογγυσμοί. Ὁ δὲ τὸν Τισσαφέρνην διαδεχθεὶς Τιθραύστης θεωρήσας εὖκαιρον τὴν περίστασιν ἀποστέλλει εἰς Ἑλλάδα μετὰ χρημάτων πολλῶν τὸν Ῥόδιον Τιμοκράτην, ὅστις κατορθοῖ νὰ συνάψῃ εἰς συμμαχίαν κατὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης τοὺς Θεβαίους, Ἀργεῖους, Κορινθίους, Ἀθηναίους καὶ ἄλλους. Οὕτω δ' ἐξερράγη ὁ Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς ἐπικληθεὶς πόλεμος (395—387). Τὴν πρῶτην δ' ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκρηξιν τοῦ πολέμου τοῦτου ἔδωκαν οἱ Λοκροὶ εἰσβαλόντες εἰς Φωκίδα. Καὶ οὗτοι μὲν ἐξητήσαντο τὴν βοήθειαν τῶν Θεβαίων, οἱ δὲ Φωκεῖς τὴν

τῶν Λακεδαιμονίων, παρ' ὧν ἀπεστάλη μετὰ στρατοῦ ὁ Λύσανδρος, ὅστις λίαν παρατόλμως ἐφορμήσας πρὸς τὴν ἐξ ἐφόδου ἄλωσιν τῶν τειχῶν τῆς Ἀλιάρτου ἀπεκρούσθη καὶ ἐφονεύθη (495 π. Χ.). Ἐνεκὰ δὲ τοῦ ἀτυχήματος τούτου ἡ Σπάρτη ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον, ὅστις μετ' ἀφάτου θλίψεως ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος εἶδε διαλυόμενα, ὡς καπνόν, τὰ τερπνα καὶ μεγαλεπήβολα ἑαυτοῦ ὄνειρα. Ἀφείς δ' ἐν Ἀσίᾳ τετρακισχιλίους ἄνδρας, αὐτὸς ἐσπευτε μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς Ἑλλάδα. Ἀφικόμενος δὲ παρὰ τὴν Κορώνειαν τῆς Βοιωτίας εὗρεν ἐκεῖ αὖθις συγκεντρωμένους τοὺς παρὰ τοῦ Ἀριστοδήμου, τοῦ ἐτέρου τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, ἡττημένους συμμάχους καὶ κατέχοντας ἤδη τὸν Ἑλικῶνα, ἐξ οὗ κατελθόντες συνεκρότησαν ἐκ παρατάξεως μάχην φονικωτάτην, καθ' ἣν ὁ Ἀγησίλαος μετὰ σύρραξιν φοβερὰν καὶ φόνον πολὺν πληγῶθεις καὶ διακινδυνεύσας ἤρατο νίκην λαμπράν (394). Ἐντεῦθεν τὸ θέατρον τοῦ πολέμου μετηνέχθη ἐν Κορινθίᾳ. Καὶ οἱ μὲν σύμμαχοι κέντρον κατέστησαν τὴν Κόρινθον, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται τὴν Σικυῶνα. Τὰς νίκας ταύτας τῶν Λακεδαιμονίων ἐξεδικήθησαν λαμπρῶς δύο στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, Κόνων καὶ Ἰφικράτης. Καὶ ὁ μὲν Κόνων προσελκύσας τὴν ἀμφιταλαντευομένην συμμαχίαν τῶν Περσῶν καὶ τυχὼν τῆς ἐνθέρμου συνδρομῆς τοῦ Φαρναβάζου, κατετρόπωσε τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων παρὰ τὴν Κνίδον (394), ἐξέβαλεν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐλληνίδων πόλεων καὶ νήσων τοὺς ἀρμοστὰς καὶ δεκαδάρχας, ἐλεηλάτησε καὶ ἐδῆψε τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐπὶ πᾶσι διὰ περσικοῦ χρυσοῦ ἀνήγειρε τὰ μακρὰ τεῖχη τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν (392). Ὁ δὲ Ἰφικράτης ἐπενεγκὼν σπουδαίας τινὰς μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τῆς πολεμικῆς καὶ καταρτίσας νέας μισθοφορικὰς τάξεις πελταστῶν, φερόντων μικρὰς πέλτας (ἤτοι ἀσπίδας) καὶ ξίφη, κατέστρεψαν ὁλόκληρον σπαρτιατικὴν μόραν ἐξ ἑξακοσίων ὁπλιτῶν, οἵτινες ἀπῆρχοντο εἰς Σπάρτην, ὅπως ἐορτάσωσι τὰ Ῥακίρθια. Οὕτω δ' ὁ Ἰφικράτης κατώρθωσε νὰ ἐπενέγκῃ σπουδαίαν τροπὴν καὶ κρίσιν εἰς τὸν μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀμφίρροπον διεξαγόμενον ἐν Κορινθίᾳ πόλεμον (392). Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἀτυχημάτων

ἀπελπισθεῖσα ἡ Σπάρτη, ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ κτισχύσῃ διὰ τῶν ὅπλων, ἀπεφάσισε νὰ προσελκύσῃ διὰ πάσης θυσίας τὴν συμμαχίαν τῶν Περσῶν καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέστειλε πρὸς τὸν σατράπην τῆς μικρᾶς Ἀσίας τὸν περιβόητον ἐπὶ πανουργίᾳ Ἀνταλκίδαν, ὅστις μόλις μετὰ πενταετῆς διαπραγματεύσεις κατώρθωσε νὰ συνομολογηθῇ ἡ αἰσχρὰ καὶ ἐπονείδιστος εἰρήνη, ἡ κληθεῖσα ἀπ' αὐτοῦ Ἀνταλκίδειος, καθ' ἣν ἡ μὲν Κύπρος καὶ αἱ κατὰ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας νῆσοι πρεδόθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, αἱ δὲ λοιπαὶ πόλεις καὶ νῆσοι, πλὴν Δήμνου, Ἰμβροῦ καὶ Σκύρου, αἵτινες κητήχοντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐκηρύχθησαν αὐτόνομοι καὶ ἐλεύθεροι.

§ 43. Καταθλιπτικὴ διαγωγὴ τῆς Σπάρτης.

Θῆβαι. Πελοπίδας. Ἐπαμεινώνδας.

Ἡ Σπάρτη μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην ἀπεδείχθη ἔτι μᾶλλον τυραννικὴ. Κατέσκαψε τὴν Μαντίνειαν καὶ διώκει-
σε τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Διὰ μακροῦ δὲ καὶ αἵματηροῦ πο-
λέμου κατέλυσε καὶ τὴν Ὀλυνθιακὴν ὁμοσπονδίαν, ἥτις κέντρον
ἔχουσα τὴν Ὀλυνθον συμπεριελάμβανε πάσας σχεδὸν τὰς πό-
λεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου καὶ πολλὰς τῆς Μακεδονίας.
Πρὸς κατάλυσιν λοιπὸν τῆς ὁμοσπονδίας αὐτῆς ἡ Σπάρτη ἀ-
πέστειλεν τὸν Εὐδαμίδαν μετὰ δισχιλίων ἀνδρῶν καὶ μετ' ὅλι-
γον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φοιβίδαν, ὅστις διερχόμενος ἐκεῖθεν κα-
τέλαβεν τὴν Καδμείαν. Ἡ Σπάρτη ἔθεσεν ἰδίαν φρουρὰν εἰς
τὴν Καδμείαν, εἰς δὲ τὸν Φοιβίδαν ἐπέβαλε ζημίαν ἑκατὸν χι-
λιάδων δραχμῶν. Ἐπειτα ἀπέστειλε τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἀγησι-
λάου Τελευτίαν, ὅστις ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη. Κατόπιν τὸν Ἀ-
γησίπολιν καὶ τέλος τὸν Πολυβιάδην, δι' οὗ κατέλυσε τὴν ὁμο-
σπονδίαν. Τὴν δὲ διοίκησιν τῶν Θηβῶν ἡ Σπάρτη παρέδωκεν
εἰς τοὺς φίλους τῆς ὀλιγαρχικῆς, οἱ ὅποιοι ἔδειξαν τὴν αὐτὴν
σκληρὰν διαγωγὴν, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε οἱ ἐν Ἀθήναις τριάκον-
τα τύραννοι, ἄλλους μὲν ἐκ τῶν δημοκρατικῶν θανατώσαντες,
ἄλλους δὲ ἐξανάγκασαντες νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φηγῆς εἰς Ἀ-
θήνας. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγεται καὶ ὁ Πελοπίδας ἐξ
εὐγενοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας, ἀνὴρ γενναῖος καὶ ῥωμαλέος,

φιλελεύθερος καὶ μισοτύραννος. Ὁ Πελοπίδας λοιπόν, ὁ Μέλ-
λων καὶ ἄλλοι τινὲς πρόσφυγες, συνεννοηθέντες καὶ μὲ τοὺς ἐν
Θηβαίαις ὁμόφρονες φίλους των, καὶ μάλιστα μετὰ τοῦ Φυλλίδα
καὶ Χάρωνος, ἐφόνευσαν τοὺς συμποσιαζοντας Βοιωτάρχας καὶ
ἐγκατέστησαν τὴν δημοκρατίαν. Τὴν δὲ φρουρὰν τῆς Καθ-
μείας, παραδοθεῖσαν ὑπόσπονδον, ἀπέλυσαν, (597). Ὁ Πελο-
πίδας συνέστησε καὶ τὸν ἱερὸν λόχον ἐκ 300 νέων τῶν ἀρί-
στων οἰκογενειῶν τῶν Θηβῶν. Ὁ δὲ Ἐπαμεινώνδας ἦτον ἀνὴρ
ἐνάρετος καὶ λίαν φιλόπατρις, εἶχε δὲ καὶ ἀνδρείαν καὶ στρα-
τηγικὴν μεγαλοφυΐαν ἐξαίρετον. Συνειργάσθη δὲ γενναίως μετὰ
τοῦ Πελοπίδα καὶ τῶν ἄλλων πρὸς στενὸν ἀποκλεισμόν τῆς
φρουρᾶς τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ συνέπραξε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν
συγκρότησιν καὶ τὴν ἐξασκησιν τοῦ ἱεροῦ λόχου, ἐπενόησε δὲ
καὶ τὴν *λοξὴν φάλαγγα*, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως ὀφείλεται ἡ
ἥττα τῆς Σπάρτης καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Θηβῶν.

§ 44. Ἡ ἐν Λεύκροις μάχη (371).

Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος καὶ Ἀγησίλαος ἐ-
πανειλημμένως ἀπεπειράθησαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Βοιωτίαν
καὶ ἀνακτήσωσιν τὴν Καθμείαν, ἀλλὰ πᾶσαι αὐτῶν αἱ ἀπόπει-
ραι ἀπέτυχον. Τὸ δὲ δεινότερον ὁ Πελοπίδας ἡγούμενος τοῦ ἱεροῦ
λόχου καὶ τεσσαράκοντα ἱππέων κατετρόπωσε δύο μόρας τῶν
Λακεδαιμονίων παρὰ τὴν Τέγυραν. Ἡ νίκη αὕτη ἐταπείνωσε
μὲν τοὺς Λακεδαιμονίους, θεωρουμένους ἀηττήτους κατὰ ξη-
ρὰν, ἐξήγειρε δὲ τῶν Θηβαίων τὸ φρόνημα καὶ τοιαύτην
προὔξενεσε πανταχοῦ αἴσθησιν, ὥστε αἱ Βοιωτικαὶ πόλεις
πᾶσαι σχεδὸν συνετάχθησαν μετὰ τῶν Θηβαίων, οἵτινες ἤρ-
χισαν νὰ διεγείρωσι τὸν φθόνον καὶ αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων.
Διὸ καὶ τῇ προτάσει αὐτῶν συνῆλθον ἐν Σπάρτῃ πρέσβεις οὐ
μόνον τῶν συμμάχων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐλληνίδων πόλεων,
ἐν οἷς συγκαλέγετο καὶ ὁ Θηβαῖος Ἐπαμεινώνδας, τοῦ ὁποίου
ἡ ῥητορικὴ δεινότης καὶ τὸ ἀπτόητον θάρρος κατέπληξε τοὺς
συνελθόντας, τὸν δὲ Ἀγησίλαον ἐπὶ τοσοῦτον ἐξώργισεν, ὥστε
οὗτος ἀναπηδήσας ἐξήλειψεν ἀπὸ τοῦ καταλόγου τῶν συν-
θηκῶν τὸ ὄνομα τῶν Θηβαίων. (371 π. Χ.). Κατὰ τὰς
ἐκεῖ γενομένας τότε συνθήκας οἱ μὲν Σπαρτιάται ἀνελάμ-

ἀνελάμβανον τὴν κατὰ ξηρὰν ἡγεμονίαν, οἱ δ' Ἀθηναῖοι τὴν κατὰ θάλασσαν, αἱ δὲ ἐπίλοιποι πόλεις ἔμενον αὐτόνομοι, διαλυομένης πάσης ἄλλης συμμαχίας. Κατὰ τοὺς ὅρους τῶν νέων τούτων συνθηκῶν οἱ Θηβαῖοι διετάχθησαν νὰ διαλύσωσι τὴν Βοιωτικὴν συμμαχίαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔστερξαν, εἰσέβαλε παραχρῆμα ὁ Κλεόμβροτος εἰς Βοιωτίαν ἄγων περὶ τὰς 14000 πεζῶν καὶ 1600 ἵππεις καὶ παριτόλμως ὁδεύσας δι' ὄρεινο-τέρας πορείας, κατεχομένων τῶν μεταξὺ Φωκίδος καὶ Βοιωτίας στενῶν τῆς Πέτρας ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν, ἐστρατοπέδευσε περὶ τὰ Λεῦκτρα, ἐνθα προσελθόντες ἀντεστρατοπέδευσαν καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας, ἄγοντες ἕξ ἕως ὀκτὼ χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ 1600 ἵππεις. Οἱ Θηβαῖοι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ φόβου, διότι καὶ ὀλιγαριθμότεροι ἦσαν καὶ οἱ οἰωνοὶ δὲν ἐφαίνοντο αἰσίοι. Ἄλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς εἰπὼν τὸν περίφημον ἐκείνον στίχον τοῦ Ὀμήρου «εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης,» ἥτοι εἰς εἶνε ὁ ἄριστος οἰωνὸς νὰ μάχηται τις ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Οὕτω δὲ οἱ Θηβαῖοι ἐνεπλήσθησαν θάρρους. Μάχης δὲ φονικῆς καὶ πεισματώδους συγκροτηθείσης ἐκ παρατάξεως, ὁ Ἐπαμεινώνδας διὰ τῆς λοξῆς φάλαγγος, τὴν ὁποίαν πρῶτος αὐτὸς ἐπενόησε, κατετρόπωσε τοὺς Σπαρτιάτας (8 Ἰουλίου 371). Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ Κλεόμβροτος, καὶ ὁ πολέμαρχος Δείνων, καὶ ὁ Σφοδρίας καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κλεώνυμος καὶ ἄλλοι πολλοὶ καλοὶ καὶ ὀνομαστοί. Ἐκ τῶν ἐπτακοσίων λογάδων Σπαρτιατῶν τετρακόσιοι ἐπεκάλυψαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης, χίλιοι Λακεδαιμόνιοι καὶ δύο ἕως τρεῖς χιλιάδες ἐκ τῶν ἄλλων συμμάχων. Γενομένης δὲ ἀνακωχῆς καὶ ἀναιρεθέντων τῶν νεκρῶν, οἱ Θηβαῖοι ἔστησαν τρόπαιον. Ἡ περιφανὴς αὕτη νίκη τῶν Θηβαίων, ὡς ἀστραπὴ διαδοθεῖσα, ἐξέπληξε καὶ ἐπίκρανε τὴν Σπάρτην, ἥτις ὄντως μεθ' ἡρωϊκῆς γενναιότητος τὸ πάθος ὑπέμεινε, ὥστε, τελουμένων τῶν γυμνοπαιδῶν, ἀπέταξε διὰ τῶν ἐφόρων ταῖς γυναῖδι μὴ ποιεῖν κραυγὴν, ἀλλὰ σιγῇ τὸ πάθος φέρειν». Πάντες δὲ οἱ συγγενεῖς τῶν ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων ἐφάνησαν ἐν τῇ ἐορτῇ μὲ χαρμύσινον πρόσωπον καὶ φέροντες ἱμάτια λευκά. Διὰ δὲ τοὺς ἐκ τῆς μάχης ἐπανελθόντας ἐφήφισε τῇ προτρεῖσι τοῦ Ἀγησιλάου «τοὺς νόμους

δεῖ σήμερον εἶν καθεύδειν». Ἡ δὲ Σπάρτη ἀπὸ τῆς στιγμῆς μάλιστα ἐκείνης ἀπώλεσε τὴν ἡγεμονίαν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κλέος ἐαυτῆς.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ (371—362).

§ 43. Ἀπὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης (371—362). Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Οἱ Θηβαῖοι μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις περιφανῇ νίκην δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὰς δάφνας αὐτῆς καὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς χαρᾶς, ἀλλὰ χειραγωγούμενοι ὑπὸ τοῦ μεγαλοπράγμονος καὶ μεγαλεπήθολου Ἐπαμεινώνδου κατέγειναν πρὸς ἀνίδρυσιν καὶ ἐδραῖωσιν τῆς ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίας των, προσελκύοντες τὰς μὲν τῶν πόλεων διὰ τῆς πειθοῦς, τὰς δὲ καὶ διὰ τῆς βίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς Βοιωτίας ἐπέξτευναν τὴν ἡγεμονίαν ἐαυτῶν προσελκύσαντες τοὺς Φωκεῖς, Εὐβοεῖς, Λοκροὺς, Ἡρακλειώτας, Μαλιεῖς καὶ Ἀκαρνανάς. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Πελοποννήσῳ πολλὰ τῶν πόλλων διέρρηξαν τὰ δεσμὰ τῆς ὑποταγῆς ἀποπέμψασαι τοὺς τε ἄρμους καὶ τὰς φρουράς τῆς Σπάρτης. Καὶ οἱ μὲν Μαντινεῖς ὠχύρωσαν συνοικίσαντες τὴν πρὸ δεκαπενταετίας καταλυθεῖσαν Μαντινείαν, οἱ δὲ Ἀρκάδες συνασπισθέντες εἰς κοινὴν ὁμοσπονδίαν, διοικουμένην ὑπὸ κοινοῦ συνεδρίου χιλίων ἀνδρῶν, ἀπεφάσισαν τὴν ἀνέγερσιν τῆς Μεγχιλοπόλεως, ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας, προσέλαβον συμμάχους τοὺς Ἀργεῖους, Ἠλείους καὶ ἄλλους, καὶ προσεχώρησαν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Θηβῶν. Ὅθεν περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 370 στρατὸς πολυάριθμος ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ Πελοπίδαν εἰσήλασεν εἰς Πελοπόννησον πρὸς ρύθμισιν τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων. Ἐνθὺς δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ συμμαχικοῦ στρατοῦ προήλασε μέχρι Σπάρτης, ἣτις ἀπειλουμένη καὶ ὑπὸ ἐσωτερικῶν στάσεων διέτρεξε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, ἐξ οὗ διέσωσεν αὐτὴν ἡ σύνεσις τοῦ Ἀγησιλάου. Ἐντεῦθεν ὁ Ἐπαμεινώνδας προήλασε λεηλατῶν καὶ ὀρῶν τὴν χώραν μέχρις Ἐλους καὶ Γυθείου,

ἔποθεν ἐπανάκαμψεν εἰς Ἀρκαδίαν. Ἐδραιώσας δὲ τὴν ὁμοσπονδίαν καὶ ἀνεγείρας τὴν Μεγαλόπολιν καὶ τὴν Μεσσήνην καὶ συνοικίσας καὶ ὀχυρώσας αὐτάς ἐπανάκαμψεν οἴκαδε. Μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν ταύτην ἐπάνοδον ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσῆχθη εἰς δίκην ἐπὶ ποινῇ θανάτου μετὰ τῶν συναρχόντων, διότι ἐκράτησαν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας πλείοτερον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀναλαμβάνει μόνος πᾶσαν τὴν εὐθύνην καὶ λαμπρῶς ἀπολογηθεὶς κατήσχυε τοὺς ἑαυτοῦ ἀντιπάλους καὶ ἀπηλλάγη πάσης εὐθύνης. Ἦδη ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ τὰ τῶν Θεσσαλῶν καὶ Μακεδόνων. Ὅθεν ὁ Πελοπίδας ἐν ἔτει 369 ἀπεστάλη εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸν μὲν Μακεδόνα Ἀλέξανδρον ἐκβαλὼν, τὸν δὲ Φεραῖον Ἀλέξανδρον ταπεινῶσας καὶ τὰ πλείστας τῶν πόλεων αὐτονόμους ἀναδείξας, ὑπήγαγεν αὐτάς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς ἰδίας πατρίδος. Ἐκεῖθεν τὸ ἐπιόν ἔτος εἰσελάσας εἰς Μακεδονίαν ὑπεχρέωσε Πτολεμαῖον τὸν Ἀλωρίτην, ἐπίτροπον Περδίκκου καὶ Φιλίππου, τῶν τότε ἀνηλίκων υἱῶν τοῦ βασιλέως Ἀμύντου, νὰ συνταχθῇ πρὸς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβαίων καὶ πρὸς μεζονα ἀσφάλειαν νὰ παραδώσῃ τριάκοντα ὁμήρους, ἐν οἷς συγκατελέγετο καὶ ὁ Φίλιππος, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Ἀρκαδικῆς ὁμοσπονδίας προέκυψαν δυσἀρέσκειαι τινες, ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλεν ἤδη τὸ δεύτερον εἰς Πελοπόννησον, ἐπανάγαγε τὴν διαταραχθεῖσαν ταξιν, ἐνέβαλεν ἰδίας φρουράς ἐν Πελλήνῃ καὶ Σικυῶνι καὶ ἐπανάκαμψεν οἴκαδε. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰσβαλόντες εἰς Ἀρκαδίαν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀγησιλάου, τοσοῦτον εὐχερῶς καὶ ὁλοσχερῶς κατετρόπωσαν τὰς ἡνωμένας αὐτῶν δυνάμεις περὶ Μιδέας, ὥστε λέγεται, ὅτι ἔπесον ἐν τῇ μάχῃ δεκακισχίλιοι μὲν Ἀργεῖοι καὶ Ἀρκαῖδες, οὐδεὶς δὲ τῶν Λακεδαιμονίων, διὸ καὶ ἐπεκλήθη ὁ πόλεμος *ἄδακρος πόλεμος*, ἢ *ἄδακρος μάχη* (368). Τὸ δ' ἐπιόν ἔτος ἐπιστρατεύσας τὸ τρίτον ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰς Πελοπόννησον ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς, παρ' ὧν ἔλαβε τὴν ἑνορκον ὑπόσχεσιν τῆς ὑποταγῆς, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀρκεσθεὶς δὲν ἀνίδρυσε οὔτε ὀλιγαρχικὰς κυβερνήσεις, οὔτε ἐξώρισε τοὺς ὀλιγαρχικοὺς.

Ἄλλ' ἡ ἀντίπαλος ἐν Θήβαις μερίς ἕνεκα τούτου καθήρεσεν αὐτὸν τοῦ Βοιωταρχικοῦ ἀξιώματος, ἀνέτρεψε τὰ ἐν Ἀχαΐᾳ ὀλιγαρχικά πολιτεύματα καὶ ἀνίδρυσεν τὰ δημοκρατικά ὑπὸ Θηβαίους ἀρμοστὰς. Ἐνεκα δὲ τούτου ἐγένετο παραίτιος πλείστων κακῶν τῇ πατρίδι. Διότι οἱ μὲν ὀλιγαρχικοὶ Ἀχαιοὶ ὑπερ-ισχύσαντες ἐξέβαλον τοὺς Θηβαίους ἀρμοστὰς καὶ προσεχώρησαν πρὸς τὴν Σπάρτην, ὃ δὲ εἰς Θεσσαλίαν ἀποσταλεῖς Πελοπίδας διὰ πολιτικούς λόγους συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καθεῖρχθη, καὶ τὸ πάντων δεινότατον, ὃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἀποσταλεῖς στρατὸς ὑπὸ ἀναξίων στρατηγῶν ὀδηγούμενος κυκλωθεὶς περιῆλθεν εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ἐξ οὗ ἔσωσεν αὐτὸν ὃ ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ στρατοῦ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης συστρατεύων Ἐπαμεινώνδας (366). Μεθ' ὃ Βοιωτάρχης αὖθις αἰρεθεὶς εἰσβάλλει εἰς Θεσσαλίαν, ἀπελευθεροῖ τὸν Πελοπίδαν καὶ ἐξαναγκάζει τὸν τύραννον νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην καὶ συμμαχίαν πρὸς τοὺς Θηβαίους (365). Παραβιασθείσης ὅμως τῆς εἰρήνης, εἰσέβαλεν αὖθις ὁ Πελοπίδας εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἐνίκησε μὲν τὸν τύραννον ἐν τῇ παρὰ ταῖς Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχῃ, ἀλλ' ἔπεσε καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῇ τολμηρότερον ἐκτεθεὶς εἰς τὸν κίνδυνον καὶ προκινδυνεύσας ὑπὲρ τῆς νίκης (364). Ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας θέλων νὰ λαβῇ καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν πείθει τοὺς Θηβαίους νὰ ψηφίσωσι τὴν κατασκευὴν στόλου ἑκατὸν τριήρων. Ὁ στόλος κατεσκευάσθη καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπιβὰς αὐτοῦ ἐξέπλευσε πρὸς τὸ Βυζάντιον, Ῥόδον, Χίον καὶ ἄλλας νήσους, καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτάς νὰ ἀποστατήσωσιν ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν. (363). Ἄλλ' ἡ τελευταία διαγωγὴ τῶν Βοιωταρχῶν μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐξηρέθισε τοὺς Ἀχαιοὺς, Ἡλείους, Ἀρκάδας καὶ τινὰς τῶν Μαντινέων, νὰ συνταχθῶσιν αὖθις μετὰ τῆς Σπάρτης. Ὅθεν ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐδέησε νὰ εἰσβάλῃ ἤδη τὸ τέταρτον εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀφοῦ ἀπέτυχεν ἀποπειραθεὶς νὰ καταλάβῃ τὴν Σπάρτην καὶ τὴν Τεγέαν, συνῆψε μάχην ἐκ παρατάξεως πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν ἐν Μαντινείᾳ. Μετὰ πολύωρον δὲ καὶ φονικώτατον ἀγῶνα κατετρόπωσε πάλιν τοὺς ἀντιπάλους διὰ τῆς λοῆς γάλαργος, ἀλλ' ἔπεσε καὶ αὐτὸς προκινδυνεύων ὑπὲρ τῆς νίκης καὶ λαβὼν θάνατον.

φόρον πληγὴν ὑπὸ δόρατος εἰς τὸν θώρακα. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ζῶν ἔτι μετεκομίσθη εἰς τὸ στρατόπεδον, οἱ δ' ἰατροὶ ἀπερήνοντο, ὅτι ὁ θάνατος θὰ ἐπέλθῃ ἅμα ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοῦ θώρακος ἢ τοῦ δόρατος αἰχμῇ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας συνελθὼν ἐκ τοῦ τραύματος ἤκουσεν ἀταράχως τὴν γνώμην τῶν ἰατρῶν καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἠρώτησεν «*ἂν διεσώθῃ ἡ ἄσπις του*», ἀφοῦ δὲ τῷ ἐπέδειξαν αὐτὴν, ἠρώτησεν αὖθις «*ἂν καὶ ἡ νίκη ἔμεινεν ὑπὲρ αὐτῶν*», ἀφοῦ δὲ ἐβεβαιώθη καὶ περὶ τούτου, «*ἄρκετὰ ἔζησα*», εἶπε, καὶ διέταξε νὰ ἐκβάλλωσι τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατος ἀπὸ τοῦ στήθους καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσεν ἄγων τὸ 56 ἢ 57 ἔτος τῆς ἡλικίας (362). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην στιγμὴν δὲν ἀπέβαλε τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὴν συνείδησιν τῶν μεγαλουργημάτων του. Διότι, λέγεται, ὅτε τις τῶν φίλων δακρυροῶν εἶπε «*τελευτᾷς ἄτεκνος, Ἐπαμεινώνδα*», ἐκεῖνος ἀναβλέψας ἀπεκρίθη. «*Ὅχι μὰ τὸν Δία, ἀλλὰ καταλείπω δύο θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκην*». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου αἱ Θῆβαι ἀπέβαλον τὴν ἡγεμονίαν των. Τὸ δὲ δεινότερον, οὐδὲ ἄλλη τις ἑλληνικὴ πόλις ἠδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐπηκολούθησε, ἑκλυσίς καὶ διασθορά, πολιτικὴ, ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ, καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ἡ ἡγεμονία περιῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Β'.

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΝ ΤΟΝ Β'.

§ 46. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ὁ Β' - Φωκικὸς ἡ ἱερὸς πόλεμος (355—346).

Ὁ Φίλιππος Β' ἦτο τρίτοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντου τοῦ Γ'. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πρώτου ἀδελφοῦ του καὶ τὸν θάνατον τοῦ δευτέρου ἐν τινι μάχῃ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Φίλιππος ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ αὐτοῦ. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ὁ Φίλιππος ἀρίστην λαβὼν ἀνατροφὴν καὶ ἐπὶ ὀκταετίαν διατελέσας ἐν Θήβαις ὡς ὁμηρος ἔλαβε τελειοτέραν

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἐπιστημονικὴν καὶ ῥητορικὴν ἐκπαίδευσιν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Παμμένους καὶ ἐκ τῆς συναστροφῆς τοῦ Πελοπίδου καὶ Ἐπαμεινώνδου, τοῦ ὁποίου κατ' ἐξοχὴν τὰς πράξεις ἐξήλωσεν. Τότε πιθανῶς, ὡς φαίνεται, συνελαβε καὶ τὴν φιλόδοξον ἰδέαν νὰ καταλάβῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἄρξῃ ἐφ' ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας.

Ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν καὶ καταλαβὼν τὸν θρόνον, μετερρύθμισε τὸν στρατὸν καὶ τὸν ὀπλισμὸν αὐτοῦ καὶ συγκροτήσας κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἱεροῦ λόχου τὴν πυκρὴν μακεδονικὴν φάλαγκα καθυπέταξε πάντας τοὺς περίξ οἰκοῦντας λαοὺς (329). Ἐπειτα ἐστράφη ἐπὶ τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον καὶ καθυπέταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις αὐτῆς. Ὁ δ' ἐν Ἑλλάδι διεξαγόμενος μεταξὺ τῶν ἱεροσύλων Φωκίων πρὸς τοὺς Θηβαίους, Λοκροὺς καὶ Θεσσαλοὺς, Φωκικὸς ἢ ἱερὸς ἐπικληθεὶς πόλεμος, ἔδωκεν εὖλογον ἀφορμὴν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Ἀφορμὴν εἰς τὸν δεκαετῆ τοῦτον πόλεμον ἔδωκαν οἱ Φωκεῖς. Τούτους καλλιεργήσαντας γῆν ἱερὰν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ κατεδίκασε τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον εἰς ὑπέρογκον πρόστιμον καὶ ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως εἰς τοὺς Θηβαίους. Οἱ Φωκεῖς μὴ δυνάμενοι νὰ πληρώσωσιν ἡναγκάσθησαν πιεζόμενοι νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα καὶ διὰ τῶν ἱερῶν χρημάτων τοῦ ναοῦ, τὸν ὁποῖον ἐσύλησαν, ἠδυνήθησαν νὰ ἐξοπλίσωσι τοὺς ἐξωλεστάτους τῶν ἀνθρώπων. Συγκροτήσαντες δ' ἐξ αὐτῶν πολυάριθμα καὶ ἀξιόμαχα στίφη μισθοφόρων, ἀντετάχθησαν γενναίως πρὸς τοὺς ἀντιπάλους των. Οἱ δὲ Θεσσαλοὶ, μεθ' ὧν συνετάσσοντο καὶ οἱ Λοκροὶ καὶ οἱ Θηβαῖοι ἠττηθέντες δις ὑπὸ τῶν Φωκίων προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον. Ὁ Φίλιππος εἰσβαλὼν εἰς Θεσσαλίαν ἀπέβη κύριος αὐτῆς κατατροπώσας κατὰ κράτος τοὺς Φωκεῖς (352). Τότε δὲ Φίλιππος ἀτεπειράθη νὰ διαβῇ καὶ τὰς Θερμοπύλας, ἀλλ' ἀπέτυχε, διότι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐγκαίρως προκαταλάβῃ αὐτάς. Ἐπειτα ἐστράφη ἐπὶ τὴν ἰσχυράν Ὀλυνθον, τὴν ὁποίαν μετὰ τριετῆ πολιορκίαν ἐκυρίευσεν καὶ κατέσκαψεν αὐτήν, ὡς καὶ τριᾶκοντα δύο ἑτέρας πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, αἵτινες ἀπετέλουν ἡμοσπονδίαν (348 π. Χ.).

Μάτην ὁ ρήτωρ Δημοσθένης μὲ τὴν φλογερὰν εὐγλωττίαν του ἀποκαλύπτων τὰ ἐπιβουλα σχέδια τοῦ Φιλίππου προσεπάθει νὰ ἐξεγείρῃ τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἀθηναίων, ἵνα δράμωσι πρὸς σωτηρίαν τῆς Ὀλύνθου. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἔδειξαν τόσῃν βραδύτητα καὶ ἀμέλειαν, ὥστε ὁ Φίλιππος ὄχι μόνον προέλαβε καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ὀλυνθον, ἀλλὰ καὶ κατόπιν ἐξαπατήσας αὐτοὺς διὰ τῆς συνομολογηθείσης εἰρήνης διαβαίνει ἀκολούτως τὰς Θερμοπύλας καὶ εἰσβαλὼν εἰς Φωκίδα κατετρόπωσε τοὺς ἱεροσύλους Φωκεῖς. Καὶ τὰς μὲν πόλεις αὐτῶν, πλὴν τῶν Ἀβῶν, κατέσκαψεν, αὐτὸς δὲ ἀποφάσει τοῦ συνεδρίου ἐκηρύχθη Ἀμφικτύων καὶ ἔλαβε τὰς δύο ψήφους, τὰς ὁποίας οὗτοι εἶχον εἰς τὸ Συνέδριον (346 π. X.).

§ 47. Ἡ ἐν Χερωνείᾳ μάχη (3. Αὐγούστου 338).

Ὁ Φίλιππος δὲν ἐβράδυνε νὰ εὔρῃ νέαν εὐλογον ἀφορμὴν, ὅπως ἐπέμβῃ καὶ πάλιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Τὴν ἀφορμὴν δὲ ταύτην παρέσχεν ὁ ρήτωρ Αἰσχίνης, ὅστις ἔπεισε τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον νὰ κηρύξῃ νέον πόλεμον κατὰ τῶν ἱεροσύλων Λοκρῶν, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν μέρος τῆς ἱερᾶς γῆς τῶν Δελφῶν, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν τοῦ τιμωροῦ τῶν ἱεροσύλων Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος εἰσβαλὼν αἰφνης εἰς Φωκίδα μετὰ τριάκοντα χιλιάδων λογάδων πεζῶν καὶ δισχιλίῳν ἵππέων ἐκυρίευσεν τὴν Ἀμφισσαν καὶ τὴν Ναύπακτον καὶ στραφεὶς ἀπροσδοκῆτως κατέλαβε τὴν Ἑλλάειαν, ἣτις ἀπετέλει τὴν κλειῖδα μεταξὺ Βοιωτίας καὶ Ἑλλάδος. Ἡ ἀγγελία αὕτη κατετάραξε τοὺς Ἕλληνας καὶ μάλιστα τὰς Ἀθήνας. Ἀθῆναι δὲ καὶ Θῆβαι ἐννοήσασαι τὸν κίνδυνον προτρεπόμεναι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ρήτορος Δημοσθένους ἀνέλαβον μετ' ἄλλων τινῶν πόλεων ἀπὸ κοινοῦ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Μετὰ φονικωτάτην ἔκ καὶ κρίσιμον μάχην ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς Βοιωτίας ὁ Φίλιππος κατετρόπωσε κατὰ κράτος τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἔπεσον καὶ οἱ 300 τοῦ ἱεροῦ λόχου ἅπαντες μέχρις ἐνὸς χωρὶς νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐκ τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτάχθησαν. Εἰς τὴν νίκην ταύ-

την τὰ μάλιστα συνετέλεσεν ὁ τὸ ἀριστερὸν κέρας ὁδηγῶν δε-
καοκταέτης υἱὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος. Μετὰ τὴν νίκην
ταύτην ὁ Φίλιππος ἀπολύσας πάντας τοὺς αἰχμαλώτους διε-
κήρυξεν, ὅτι δὲν μελετᾷ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ
τὴν τιμωρίαν των Περσῶν, οἱ ὅποιοι ἐπυρπόλησαν τοὺς ναοὺς
τῆς Ἑλλάδος. Ὅθεν συγκαλέσας εἰς Κόρινθον κοινὸν τῶν Ἑλ-
λῆνων συνέδριον ἀνηγορεύθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ *Ἑλλήνων*
κατὰ Περσῶν. Ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ ἀναλάβῃ τὴν μεγά-
λην ταύτην ἐκστρατείαν, αἴφνης καὶ ἀπροσδοκῆτως τελῶν ἐν
Αἰγαῖς τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς του ἐδολοφονήθη ὑπὸ Παυ-
σανίου, ἐνὸς τῶν σωματοφυλάκων του (336). Ἀπέθανε δὲ βα-
σιλεύσας ἐπὶ 23 ἔτη εἰς ἡλικίαν 48 ἐτῶν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΕΜΠΤΗ

Ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνεῖα μάχης μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου
ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (336—146 π. Χ.).

Ἡ ΕΛΛΑΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΜΟΝΑΡΧΙΚΗΝ ΗΓΕΜΟΝΙΑΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

§ 48. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας (336—323).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς
Μακεδονίας ὁ εἰκοσαέτης υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ὁ διὰ τὰ
μεγάλα αὐτοῦ κατορθώματα ἐπικληθεὶς *Μέγας*. Καὶ ἐκ πατρὸς
μὲν ἐκαυχᾶτο, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἐκ δὲ τῆς
μητρὸς του Ὀλυμπιάδος, θυγατρὸς τοῦ βασιλεως τῆς Ἠπείρου
Νεοπτολέμου, ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ πατὴρ του ἐφρόντισε νὰ
δώσῃ εἰς αὐτὸν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὴν ἀρίστην ἀγωγὴν καὶ
ἐκπαίδευσιν. Οἱ ἐπισημοσώτεροι τῶν παιδαγωγῶν του ὑπῆρξαν
ὁ Λεωνίδας, συγγενὴς τῆς μητρὸς του, καὶ ὁ Λυσίμαχος ὁ
Ἀκαρναν. Ἀλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν συνετέλεσας εἰς τὸ νὰ ἀναδείξῃ
μέγαν τὸν Ἀλέξανδρον ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων
τῆς ἀρχαιότητος Ἀριστοτέλης, ὁ ὅποιος ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν
τὰς κοσμοπολιτικὰς ἀρχὰς καὶ τὸν ἀληθῆ ἔρωτα πρὸς τὴν φι-
λοσοφίαν καὶ τὴν ποίησιν. Διὸ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὑπὲρ πάντας
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἑσέβετο καὶ ἡγάπα τὸν διδάσκαλόν του Ἀριστοτέλην καὶ ἔλεγεν, ὅτι εἰς μὲν τὸν πατέρα του ὤφειλε τὸν εἶνε εἰς αὐτὸν δὲ τὸ εὖ εἶναι. Ἐχορήγει δὲ εἰς αὐτὸν ἄφθονα τὰ μέσα πρὸς εὐκολίαν τῶν φυσιολογικῶν αὐτοῦ μελετῶν. Συνεδέθησαν δὲ στενότατα πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐπωφελήθησαν ἀμοιβαίως, ὥστε ἀπέβησαν οἱ κατ' ἐξοχὴν τοῦ κόσμου κατακτηταί, ὧν ὁ μὲν διὰ τῆς διανοίας κατέκτησε τὸν πνευματικόν, ὁ δὲ διὰ τῶν ὀπλῶν τὸν πραγματικόν κόσμον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἡγάπα τὴν μουσικὴν, τὴν ῥητορικὴν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ποιήσιν, ἐξόχως δὲ ἡγάπα τὰ θεσπέσια ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐγίνωσκεν ἀπὸ μνήμης τὴν Ἰλιάδα, τὴν ὁποίαν ἐπυνόμαζεν ἐφόδιον πολεμικῆς ἀρετῆς, καὶ ἔφερεν αὐτὴν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας. Ἐθαύμαζε δὲ καὶ ἐξήλωσε πρὸ πάντων τὸν Ἀχιλλέα καὶ ἐμακάριζεν αὐτόν, διότι ἠτύχησε νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἀνδρείαν του ὁ θεῖος Ὀμηρος. Ὅτε δ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἐξέλαμψαν πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ τῆς μεγαλοφροσύνης καὶ μεγαλοφυΐας του. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν κηδεύσας μεγαλοπρεπῶς τὸν πατέρα του ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς τοὺς δολοφόνους αὐτοῦ, εἶτα δέ, ὡς ἀστραπὴ ἐπιφανεῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξέπληξε πάντας τοὺς περιφρουοῦντας τὴν νεότητά του καὶ δεικνύοντας τάσεις πρὸς ἀποστασίαν. Ἐλθὼν δὲ εἰς Κόρινθον ἀνηγορεύθη ἐν κοινῷ συνεδρίῳ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ Περσῶν. Ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν καθυπέταξεν εἰς βραχύτατον χρόνον πάντας τοὺς περίξ ἀποστήσαντας λαούς. Ἐπειδὴ δὲ διεφημίσθη, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐφονεύθη, πρῶτοι οἱ Θηβαῖοι ἀνύψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν ἐν Καδμείᾳ μακεδονικὴν φρουράν. Ἀλλ' ὡς ἀστραπὴ ἐπιφανεῖς καὶ πάλιν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ συγκροτήσας μάχην κατετρόπωσεν αὐτούς. Καὶ ἑξακισχίλιοι μὲν ἔπεσον εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης, τρισμῦριοι δὲ ἡχμαλωτίσθησαν καὶ ἅπανα ἡ πόλις κατεσχάφη, πλὴν τῆς Καδμείας, τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου (335 π. Χ.).

§ 49. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφῆσας εἰς Μακεδονίαν ὡς ἀντιπρόσωπον ἑαυτοῦ τὸν Ἀντίπατρον μετὰ δωδεκακισχιλίων πεζῶν καὶ

χιλίων πεντακοσίων ἰππέων αὐτὸς ἐν ἔτει 334 διεπέρασε διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς Ἀσίαν μετὰ τρισμυρίων λογάδων πεζῶν καὶ πεντακισχιλίων ἰππέων. Ἐκείθεν ἐπορεύθη εἰς Τροίαν καὶ προσέφερε θυσίας εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλεύως καὶ ἐτέλεσεν ἀγῶνας εἰς τιμὴν αὐτοῦ, μακαρίσας τὸν ἥρωα, διότι ἠτύχησε νὰ ἐξυμνήσῃ τὰς πράξεις αὐτοῦ ὁ θεὸς Ὅμηρος. Ἐκείθεν ἐπροχώρησε κατὰ τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους εὗρε παρατεταγμένους παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Γρανίκου ποταμοῦ μὲ πολυάριθμον πεζικὴν καὶ ἰππικὴν δύναμιν. Πρῶτος ὁ Ἀλέξανδρος ὁρμήσας διέβη τὸν ποταμὸν ἄγων τὸ ἰππικὸν καὶ κατετρόπωσεν αὐτοὺς κατὰ κράτος μετὰ πεισματώδη καὶ φονικὴν μάχην. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος ἐδείξε μεγίστην στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν καὶ γενναιότητα, ἀλλ' ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ Σπιθριδάτου, ὅστις ἐπελθὼν ἐκ τῶν νώτων ὕψωσε τὸ ξίφος νὰ ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ προλαβὼν ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Κλεῖτος ἀπέκοψε τὸν βραχίονα ἐκείνου καὶ οὕτως ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως. Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην ὁ Ἀλέξανδρος προχωρήσας καθυπέταξε πάσας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας, προσέτετε τὴν Φρυγίαν, Λυκίαν, Παμφυλίαν καὶ Πεισιδίαν, καὶ προελάσας μέχρι Γορδίου ἔκοψε διὰ τοῦ ξίφους καὶ τὸν γόρδιον δεσμόν, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις προεμάντευε κατὰ τινὰ χρησμόν τὴν κατὰκτησιν τῆς ὅλης Ἀσίας. Ἐν ἔτει δὲ 333 ὁ Ἀλέξανδρος καθυπέταξε τὴν Παφλαγονίαν, Καππαδοκίαν καὶ Κιλικίαν. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ὁ ποταμὸς Κύδνος, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ κατὰψυχρα ὕδατα λουσθεὶς κατὰκοπος ὁ Ἀλέξανδρος ἠσθένησε βαρέως, ὥστε πάντες ἀπηλπίσθησαν περὶ τῆς ζωῆς του. Μόνος ὁ ἰατρὸς αὐτοῦ Φίλιππος ὁ Ἀχαρνᾶν ἀνέλαβε μὲ τόλμην νὰ θεραπεύσῃ αὐτόν. Καὶ ἐν ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ὀραστήριον φάρμακον νὰ τὸ πῖνῃ, ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ στρατηγοῦ Παρμενίωνος, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος κατήγγελλε τὸν Φίλιππον ὡς δωροδοκηθέντα ὑπὸ τῶν Περσῶν νὰ δηληριάσῃ αὐτόν. Ἰσθίς καὶ ταχέως ἀναρρώσας ὁ Ἀλέξανδρος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν, ὅπου παρὰ τὴν Ἰσσοὺν συνεκρότησε τὴν δευτέραν κρίσιμον μάχην πρὸς αὐτὸν τὸν Δαρεῖον, ἄγοντα τετρακοσίας χιλιάδας πεζῶν καὶ ἑκατὸν χιλιάδας ἰππέων.

Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ Δαρεῖος καὶ ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς, ἔπεσον δὲ καὶ ἡχμαλωτίσθησαν ἐν ὄλῳ περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας Περσῶν. Πλῆθος δὲ λαφύρων καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου, ἡ μήτηρ, ἡ σύζυγος, ἡ ἀδελφή, ὁ υἱὸς καὶ δύο αὐτοῦ θυγατέρες, περιῆλθον εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ, ὅστις πρὸς τὰς αἰχμαλώτιδας ἔδειξεν ὅλην τὴν μεγαλοπρὸςύνην καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς του.

Ἐν ἔτει δὲ 332 ἐκυρίευσεν τὴν Συρίαν, Ῥόδον, Κύπρον καὶ μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν τὴν δυσπόρθητον Τύρον, ἣν ἐκπορθήσας κατηδάφισε καὶ ἐξηνδράποδισε τοὺς κατοίκους. Τὴν αὐτὴν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἀπήντησε καὶ εἰς τὴν ἐκπολιόρλησιν τῆς Γάζης, τὴν ὁποίαν κυριεύσας μετὰ δέμηνον πολιορκίαν κατηδάφισεν. Ἡ Φοινίκη, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑπετάγησαν ἐκουσίως. Παρὰ δὲ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νεῖλου ἔκτισεν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἡ ὁποία ἐντὸς ὀλίγου ἔγεινε πόλις ἐμπορικωτάτη καὶ ἀπέβη τὸ κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖθεν βαδίσας δι' ἀμμωδῶν ἐρήμων ἐπεσκέφθη καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἀμμωνίου Διὸς καὶ ἐχαιρετήθη ὑπὸ τῶν ἱερέων ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς (= χαῖρε παῖ Διὸς) καὶ ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτον υἱὸς τοῦ Διὸς. Τὴν ἰδέαν τούτων ὑπέθαλπε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἐν ἔτει δὲ 331 διαβάς τὸν Εὐφράτην καὶ Τίγρητα συνῆψεν εἰς τὰς πεδιάδας τῶν Ἀρβήλων καὶ Γαυγαμήλων τριτην κρίσιμον καὶ μυριόνεκρον μάχην πρὸς τὸν Δαρεῖον, ἄγοντα ὑπὲρ τὸ ἐν ἑκατομμύριον πεζῶν καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδας ἱππέων, διακόσια δριπανοφόρα ἄρματα καὶ δέκα πέντε ἐλέφαντας καὶ κατετρόπωσεν αὐτὸν κατακόψας περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας Περσῶν, ἔτι δὲ πλείονας ζωγρήσας. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν νίκην κατέλαβε τὰς πρωτεύουσας τοῦ περσικοῦ κράτους, Βαβυλῶνα, Σοῦσα, Περσέπολιν καὶ Περσαγάδας, ὅπου εὗρεν ἀπείρους θησαυρούς. Ὁ δὲ Δαρεῖος κατήντησεν ἤδη φυγὰς ἐλεεινὸς καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ νικητοῦ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ κράτους καὶ μετὰ ἐν ἔτος συλληφθεὶς ἐφρονέθη ὑπὸ τοῦ Βήσσου, σατράπου τῆς Βακτριανῆς. Τοῦτον ἀνακηρύττοντα ἑαυτὸν βασιλέα κατὰδιώκων ὁ Ἀλέξανδρος συνέ-

λαβε μετὰ διетίαν πέραν τοῦ ποταμοῦ Ὡξου καὶ ἀνεσταύρω-
 σεν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καθυπέταξε τὴν Παρθίαν, Ὑρκιανίαν,
 Ἀρίαν, Δραγγιανήν, Ἀραχωσίαν, Βακτριανήν καὶ Σογδιανήν.
 Ἀπανταχοῦ δὲ ἐκτιξε νέας πόλεις καὶ ἤρξατο ὁ συνδυασμὸς
 τῶν δύο βίων, τοῦ τε ἐλληνικοῦ καὶ ἀσιανοῦ, καὶ ἡ συγχώ-
 νευσις ἐν τῷ στρατῷ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν μαχητῶν. Ἀλλ'
 ἕνεκα τούτου προέκυψαν μεμψιμοιρίαι καὶ δυσἀρέσκειαι καὶ τρα-
 γικαὶ σκηναί, οἷον ὁ φόνος τοῦ Φιλῶτα καὶ τοῦ Παρμενίωνος,
 τοῦ Κλείτου καὶ τοῦ Καλλισθένους, εἰς ἃς ἐξωλίσθηεν ὁ ἄλ-
 λως ἡμίθεος Ἀλέξανδρος. Ἀπὸ τοῦ 327—325 κατέκτησε τὴν
 Ἰνδικήν, ἄγων δωδεκακισμυρίους πεζοὺς καὶ δεκαπεντακισχι-
 λίους ἵππεῖς, μετὰ συνεχεῖς μάχας, εἰς ἃς ἐξέθετεν ἀπειδῶς
 καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν. Διαβάς δὲ τὸν Ἰνδὸν καὶ τὸν Ὑδάσπιν
 συνεχρότησε μάχην φονικωτάτην πρὸς τὸν βασιλέα Πῶρον, τὸν
 ὁποῖον συνέλαβε καὶ αἰχμάλωτον. Ἐρωτήσας δὲ αὐτὸν πῶς θέ-
 λει νὰ τὸν μεταχειρισθῇ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν « βασιλικῶς. »
 Ἀποθαυμάσας δ' ὁ Ἀλέξανδρος τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὰς
 ἄλλας αὐτοῦ ἀρετὰς ἐχάρισεν αὐτῷ τὴν ζωὴν καὶ ἐδωρήσατο
 τὸ βασίλειον καὶ ἄλλας χώρας. Προχωρήσας δὲ μέχρι τοῦ Ὑ-
 φάσιος ποταμοῦ ἤκουσεν ἤδη τὸ πρῶτον τὸν στρατὸν ἑαυτοῦ
 γογγύζοντα καὶ ἀρνούμενον νὰ προελάσῃ. Ὅθεν ἀνεγείρας ἐκεῖ
 δώδεκα βωμοὺς καὶ τελέσας εὐχαριστηρίους θυσίας καὶ γυμνι-
 κοὺς καὶ ἵππικοὺς ἀγῶνας ὑπέστρεψεν εἰς Νίκαιαν (326). Κα-
 θυποτάξας δὲ καὶ τὰς περὶ τὸν κάτω Ἰνδὸν πόλεις καὶ ἀφεί-
 κει μετὰ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν ὡς σατράπην τὸν Πύθηνα
 ἀφίκετο εἰς Πάτταλα. Ἐκεῖ δὲ ναυπηγήσας στόλον διέταξε
 τὸν Νέαρχον νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρις Εὐφρά-
 του διάπλουν τοῦ Ὤκεανοῦ. Αὐτὸς δὲ μετὰ στρατοῦ ἀνέξευξε
 διὰ ξηρᾶς ἀνὰ μέσων λαῶν φιλοπολέμων, χωρῶν ἀνύδρων καὶ
 ἐρήμων καὶ ἀμμωδῶν διὰ τῆς Γεδρωσίας καὶ Καρμανίας. Καὶ
 μετὰ πολύμηνον καὶ πολύμοχθον ὁδοιπορίαν, μεστὴν κινδύνων
 καὶ περιπετειῶν, διὰ τῆς Περσίδος ἀφίκετο εἰς Σοῦσα (κατὰ
 Φεβρουάριον 324). Ἐνταῦθα διέτριψεν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἄνευ
 πολεμικῆς τιнос ἐπιχειρήσεως ἀσχολούμενος περὶ τὴν διοίκη-
 σιν τῶν χωρῶν τοῦ ἀχανοῦς ἐκείνου κράτους καὶ ἀνέλαβε τὴν
 συγχώνευσιν καὶ ἀφομοίωσιν τοῦ περσικοῦ καὶ ἐλληνικοῦ βίου

διὰ τῶν μικτῶν γάμων, τελέσας μεγαλοπρεπῇ γαμήλιον πανήγυριν. Καὶ πρῶτος ὁ Ἀλέξανδρος θίδων τὸ καλὸν παράδειγμα ἐνυμφεῦθη τὴν θυγατέρα τοῦ Δαρείου Σταταειραν, συνέζευξε δὲ μετὰ Περσίδων καὶ ὀγδοήκοντα ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων Μακεδόνων καὶ δεκακισχιλίους ἐκ τοῦ ἄλλου στρατοῦ. Στρατολογήσας δὲ καὶ ἐξασκήσας καὶ τρισμυρίους νέους ἐκ τῶν Περσῶν κατέταξεν εἰς τὸν στρατὸν του, καλέσας αὐτοὺς ἐπιγόνους. Ἄλλ' ἢ πρὸς τοὺς Πέρσας αὕτη ἰσοτιμία ἐξηρέθισεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν Μακεδόνων, ὥστε παρεξέτράπησαν εἰς ἀληθῆ στάσιν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐξοργισθεὶς ἄλλους μὲν ἐτιμώρησε διὰ θανάτου, ἄλλους δὲ διὰ μετριωτέρων τιμωριῶν. Ἐπὶ τέλους δὲ λαβὼν φιλανθρωπότερα αἰσθήματα καὶ ὁμιλήσας καὶ κατανουγείς κατηύνασε τὴν στάσιν. Ποιήσας δὲ καὶ μεγαλοπρεπῇ πανήγυριν καὶ διανείμας πλουσιώτατα δῶρα ἀπέπεμψε μυρίους Μακεδόνας εἰς τὰς πατρίδας των, οἷτινες, εἴτε διὰ τὸ γῆρας, εἴτε ἕνεκα ἄλλης αἰτίας, κατέστησαν ἀπόλεμοι.

Ἐπιστρέψας εἰς Βαβυλῶνα, τὴν ὁποίαν ἐμελέτα νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ ὅλου κράτους, ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις ὅλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, κομίζοντας πρὸς τὸν μονάρχην τῆς οἰκουμένης πολύτιμα δῶρα καὶ στεφάνους, ὡς σημεῖα εὐρύνης καὶ ὑποταγῆς. Ἄλλ' οἱ ὑπερβολικοὶ καὶ ἀδιαλείπτοι ἄγῶνες, εἰς τοὺς ὁποίους ἐξέθηκεν ἑαυτὸν ἐπὶ δώδεκα ὅλα ἔτη, αἱ διηνεκεῖς φροντίδες περὶ διοικήσεως τοῦ ἀπεράντου κράτους καὶ αἱ μέριμναι περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς λαοὺς βεβυθισμένους ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος, προσέτι δὲ καὶ ἄλλαι ἠθικαὶ περιπέτειαι ἐπέδρασαν ὀλεθρίως ἐπὶ τῆς υἱείας αὐτοῦ καὶ ὁ ἀκατάβλητος ἥρωας κατέπεσε πυρέσσων, μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἐπελθὼν ὁ θάνατος ἀφῆρπασε τὸν ἡμίθεον ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ ἐν τῷ κολοφῶνι τῆς δόξης καὶ ἐματαιώσεν ὅλους ἐκείνους τοὺς εὐγενεῖς πόθους καὶ τὰ μεγαλεπήβολα σχέδια. Ἐτελεύτησεν δὲ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 323 ἄγων τὸ τριακοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ βασιλεύσας ἔτη δώδεκα καὶ μῆνας ὀκτώ.

ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

§ 30. Διαιρέσεις τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου
καὶ συγκρούσεις τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ μέχρι
τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης (323—301).

Ὁ αἰφνίδιος καὶ ἀπροσδόκητος θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου συνετάραξε τὸν κόμπον ὅλον, ἀλλ' ἰδίως κατέπληξε τὴν πόλιν, ἐνῇ ἀπεβίωσεν, ἥτις καὶ διετέλεσε καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐν πένθει καὶ φόβῳ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδένα ἀφῆκε διάδοχόν του, ἐπῆλθον μετὰ τῶν στρατηγῶν τοῦ διαφωνίαι καὶ συγκρούσεις αἱματηραί, μετ' ὧς ἐπὶ τέλους διάδοχος μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνηγoreύθη ὁ ἑτεροθαλής αὐτοῦ ἀδελφὸς Ἀρριδαῖος, ἐπικληθεὶς Φίλιππος, ἀνὴρ νωθρὸς καὶ ἡλίθιος, συμβασιλεὺς δι' αὐτοῦ ὁ ἐκ Ῥωξάνης τεχθισόμενος, ὁ ὁποῖος καὶ γεννηθεὶς μετὰ τρεῖς μῆνας ἐχαιρετήθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ὡς βασιλεὺς Ἀλέξανδρος. Ὁ δὲ Περδίκκας, εἰς ὃν ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων ἔδωκε τὸν ἑαυτοῦ δακτύλιον, ἀνεκρύχθη ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ. Τὸ δ' ὅλον κράτος διηρέθη εἰς τριάκοντα ἑξ στραπειάς ἢ διοικήσεις καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῶν ἀνέλαβον οἱ ἀνώτεροι τοῦ Ἀλεξάνδρου στρατηγοί, Ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲ διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ εἰρήνη. Διότι ὁ μὲν Περδίκκας ἐδόλοφονήθη καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ ἀνεκρύχθη ὁ Ἀντίπατρος, ὁ ὁποῖος κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Εὐμένην καὶ πεντήκοντα ἄλλους στρατηγούς. Ὁ Εὐμένης, ὁ Καρδιανός, διετέλεσεν ἰδιαιτερός τοῦ Ἀλεξάνδρου γραμματεὺς καὶ ὑπῆρξεν εἰς τῶν μεγαλοφυεστέρων στρατηγῶν, ἡδυνήθη δὲ νᾶ ἀντιπαλαίσει ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατὰ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων στρατηγῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐφθονεῖτο ὡς Ἕλληνας, Νικᾶ καὶ φονεύει τὸν Κρατερὸν καὶ Νεοπτόλεμον, ἀντιπαλαίει νικηφόρος πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους προδοθεὶς ὑπὸ τῶν ἰδίων στρατηγῶν ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου, ὁ ὁποῖος ἀποβαίνει ἤδη κύριος τῆς Ἀσίας ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ὁ Ἀντίγονος ἐφαίνετο ἤδη ὁ μᾶλλον τῶν ἄλλων παντοδύναμος, ἔχων δὲ καὶ υἱὸν φιλόδοξον καὶ μεγαλοπράγμονα, τὸν Δημήτριον, τὸν ἐπνομασθέντα πολιορκητὴν, καὶ ἀ-

πολαμβάνων ἐτησίαν πρόσδοον δεκακισχιλίων ταλάντων, ἤλπιζεν ὡς βεβαίαν ὑφ' ἑαυτὸν τὴν τοῦ ὅλου κράτους ἐνότητα. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀνέπτυξαν τὸν φθόνον καὶ τὸν φόβον τῶν ἄλλων σατραπῶν καὶ προῦκάλεσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὰν συμμαχίαν Σελεύκου, Πτολεμαίου, Λυσιμάχου καὶ Κασσάνδρου. Ἐξεργάγη δὲ πόλεμος φοβερός συνταράξας ἐπὶ τετραετίαν τὴν Ἀσίαν, Εὐρώπην καὶ Ἀφρικὴν (315—312). Ἐπελθούσης δ' ἐπὶ μικρὸν ἀνακωχῆς καὶ εἰρήνης, ἐπανελήφθη σφοδρότερος ὁ ἀγὼν, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους ἐκρίθη ἐν τῇ Ἰψῷ φονικωτάτῃ μάχῃ, καθ' ἣν ὁ Ἀντίγονος ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ἐφονεύθη (301). Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐκρίθη ὀριστικῶς καὶ ἡ τύχη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ μετὰ τινὰς νέας συγκρούσεις καὶ ἡ τῆς Εὐρώπης.

Καὶ τῆς μὲν Αἰγύπτου, Κοίλης Συρίας καὶ Λιβύης, ἤρξε Πτολεμαῖος ὁ Λάγου καὶ οἱ τούτου ἀπόγονοι, οἱ καλούμενοι Πτολεμαῖοι (323—30 π. Χ.). Τῆς δὲ Συρίας, τῆς ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρις Ἰνδοῦ, ἤρξε Σέλευκος ὁ Νικάτωρ καὶ οἱ τούτου ἀπόγονοι, οἱ καλούμενοι Σελευκίδαι (316—64 π. Χ.). Τῆς δὲ Μακεδονίας καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἤρξε μετὰ τινὰς συγκρούσεις Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς, υἱὸς Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ, καὶ οἱ τούτου ἀπόγονοι, οἱ καλούμενοι Ἀντιγονίδαι (278—168).

§ 51. Λαμιακὸς πόλεμος. — Εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν. — Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς (323—240 π. Χ.)

Ἄμα ἐγνώσθη ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Ἑλλάδι, ὁ ῥήτωρ Δημοσθένης ἀνερρίπισε τὸ ὑπὲρ ἐλευθερίας φρόνημα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ὅθεν στρατὸς πολυάριθμος ὑπὸ τὸν γενναῖον στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Λεωσθένην καταλαμβάνει τὰς Θερμοπύλας καὶ νικᾷ τὸν Ἀντίπατρον, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὸ ἐν Λαμίᾳ φρούριον, ἀναμένων ἐκεῖ τὸν Λεόννατον μετὰ νέων δυνάμεων. Εἰς νέαν δὲ μάχην πίπτει ὁ Λεωσθένης πολιορκῶν τὸν Ἀντίπατρον. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι νικῶσιν αὖθις τὸν Ἀντίπατρον ὑπὸ τὸν νέον στρατηγὸν ἑαυτῶν Ἀντίφιλον, πεσόντος ἐν τῇ μάχῃ καὶ τοῦ Λεοννάτου.

Ἐπελθόντος ὁμως ἤδη καὶ τοῦ Κρατεροῦ μετὰ πολυαριθμοῦ στρατιᾶς, ἡττῶνται κατὰ κράτος οἱ Ἕλληνες ἐν Κραννῶνι τῆς Θεσσαλίας (322). Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν καταργεῖται, πάντες δὲ οἱ ἀντιμακεδονίζοντες ῥήτορες ζητοῦνται νὰ παραδοθῶσιν, ὁ δὲ Δημοσθένης καταδιωκόμενος καὶ μὴ θέλων νὰ πῆσῃ εἰς χεῖρας τοῦ Ἀντιπάτρου ἐκπνέει ἐν τῷ ἐν Κλαβρίᾳ ναῷ τοῦ Ποσειδῶνος πῶν τὸ κῶνειον. Μακεδονικαὶ δὲ φρουραὶ καταλαμβάνουσιν ἤδη τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου. Αἱ δὲ Ἀθῆναι ὑπὸ τὴν δεκαετῇ (318—308) διοίκησιν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ὑφίστανται τὴν ἐσχάτην ταπείνωσιν. Ἐντὸς μηνὸς ἀνίδρυσαν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ 360 ἀνδριάντας καὶ τούτους πάλιν ἅπαντας συνέτριψαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἀφοῦ ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν (298), ἥτις εἴρπε κολακεύουσα αὐτὸν μέχρις ἐξουτελισμοῦ ψηφίζουσα εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν πατέρα του Ἀντίγονον χρυσοὺς στεφάνους καὶ εἰκόνας καὶ βωμοὺς κλπ. Ἐντεῦθεν διαπεραιωθεὶς εἰς Μακεδονίαν ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς κατέλαβε τὸν θρόνον αὐτῆς (294). Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπώλεσεν αὐτὸν προκαλέσας καθ' ἑαυτοῦ τὴν συμμαχίαν Πτολεμαίου, Σελεύκου, Λυσιμάχου καὶ Πύρρου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου (287). Ἐντεῦθεν κατέφυγεν εἰς Σέλευκον καὶ μετὰ τριετῇ βίον ἄσωτον καὶ ἀκόλαστον κατέστρεψε τὸν βίον εἰς ἡλικίαν 53 ἐτῶν (283). Ἐτι θλιβερώτερα δεινὰ ὑπέστη ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν, οἵτινες κατεπλημμύρησαν τὰς χώρας τῆς Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας. Μόλις ὁ ἡδυνήθη νὰ ἐκβάλῃ αὐτοὺς ὁ Σωσθένης καὶ αἰφνης ἐπέδραμον νέα στίφη ὑπὸ τὸν Βρέννον, ἐλεηλάτησαν τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ διαβάντες τὰς Θερμοπύλας προῆλθαν, δροῦντες τὴν χώραν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου μέχρι τῶν Δελφῶν. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὑπέστησαν δεινὴν φθορὰν ἔκ τε τῶν ἐπιπεσόντων Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἐνσκήψαντος ὀριμυτάτου χειμῶνος. Μετὰ τὴν φθορὰν ταύτην, πεσόντος καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Βρέννου, ἡναγκάσθησαν οἱ ὑπολειπόμενοι νὰ ζητήσωσι τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς (275). Διαπεραιωθέντες δ' εἰς τὴν Θράκην ἔδρυσαν μετ' ἄλλων ἐκεῖ ἐπιδραμόντων Γαλατῶν ἴδιον βασίλειον. Μετὰ ἐξηκονταετῇ δὲ διαμονὴν ἐκβληθέντες ὑπὸ τῶν Θρακῶν δια-

περαιώθησαν εἰς Ἀσίαν καὶ κατέβαλον τὴν μεταξύ Καππαδοκίας, Παφλαγονίας, Βιθυνίας καὶ Φρυγίας χώραν, τὴν ἔκτοτε κληθεῖσαν ἀπ' αὐτῶν *Γαλατία*.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν βαρβαρικῶν τούτων ἐπιδρομῶν, ἀποθανόντος καὶ τοῦ Σωσθένους (279), νέαι προέκυψαν συγκρούσεις ἐν τε τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι, ἡ δ' ἀναρχία ἤγειρεν ἀπανταχοῦ θρασεῖαν τὴν κεφαλὴν. Ἐκ τούτων ἐπωφεληθεὶς ὁ ἄξιος γόνος τοῦ Δημητρίου καὶ τῆς καλῆς καγαθῆς Φίλας κατέλαβε τῆς Μακεδονίας τὸν θρόνον καὶ ἐγένετο ἀρχηγέτης τῆς δυναστείας τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἀντιγονιδῶν (278). Ἡ Φίλα, ἡ φιλόστοργος αὐτῇ μήτηρ καὶ πιστὴ διατελέσασα σύζυγος μέχρι θανάτου πρὸς τὸν ἄστατον ἐκείνον Δημήτριον, ἀφωσιώθη ὅλως εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ της, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὁποίου ἐνέσπειρε τῆς μεγαλοφροσύνης τὰ σπέρματα, ἐξ ὧν κατόπιν ἐξήνηθησαν αἱ μεγάλαι αὐτοῦ ἀρεταί.

Μετὰ τὴν ἀνάβασιν δὲ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ εἰς τῆς Μακεδονίας τὸν θρόνον ἐπῆλθεν ἡ ὕριστικὴ καὶ διαρκὴς διαίρεσις τοῦ κράτους τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετὰ τεσσαράκοντα πέντε ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι ἤρξαν οἱ Ἀντιγονίδαι (278—168). Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ οἱ Πτολεμαῖοι (323—30) καὶ ἐν Συρίᾳ οἱ Σελευκίδαι (316—64).

§ 82. Δυναστεία τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ (323—30).

Πτολεμαῖον, τὸν ἐπικληθέντα Σωτῆρα, ἀποθανόντα (323—284) διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πτολεμαῖος ὁ Β', ὁ καὶ Φιλάδελφος (284—246). Τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πτολεμαῖος ὁ Γ', ὁ Εὐεργέτης (246—221). Οἱ τρεῖς οὗτοι βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου διὰ τῆς ἐμφρονος αὐτῶν διοικήσεως καὶ τοῦ νηφαλίου βίου προήγαγον εἰς ἀκμὴν καὶ εὐημερίαν τὴν Αἴγυπτον. Ἡ Ἀλεξανδρεῖα ἀποκατέστη τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου, δι' οὗ συνέρρευσαν ἀμύθητοι θησαυροί.

Ἡ πόλις ἤριθμει πλέον τῶν 800.000 κατοίκων, ὧν αἱ 300.000 ἦσαν ἐλεύθεροι Ἕλληνες, ἐλληνίζοντες οὐ μόνον τὴν

γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ φρόνημα. Μετὰ τὸν θάνατον Πτολεμαίου τοῦ Β' εὐρέθησαν ἐν μὲν τῷ γαζοφυλακείῳ πλέον τῶν τρεῖς χιλιεκατομμυρίων καὶ ἑπτακοσίων ἑκατομμυρίων ἀρχαίων δραχμῶν. Ἐν δὲ τῷ ναυστάθμῳ πλέον τῶν δισχιλίων πολεμικῶν πλοίων καὶ στρατὸς πεζικὸς ἐτοιμοπόλεμος πλέον τῶν 240,000 ὧν αἱ 40000 ἦσαν ἵππεις, 300 πολεμιττήριοι ἐλέφαντες, 2000 πρὸς μάχην δρεπανηφόρα ἄρματα, ἐν δὲ ταῖς ἀποθήκαις ὅπλα διὰ 300,000 ἐτι μαχητῶν. Πλεῖσται ἀνιδρύθησαν πόλεις, ναοὶ καὶ ἄλλα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ καθιδρύματα, ὧν τὸ σπουδαιότατον ἦτον ὃ ἐν μέσῃ Αἰγύπτῳ ἀνιδρυθεὶς ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ναὸς τοῦ Σεράπιδος.

Πτολεμαῖος ὁ Α' ἀνίδρυσε τὸν ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου φάρον, τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον τηλαυγῇ φανὸν πρὸς σωτηρίαν τῶν ναυτιλλομένων κατα τὰς θυελλώδεις καὶ ἀφειγγεῖς νύκτας. Κατεσκευάσθη δὲ δι' ἄδρας δαπάνης ἐν διαστήματι δώδεκα ἐνιαυτῶν ὑπὸ τοῦ περιφήμου Κνιδίου ἀρχιτέκτονος Σωστράτου ἐκ λευκοῦ λίθου ἐπὶ ἀπορρώγος βράχου ἔχων ὕψος 300 πήχεων. Οἱ Πτολεμαῖοι συνετέλεσαν οὐχ' ἥττον καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τῆς ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας, ὧν πνευματικὴν ἐστίαν κατέστησε Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθὲν πολυθρύλητον μουσεῖον, ἀντάξιον πρὸς τὰ νῦν πανεπιστήμια καὶ τὰς ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦτ' ἀνηγερθὴ καὶ βιβλιοθήκη, ἐν ᾗ συνήχθησαν ἅπαντα τὰ τότε γνωστὰ συγγράμματα τῆς οἰκουμένης. Καὶ τότε πρὸς τοῖς ἀπειραριθμοῖς ἄλλοις συγγράμμασι κατετέθη καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἐβδόμηκοντα (ο') πολυθρύλητος ἐκ τῆς ἐβραϊκῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Μετὰ τοὺς ἄνω τρεῖς βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ἀνέλαβον τὸ σκῆπτρον βασιλεῖς ἄσωτοι καὶ ἀκόλαστοι, ἀμβλείς τὸν νοῦν καὶ ἡλίθιοι, συντελέσαντες εἰς τὴν παρακμὴν τῆς εὐδαίμονος καὶ πλουσίας ταύτης χώρας. (α)

Σημ. α. Πτολεμαῖος ὁ Δ', ὁ καὶ Φιλοπάτωρ, ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 221-204. Ἡ ζωὴ τοῦτου εἶνε πλήρης κακουργημάτων καὶ ἀνοσιουργιῶν, βδελυγμίας καὶ ἀποστροφῆς. Ἐδηλητηρίασε τὸν πατέρα, ἐφόνευσεν τὴν μητέρα Βερενίκην καὶ τὸν ἀδελφόν του καὶ κατωλίσθησας εἰς πᾶν εἶδος ἀκολασίας. Τοῦτον διεδέχθη ὁ πενταετής αὐτοῦ υἱὸς Πτο-

Λεμαῖος ὁ Ε', ὁ Ἐπιφανὴς (204—180), ὁ ὁποῖος τὸ κατ'ἀρχὰς μὲν ἦτον ἔρμαιον τῶν ἐπιτρόπων, εἶτα δ' ἐνηλικιωθεὶς ἀνέδειξεν ὅλην τὴν μοχθηρίαν καὶ κτηνωδίαν τῆς ψυχῆς του. Ἀποκαλύψας συνωμοσίαν τινὰ καθ' αὐτοῦ ἐκόρεσε τὴν αἰμοδιψῆ καὶ θηριώδη ψυχὴν του ἐκτραχηλισθεὶς εἰς ἀγρίας σφαγὰς. Τέλος ἔπεσε θῦμα τῆς ἀντεκδικήσεως τῶν πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν δηλητηριασθεὶς. Ὁ ἑξαετὴς υἱὸς αὐτοῦ Πτολεμαῖος ς', ὁ Φιλομήτωρ, ἐπιτροπεύμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας μητρὸς Κλεοπάτρας ἀνεδείχθη ἡλίθιος καὶ ἄνανδρος, ὥς ἐκ τῆς θηλυπρεποῦς μετὰ τῶν εὐνούχων ἀνατροφῆς καὶ τοῦ ἐκδειχτημένου βίου. Ἡττήθη δὲ κατὰ κράτος ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, καθυποτάξαντος πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον, πλην τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἡχμαλωτίσθη. Καὶ οἱ μὲν Αἰγύπτιοι ἀναγορεύουσι βασιλεῖα τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφόν, Πτολεμαῖον τὸν Ζ', Φύσκωνα ἢ Κακεργάτην ἐπικληθέντα διὰ τὰς κακουργίας αὐτοῦ. Μετὰ τριακονταετῇ δὲ βασιλείᾳ, πλήρη ἀνηκούστων κακουργημάτων, ὁ Φύσκων ἐξεμέτρησε τὸν κακοῦργον βίον του καταλιπὼν τρεῖς υἱοὺς, Πτολεμαῖον ἢ Λάθυρον, Ἀλέξανδρον καὶ Ἀπίωνα. Πτολεμαῖος ὁ Η' ὁ καὶ Λάθυρος, ἐνυμφεύθη καὶ οὗτος τὴν ἀδελφὴν του Σελήνην καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν γάμων του ἐπωνομάσθη Σωτήρ. Ἀλλ' ἡ μήτηρ του Κλεοπάτρα ἐξώρισεν αὐτὸν καὶ ἀνεθίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου τὸν νεώτερον υἱόν της Ἀλέξανδρον τὸν Α' ἢ Πτολεμαῖον τὸν Θ' (116). Ὁ Ἀλέξανδρος Α' φονεύει τὴν ἰδίαν μητέρα μὴ ἀνεχόμενος τὸ ἄκαμπτον καὶ κακοῦργον ἦθος αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ οὗτος γέννημα ἐχίδνης, κακουργότερος αὐτῆς ἀναδειχθεὶς, μισεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ καθαιρεῖται τοῦ θρόνου, ὃν καταλαμβάνει αὖθις ὁ Λάθυρος (87). Τοῦτον διαδέχεται ἡ θυγάτηρ Κλεοπάτρα (80), ἣν συζευχθεὶς Ἀλέξανδρος ὁ Β', ὁ υἱὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' ἢ Πτολεμαῖος ὁ Ι'. τῇ συμπράξει τῶν Ῥωμαίων καταλαμβάνει τῆς Αἰγύπτου τὸν θρόνον. Μετὰ δεκαπενταετῇ βασιλείᾳ (80—65) ἐξωσθέντος καὶ τούτου ἐκ τοῦ θρόνου ἀναγορεύεται βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁ ΙΑ', ὁ ἐπνομαζόμενος Αὐλητῆς, υἱὸς τοῦ Λαθύρου (65-62). Ὁ οὐτίδανδς οὗτος βασιλεὺς, τοῦ ὁποῖου προτέρημα ἦτο τὸ αὐλεῖν καὶ μόνον, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν, ἀντὶ νὰ φροντίζη περὶ τῆς εὐημερίας τοῦ κράτους, κύριον ἔργον εἶχε νὰ συγκαλῇ εἰς μουσικοὺς ἀγῶνας τοὺς εἰδήμονας, νὰ ὀργιάζη ἐν πότοις καὶ χοροῖς καὶ νὰ ἀκολασταίνῃ ἐν τῇ μέθῃ καὶ τῇ κραιπάλῃ καὶ ταῖς ἄλλαις ἡδοναῖς, ὧν ἕνεκα νοσήσας ἀπέθανε καταλιπὼν δύο υἱοὺς καὶ δύο θυγατέρας, ὧν ἡ πρεσβυτέρα ἦτον ἡ περιβόητος Κλεοπάτρα. (52 π. Χ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν ἐκτεθλυμένων τούτων νεαρῶν βλαστῶν ἅπασα ἡ Αἴγυπτος ὑπετάγη ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους (30).

**§. 53. Αυταστεία τῶν Σελευκιδῶν
ἐν Συρίᾳ (316—64).**

Α'. Σέλευκος ὁ Νικάτωρ (316—280), εἰς τῶν ἐπιφανεστάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου διαδόχων, ἀναδειχθεὶς καὶ μεγαλοφυῆς στρατηγὸς καὶ κυβερνήτης ἄριστος, ἐξήπλωσε τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ (α). Πρωτεύουσα τοῦ ὅλου κράτους ἀπέβη ἡ παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀρόντην κτισθεῖσα Ἀντιόχεια, ὡς καὶ ἡ παρὰ τὸν ποταμὸν Τίγρητα Σελεύχεια, ἥτις πρῶίμως ἔλαβε τὸσαύτην ἐπίδοσιν, ὥστε ἐπεσκίασε καθ' ὅλοκληρίαν τὴν λάμπιν τῆς Βαβυλώνης.

Β'. Τοῦτον διεδέχθη (280—262) ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀντίοχος ὁ Α', ὁ Σωτήρ. Ἐπ' αὐτοῦ ἀπεσπάσθη ἡ Βιθυνία καὶ ἡ Πέργαμος καὶ διεπεραιώθησαν ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν οἱ Γαλάται, ἰδρύσαντες ἴδιον κράτος. Ἄλλ' ὁ Ἀντίοχος οὔτε τούτους ἡδυνήθη νὰ ἐκδιώξῃ, οὔτε ἐκείνους νὰ καθυποτάξῃ, οὔτε τὴν Μακεδονίαν νὰ κυριεύσῃ.

Γ'. Ἀντίοχος ὁ Β' (262—237), ὁ ὑπὸ τῶν Μιλησίων ἐπωνομασθεὶς Θεός. Ἐπ' αὐτοῦ ἀπεστάτησαν οἱ Πάρθοι καὶ Βικτριοὶ καὶ ἀπετέλεσαν ἴδια κράτη συνθηκοποιήσαντες. Περιπλακεῖς δ' εἰς πόλεμον πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Φιλάδελφον, ἐνεκα τῆς τούτων ἀποστασίας, ἐσυνθηκοποίησε πρὸς αὐτόν, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα Βερενίκην καὶ λαβὼν ὡς προῖκα ἀναριθμήτους θησαυρούς, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς διαζευχθεὶς ταύτην ἔλαβε τὴν Λαοδίκην, ἣν πρότερον εἶχε σύζυγον, ἀνα-

Σημ. α. Οὐχ' ἦττον τὸ ἀχανὲς καὶ ἀπέραντον τοῦτο κράτος εἰς 72 διαιρούμενον σατραπείας ἡκρωτηριάσθη ἐν πολλοῖς καὶ πολλὰ ἀπεσπάσθησαν ἐπαρχίαι καὶ λαοὶ, ἀποτελέσαντες ἴδια μικρὰ κράτη ἢ βασιλεία, ὧν τὰ ἐπισημότερα εἶνε τὰ ἐξῆς ἐννέα' α.) τὸ βασιλεῖον τῆς Περγᾶμου (283-129). Ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ Πέργαμος ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιότερα ἐστὶς τοῦ κατὰ τὴν Ἀσίαν μακεδονικοῦ ἐλληνισμοῦ' β.) τὸ τῆς Γαλατίας, γ.) τὸ τῶν Πάρθων ὑπὸ τοὺς Ἀρσακίδας' δ.) τὸ τῆς Βακτριανῆς, ε.) τὸ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας (149 π. Χ.—232 μ. Χ.) ὑπὸ τοὺς Ἀρσακίδας' ς.) τὸ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας (149 π. Χ.—75 μ. Χ.) ζ.) τὸ τῆς Βιθυνίας ὑπὸ τοὺς Προυσίας καὶ Νικομήδεις' η.) τὸ τοῦ Πόντου ὑπὸ τοὺς Μιθριδάτας καὶ θ.) τὸ τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοὺς Μακκαβαίους. Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλον τοῦτον τὸν ἀκρωτηριασμὸν ἡ δυναστεία τῶν Σελευκιδῶν διετετήρηθη ἀκμαία καὶ τηλαυγής καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων Σελεύκου τοῦ Α'.

καλέσας αὐτὴν ἐξόριστον οὔσαν, καὶ ἥτις ἐπανελθούσα ἐξεδικήθη δηλητηριάσασα πάραυτα τὸν ἄσφατον καὶ ἀκόλαστον σύζυγον, ὅστις ἐνεκα τῆς ἐκλελυμένης ταύτης διαγωγῆς ἀπέβηλε τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ κράτους.

Δ'. Σέλευκος Β', ὁ *Καλλινικός*, ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς (237—227) κατεδίωξε τὴν Βερενίκην, καὶ ἐθνατώσε καὶ αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν τῆς καὶ πᾶσαν τὴν ἑαυτῆς ἀκολουθίαν. Αἱ πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐπινέστησαν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης ἔδραμε πρὸς βοήθειάν τῆς, ἀλλ' οὐδεὶς προέλαβε νὰ σώσῃ αὐτήν. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἐκδικούμενος καθυπέταξε τὰς μέχρι τῆς Βακτριανῆς σατραπείας καὶ ἤθελεν ἴσως καθυποτάξῃ καὶ ὁλόκληρον τοῦ Σελεύκου τὸ κράτος, εἰμὴ ἐπανάστασις ἐν Αἰγύπτῳ ἐγερθεῖσα δὲν περιέστελλε τὴν πρόοδον τῶν νικηφόρων αὐτοῦ ὅπλων. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἠττήθη ὑπὸ τῶν Πάρθων, οἵτινες ἐκτοτε ἀπετέλεσαν ἴδιον κράτος, τὸ τῶν Ἀρσακιδῶν, ἀκμάσαν ἐπὶ 450 ἔτη καὶ συμπεριλαμβάνον τὰς μεταξὺ Ἰνδοῦ καὶ Εὐφράτου χώρας.

Ε' — Σ'. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σέλευκος ὁ Κεραννός (227—222), ὃν δηλητηριασθέντα διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀντίοχος ὁ Γ', ὁ καὶ Μέγας (222—187). Ὁ ὄντως μέγας οὗτος ἀνὴρ, ἐφάμιλλος μὲν κατὰ τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς πρὸς Σέλευκον τὸν Δ', ἀλλ' ἐστερημένος τῆς πολιτικῆς ἐκείνου συνέσεως πρὸς σύμπηξιν καὶ κραταίωσιν τοῦ κράτους, κατηνάλωσε τὸν βίον καὶ ἐξηντλήθη εἰς πολέμους καὶ κατακτήσεις. Καὶ καθυπέταξε μὲν τοὺς ἀποστατήσαντας σατράπας τῆς Μηδίας, Περσίας καὶ μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλ' ἠττήθη ὑπὸ Πτολεμαίου καὶ Φιλοπάτορος ἐν Ῥαφείᾳ (217). Ἡ ἥττα αὕτη ἀνέστειλε μὲν πρὸς μικρόν, ἀλλὰ καὶ δὲν περιέστελλε τὸ ἀρρενωπὸν καὶ φιλοπόλεμον ἦθος τοῦ Ἀντιόχου, ὅστις ἀνέκτησε τὴν Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην καὶ διαβάς τὸν Ἑλλήσποντον καθυπέταξε τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον καὶ ἀνέκτησε τὴν Λυσιμαχίαν, τὴν ὁποίαν παρεχώρησεν εἰς τὸν υἱὸν του. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους περιεπλάκη εἰς φοβερὸν καὶ ἄνισον πόλεμον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Ὁ Ἀντίοχος λαβὼν συμμάχους τοὺς ἀποστάντας Αἰτωλοὺς καὶ διαπεραιωθεὶς εἰς Εὐρώπην κατέλαβε τὴν ὀχυρὰν Εὐβοίαν (192), ἔνθα διετέλεσε κατατρίβων τὸν πολύτιμον

χρόνον περί γάμους ἀκαίρους καὶ πότους. Τὸ δὲ δεινότερον ἔνεκα τῶν παραλόγων αὐτοῦ ἀξιώσεων ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας ἐξηνάγκασε καὶ αὐτὸν τὸν Φίλιππον νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες βαγδαῖοι ἐπελθόντες κατέκτησαν πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν, ὃ δὲ Ἀντίοχος μετέβη εἰς τὴν Στερεάν (191). Κατατροπωθεὶς δὲ καὶ περὶ Θερμοπύλας κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ καταδιωχθεὶς κατεναυμαχήθη καὶ ἐπιτέλους κατετροπώθη περὶ Μαγνησίαν (190). Ἐκτοτε οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν κύριοι καὶ διαιτηταὶ καὶ τῆς Συρίας, ἥτις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου (187) κυβερνωμένη ὑπὸ οὐτιδανῶν καὶ ἀναξίων βασιλέων ἤρξατο νὰ μαραίνεται, ἕως οὗ καταπόθη καὶ αὕτη εἰς τὸ ἀχανές κράτος τῆς Ῥώμης (64 π. Χ.).

§ 54. Δυναστεία τῶν Ἀνταγονιδῶν ἐν Ἑλλάδι.
Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς (268—140)

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Γαλατῶν ἐκ τῆς ἐνταῦθα Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σωσθένους καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ὁ υἱὸς τοῦ Δημητρίου Ἀντίγονος, ὃ ἐπικληθεὶς Γονατᾶς, ὅστις ἀνεδείχθη εἰς τῶν συνετωτέρων καὶ χρηστοτέρων βασιλέων τῆς Μακεδονίας (268 π. Χ.) Ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲ, ἡδυνήθη νὰ παραγάγῃ τὰ εὐάρεστα ἐκεῖνα ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα παρήγαγεν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἀσίᾳ, ἅτε μὴ ἔχον τοὺς ἀνεξαντλήτους ἐκείνων πόρους καὶ διατελοῦν στασιάζον καὶ συγκρουόμενον. Ὁ δ' ἀσθενὴς τοῦ Ἀντιγόνου βραχίων οὐ μόνον δὲν ἡδυνήθη νὰ ὑπαγάγῃ ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἡγεμονίαν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀπέβαλε, καταληφθεῖσιν ὑπὸ τοῦ Πύρρου, βασιλέως τῆς Ἡπείρου, ὅστις τὴν ὅλην τῆς Ἑλλάδος κατὰκτησιν ὀνειροπολῶν καὶ εὐρῶν εὐλογόν τινα ἀφορμὴν εἰσῆλασεν εἰς Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐφονεύθη ἐν Ἀργεῖ (272). Ὁ δὲ Ἀντίγονος ἐπωφεληθεὶς ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ ἀντιπάλου ἀνέκτησεν αὐθις τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας. Ἀποπειραθεὶς δὲ νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὰς ἐνταῦθα Ἑλληνίδας πόλεις ἀπέτυχε σχεδὸν πανταχοῦ, κατισχύσας μόνον νὰ ἐμβάλῃ φρουράν ἐν

Ἀθηναίαις καὶ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ δεσπόσῃ τῆς Ἀττικῆς, διὰ δόλου δὲ νὰ καταλάβῃ καὶ τὸν Ἀκροκόρινθον. Διὰ τῆς καταλήψεως ταύτης ἔλαβε μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ θανάτου ἀπέβαλε καὶ τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ κατὰ τὸ 240, ὅτε ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, δὲν κατεῖχεν ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι, εἰμὴ τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν.

§ 55. Πύρρος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου.

Ὁ Πύρρος ἦτον υἱὸς τοῦ Αἰακίδου, βασιλέως τῶν Μολοσσῶν, γεννηθεὶς ἐν ἔτει 319. Διετῆς ὢν διεσώθη ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς πολεμίας τοῦ πατρὸς μερίδος, ἥτις ἐξέβαλε τοῦ θρόνου αὐτόν, παρὰ τῷ καλῷ Γλαυκίᾳ, ἡγεμόνι τῶν Ἰλλυριῶν, διαμείνας παρ' αὐτῷ ἐπὶ δεκαετίαν. Τὸν πατέρα Αἰακίδην ἀποθανόντα διαδέχεται ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλκίτας καὶ τοῦτον θανατωθέντα ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἔνεκα τῆς ἀγριότητός του, διαδέχεται ὁ δωδεκαετής Πύρρος τῇ συνδρομῇ τοῦ Γλαυκίου. Ἀλλὰ μετὰ πενταετίαν ἀναγορεύεται βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου ὁ Νεοπτόλεμος, ὁ δὲ ἐκθρονισθεὶς Πύρρος διασώζεται παρὰ τῷ Δημητρίῳ τῷ Πολιορκητῇ, γαμβρῷ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Θεϊδαμείᾳ. Παρ' αὐτῷ διετέλεσεν ὁ Πύρρος ἱκανὰ ἔτη διδασκόμενος τὴν πολεμικὴν τέχνην, συνηγωνίσθη δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἐν Ἰψῷ μάχῃ καὶ πρηνολοούθησεν αὐτόν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Συμμαχήσαντος δὲ τοῦ Δημητρίου πρὸς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Α', τὸν ἐπικληθέντα Σωτῆρα, ἀπεστάλη ὁ Πύρρος μετ' ἄλλων ὡς ὄμηρος παρὰ Πτολεμαίῳ, τοῦ ὁποίου τοσοῦτον προσεῖλκυσε τὴν εὐνοίαν καὶ κατέκτησε τὴν καρδίαν διὰ τῶν ἐπαγωγῶν τρόπων, τῶν διανοητικῶν καὶ σωματικῶν πλεονεκτημάτων καὶ διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, δι' ὧν δαψιλῶς ἐπροίκισεν αὐτόν ἡ φύσις, ὥστε ἔλαβε παρ' αὐτοῦ στρατὸν καὶ χρήματα καὶ ἀνέκτησε τὸν πατρικὸν τῆς Ἡπείρου θρόνον (296). Διὰ νέων δὲ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ Πύρρος ἐπέξειτεινεν ὡς τάχιστα τὸ κράτος αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν καὶ μεσημβρίαν, δι' ὅπερ καὶ Ἀετὸς προσηγορεύθη. Τὸ κλέος τῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων τοῦ Πύρρου ταχέως ἐθάμβωσε τοὺς ἐν-

ταῦθα Ἕλληνας καὶ ἡ ταχύπτερος Φήμη διεσάλπιγξεν αὐτὸ εἰς τὰ τετραπέρατα τοῦ κόσμου. Τότε ἤρξατο ἡ ὁσημέραι προ-
αγομένη εἰς ἀκμὴν καὶ δύναμιν Ῥώμη νὰ ἀναμιγνύηται καὶ
εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῶν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ ἐλληνι-
κῶν ἀποικιῶν. Οἱ ἐν Τάραντι οἰκοῦντες Ἕλληνες περιελθόντες
εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπεζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ
Πύρρου (281). Μάτην ὁ συνετός Κινέας ἀποπειρᾶται νὰ ἀπο-
τρεψῇ αὐτὸν ἀπὸ τῆς παραβόλου ταύτης ἐπιχειρήσεως. Ἡ
φιλότιμος ψυχὴ αὐτοῦ ἐπόθει ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὰς μάχας καὶ
τὴν αὐτὴν τῶν πολέμων. Ὄθεν ἐν ἔτει 280 ὁ Πύρρος ἀπέπλευ-
σεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ 26000 ἀνδρῶν καὶ 20 ἐλεφάντων. Ὑ-
πέβαλεν εἰς πειθαρχίαν τοὺς ὑπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τοῦ πλούτου
ἐκτεθηλυμένους Ταραντίνους, ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα αὐτῶν καὶ
ἐνίκησεν ἐκ παρατάξεως τοὺς Ῥωμαίους ἐπτάκις ἀνανεώσαν-
τας τὴν μάχην. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐπανελήφθη ὁ πόλεμος, τῶν
Ῥωμαίων ἀπορριψάντων πᾶσαν περὶ εἰρήνης πρότασιν. Καὶ
αὐθις ὁ Πύρρος ἐνίκησεν ἐκ παρατάξεως τοὺς Ῥωμαίους ἐν
μάχῃ φονικωτάτῃ, καθ' ἣν πλείστοι ἐπεσον ἑκατερωθεν καὶ
αὐτὸς ὁ ὕπατος Δέκιος, ὁ δὲ Πύρρος ἐπληγώθη. Διὸ λέγεται,
ὅτι εἶπεν, «ἐάν ἔτι μίαν τοιαύτην μάχην τοὺς Ῥωμαίους νι-
κῶμεν, ἀπολώλαμεν».

Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος (278) μετέβη εἰς Σικελίαν τῇ προσκλή-
σει τῶν Συρακουσίων, πολεμουμένων ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων.
Μετὰ τριετῇ ὃ' ἐκεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐδόκιμον δια-
τριβὴν ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Τὰ ὅπλα τῶν Ῥωμαίων κατὰ
τὴν ἐπὶ τρία ἔτη ἐξ Ἰταλίας ἀπουσίαν τοῦ Πύρρου ἐθριάμ-
θευον καὶ πολλὰς καθυπέταξαν πόλεις Ἑλλήνων ἀποικῶν. Ὁ
Πύρρος ἐπιστρέψας εἰς Τάραντα (275) καὶ ἄγων 23000 ἀν-
δρῶν, τῶν πλείστων ἀγυμνάστων καὶ νεοσυλλέκτων, ἐπειδὴ ἀ-
πώλεσε πάντας ἐκείνους τοὺς παλαιμάχους, οὓς ἤγε πρότερον,
εἰς πενταετείς συγκρούσεις καὶ μάχας, ἔσπευσε νὰ συνάψῃ ἐκ
παρατάξεως νέαν μάχην πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλὰ κατὰ
τὴν μάχην ταύτην κατετροπώθη κατὰ κράτος. Τὸ δὲ ἐπιὸν
ἔτος ἐπανάκαμψεν εἰς Ἡπειρον καταναλώσας μάτην πολῦτιμον
χρόνον καὶ πολυάριθμον στρατὸν εἰς ὑπερόριον καὶ ὅλως παρά-
βολον ἐκστρατείαν, ἀντὶ νὰ ἄρκεσθῇ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν σύν-

ταξιν τοῦ κράτους, ὅπερ ἀρκούντως εἶχεν ἐπεκτείνειν καὶ κρα-
ταιώσει. Ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν ὁ Πύρρος εἰς νέας ῥίπτε-
ται παραβόλους ἐπιχειρήσεις. Κυριεύσας τὴν Μακεδονίαν, ἀ-
πέβαλε πάλιν αὐτήν. Καὶ εἰς Πελοπόννησον εἰσελάσας δὲν ἡ-
δυνήθη νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Σπάρτην (272), καίπερ τοῦ στρα-
τοῦ αὐτῆς ἀπουσιάζοντος εἰς Κρήτην, ἔρρωμένως ὑπερασπι-
σθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐν Σπάρτῃ ὑπολειπομένων ἀνδρῶν καὶ ὑπὸ
τῶν Σπαρτιατῶν, ἐν αἷς μάλιστα διεκρίθη ἡ βασιλομήτωρ
Ἀρχιδάμεια. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ὁ Πύρρος ἀπώλεσε
τὸν υἱὸν τοῦ Πτολεμαίου. Ἐπελθὼν δὲ καὶ κατὰ τοῦ Ἀργούς
ἀπώλεσε καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν κτυπηθεὶς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ κε-
ραμίδος, ἣν κατέρριψεν ἐκ στέγης γυνὴ περιπαθοῦσα ἐπὶ τῷ
θανάτῳ τοῦ υἱοῦ τῆς (272). Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ
πολεμικωτάτου τῆς ἐποχῆς ἀνδρός καὶ μεγίστου μετὰ τὸν Ἀ-
λέξανδρον στρατηγοῦ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀννίβα.

§ 54. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία.

Ἡ ἐνταῦθα Ἑλλὰς κατατετμημένη εἰς πλείστας αὐτανό-
μους καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτήτους πόλεις ἢ κατεσπαράσ-
σето ἐξ ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ συγχρούσεων ἢ ἀπέβαιναν ἔρμαιον
τοῦ ἰσχυροτέρου. Τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τοῦ κοινού συνδέ-
σμου συνειδύαι καὶ ἤδη πολλαὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀπεφά-
σισαν πρὸς σωτηρίαν τῆς ἰδίας αὐτονομίας νὰ ἀνανεώσωσι τὰς
ἀρχαίας Ἀμφικτυονίας. Τοιαῦται ὁμοσπονδίαὶ ἢ συμμαχίαι
ἐμορφώθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς
ἰσοπολιτείας ἐν μὲν τῇ Στερεᾷ ἡ Αἰτωλικὴ (284), ἐν δὲ τῇ
Πελοποννήσῳ ἡ Ἀχαϊκὴ (281).

Καὶ οἱ μὲν Αἰτωλοὶ, ἔθνος ἡμιθάρβαρον καὶ ἀνεκπολίτευτον,
διηρημένοι εἰς διαφόρους φυλὰς καὶ πρὸς τὸν ληστρικὸν βίον ὄν-
τες ἐπιρρεπεῖς, διέπρεψαν καὶ ἐπὶ τῶν ἡρώϊκων χρόνων, καὶ ἤδη
ἐμφανίζονται τὸ δεύτερον ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς κατὰ τοὺς
μακεδονικοὺς χρόνους, καθ' οὓς βλέπομεν αὐτοὺς διαγωνιζομέ-
νους γενναίως κατὰ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας καὶ τῆς εἰς-
βολῆς τῶν Γαλατῶν καὶ διὰ τὸ ὀρεῖνόν καὶ δυσπρόσιτον τῆς
χώρας διατηρήσαντας μέχρι τινὸς τὴν ἰδίαν αὐτονομίαν. Καί

πρότερον μὲν ἀπετέλουν φυλετικόν τινα σύνδεσμον, ἀλλ' ἤδη περὶ τὸ 284 κατήρτισαν ἐπὶ τὸ κανονικώτερον καὶ ἐρρυθμίσαν ἐπὶ ὑγιειντέρων ἀρχῶν τὴν ἐαυτῶν *συνμαχίαν*. Συνεκρότουσαν κατ' ἔτος κοινὸν συνέδριον, τὸ καλούμενον *Παναιτωλίον*, ὅπερ συνήρχετο πανηγυρικῶς ἐν *Θέρμῳ* (ἢ *Θέρμοις*), ἐνίστε δὲ ἐκτάκτως καὶ ἐν *Υπάτῃ* καὶ ἐν *Ναυπάκτῳ* ἢ καὶ ἄλλοι, ἐτέλουν τὰς ἀρχαιρεσίας αὐτῶν καὶ ἀπεφάσιζον περὶ πολέμου, εἰρήνης καὶ συμμαχίας. Προϊστάτο δὲ καὶ διεῖπε τὰ τῆς δημοσπονδίας συμβούλιόν τι διαρκές, τὸ τῶν ἀποκλήτων, ἀφ' ὧν ἐξελέγετο ὁ ὑπατος ἀρχὼν ἢ στρατηγός, ὁ μετὰ τούτων δεύτερος ἄρχων ἢ ἐπαρχος καὶ τρίτος ὁ δημόσιος γραμματεὺς. Λίαν δ' ἐνωρίς προσέλαβεν ἡ συμμαχία αὕτη καὶ ἄλλας πορρωτέρω πόλεις, τὴν *Κέρκυραν*, τὴν *Ἡλίδαν*, τὴν *Μεσσηνίαν*, πόλεις τινὰς τῆς *Ἀρχαδίας*, τοὺς *Λοκρούς*, τοὺς *Φωκεῖς*, τοὺς *Βοιωτοὺς* καὶ πλείστας πόλεις τῆς *Θεσσαλίας*. Ἄλλ' ἐν ᾧ οἱ Αἰτωλοὶ ὑπὸ τὴν δημοσπονδίαν αὐτῶν προσέλαβον τοσαύτας πόλεις καὶ ἠδύναντο νὰ ἀποβῶσιν ὁ κρῖκος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ πυρὴν τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἀπέβαλον ὅμως τὰς παλαιὰς τῶν ἔξεις καὶ κλίσεις, ῥέποντες ἀείποτε πρὸς τὸν ληστρικὸν βίον, τὰς δηώσεις, τὰς λεηλασίας καὶ τὰς ἀρπαγὰς. Καὶ τοιαύτας πολλὰκις ἔπραξαν καὶ ἐν *Βοιωτίᾳ*, καὶ ἐν *Ἀκαρνανίᾳ*, καὶ ἐν *Πελοποννήσῳ*, καὶ μάλιστα πρὸς πόλεις καὶ χώρας συνδεομένας πρὸς αὐτοὺς διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς συμμαχίας. Οὐδεμία εἰρήνη, συνθήκη ἢ συμμαχία, ἴσχυε παρ' αὐτοῖς. Ἄνευ τινὸς ἐλέγχου ἠδύνατο νὰ συμμαχῶσι μετὰ νέων συμμάχων, ἵνα ἐπέρχωνται κατὰ τῶν πρότερον ὡς τοιούτων, καὶ τὸ πάντων χεῖριστον, ἐτάσσοντο ὡς μισθοφόροι παρὰ τοῖς *Πτολεμαίοις* ἢ *Σελευκίδαῖς* καὶ μισθαρνοῦντες ἐγίνοντο ὄργανα τῆς *Μακεδονικῆς* ἢ *Ῥωμαϊκῆς* πολιτικῆς ἐπιστρατεύοντες μετὰ τούτων κατὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας.

Οἱ δὲ Ἀχαιοὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ὠγύγου, ἀπογόνου τοῦ *Τισαμενοῦ*, καταργήσαντες τὴν βασιλείαν ἀπετέλεσαν συμπολιτείαν τινα ἐκ δώδεκα αὐτονόμων πόλεων, αἵτινες ἐτέλουν πανηγυρικὰς θυσίας περιοδικῶς εἰς τὸ παρὰ τὸ *Αἶγιον ἱερὸν* τοῦ Ὀμαρίου Διός, διαλύουσαι τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἐριδας καὶ συμβιβάζουσαι τὰ κοινὰ συμφέροντα. Ἄλλ' ἢ

ὁμοσπονδία αὕτη ὀλίγον τι ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ βραδύτερον διελύθη. "Οὐτ' αἰφνης ἀνεγεννήθη ὑπὸ νέαν λαμπροτέραν μορφήν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐν ἔτει 281 ἀνεκαίνισαν τὸν παλαιὸν ἐκείνον σύνδεσμον ἡ Δύμη καὶ αἱ Πάτραι, ἀνακτήσασαι διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Αἰτωλῶν τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν. Εἰς ταύτας προσετέθησαν καὶ ἡ Τρίταια καὶ αἱ Φαραὶ καὶ μετὰ πενταετίαν τὸ Αἰγίον, ἐκβαλοῦσαι τὰς Μακεδονίκας φρουράς, καὶ τέλος ἡ Βούρα, ἡ Κερύνεια ἀντὶ τῶν Αἰγῶν, ἡ Πελλήνη, ἡ Αἰγείρα καὶ τὸ Λεόντιον ἀντὶ τῶν Ρυπῶν. Ἐλίκη δὲ καὶ Ὠλεος, ἡ μὲν κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ, ἡ δὲ ἡρημώθη ὑπὸ τοῦ νοσώδους κλίματος τῆς. Ἡ ὁμοσπονδία αὕτη συνήρχετο τακτικῶς οἰς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐν Αἰγίῳ ἢ καὶ ἐκτάκτως ἀλλαγῇ καὶ ἀπεφάσιζεν ὅσα καὶ ὅπως καὶ ἡ τῶν Αἰτωλῶν. Μετὰ τριακονταετίαν δὲ προσετέθη καὶ ἡ Σικυῶν (252), ἐξωσθέντος τοῦ τυράννου αὐτῆς Νικοκλέους ὑπὸ Ἀράτου τοῦ Σικυωνίου, ὅστις ὑπῆρξεν ἐπὶ 30 ἔτη ἡ ψυχὴ καὶ ὁ δεξιὸς βραχίον τῆς συμμαχίας ἐκλεγόμενος παρ' ἐνιαυτὸν τακτικῶς σχεδὸν στρατηγός. Κυριεύσας δὲ καὶ τὸν Ἀκροκόρινθον συγκατέλεξε καὶ τὴν Κόρινθον ἐν τῇ Ἀχαϊκῇ συμμαχίᾳ (243). Κατόπιν ἀπίστησαν ἀπὸ τοῦ Ἀντιγόνου τὰ Μέγαρα, καὶ τὸ παράδειγμα τούτων μιμούμεναι ἡ Τροιζήν, ἡ Ἐπίδαυρος καὶ αἱ Κλεωναί, ἠνώθησαν μετὰ τῆς Ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ προσετέθησαν καὶ ἄλλαι πόλεις πλείονες τῶν τριάκοντα, ἐν αἷς τὸ Ἄργος, ἡ Μεγαλόπολις καὶ αὐτὴ ἡ Σπάρτη πρὸς καιρὸν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ αὕτη ὁμοσπονδία οὐδὲν ἡδυνήθη νὰ διαπράξη, εἴτε πρὸς διάσωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, εἴτε καὶ πρὸς ἀναβίωσιν τῆς ἀρχαίας δυνάμεως καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡδυνήθη ὅμως μέχρι τινὸς νὰ μορφώσῃ πολιτείαν νέαν, ἀναμιμνήσκουσαν τὴν ἀρχαίαν αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ νὰ περικοσμήσῃ δι' αἰγλης τινὸς τὰς τελευταίας σελίδας τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνικοῦ ἡμῶν βίου. Ἀλλὰ λίαν ἐνωρίς ἐπῆλθε σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὁμοσπονδιῶν. Διότι οἱ Αἰτωλοὶ διαβάντες τὸ Ἰσθμόν εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐδῆλῶσαν τὴν χώραν μέχρι Πελλήνης, οἱ δὲ Ἀχαιοὶ ἐπιτεθέντες ὑπὸ τὸν Ἄρατον

ἐξήλασαν αὐτούς. Μετὰ τοῦτο ἐπῆλθεν αὖθις εἰρήνη καὶ συμμαχία, ἀλλὰ πρὸς καιρόν. Διότι οἱ φιλοπόλεμοι καὶ φιλάρπαγες Αἰτωλοὶ δὲν ἐνόουν νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης, ὅσον ἐκ τῶν λαφύρων τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἰδίων συμμάχων. Ἀλλ' ἤδη οἱ Αἰτωλοὶ ἤναγκάσθησαν νὰ εἰρηνεύσωσι πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, διότι μετὰ τὸν θάνατον Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ διετέλεσαν ἀδριαλείπτως μαχόμενοι καὶ λίαν εὐδοκίμως πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Δημήτριον τὸν Β'. ἐπεκτείναντες τὸ κράτος αὐτῶν καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν μεσημβρινὴν Θεσσαλίαν, Ὑπάτην, Λαμίαν, Φάρσαλον καὶ ἄλλας πόλεις, ἀφ' ὧν ἐξεαίωξαν τὰς μακεδονικὰς φρουράς.

§ 38. Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης

* Ἀγίς Δ' (244-240) καὶ Κλεομένης ὁ Γ' (235-222)

Ο καλὸς καὶ ἀγαθὸς βασιλεὺς Ἀγίς ὁ Δ' βαρέως φέρων τὴν ταπείνωσιν καὶ ἀφάνειαν τῆς Σπάρτης, ἀνέλαβε πᾶν φιλοτίμως νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἐπανόδου τῆς λυκουργεῖου νομοθεσίας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἰσχύν καὶ εὐκλειαν. Προτείνων δὲ τὴν ἀφῆσιν τῶν χρεῶν καὶ τὴν διανομὴν τῆς χώρας καὶ πρῶτος δίδων τὸ εὐγενὲς παράδειγμα ἔθηκεν εἰς μέσον πᾶσαν τὴν κτηματικὴν περιουσίαν ἀνερχομένην εἰς ἐξαχόσια τάλαντα. Τοῦτον ἀπεμιμήθησαν καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ προμήτωρ καὶ οἱ οἰκεῖοι καὶ φίλοι (244). Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀγαθὴν ταύτην τοῦ Ἀγίδος προαίρεσιν ἀντέστησαν πάντες οἱ πλοῦσοι, ἵνα μὴ ἀπολέσωσι τὸν πλοῦτον, καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιφανεῖς γυναῖκες, ἵνα μὴ στερηθῶσι τῶν ἑαυτῶν κοσμημάτων. Ἐντεῦθεν προέκυψαν δυσχέρειαι δυσυπέρβλητοι, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν ἐξήκει νὰ ἀντιπαλαίσῃ ὁ ἄπειρος τοῦ νεαροῦ καὶ χρηστοτάτου βασιλέως βραχίων, διότι καὶ ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις ἡσάγχησε καὶ ὁ εὐγενὴς οὗτος τῆς Σπάρτης βλαστὸς ἐπέσε θῦμα μετὰ τῆς μητρὸς καὶ προμήτορος ὑπὸ τῆς μοχθηρᾶς ἀντιδράσεως τοῦ ἐτέρου τῶν βασιλέων Λεωνίδου καὶ τῶν ἐφόρων στραγγλισθεὶς ἐν τῇ εἰρκτῇ. Οἱ δὲ Λεωνίδας μετὰ τὸν τραγικώτατον θάνατον τοῦ Ἀγίδος συνέζευξε τὴν χήραν αὐτοῦ Ἀγιάτιδα διαπρέπουσαν ἐπὶ ἀρετῇ καὶ κάλλει καὶ οὖσαν ἐπὶ κληρὸν μεγάλης περιουσίας μετὰ τοῦ

υιού του Κλεομένους. Ἡ μεγαλόφρων Ἀγιάτις ἀνεζωπύρου ὁσημέραι διὰ τῆς διηγέσεως τῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἀγίδος προαιρέσεων τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κλεομένους καὶ ἀνέφλεγε τὸν ζῆλον αὐτοῦ πρὸς ἀπομίμησιν καὶ πραγμάτων αὐτῶν, ὥστε διωχέτευσεν, ὡς εἶπείν, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πᾶσαν ἐκείνου τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν. Ἀμα δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς παραλαβὼν ὁ Κλεομένης τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης ὥρμησε πρὸς τὴν πραγμάτων τῶν μεγελεπηθόλων αὐτοῦ σχεδίων συνεχιζων τὸ ἐξαίρετον ἔργον τοῦ Ἀγίδος (235). Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐμβαλὼν εἰς Ἀρκαδίαν ἀπέσπασεν ἀπὸ τῶν Αἰτωλῶν τὴν Μαντίνειαν, τὴν Τεγέαν καὶ τὸν Ὀρχομενόν. Ὁ δὲ Ἀρατος διαγνοὺς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ ἀντεπεξῆλθεν εἰς Ἀρκαδίαν καὶ κατέλαβε τὰς Καφύας (227). Καὶ ἤδη ἄρχεται ὁ μεταξὺ αὐτῶν ἐξαετὴς ὀλέθριος πόλεμος, ὁ ἐπονομασθεὶς Κλεομενικός. Καὶ οἱ μὲν Ἀχαιοὶ τὸ κατ' ἀρχὰς νικῶντες καὶ νικώμενοι ἀντεῖχον γενναίως ἀνταγωνιζόμενοι, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνέδωκαν εἰς τὴν ἀπαράμιλλον τοῦ ἀντιπάλου στρατηγοῦ μεγαλοφυΐαν καὶ εἰς τὸ ἀναφλεχθὲν ἐκ νέου τῶν Σπαρτιατῶν ἀκατάβλητον φρόνημα. Διὸ καὶ ἡττηθέντες κατὰ κράτος περὶ τὴν Δύμην ἀνηγόρευσαν συνελθόντες ἐν Κορίνθῳ τὸν Κλεομένην στρατηγὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλ' ὁ Ἀρατος ἐκ φθόνου πρὸς τὸν Κλεομένην ἐξητήσατο τὴν ἐπικουρίαν τῶν Μακεδόνων. Ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας ἐκάθητο τότε ὁ ἀνήλικος υἱὸς τοῦ Δημητρίου Φίλιππος ὁ Γ', ὃν ἐπετρόπευεν ὁ Ἀντίγονος, ὁ ἐπικληθεὶς Δῶσων, ὅστις ὢν πρὸ πολλοῦ συνεννοημένος μετὰ τοῦ Ἀράτου ἅμα ἔλαβε τὴν ἐπίσημον πρόσκλησιν ἀνέζευξεν ἐκ Θεσσαλίας ἐν ἔαρι τοῦ 223 καὶ διαβάς τὸν Ἰσθμὸν κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ ἐκεῖθεν προελάσας δι' Ἀργούς καὶ Μεγαλοπόλεως εἰς Αἰγίον ἤρεθῃ ἡγεμὼν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν. Ὁ δὲ Κλεομένης ἐπιδειξάμενος, εἴπερ ποτέ, πᾶσαν δραστηριότητα καὶ μεγαλοφροσύνην ἐξητήσατο τὴν συμμαχίαν Πτολεμαίου τοῦ Γ' ἀποστείλας ὡς ὁμήρους αὐτῷ τὴν μητέρα ἑαυτοῦ, τὴν μεγαλοφρονεστάτην Κρατησίχλειαν, καὶ δύο υἱούς του, ἐκήρυξεν ἐλευθέρους δισχιλίους Εἰλωτας, εἰσῆλασεν εἰς τὴν Ἀργολικὴν, ἐδῆωσε τὴν χώραν καὶ κατέλαβε τὴν Μεγαλόπολιν. Ἐν ἔαρι δὲ τοῦ 222 ὁ μὲν Ἀντίγονος ἄγων περὶ τοὺς τρισ-

μυρίους εισηλάσεν εἰς τὴν Λακωνικὴν. Ἀντεπεξελθὼν δὲ καὶ ὁ Κλεομένης μετὰ δισμυρίων προκατέλαβε τὰς περὶ τὴν Σελλασίαν διόδους, ἔνθα συνήφθη μάχη φονικωτάτη, καθ' ἣν ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ Κλεομένης, καταλειπόντων τῶν Ἀρκάδων τὴν θέσιν αὐτῶν ἐκ προδοσίας τοῦ βασιλέως αὐτῶν. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐκ τῶν ἑξακισχιλίων Σπαρτιατῶν διεσώθησαν μόλις διακόσιοι, οἱ δὲ λοιποὶ κατεκόπησαν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ὀπλιτικῆς φάλαγγος. Εἰς τὴν νίκην ταύτην συνετέλεσε τὰ μάλιστα ὁ νεαρὸς Μεγαλοπολίτης Φιλοποίμην, ὅστις μετ' οὐ πολὺ ἀκριβᾶ ἐπληρώθη παρὰ τῶν Μακεδόνων τὸ στρατήγημα τῆς μεγαλοφυΐας του. Καὶ ὁ μὲν Κλεομένης διασωθεὶς εἰς Σπάρτην καὶ μυρίους ἐκεῖ σχῶν διαλογισμοὺς ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον προσδοκῶν ἐκεῖθεν τὴν διὰ νέας ἐπικουρίας ἀπελευθέρωσιν τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῶν ὑπολειφθεῖσων αὐτῷ ἐλπίδων. Ἀλλ' ὁ διαδεξάμενος τὸν πατέρα Πτολεμαῖος ὁ Δ', ὁ καὶ Φιλοπάτωρ, διαγῶν βίον ἄσπαστον καὶ ἀκόλαστον ἀπεμάρνανε πᾶσαν αὐτοῦ ἐλπίδα, ὥστε ὁ Κλεομένης ἀπογνοῦς ἤδη ἐγένετο αὐτόχειρ μετὰ τινῶν ὀπαδῶν.

Ὁ δὲ νικηφόρος Ἀντίγονος τροπαιοῦχος εἰσελάσας εἰς Σπάρτην καὶ θύσας τοῖς θεοῖς καὶ καταργήσας πάντας τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Κλεομένου ἀνέζευξεν εἰς Μακεδονίαν, ἔνθα κατατροπῶσας καὶ τοὺς εἰσβαλόντας Ἰλλυριοὺς ἐν μάχῃ φονικωτάτῃ ἀπέθανεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν εἰς τὰς ἀγκάτῃς νίκης (221). Τοῦτον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ὁ δεκαεπταετής ἀνεψιὸς ἐαυτοῦ Φίλιππος ὁ Γ', υἱὸς τοῦ Δημητρίου τοῦ υἱοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ (221—176).

§ 58. Συμμαχικὸς πόλεμος (220—217).

Ἐφ' οὗ ἤδη οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς δυσμὰς προάγονται εἰς ἀκμὴν καὶ δύναμιν καθυποτάσσοντες τοὺς λαοὺς καὶ τὰς ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις, τὸ ἐνταῦθα ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπομαραίνεται καὶ φθίνει κατασυντριβόμενον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν μακεδονικῶν φρουρῶν καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων.

Οἱ Αἰτωλοὶ μὴ σεβόμενοι τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων, μὴδὲ ἀπομαθόντες τὰς παλαιὰς αὐτῶν ληστρικὰς

ἔξεις, εἰσβάλλουσι διὰ Ῥίου εἰς Πελοπόννησον καὶ λαφυραγω-
γοῦσι πάλιν καὶ ληζίζονται τὴν χώραν τῶν συμμαχίων ἑαυτῶν
Μεσσηνίων. Οὗτοι δὲ κατατροχόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν
ἐξαιτοῦνται τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἐντεύθεν ἐκρήγνυ-
ται δεινὸς μεταξὺ αὐτῶν πόλεμος, ὃ ἐπικληθεὶς *συμμαχικός*,
διαρκέσας ἐπὶ τρία ἔτη (220—217): Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ
Ἀχαιοὶ ὁδηγοῦμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνεπιτηδείου στρατηγοῦ καὶ ἐν τοῖς
πολέμοις αἰείποτε ἀτυχοῦς Ἀράτου κατατροποῦνται κατὰ κρά-
τος περὶ Καφύας ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, αἱ δὲ πόλεις τῆς Ἀχαιίας
ὑφίστανται φοβερὰν δῆωσιν καὶ λεηλασίαν. Τότε οἱ Ἀχαιοὶ ἀ-
μηχανοῦντες ἐξητήσαντο τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου τοῦ Γ',
ὅστις ἐν τῇ ἀνθηρᾷ αὐτοῦ ὦν ἡλικία, φιλοπόλεμος δὲ καὶ φύ-
σει φιλόδοξος, ἀσμένως ἀπεδέξατο τὴν αἴτησιν. Ὅθεν ἀναλα-
βὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν ἀγῶνος καὶ κατα-
τροπώσας αὐτοὺς καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ ἀ-
νηλεῶς δηρώσας τὴν χώραν αὐτῶν ἐξηνάγκασεν εἰς εἰρήνην ἀντὶ
τῆς τελείας ὑποταγῆς σπεύδων νὰ συγκουσθῇ πρὸς τοὺς Ῥω-
μαίους.

§ 59. Πόλεμος Φιλίππου τοῦ Γ' πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ τοὺς Ῥωμαίους (211—197).

Ὁ Φίλιππος Γ' ἀναμιχθεὶς ἀφρόνως εἰς τὰ τῶν Ῥωμαίων,
ἔτι ἀφρονέστερον καὶ ἀνεπιτηδειότερον διεξήγαγε τὸν πρὸς ἐ-
κείνους πόλεμον. Διότι ἀντὶ νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀν-
νίβα, ὡς συνεβούλευσεν αὐτὸν Δημήτριος ὁ Φάριος, κατέτριβε
τὸν χρόνον εἰς μικρολόγους διαπραγματεύσεις πρὸς αὐτὸν καὶ
εἰς ἔτι μᾶλλον μικρολογωτέρας ἐπιχειρήσεις πρὸς Ἰλλυριοὺς
καὶ Ἑλληνας. Ἐκ τῶν μεγάλων τούτων σφαλμάτων ἐπωφε-
λούμενοι οἱ Ῥωμαῖοι πείθουσι τοὺς Αἰτωλοὺς νὰ ἀναλάβωσιν
ἀπὸ κοινοῦ τὸν κατὰ τοῦ Φιλίππου πόλεμον (211—204).
Καὶ οἱ μὲν Ἀχαιοὶ διέμειναν πιστοὶ τοῦ Βασιλέως σύμμαχοι,
ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου Ἄτταλος
ἐκηρύχθησαν κατ' αὐτοῦ. Οὕτω δ' ἐπὶ ἐπταετίαν καταστρε-
πτικός διεξάγεται ἐμφύλιος πόλεμος ἐξαντλήσας τὰς τε ἡθι-

κας καὶ ὑλικὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις, μεθ' ὃ συνωμολογήθη εἰρήνην (204). Ἄλλ' ὁ ἀσύνητος Φίλιππος ἀντὶ νὰ διδασχθῇ ἐκ τῶν παθημάτων καὶ προορώμενος τὸν ἐκ Ῥώμης ἐπαπειλῶντα κίνδυνον φροντίσῃ νὰ ἐνώσῃ ὑφ' ἑαυτὸν τὰς διεσπασμένας καὶ ἀλληλομαχοῦσας ἐλληνικὰς δυνάμεις, τὸνναντίον ὑπεδαύλιζε τὴν διαίρεσιν. Καὶ αἰρῶν ὄπλα ἐπήρχετο ὅτε μὲν κατὰ τῶν Ῥοδίων, ὅτε δὲ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περγᾶμου Ἀπτάλου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἄλλοτε ἠπείλει τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Ἀκαρνανὰς καὶ ἄλλους, ἐξαναγκάσας αὐτοὺς νὰ καταφύγῃσιν ὑπὸ τὴν κραταιὰν προστασίαν καὶ συμμαχίαν τῶν Ῥωμαίων. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπελάθοντο τῆς εὐκαιρίας ταύτης καὶ ἐπὶ διετίαν διαναπαύσαντες τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους αἰματηροῦ καὶ καταπύου πολέμου στρέφουσιν ἤδη τὰ νικηφόρα ἑαυτῶν ὄπλα κατὰ τοῦ Φιλίππου. Καὶ κατὰ μὲν τὰ δύο πρῶτα ἔτη εὐδοκίμως ἀντηγωνίζοντο αἱ μακεδονικαὶ φάλαγγες κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων. Ἀλλὰ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου, ἀποσταλὲς στρατηγὸς ὁ Τίτος Κόϊντος Φλαμινῖος, ἀνὴρ συνδυάζων ἐν ἑαυτῷ τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν μετὰ τῆς πολιτικῆς δεξιότητος καὶ ἐμπειρίας, κατετρόπωσε τὸν Φίλιππον ἐν *Κυνὸς Κεφαλαίς* καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ συνωμολογήσῃ εἰρήνην ἐπὶ ὅροις ἐπαχθεστάτοις (197). Ἐκεῖθεν δ' ἀφικόμενος εἰς Κόρινθον, ἐνθα ἐτελοῦντο τὰ Ἴσθμια, ἀνέγνω θέσπισμα τῆς Ῥωμαϊκῆς συγκλήτου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐνθουσιωδῶς ἐπευφημοῦντος πλήθους, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο ἡ αὐτονομία τῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ ἐλληνικῶν πόλεων (196). (α).

(α) Ἄλλ' ὁ μεγαλόφρων δωρητὴς τῆς ἐλευθερίας οὐ μόνον δὲν ἀπέσυρε τὰς Ῥωμαϊκὰς φρουρὰς ἀπὸ τῶν κατακτηθεισῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἐλατεῖᾳ συστήσας δικαστήριον ἐρρύθμισε κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τέλος συγκροτήσας σὺνδρον ἐν Κορίνθῳ καὶ προσαγορεύσας ἐλληνιστὰς τὰ συρρεύσαντα πλήθη, προέτρεψεν εἰς ἀμοιβαίαν ὁμόνοιαν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν σώτειραν Ῥώμην. Καὶ δάκρυα χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως κατέρρευσαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων, ὡς ἱερὰ σπινθὴ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ὡς ἐνδύμνος εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς ἐλευθερωτὰς τῶν Ῥωμαίων, καὶ μετὰ τούτων συνεδάκρυσε καὶ ὁ τοῦ ὑποκριτοῦ τὸ προσωπεῖον ἥδη θαυμασιῶς περι-

§ 60. Φιλοποίμην ὁ Μεγαλοπολίτης.

Ὁ Φιλοποίμην ὁ Μεγαλοπολίτης ἐγεννήθη τῷ 253 π. Χ. Εὐθύς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ὁ Φιλοποίμην ἐζήλωσε τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀναδειχθῇ ἐφάμιλλος τῶν πράξεων καὶ ἀρετῶν ἐκείνου. Κατὰ πρῶτον διέπρεψεν εἰς τὴν ἐν Σελασία μάχην καὶ συνετέλεσε τὰ μάλιστα ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν Μακεδόνων. Ὑπῆρξε δ' ὁ τελευταῖος διαλάμπας ἀστὴρ ἐπὶ τοῦ στερεώματος τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, τὸν ὁποῖον ὡς ὀφίγονον παρήγαγεν ἡ Ἑλλὰς μετὰ τοσοῦτους πρὸ αὐτοῦ θαμβώσαντας τὸν κόσμον διὰ τῆς λάμπους τῶν ἑαυτῶν κατορθωμάτων. Διεδίδετο δὲ τὸν Ἄρατον ἀποθανόντα (213) ὡς ἱππαρχος καὶ ἀπὸ τοῦ 208, ὅτε τὸ πρῶτον ἀνηγορεύθη στρατηγός, ὀκτάκις στρατηγήσας μέχρι θανάτου (183). Ἐπὶ ἐξήντησε τὸ ἱππικὸν τῆς συμμαχίας καὶ πολλὰς ἐπήνεγκε μεταβολὰς εἰς τὸ πεζικὸν περὶ τε τὸν ὅπλισμόν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην. Ὑποχρεώσας δὲ τοὺς πλουσιωτέρους νὰ ὑπηρετῶσιν αὐτοπροσώπως καὶ ἐξασκήσας αὐτοὺς λαμπρῶς ἐπέδρασε μεγάλως ἐπὶ τὴν ἠθικὴν τῆς συμμαχίας ῥώμην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁσημέραι μαραινομένην ἐνέπνευσε νέαν ζωὴν.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἰδίᾳ χειρὶ ἐφόρευσε τὸν τύραννον τῆς Σπάρτης Μαχανίδαν, τὸν μέχρι θηριωδίας κακουργοῦντα ἐν Σπάρτῃ καὶ μέχρις ἀπανθρωπίας λεηλατοῦντα καὶ καθυβρίζοντα τὰς τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας πόλεις (207 π.Χ.). Ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μαχανίδαν τύραννος Νάβις ἐπὶ δεκαπενταετίαν τυραννήσας ἐν Σπάρτῃ ἀνεδείχθη αὐτοῦ κακουργότερος. Φονεύσας ἢ ἐξορίσας τοὺς πλουσιωτάτους τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ προσεταιρισάμενος τοὺς πειρατὰς τῆς Κρήτης κατέστησε τὴν Σπάρτην ὀρμητήριον τῶν ἐξωλεσμάτων κακούργων, δι' ὧν

βληθεὶς Ῥωμαῖος στρατηγός, ὅστις ὡς τελευταίαν χάριν ἐξητήσατο παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν εἰς Ἑλλάδα πωληθέντων ἐκ τοῦ Λιβυκοῦ πολέμου αἰχμαλώτων Ῥωμαίων, οἵτινες ὑπῆρξαν ὁ λαμπρότατος κόσμος τοῦ τριημέρου ἐν Ῥώμῃ θριάμβου τοῦ νικητοῦ (194), ὃν ἐπὶ μάλλον ἐλάμπρυναν τὰ πολλὰ ἐντεῦθεν ἀπαχθέντα τεχνουργήματα ἐκ χαλκοῦ, μαρμάρου, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. καὶ τὰ λαφυραγωγηθέντα ὅπλα, ὧν ἐξεῖχον δέκα ἀργυραὶ ἀσπίδες καὶ μία χρυσή.

ἐλυμαίνετο καὶ διέφθειρε τὴν Λακωνικὴν καὶ τὰς πέριξ πόλεις διὰ λεηλασιῶν, δηλώσεων καὶ σφαγῶν. Τὰς περαιτέρω προόδους τοῦ Νάβιδος ἡδυνήθη νὰ περιστείλῃ ὁ Φιλοποίμην καὶ τὴν Μεσσήνην καταληφθεῖσαν ὑπὸ τούτου ἔσωσε σπεύσας καὶ ἀπέκρουσεν ἐκ τῆς ἰδίας πόλεως τοὺς ἐπιδραμόντας Βοιωτοὺς πρὸς ἄλωσιν αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ Νάβις προσκαλεσάμενος ἤδη μετὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἀναχώρησιν τοῦ Φλαμίνιου τὰ λεηλασίας καὶ λαφύρων διψῶντα στίφη τῶν Αἰτωλῶν ἤρξατο μετ' αὐτῶν τὴν λεηλασίαν τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐκυρίευσεν πάσας αὐτῆς τὰς πόλεις, πλὴν τοῦ Γυθείου. Οἱ Ἀχαιοὶ ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Φιλοποίμενος ἐπέδραμον εἰς βοήθειαν τῶν πόλεων. Ἐντεῦθεν προέκυψε πόλεμος μακρὸς, στυγερὸς καὶ ἀποτρόπαιος, καταλήξας εἰς τὸν θάνατον τοῦ τυράννου, τὴν ἀπέλασιν τῶν Αἰτωλῶν καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς Σπάρτης εἰς τὴν Ἀχαικὴν ὁμοσπονδίαν (192). Κατόπιν ὑπήχθη ὑπὸ τὴν Ἀχαικὴν ὁμοσπονδίαν καὶ ὅλη ἡ Πελοπόννησος καὶ ἐξεπληρώθη τὸ ὄνειρον τοῦ ὁποίου τὴν πραγμάτωσιν τοσοῦτοι καὶ τηλικούτοι πρὸ τοῦ Φιλοποίμενος μάτην ἐπεδίωξαν. Ἀλλ' ἄτυχῶς ἡ ἔνωσις αὕτη ἐπὶ μικρὸν διατηρηθεῖσα διελύθη, ὡς ὄνειρον μετὰ τὴν πρῶτην τῆς Ῥώμης ἀφύπνισιν, ἣτις δυσμενῶς καὶ ἐπιφθόνως ὑπέβλεπε πᾶσαν τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων ἔνωσιν. Καὶ οὐδὲν ἡδυνήθη πλειότερον νὰ διαδιώσῃ, ὡς ὀψίγοναν ἄνθος, ὅπερ πρὶν ἢ διανοίξῃ τοὺς ἑαυτοῦ κλάκας, ἵνα πληρώτῃ τὰ πέριξ ἐκ τῆς εὐωδίας του, μαραίνεται καὶ πίπτει ὑπὸ τὸ ὄριμν τοῦ φθινοπώρου ψυχος. Οὕτω συγκατέπεσε καὶ συνέδυσεν μετὰ τοῦ Φιλοποίμενος καὶ ὁ πρὸς ἔνωσιν προαιώνιος τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος πόθος. Διότι οἱ Ῥωμαῖοι παρακολουθοῦντες κακεντρεχῶς τὴν πρόοδον ταύτην ὑπεκίνησαν τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τῆς Μεσσήνης παρορμηθέντας καὶ ὑπὸ τοῦ ἄρτι ἐκ Ῥώμης ἐπανελθόντος δεινοκράτους νὰ ἀνυψώσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας. Τούτους ἀπεμιμήθησαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι. Κατὰ τῶν πρώτων ἐπελθὼν ὁ Φιλοποίμην καὶ καταπεσὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου, σφαλέντος, ἐφονεύθη (183). Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἀπέθανεν καὶ Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς καὶ Ἀννίβας ὁ Καρχηδόνιος, τὸν θάνατον τοῦ Φιλοποίμενος ἐξεδμήθησαν ἐκ τῶν Μεσσηνίων ἐπελθὼν Λυκόρτας, ὁ πα-

τῇ τῷ ἱστορικοῦ Πολυβίου, καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτοῦς νὰ ἐνω-
θῶσιν αὐτὴς μετὰ τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας.

**§ 61. Οἱ Ρωμαῖοι κατατροποῦσι τὸν Περσέα,
τὸν τελευταῖον βασιλέα τῆς Μακεδονίας (171-168)**

Τὸν Φίλιππον ἀποθανόντα (179) διεδέχθη ὁ ἀνάξιος καὶ
μοχθηρὸς υἱὸς αὐτοῦ Περσεύς, κατὰ τοῦ ὁποῖου οἱ Ῥωμαῖοι
εὐλογον εὐρόντες ἀφορμὴν κηρύττουσι τὸν πόλεμον (170). Ὁ
Περσεύς ὑπὸ ἀκορέστου φιλαργυρίας κατεχόμενος ἀπέπεμψε
καὶ τὴν συνδρομὴν, ἣν ἐπ' ὀλίγοις χρήμασι προέτεινεν ὁ βασι-
λεὺς τῶν Ἰλλυριῶν Γένθιος καὶ οἱ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰστρου οἰ-
κοῦντες Βαστάρναι ἐκ μυρίων πεζῶν καὶ ἰσαριθμῶν ἵππέων. Ἀλλ'
ἔχων ἱκανὰς δυνάμεις καὶ καταλαβὼν ἐγκαίρως τὰς πυχὰς τὸν
Πηνειὸν διόδους τῶν Καρθευνίων ὁρέων ἀπέκρουσε νικηφόρως
τὴν ὁρμὴν τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων, μάτην ἀποπειρωμένων ἐπὶ
τριετίαν νὰ εἰσέλῳσιν ἐντὸς τῆς Μακεδονίας (α').

Ἐν ἔτει δὲ 168 ἡ Ῥώμη ἀπεστείλε τὸν ὕπατον Αἰμίλιον
Παῦλον, ὅστις μετὰ πλειόνων δυνάμεων εἰσβαλὼν εἰς Μακεδο-
νίαν ἐξηνάγκασε τὸν Περσέα νὰ ὑποχωρήσῃ μέχρι τῆς Πύδνης.
Ἐκεῖ δὲ μάχης συγκροτηθεῖσης ἐκ παρατάξεως, αἱ μακεδони-
καὶ φάλακες ὑπέστησαν ἥτταν ὀλοσχερῇ ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν
λεγεῶνων. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, ἀρξαμένη τῇ ἑννάτῃ ὥρᾳ καὶ
πρὸς τῆς δεκάτης κριθείσῃ, ἔπεσον ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων, κα-
ταδιωκομένων μέχρι βαθείας νυκτός, εἰκοσακισχίλιοι, ἐκ δὲ τῶν
Ῥωμαίων ἑκατὸν μόνον. Ὁ πρῶτος καταληφθεὶς ὑπὸ πανικοῦ
καὶ δους τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς ἦτον ὁ ἄθλιος Περσεύς, ὃς
προτροπαδὴν φεύγων ἀπῆλθεν εἰς Ἀμφίπολιν πρὸς παραλαβὴν
τῶν ἐκεῖ θησαυρῶν του καὶ οὗς παραλαβὼν μετὰ τῆς γυναικὸς
καὶ τῶν τέκνων του διεπεραιώθη εἰς Σαμοθράκην, ἔνθα παρέδω-
κεν ἑαυτὸν εἰς τὸ ἔλεος τῶν Ῥωμαίων, ὅπως διασώσῃ τὴν ζωὴν ὁ
φιλόζωος καὶ ἀγενὴς οὗτος τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου ἀ-

(α) Ἐκ τούτων ἀριδῆλως γίνεται φανερόν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἦσαν
ἀκαταγώνιστοι. Ἐὰν ἕτερος ἦρχεν ἀντὶ τοῦ Περσέως, ἐὰν οἱ ἄεῖπατε
ἐν στάσεσι διατελέσαντες Ἕλληνες ἡνοῦτο, ὁ Ῥωμαϊκὸς ζυγὸς δὲν ἦν
ἐπικάθητο βαρὺς ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς Ἑλλάδος.

πόγονος καὶ ὅπως καταστήσῃ ἔτι μεγαλεπρεπέστερον τοῦ νικητοῦ τὸν θρίαμβον. Μεθ' ὃ ἰδιωτεύων ἐν Ἀλβᾷ Λόγγῳ κατέστρεψε τὸν βίον ἐν περιφρονήσει καὶ ἀσημότητι. Ἀπασα δὲ ἡ Μακεδονία, ὑποταγεῖσα ὑπὸ τὸν βαρὺν ρωμαϊκὸν ζυγὸν καὶ εἰς τέσσαρας διαιρεθεῖσα ἀπ' ἑλλήλων ἀσχέτους πάσης ἐπιγαμίας καὶ συνναλλαγῆς μοίρας, διετέλει δυσπραγοῦσα. Τὸ δὲ πάντων δεινότατον πάντες οἱ εἰς στρατιωτικὴν ἢ πολιτικὴν ὑπηρετήσαντές ποτε ὑπηρεσίαν Μακεδόνες διετάχθησαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς Ἰταλίαν, διότι ἡ ἐκεῖ διαμονὴ των παρεῖχε πράγματα εἰς τὴν Ἱώμην ! Εἰς τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέκυψαν καὶ οἱ ἐσχάτως μετὰ Περσέως συνταχθέντες Ἰλλυριοί, ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥόδιοι καὶ ὁ τῆς Περγάμου βασιλεὺς Εὐμένης. Οἰκτρά καὶ πάσης περιγραφῆς ὑπερτέρα ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἑλλήνων. Ὁ Αἰμίλιος ἐπεχειρήσεν ἀνηλεῆ καὶ συστηματικὴν λεηλασίαν τῶν πόλεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐβδόμηκοντα ἄρδην κατέσκαψε καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας. Χίλιοι δὲ ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας κατηγορηθέντες ὑπὸ τοῦ ἀργυρωνήτου Καλλικράτους, ὡς ὄντες συνανοημένοι μετὰ τοῦ Περσέως, ἀπήχθησαν εἰς Ἰταλίαν καὶ μετὰ δεκαεπταετῆ ἄθλιον βίον, τὸν ὁποῖον ἐκεῖ ἐνεκαρτέρησαν ὑπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν ἀγερώχων Ῥωμαίων, ἐπανῆλθον μόλις τριακόσιοι ἐκ τῶν ἐπιζήσαντων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἱστορικός Πολύβιος.

§ 62. Αἱ τελευταῖαι περιπέτειαι τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς τελείας ὑποταγῆς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

Ἡ ἐνταῦθα Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία διετέλει περὶ μικρὰ τὰς δυνάμεις καταναλίσκουσα καὶ διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων ἐπιθυμοῦσα τὴν διατήρησιν τῆς ἐνότητος. Πᾶσα δὲ πόλις ποθοῦσα τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν ἀφίστατο ἐπὶ οἰαδήποτε προφάσει. Καὶ αὕτη δὲ ἡ Σπάρτη ἀφηνιάσασα καθυπετάγη ἐν φονικῇ μάχῃ, ἡ δὲ χώρα αὐτῆς ἐλεηλατήθη ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν νικητῶν. Ἡ δὲ Μακεδονία ἀνακηρύσσει τὴν ἐαυτῆς ἀνεξαρτησίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τυχοδιώκτου τινός, Ἀνδρίσκου καλουμένου, ἐξ Ἀδραμυττίου τῆς Μυσίας. Οὗτος ψευδῶς ἐαυτὸν

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀποκαλῶν υἱὸν τοῦ Περσέως Φίλιππον, διὸ καὶ Ψευδοφίλιππος ἐπεκλήθη, ἀλλ' ὧν ἀνὴρ ρέκτης καὶ τολμητίας, ἑαυτὸν μὲν βασιλείᾳ τῆς Μακεδονίας ἀνηγορεύσας, ἐπωφελοῦμενος δ' ἐκ τῆς κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπικρατούσης δυσαρρεσκείας, κατέλαβε τὴν Μακεδονίαν καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλίαν ἠπειλήσεν (150). Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος κατασυντρίβει ἐν μάχῃ τὸν κατ' αὐτοῦ ἀποσταλὲντα Ῥωμαϊκὸν στρατόν, ἀποδείξας, ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλὰς ἐσωφρόνει καὶ διετέλει ὁμονοοῦσα, ἡδυνάτο νὰ ἀποκρούσῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν δεσποτείαν. Ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐπελθὼν ὁ Ῥωμαῖος ὕπατος Μέτελλος μετὰ πολυαριθμοῦ στρατιᾶς κατετρόπωσεν αὐτὸν δις καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον (148). Ἡ δὲ Μακεδονία ἀποβάλλει τὴν αὐτονομίαν ἑαυτῆς καὶ ὀριστικῶς κηρύσσεται ἐπαρχία Ῥωμαϊκή. Ἐντεῦθεν ὁ Μέτελλος προήλασεν εἰς Θεσσαλίαν κατὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν Κριτολάου, δι' ὃποῖος διεξῆγε τὸν κατὰ τῆς Σπάρτης κηρυχθέντα πόλεμον καὶ ἐπολιόρκει τὴν ἀποστασάν Ἡράκλειαν, καταδιώξας δὲ αὐτὸν κατετρόπωσε περὶ Σκαρφεῖαν τῆς Λοκρίδος (147). Ὁ Μέτελλος προελαύνων καὶ καθυποτάσσων τὰς πόλεις ἀφικνεῖται εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Ἐνταῦθα καὶ πάλιν διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπεδείξατο τὸ πρᾶξον τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἀντὶ πάσης τιμωρίας συμβουλευσας τοῖς ἐξηγμένοις Ἀχαιοῖς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εἰρήνην ὑπὸ ὄρους λίαν ἐπιεικεῖς. Ἀλλὰ ὁ διαδεδεγμένος τὸν Κριτόλαον Δάιος ἀναρριπίζει καὶ αὐθις τὸ κατὰ τῇ Ῥώμης ὑποκαῖον μῖσος τῶν Ἀχαιῶν καὶ πείθει νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν κατὰ τῆς Ῥώμης ἄνισον καὶ ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα.

Τὸν ἐπιεικῇ καὶ φιλόανθρωπον Μέτελλον διεδέχθη ὁ ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς συγκλήτου ἀποσταλὲς ὕπατος Μόμμιος, ἀνὴρ σκαιὸς τοὺς τρόπους καὶ τὸν χαρακτῆρα τραχὺς καὶ βίαιος, πάσης δ' ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἀπόκλητος. Ἀποπέμψας δὲ τὸν Μέτελλον εὐθὺς ὡς ἐπαρχον Μακεδονίας ἐφορμᾷ αὐτὸς κατὰ τῶν ἐν Λευκοπέτρᾳ τοῦ Ἰσθμοῦ παρατεταγμένων Ἑλλήνων καὶ μετὰ πεισματῶδη καὶ φονικωτάτην μάχην κατατροπώσας αὐτούς, κυριεύει ἀμαχητὶ τὴν Κόρινθον, φονεύει ἀγρίως ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτῇ πολίτας, ἐξανδραποδίζει τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδιά, διαρπάζει πᾶν ὅ,τι πολῦτιμον καὶ βαρβαρικώτερος τοῦ Βρέννου ἀνάδειχθῆς πυρπολεῖ τὴν λαμπρὰν καὶ ἀφνειοτάτην Κόρινθον. Διε-

λαύνων δὲ καὶ τὴν ἐπίλοιπον Πελοπόννησον κατεδαφίζει τὰ τεῖχη, ἀφοπλίζει τοὺς κατοίκους, διαλύει τὰ συνέδρια, καταργεῖ τὰ πολιτεύματα, ἐπιβάλλει πρόστιμα καὶ ὀρίζει ἐτησίους φόρους.

Ἡ δὲ Ἑλλάς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχαΐα ἐκηρύχθη ἐπαρχία ρωμαϊκή, διοικουμένη ὑπὸ ἐνὸς ἀνθυπάτου, ἐδρεύοντος ἐν Κορίνθῳ. Ἰδοὺ ποῦ ἀπέληξαν αἱ ὑπὸ Φλαμινίου πάνδημοι καὶ κατανυκτικαὶ ἐκεῖναι ἑλληνιστὶ ἀγορεύσεις καὶ ὑποσχέσεις ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας! Καὶ ναὶ μὲν ὑπεδουλώθη ἡ Ἑλλάς, ἀλλ' ὁ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς καὶ ὁδῆς αὐτῆς μορφωθείς καὶ προαχθεὶς Ἑλληνισμὸς βαθείας εἶχε ρίψη τὰς ρίζας, ὥστε οὗτος κατὰ τὸν βαρὺν τοῦτον τῆς ρωμαϊκῆς δουλείας χειμῶνα, ἀντὶ γὰ ἐκριζωθῇ, ἐκμαρανθῇ καὶ ἐκρωμαίσθῃ, τούναντίον ἐξελλήνισε τὸν κατακτητὴν τοῦτον, διαδοὺς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, τὴν παιδείαν καὶ τὴν γλῶσσαν, δι' ἧς προέλεανε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ταχυτέραν τοῦ χριστιανισμοῦ διάδοσιν, καὶ διὰ τῆς γλώσσης αὐτοῦ ἐξυπηρέτησε τὰς βουλὰς τῆς θείας προνοίας, ὅσον οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Βραδύτερον δὲ συμφιλιωθείς μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ συναυτίσας μετ' αὐτοῦ τὴν τύχην του διεμορφώθη εἰς *Βυζαντινὸν κράτος*.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Προεισαγωγή.— Διαίσεις τῆς ἱστορίας 6'-8'

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἱστορία τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν.

Ἵσιναι	5
Ἰνδοὶ καὶ γυνεὶς ἰσχυροὶ καὶ ἰσχυροὶ	7
Βαβυλωνιοὶ καὶ Ἀσσύριοι	10
Φοίνικες	13
Καρχηδόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι	15
Αἰγύπτιοι	16
Ἑβραῖοι	23
Μῆδοι καὶ Πέρσαι	28

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς καθόδου
τῶν Ἡρακλείδων. (;—1104 π. Χ.).

Περίοδος τῶν μυθικῶν καὶ ἡρωϊκῶν χρόνων.

§ 1. Ὄνομα καὶ πρῶτοι κάτοικοι καὶ ἔποικοι τῆς ἀρ- χαίας Ἑλλάδος	33
§ 2. Ὁ κοινὸς γενάρχης τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ εἰς τεσσα- ρας φυλὰς διαίσεις αὐτῶν	36
§ 3. Χρόνοι ἡρωϊκοὶ καὶ οἱ ἐξοχώτεροι ἥρωες, αἱ Ἡρα- κλῆς—6'. Θησεύς	36
§ 4. Ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία	41

- § 5. Ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ὁ τῶν ἐπι-
γόνων 43
- § 6. Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος (1193—1184). 44
- § 7. Περὶ Ὀρησκειᾶς τῶν Ἑλλήνων 46

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι τῶν Περσικῶν
πολέμων (1103—500 π. Χ).

Περίοδος τῶν μεταναστάσεων καὶ τῆς συστάσεως
διαφόρων πολιτειῶν.

- § 8. Καθόδος τῶν Ἡρακλειδῶν. 49
- § 9. Περὶ τῶν προϊστορικῶν ἀποικιῶν (1066—950). 51
- § 10. Περὶ τῶν ἐπὶ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων ἀ-
ποικιῶν. 53
- § 11. Ἠθικοὶ δεσμοὶ καὶ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.
(Ὀρησκειά, γλῶσσα, Ἀμφικτυονίαι, μαντεία ἢ χρη-
στήρια, ἔθνη καὶ πανηγύρεις ἢ πανελλήνιοι ἀγῶνες
καὶ ἑορταί). 55
- § 12. Ἱστορία τῆς Σπάρτης. 62
- § 13. Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. 68

Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν.

- § 14. Τὰ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου μέχρι Σόλωνος
κυριώτερα γεγονότα. 70
- § 15. Ὁ Σόλων καὶ οἱ νόμοι του. 72
- § 16. Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του. 76
- § 17. Ἡ κυριώτερα μεταρρύθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ
τοῦ Κλεισθέους. 78

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

Ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ (500—431).
(ἀ. ἀμυντικοὶ πόλεμοι πρὸς τοὺς Πέρσας).

Περίοδος τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τῆς ἀρχαίας
Ἑλλάδος.

- § 18. Ἰωνικὴ ἐπανάστασις. 79

- § 19. Πρώτη ἑκστρατεία τῶν Περσῶν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα
(493) 82
- § 20. Δευτέρα ἑκστρατεία τῶν Περσῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδας,
Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη (490). Τέλος τοῦ Μιλτιάδου. 82
- § 21. Τρίτη ἑκστρατεία τῶν Περσῶν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.
Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς. Ἑκστρατεία τοῦ
Ξέρξου (480) 86
- § 22. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη (480). Λεωνίδα 88
- § 23. Ἡ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχία (480) 90
- § 24. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480) 91
- § 25. Φυγὴ τοῦ Ξέρξου (480) 94
- § 26. Ὁ Μαρδόνιος καὶ ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη. 94
- § 27. Μάχη ἐν Μυκάλῃ (479). 98
- § 28. Μάχη παρὰ τὴν Ἱμέραν τῆς Σικελίας 100
- § 29. Ἀνοικοδόμησις καὶ ὁχύρωσις τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ
Πειραιῶς. 100

Ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων (477—404)

(6'. πόλεμοι ἐπιθετικοὶ πρὸς τοὺς Πέρσας).

- § 30. Ἀλωσις τοῦ Βυζαντίου. — Αἱ τελευταῖαι περιπέ-
ται τοῦ βίου τοῦ Πausανίου 101
- § 31. Θάνατος Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους 102
- § 32. Ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Κίμωνος 103
- § 33. Ἀκμὴ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Περικλέους 108

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ

(μάχης, (431—338)).

Πελοποννησιακὸς πόλεμος (431—404).

Πρώτη δέκαετις περιόδου.

- § 34. Ἀρχιδάμειος πόλεμος (431—422). 112

Δεύτερα περίοδος τοῦ πολέμου τοῦ πολέμου.

- § 35. Ἀλκιβιάδης. Ἡ εἰς Σικελίαν ἑκστρατεία τῶν Ἀ-
θηναίων 115

Ἡ φημιποιοήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τρίτη περίοδος ἡ Δικελειακὸς πόλεμος.

- § 36 Νίκαι τῶν Ἀθηναίων καὶ κάθοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου (413—404). 117
- § 37 Λύσανδρος. Καλλικρατίδας. Ναυμαχία ἐν Ἀργι-
νούσαις. 119
- § 38 Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχία. Τέλος τοῦ πο-
λέμου. 120

Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης (404—371))

- § 39 Οἱ 30 τύραννοι. Θρασύβουλος. 121
- § 40 Ἡ ἀνάβασις τοῦ Κύρου καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων. (401). 123
- § 41. Νέαι συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Θίμβρων. Δερκυλλίδας. Ἀγησίλαος (400—395). 125
- § 42. Βοιωτικὸς ἡ Κορινθιακὸς πόλεμος καὶ ἡ Ἀνταλκί-
δειος εἰρήνη (395—387). 127
- § 43. Καταθλιπτικὴ διαγωγὴ τῆς Σπάρτης. Θῆβαι. Πε-
λοπίδας. Ἐπαμεινώνδας. 129
- § 44. Ἡ ἐν Λεύκροις μάχη (371). 130

Ἡγεμονία τῶν Θηβῶν (371—362).

- § 45. Ἀπὸ τῆς ἐν Λεύκροις μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ
μάχης. Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου (371—362) 132

*Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιέρχεται εἰς τὸν βασιλεῖα
τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Β'.*

- § 46. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ὁ Β'. Φω-
κικὸς ἡ ἱερὸς πόλεμος (355—346). 135
- § 47. Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη (338). 137

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΕΜΠΤΗ

Ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου
ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (338—146 π. Χ.).

Ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τὴν μοναρχικὴν ἡγεμονίαν τῆς Μακεδονίας.

- § 48. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας (336—323). 138

§ 49. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν (334-323) 139

Διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου.

- § 50. Διαίσεις τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ συγκρούσεις τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης 144
- § 51. Λαμιακὸς πόλεμος. Εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν. Ἀντίγονος ὁ Γονατῆς (323—240) 145
- § 52. Δυναστεία τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ (323-30). 147
- § 53. Δυναστεία τῶν Σελευκιδῶν ἐν Συρίᾳ (315—64). 150
- § 54. Δυναστεία τῶν Ἀντιγονιδῶν ἐν Ἑλλάδι (278-168) 152
- § 55. Πύρρος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου, 153
- § 56. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ δημοσπονδία. 155
- § 57. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἄγις ὁ Δ' καὶ Κλεομένης ὁ Γ' (244—222). 158
- § 58. Συμμαχικὸς πόλεμος (220—217). 160
- § 59. Πόλεμος Φιλίππου πρὸς Αἰτωλοὺς καὶ Ῥωμαίους (211—197). 161
- § 60. Φιλοποίμην ὁ Μεγαλοπολίτης 163
- § 61. Οἱ Ῥωμαῖοι κατατροποῦσι τὸν Περσέα καὶ καταποτάσσουσι τὴν Μακεδονίαν (171—168). 165
- § 62. Αἱ τελευταῖαι περιπέτειαι τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς τελείας ὑποταγῆς αὐτῆς ὑπὸ τοῦς Ῥωμαίους. . 166

- § 19. Περὶ τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀγίας (328-323) 173
- § 20. Διότις τοῦ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ 174
- § 21. Ἀλεξάνδρος πύλας Βιογράφων Τυχαίων, Ἀγίας 174
- § 22. Διότις τοῦ Πτολεμαίου ἐν Ἀγίᾳ (323-30) 174
- § 23. Διότις τοῦ Σελευκίδου ἐν Συρία (315-81) 170
- § 24. Διότις τοῦ Ἀντιγονίδου ἐν Ἑλλάδι (278-188) 172
- § 25. Πύλας ἐν Πύρῳ 178
- § 26. Ἀγίας καὶ Ἀγίας δεικνύσας 175
- § 27. Ὁ δεικνύσας τῆς Σπάρτης Ἀγίας δ' Ἀγίας Κλαύδης 178
- § 28. Σπάρτης πόλιν (220-217) 180
- § 29. Πύλας φησὶν πρὸς Ἀγίους καὶ Τυχαίους 181
- § 30. Πύλας δ' Ἀγίους 188
- § 31. Ὁ Πύλας κατασκευάσας τὸν Πύλας καὶ καθ' 182
- § 32. Ἀγίους καὶ Πύλας (171-168) 182
- § 33. Ἀγίους καὶ Πύλας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς 186

ΕΞΕΤΥΠΩΘΗΣΑΝ

ὑπὸ Γ. Τσαγροῦ γυμνασιάρχου τὰ ἐξῆς βιβλία.

α' / Διὰ τὰ γυμνάσια.

- 1) Ἱστορία τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν ἐθνῶν καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν α'. τάξιν. Ἔκδοσις Γ'.
- 2) Ἱστορία τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους διὰ τὴν β'. τάξιν. Ἔκδοσις Β'.
- 3) Ἱστορία τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων διὰ τὴν γ'. τάξιν. Ἔκδοσις Β'.
- 4) Ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐν ᾗ ἐκτενέστερον ἐκτίθενται τὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

β' / Διὰ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα.

- Ἐπιτομή τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς διὰ τὴν γ'. τάξιν μετὰ 70 περίπου καλλιτεχνικῶν εἰκόνων ἐγκριθεῖσα ἐπὶ πενταετίαν. Ἔκδοσις Δ'.
- 2) Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ δολεῦσαντος ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὴν β'. τάξιν μετὰ 45 καλλιτεχνικῶν εἰκόνων ἐγκριθέντες ἐπὶ πενταετίαν. Ἔκδοσις Β'.
 - 3) Ἱερὰ ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης μετὰ περίπου εἰκόνων διὰ τὴν β'. τάξιν ἐγκριθεῖσα ἐπὶ πενταετίαν Ἔκδοσις Γ'.
 - 4) Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν β'. τάξιν.
 - 5) Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τὴν β'. τάξιν.

γ' / Διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

- 1) Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος βιογραφικῶς διὰ τὴν γ'. τάξιν, ἐγκριθεῖσαν ἐπὶ πενταετίαν,
- 2) Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος διὰ τὴν δ'. τάξιν, ἐγκριθεῖσα ἐπὶ πενταετίαν.
- 3) Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐν συνεχείᾳ διὰ τὴν δ'. τάξιν, ἐγκριθεῖσα ἐπὶ πενταετίαν.

Τιμᾶται Δραχ. 3.

